

Харківський національний
економічний університет
імені Семена Кузнеця

***Управління
розвитком***

Збірник наукових робіт

№ **10** (173) 2014

видається щомісячно

Харків • ХНЕУ ім. С. Кузнеця • 2014

ХАРКІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ЕКОНОМІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ СЕМЕНА КУЗНЕЦЯ

ЗБІРНИК НАУКОВИХ РОБІТ

УПРАВЛІННЯ РОЗВИТКОМ

№ 10(173)2014

Засновник і видавець ХНЕУ ім. С. Кузнеця.
Свідоцтво про державну реєстрацію
друкованого засобу масової інформації
КВ № 16779-5351 ПР. від 21.05.2010 р.

Затверджено на засіданні
вченої ради університету,
протокол № 1 від 29.08.2014 р.

Редакційна колегія

Пономаренко В. С. — докт. екон. наук, професор ХНЕУ ім. С. Кузнеця (головний редактор)

Афанасьєв М. В. — канд. екон. наук, професор ХНЕУ ім. С. Кузнеця

Вукова Н. М. — докт. екон. наук, професор ХНЕУ ім. С. Кузнеця

Гонтарева І. В. — докт. екон. наук, доцент ХНЕУ ім. С. Кузнеця
(науковий редактор)

Грицьова В. М. — докт. екон. наук, професор ХНЕУ ім. С. Кузнеця

Дікань Л. В. — канд. екон. наук, професор ХНЕУ ім. С. Кузнеця

Дорошча М. С. — докт. екон. наук, професор ХНЕУ ім. С. Кузнеця

Дорохов О. В. — канд. техн. наук, професор ХНЕУ ім. С. Кузнеця

Іванов Ю. Б. — докт. екон. наук, професор Науково-дослідного

центру індустріальних проблем розвитку НАН України

Кизим М. О. — докт. екон. наук, професор Науково-дослідного

центру індустріальних проблем розвитку НАН України

Клебанова Т. С. — докт. екон. наук, професор ХНЕУ ім. С. Кузнеця

Козьменко О. В. — докт. екон. наук, професор Української

академії банківської справи Національного банку України

Криворотов В. В. — докт. екон. наук, професор Уральського

федерального університету імені першого Президента

Росії Б. Н. Ельцина (Росія)

Левикін В. М. — докт. техн. наук, професор Харківського

національного університету радіоелектроніки

Лутай Л. А. — докт. екон. наук, професор Донецького

національного університету економіки і торгівлі імені

Михайла Туган-Барановського

Малярець Л. М. — докт. екон. наук, професор ХНЕУ ім. С. Кузнеця

Назарова Г. В. — докт. екон. наук, професор ХНЕУ ім. С. Кузнеця

Орлов П. А. — докт. екон. наук, професор ХНЕУ ім. С. Кузнеця

Пилипенко А. А. — докт. екон. наук, професор ХНЕУ ім. С. Кузнеця

(заступник головного редактора)

Попов О. Є. — докт. екон. наук, професор ХНЕУ ім. С. Кузнеця

Пушкар О. І. — докт. екон. наук, професор ХНЕУ ім. С. Кузнеця

Чернов В. Г. — докт. екон. наук, професор Владимирського

государственного университета (Росія)

Чухрай Н. І. — докт. екон. наук, професор Національного

університету "Львівська політехніка"

Ястремська О. М. — докт. екон. наук, професор ХНЕУ ім. С. Кузнеця

Chauchat Jean-Hugues – Professeur (HdR) de l'Université
Lumière Lyon2 (France)

Chen Wei – PhD, Professor, Hebei University of Science
and Technology (China)

Gang Fan – Dr., Professor, Graduate School of Chinese
Academy of Social Sciences; Director of China's National
Economic Research Institute (China)

Hofstahler Hannes – Professor, Upper Austria University
of Applied Sciences (Austria)

Hollner Helmut – FH-Prof. DL Dr Techn University of Applied
Sciences FH "Technikum Wien" (Austria)

Kalashnikov Vitaliy – Economy Doctor (ED), Assistant Professor,
Universidad Autónoma de Nuevo León (Mexico)

Ohrimenco Serghei – Dr. Sc. (Econ.), Professor, Academy
of Economic Studies (Moldova)

Pucher Robert – FH-Prof. DL Dr Techn, University of Applied
Sciences FH "Technikum Wien" (Austria)

Sarkisyan Agop – PhD, D.A., Tsenov Academy of Economics
(Bulgaria)

Solarz Jan Krzysztof – Prof. nadzw. dr hab., Akademia finansów,
Warszawa (Poland)

Vulanovic Milos – PhD, Assistant Professor of Finance,
Western New England University (USA)

Wackowski Kazimierz – Prof. nzw. dr hab., Politechnika
Warszawska (Poland)

John (Jack) William McNeill – PhD, Professor of Anthropology
and Intercultural Studies, Providence University College (Canada)

Irina Yatskiv – Dr. Sc. Eng., Vice rector, Professor, Transport
and Telecommunication Institute (Latvia)

Duro Benic – PhD, Full Professor with tenure, University
of Dubrovnik (Croatia)

Christine Cooper – PhD MSc BA (hons), Professor, University
of Strathclyde, Glasgow (UK)

Поштова адреса

засновника і видавця:

61166, Україна, м. Харків, пр. Леніна, 9-А

Головний редактор **Пономаренко В. С.**

Конт. телефон: (057)702-03-04

Поштова адреса редакції:

61166, Україна, м. Харків,

пров. Інженерний, 1-А, 1 під'їзд

Зав. редакції **Седова Л. М.** (057)702-07-38

Редакція (057)702-07-28

Випусковий редактор — **Бутенко В. О.**

Редактори: **Зобова З. В., Лященко О. Г.,**

Промський М. Н.

Комп'ютерна верстка — **Топчій М. О.**

E-mail: vydav@hneu.edu.ua

Відповідальність за достовірність фактів, дат, назв, імен, прізвищ, цифрових даних, які наводяться, несуть автори статей.

Рішення про публікацію статті приймає редакційна колегія. У текст статті без узгодження з автором можуть бути внесені редакційні виправлення або скорочення.

Редакція залишає за собою право їх опублікування у вигляді коротких повідомлень і рефератів.

При передрукуванні матеріалів посилання на збірник обов'язкове.

Підписано до друку 29.09.2014 р.

Формат 60×90 1/8. Папір MultiCopy.

Ум.-друк. арк. 20,5. Обл.-вуг. арк. 25,83. Зам. № 261.

Ціна договірна.

Видавець і виготовник — видавництво ХНЕУ ім. С. Кузнеця, 61166, м. Харків, пр. Леніна, 9-А.

Свідоцтво про внесення до Державного реєстру суб'єктів видавничої справи

Дк № 481 від 13.06.2001 р.

© Харківський національний
економічний університет
імені Семена Кузнеця, 2014.

© Видавництво ХНЕУ ім. С. Кузнеця,
дизайн обкладинки, 2014.

Студент 4 курсу
фінансового факультету ХНЕУ ім. С. Кузнеця

ТЕХНОЛОГІЯ АНАЛІЗУ ВИТРАТ ПІДПРИЄМСТВ, ЩО НАДАЮТЬ ЖИТЛОВО-КОМУНАЛЬНІ ПОСЛУГИ

Анотація. Розроблено технологію аналізу витрат підприємств, що надають житлово-комунальні послуги. Проаналізовано існуючі методи аналізу витрат. Виявлено особливості підприємств, що надають житлово-комунальні послуги, які безпосередньо впливають на технологію аналізу. Враховано ці особливості у ході розробки технології аналізу.

Аннотация. Разработана технология анализа затрат предприятий, которые предоставляют жилищно-коммунальные услуги. Проанализированы существующие методы анализа затрат. Выявлены особенности предприятий, которые предоставляющих жилищно-коммунальные услуги, которые непосредственно влияют на технологию анализа. Учтены эти особенности при разработке технологии анализа.

Annotation. A technology for cost analysis of companies that provide utility services was developed. The current methods of cost analysis were analysed. The features of the companies providing utility services that directly impact the technology of the analysis were described and included in the design of the analysis technology.

Ключові слова: житлово-комунальні послуги, дослідження витрат, технологія аналізу витрат.

В умовах розвитку економічних відносин постає проблема забезпечення конкурентоспроможності суб'єкта господарювання. Для цього необхідно не тільки не завищувати вартість товарів (робіт, послуг), а й знижувати їх ціну, що стає можливим лише за умови якісного управління витратами підприємства. Особливо це стосується підприємств, що надають житлово-комунальні послуги. Важливим інструментом пошуку шляхів оптимізації витрат таких підприємств є ретельне проведення їх аналізу. Таким чином, необхідність проведення досліджень витрат виробництва з позиції управління ними, а також зростаюча потреба вдосконалення організації витрат на підприємстві в умовах розвитку економічних відносин визначили актуальність даної теми.

Теоретичним і практичним аспектами аналізу та оптимізації витрат на підприємстві присвячені роботи таких вчених, як: Мних Є. В., Грабовецький Б. Є., Житна І. П., Нескреба А. М., Іонін Є. Є., Я. Рак, Г. Калда, В. Вроновська. Разом із тим, до теперішнього часу залишається невирішеною низка питань щодо напрямів та процедур аналізу витрат підприємств, які надають житлово-комунальні послуги.

Метою даної статті є узагальнення та доповнення технології аналізу витрат підприємств, що надають житлово-комунальні послуги.

Для аналізу зміни економічних явищ і процесів за певний період широко використовуються ряди динаміки. Рядом динаміки називають часову послідовність значень економічних показників. Це хронологічні (моментні) або часові (інтервальні) ряди значень показника, які дають змогу аналізувати особливості розвитку того чи іншого економічного явища. Ряди динаміки можуть бути побудовані за абсолютними, відносними або середніми величинами. Аналіз динамічних рядів дає можливість виявлення низки закономірностей і тенденцій, які виявляються в досліджуваному явищі. За допомогою рядів динаміки можна одержати такі дані: інтенсивність зміни досліджуваних показників (зростання, зменшення, стабільність); середній рівень показника і середню інтенсивність змін; тенденції щодо зміни показників. Одержані дані дають змогу за необхідності прогнозувати характер зміни показника в майбутньому [1].

Аналіз витрат полягає у порівнянні їх фактичного обсягу з плановим (прогнозним) чи базовим і в обчисленні впливу окремих факторів на виявлені відхилення. Кількість факторів і методика їх дослідження залежать від особливостей технологічного процесу, видів сировини, матеріалів і енергоносіїв, що використовуються.

До особливостей підприємств, що надають житлово-комунальні послуги, які необхідно враховувати під час аналізу витрат, слід віднести незначну питому вагу матеріальних витрат у загальній структурі витрат. Так, наприклад, на підприємствах з водопостачання та водовідведення найбільшу питому вагу займають витрати на електроенергію, що пов'язано з роботою насосів, які задіяні у водопостачанні та водовідведенні. Тому детального аналізу матеріальних витрат не потребується. Крім того, специфікою таких підприємств є відносна сталість обсягів реалізації послуг населенню

та підприємствам. Тому у ході аналізу слід звертати особливу увагу на відхилення у динаміці, менше уваги приділяти структурі витрат.

Також важливим фактором у процесі формування собівартості послуг підприємств водопостачання та водовідведення є чітке регламентування їх Постановою Кабінету Міністрів України "Про забезпечення єдиного підходу до формування тарифів на житлово-комунальні послуги" [2], а також встановлення тарифів (вартості реалізації послуг) органами місцевого самоврядування. З цього слідує необхідність жорсткого контролю за дотриманням плану за витратами, а тому й аналізу виконання плану.

На першому етапі процесу аналізу витрат підприємства з водопостачання та водовідведення визначається, які показники входять до складу витрат. На другому етапі проводиться аналіз структури операційних витрат (табл. 1).

Таблиця 1

Структура та динаміка елементів операційних витрат за період

Показник	Обсяг, тис. грн		Структурна частка		Зміна обсягу витрат		Зміна у структурі
	Базовий рік	Звітний рік	Базовий рік	Звітний рік	в абс. вир.	у відн. вир.	
Матеріальні витрати							
Оплата праці							
Відрахування на соціальні заходи							
Амортизація							
Інші операційні витрати							
Усього							

Групування витрат діяльності за економічними елементами має велике значення для аналізу. Класифікація витрат за економічними елементами передбачає виділення економічно однорідних витрат на підприємстві в цілому незалежно від місця їх виникнення і ролі у виробничому процесі та дозволяє розробити кошторис витрат на виробництво, у якому визначаються загальна потреба підприємства в матеріальних ресурсах, сума амортизації основних фондів, витрати на оплату праці та інші грошові витрати підприємства.

Фактичне співвідношення порівнюють із базовим і з'ясовують причини отриманих відхилень. У ході аналізу результатів керуються об'єктивною закономірністю зміни структури витрат під впливом удосконаленої техніки, технології на підприємстві, що проявляється в збільшенні частки матеріальних витрат, амортизації за відносного зменшення витрат на оплату праці. Аналіз структури витрат за елементами дозволяє здійснити пошук резервів можливого зменшення витрат операційної діяльності.

Наступним етапом аналізу витрат є аналіз динаміки прямих витрат. Прямі витрати – це витрати, які пов'язані безпосередньо з виробництвом і можуть бути віднесені на конкретний виріб і розподілені на підставі техніко-економічних розрахунків [3]. Для більш детального вивчення прямих витрат аналіз необхідно провести в розрізі виробів (послуг). Особливу увагу слід приділити показникам, що мали значну зміну за аналізований період та з'ясувати причини таких змін. На основі результатів аналізу заповнюється таблиця "Динаміка прямих витрат у розрізі статей" (табл. 2).

Таблиця 2

Динаміка прямих витрат у розрізі статей

Статті витрат	Найменування послуги		Найменування послуги		Приріст витрат				
	Базовий рік	Звітний рік	Базовий рік	Звітний рік	Найменування послуги		Найменування послуги		
					абсол.	відн.	абсол.	відн.	
1	2	3	4	5	6	7	8	9	
Витрати, пов'язані з використанням електроенергії для технологічних потреб									
Витрати на придбання води в інших підприємств									

Закінчення табл. 2

1	2	3	4	5	6	7	8	9
Витрати на придбання реагентів для очищення і знезараження питної води та стічних вод								
Прямі витрати на оплату праці								
Інші прямі витрати								
Усього								

Далі доцільно здійснити аналіз непрямих витрат (табл. 3).

Таблиця 3

Динаміка непрямих витрат

Показник	Обсяг, тис. грн			Приріст			
				рік		рік	
	рік	рік	рік	абсол.	відн.	абсол.	відн.
Загальновиробничі витрати							
У тому числі:							
амортизація основних засобів							
витрати на опалення, освітлення, дезінфекцію, дератизацію, вивезення сміття та інші заходи, пов'язані з утриманням виробничих приміщень							
витрати на утримання, експлуатацію, ремонт, страхування, операційну оренду основних засобів та інших необоротних активів загальновиробничого призначення							
АУП витрати							
У тому числі:							
витрати на службові відрядження і утримання апарату управління підприємством							
витрати на утримання основних засобів, інших матеріальних необоротних активів загальногосподарського використання							
витрати на зв'язок							
інші							
Витрати на збут							
У тому числі витрати на:							
утримання підрозділів, що займаються збутом продукції							
доставку продукції споживачам							

До таких витрат відносяться загальновиробничі витрати, адміністративно-управлінські витрати (це витрати, пов'язані з управлінням підприємством як цілісним комплексом (заробітна плата, страхування, додаткові виплати, виплати за навчання тощо; амортизація адміністративних приміщень та обладнання, витрати на їх утримання – оренда, податки, страхування, знос, ремонт, комунальні послуги; амортизація нематеріальних активів; оплата за юридичні, аудиторські, медичні та інші послуги; загальні витрати, витрати на реєстрацію підприємства тощо) та витрати на збут (витрати, пов'язані з реалізацією продукції (товарів): витрати на утримання підрозділів, що займаються збутом продукції (товарів), рекламу, доставку продукції споживачам тощо).

Наступним кроком є аналіз собівартості одиниці продукції. Аналіз собівартості доцільно провести окремо за кожною послугою, що надається підприємством. Протягом аналізу слід звернути

увагу на структуру та динаміку складових та, за наявності, відмітити різкі коливання витрат, що включаються до собівартості.

Завершальним етапом є аналіз виконання плану за витратами та визначення причин відхилень.

Наук. керівн. Воїнова Т. С.

Література: 1. Болух М. А. Економічний аналіз : навч. посібн. / М. А. Болух, В. З. Бурчевський, М. І. Горбатов та ін. ; за ред. акад. НАНУ проф. М. Г. Чумаченка. – 2-ге вид., перероб. і доп. – К. : КНЕУ, 2003. – 556 с. 2. Про забезпечення єдиного підходу до формування тарифів на житлово-комунальні послуги : Постанова Кабінету Міністрів України № 869 від 1 червня 2011 року № 869 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.mfu.gov.ua>. – Назва з екрану. 3. Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 16 "Витрати" : Затверджене наказом Міністерства фінансів України № 87 від 31 березня 1999 року № 87 (зі змінами) [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.mfu.gov.ua>. – Назва з екрану. 4. Мних С. В. Економічний аналіз діяльності підприємства : підручник / С. В. Мних. – К. : КНТЕУ, 2008. – 513 с. 5. Грабовецький Б. Є. Економічний аналіз : навч. посібн. / Б. Є. Грабовецький. – К. : "Центр учбової літератури", 2009. – 256 с. 6. Житна І. П. Економічний аналіз господарської діяльності підприємств : навч. посібн. / І. П. Житна, А. М. Нескреба ; пер. з рос. – К. : Вища школа, 1992. – С. 107–135. 7. Юнін Є. Є. Актуальні питання теорії і практики економічного аналізу / Є. Є. Юнін // Збірник наукових праць "Наукові записки". – 2011. – № 16. – С. 29–30. 8. Рак Я. Аналіз витрат води у водогоні міста Сянок / Я. Рак, Г. Калда, В. Вроновська // Жешувська політехніка. – Польща, 2013. – С. 334–340.

Бака В. В.

УДК 658:005.332.4

Студент 4 курсу
фінансового факультету ХНЕУ ім. С. Кузнеця

ФАКТОРИ ВПЛИВУ НА ДІЛОВУ АКТИВНІСТЬ ПІДПРИЄМСТВА ЛЕГКОЇ ПРОМИСЛОВОСТІ

Анотація. Розглянуто фактори, що безпосередньо впливають на ділову активність підприємств у цілому. Визначено, які внутрішні та зовнішні чинники впливають на ділову активність підприємств легкої промисловості. Досліджено шляхи підвищення ділової активності ПАТ "Полтавська фірма "Ворскла".

Аннотация. Рассмотрены факторы, которые непосредственно влияют на деловую активность предприятий в целом. Определено, какие внутренние и внешние факторы влияют на деловую активность предприятий легкой промышленности. Исследованы пути повышения деловой активности ОАО "Полтавская фирма "Ворскла".

Annotation. The factors directly affecting the business activity of companies in general were researched. The internal and external factors influencing the business activity of light industry were identified. Ways to improve the business activity of PJSC "Poltava firm "Vorskla" were studied.

Ключові слова: ділова активність підприємства, фактори впливу, аналіз прибутковості та рентабельності підприємства, легка промисловість.

На ділову активність впливає безліч факторів як на мікро-, так і на макрорівнях. Усебічний аналіз внутрішніх та зовнішніх чинників, визначення ступеня впливу того чи іншого фактора на підприємство значно спростить прийняття зважених управлінських рішень, дасть змогу визначити межі виробничих і збутових можливостей підприємства та обрати ті напрями перетворень, розвиток яких дасть максимальний господарський ефект у довгостроковій перспективі, створить ряд переваг, які зможуть забезпечити вдосконалення виробничих процесів продукції на підприємстві та досягнення її більш досконаліших характеристик.

Проблеми визначення сутності та оцінювання ділової активності розглядаються в працях зарубіжних вчених-економістів, зокрема таких, як: Кемпбел К. Д., Бернстайн Л. А., Шеремет А. Д., Ковальов В. В., Савицька Г. В. та ін. [1 – 5]. Розробці окремих аспектів даної проблеми присвячені роботи таких вітчизняних економістів, як: Бланк І. А., Білик М. Д., Поддєрьогін А. М. та ін. [6 – 8].

© Бака В. В., 2014

Незважаючи на велику кількість досліджень у цьому напрямі, проблематика аналізу та оцінювання ділової активності підприємства потребує подальшого дослідження. Це особливо актуально для підприємств легкої промисловості з огляду на специфіку їхньої діяльності, що характеризується максимальним наближенням виробленої продукції до кінцевих споживачів. Тобто від ступеня ефективності діяльності цих підприємств напряму залежить ступінь задоволення потреб населення у товарах народного вжитку.

Метою статті є визначення внутрішніх та зовнішніх чинників, що впливають на рівень ділової активності підприємств легкої промисловості.

На діяльність будь-якої організації здійснюють вплив макроекономічні та мікроекономічні фактори, які несуть як позитивні, так і негативні наслідки. Позитивні фактори, а саме: стійке зростання випуску продукції, тривале зростання попиту, сприяють покращенню "підприємницького клімату", стимулюють розвиток суб'єкта господарювання. Негативні ж – навпаки, знижують рівень ділової активності в результаті збурень зовнішніх чинників ринкової інфраструктури. Інфляція, відсутність налагоджених зв'язків з постачальниками та контрагентами, відсутність постійних покупців значно уповільнюють процес оборотності грошових засобів. До чинників, що знижують ділову активність, також можна віднести дії промислових і торговельних підприємств, які під час процесу скорочення своєї діяльності, прагнуть збільшити резерви готівки [9]. Суттєво впливають на рівень ділової активності підприємства внутрішні чинники, тобто ті чинники, що безпосередньо пов'язані з діяльністю підприємств. До них відносять: кваліфікацію керівництва та співробітників; рівень цін; структуру балансу; платоспроможність; ліквідність; співвідношення власних і залучених коштів; рівень прибутку; рентабельність; обмеженість фінансових ресурсів; конкурентоспроможність продукції за якістю та ціною та інші внутрішні чинники [10]. Узагальнення підходів до класифікації чинників, які впливають на ділову активність дозволило отримати комплексне уявлення про це, що відображено у вигляді рисунка.

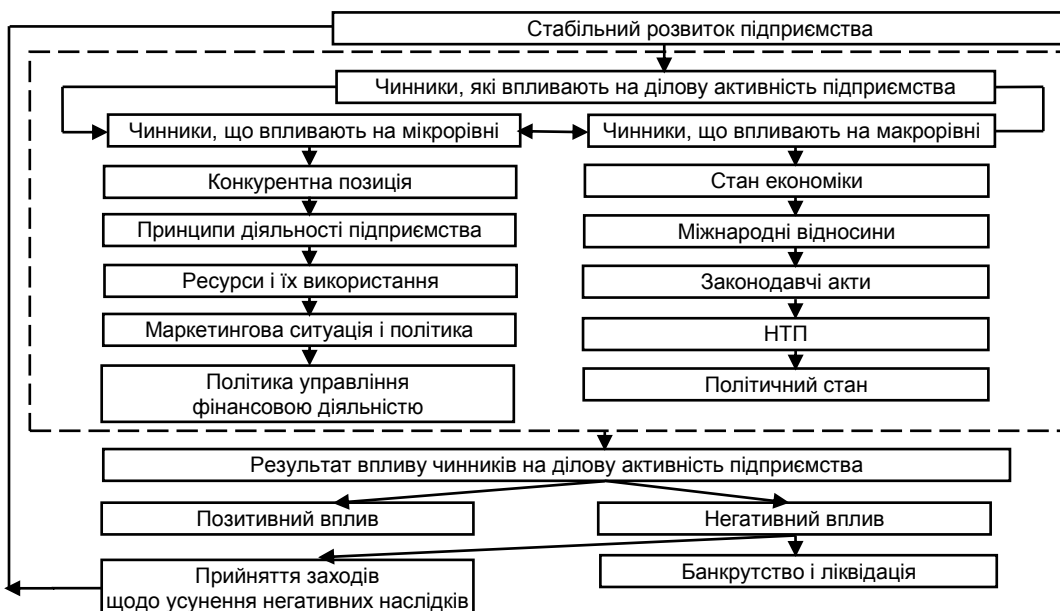

Рис. Алгоритм і класифікація чинників, що впливають на ділову активність підприємства

Не менш вагомий вплив здійснюють зовнішні чинники: складові політичної та ринкової політики в країні, рівень інфляції, монополії та регулювання експортно-імпорتنних операцій, рівень впровадження нової техніки і технології виробництва та надання послуг, зміна відсотків за депозитами і ставки відсотків за кредитами, рівень знань економічних суб'єктів щодо стану ринку, наявність конкуренції, яка спонукає змінювати характер та ступінь активності поведінки фірм, зміна грошових потоків, обсягу і характеру використовуваних ресурсів, важелі втручання держави в економічне життя підприємств та ін.

Чинники, що безпосередньо впливають на ділову активність, розглянуто на прикладі ПАТ "Полтавська фірма "Ворскла", що вже 18 років працює з іноземними замовниками: фірмами Німеччини, Італії, Франції. Отже, підприємство має стійку конкурентну позицію та налагоджені відносини з постачальниками і покупцями. "Полтавська фірма "Ворскла" має власну конструкторську базу, власну експериментальну базу, автономну систему забезпечення паром, сучасне обладнання для вологотеплової обробки фірм Sussman та Weit (Німеччина), Rotondi (Італія). На фабриці впроваджено в дію автоматичну систему розкрою Invescut Quartz (Іспанія), яка дозволяє автоматизувати процес розкрою тканини верху та підкладки, що скорочує виробничий процес і значно поширює можливості моделювання та конструювання одягу. Все це свідчить про високий рівень НТП на самому підприємстві.

Товариство займається послугами з переробки давальницької сировини іноземних партнерів Західної Європи. Даними видами послуг підприємство здійснює на 100 % виробничих потужностей

протягом останніх 20 років. Основні замовники послуг із виробництва швейних виробів є фірми Німеччини: "Монтана", "Хенке", "Г. Вебер" та італійська фірма "Etomilu". На таких принципах переробки давальницької сировини працюють майже всі підприємства швейної галузі.

У даний момент перспектива роботи підприємства з замовленнями вітчизняних споживачів швейної продукції повністю відсутня. Такий стан відбувається через невиважену політику держави та значний відсоток "тіньової" економіки в легкій промисловості. Продукція підприємства повністю реалізується тільки в Західній Європі, якість продукції підприємства задовольняє запити західно-європейських споживачів. Згідно з аналізом фінансових результатів ПАТ "Полтавська фірма "Ворскла", можна стверджувати, що на кінець 2012 року підприємство отримало збиток у розмірі – 431 тис. грн. Для того, щоб визначити, на якому саме етапі підприємство стало збитковим, виділити та охарактеризувати фактори, що впливають на розмір та динаміку чистого прибутку підприємства, було проведено аналіз прибутковості та рентабельності ПАТ "Полтавська фірма "Ворскла" за 2012 рік, який наведено у таблиці.

Таблиця

**Аналіз структури формування фінансових результатів
ПАТ "Полтавська фірма "Ворскла" за 2012 рік**

№ п/п	Показники	2012 рік		
		Чистий дохід	Собівартість	Прибуток (збиток)
1	Виручка від реалізації продукції (робіт, послуг)	25 689	24 386	
Валовий прибуток (збиток)				1 303
2	Інша операційна діяльність	2 728	530	
3	Адміністративні витрати		3 932	
4	Витрати на збут		0	
Фінансовий результат від операційної діяльності				- 431
5	Участь у капіталі	0	0	
6	Інші фінансові операції	0	0	
7	Інша звичайна діяльність	0	0	
Фінансовий результат від звичайної діяльності до оподаткування				- 431
8	Податок на прибуток		0	
Фінансовий результат від звичайної діяльності				- 431
9	Надзвичайні доходи (витрати)	0	0	
10	Податок із надзвичайного доходу		0	
Чистий прибуток (збиток)				- 431

Із таблиці випливає, що на ділову активність ПАТ "Полтавська фірма "Ворскла" негативно впливають такі чинники:

1. Адміністративні витрати занадто високі (3 932 тис. грн). Вони є причиною від'ємного фінансового результату у 2012 році. Тобто підприємство веде неефективну політику щодо формування адміністративного апарату.

2. Висока собівартість продукції (24 386 тис. грн). Підприємство займається послугами з переробки давальницької сировини іноземних партнерів Західної Європи, але собівартість дуже наближена до чистого доходу (25 689 тис. грн). Отже, підприємство отримує прибуток лише з переробки безоплатної давальницької сировини, не має достатньо коштів на розвиток та розширення діяльності.

3. Неефективна маркетингова політика. Про це свідчить зростаюча з кожним роком дебіторська заборгованість, тобто підприємство веде ризиковану діяльність. Оптимізація дебіторської заборгованості має важливе значення для підвищення рівня ділової активності підприємства. Для цього підприємство має залучати установи, які стягують борги, за наявності документальних підтверджень; здійснювати продаж рахунків дебіторів факторинговій компанії або банку; виставляти рахунок покупцям одразу ж під час продажу великої кількості товару; страхувати кредити для захисту від значних збитків із безнадійних боргів тощо.

4. Несприятлива економіко-політична ситуація. Фінансовий результат підприємств, що займаються пошиттям одягу у 2012 році має від'ємне значення (- 30,8 млн грн). При цьому рівень

рентабельності даних підприємства складає 1,9 % за 2012 рік. У цій сфері зараз працює 100 – 120 тис. осіб, хоча 25 років тому працювало в 7 – 8 разів більше. Але це ще не повний крах: бо єдине, що рятує зараз вітчизняного виробника – експорт. Українські товари вивозяться в Європу, Росію, інші країни. Тобто занепад легкої промисловості в Україні є одним із головних факторів, що негативно впливають на рівень ділової активності ПАТ "Полтавська фірма "Ворскла".

Таким чином, внутрішні та зовнішні фактори впливу на ділову активність підприємства можуть бути як керованими, так і некерованими залежно від виду, до якого вони відносяться. Так, якщо підприємство має змогу впливати на внутрішні фактори, то вони можуть бути відкориговані залежно від тактичних та стратегічних завдань суб'єкта підприємництва та навпаки. Якщо вони мають зовнішнє походження, то підприємство в змозі адаптуватися та пристосуватися до них.

Наук. керівн. Литовченко О. Ю.

Література: 1. Кэмпбелл К. Д. Деньги, банковское дело и денежно-кредитная политика / К. Д. Кэмпбелл, Р. Д. Кэмпбелл, Э. Дж. Долан. – М. : "Санкт-Петербург Оркестр", 1991. – 589 с. 2. Бернстайн Л. А. Анализ финансовой отчетности / Л. А. Бернстайн. – М. : ФиС, 2003. – 616 с. 3. Шеремет А. Д. Методика финансового анализа / А. Д. Шеремет. – М. : ИНФРА-М, 2001. – 286 с. 4. Ковалев В. В. Финансы / В. В. Ковалев. – М. : Проспект, 2006. – 640 с. 5. Савицька Г. В. Економічний аналіз діяльності підприємства : навч. посібн. / Г. В. Савицька. – К. : Знання, 2007. – 668 с. 6. Бланк И. А. Финансовый менеджмент : учебн. курс / И. А. Бланк. – 2-е изд., перераб. и дополн. – К. : Эльга Ника-Центр, 2007. – 521 с. 7. Білик М. Д. Фінансовий аналіз / М. Д. Білик, О. В. Павловська, Н. М. Прутуляк. – К. : КНЕУ, 2005. – 592 с. 8. Поддєрьогін А. М. Фінанси підприємств / А. М. Поддєрьогін, М. Д. Білик, Л. Д. Буряк. – К. : КНЕУ, 2006. – 552 с. 9. Тихонова І. М. Ділова активність підприємства: складові та чинники впливу / І. М. Тихонова // Аграрний вісник Причорномор'я. – 2010. – № 53. – С. 53. 10. Захарченко І. С. Визначення факторів впливу на економічну активність підприємства / І. С. Захарченко // Збірник наукових праць КНУ. – 2012. – № 33 (70). – С. 173.

УДК 658.5:005.52

Баранова Д. В.

Студент 4 курсу
фінансового факультету ХНЕУ ім. С. Кузнеця

ТЕОРЕТИКО-МЕТОДИЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ОБЛІКУ ТА АНАЛІЗУ ВИТРАТ ПІДПРИЄМСТВА

Анотація. Наведено порівняльну характеристику видів аналізу витрат та сфери їх застосування в діяльності підприємства. Визначено точки зору різних авторів щодо вибору методів обліку витрат на підприємстві. Систематизовано основні переваги та недоліки використання методів аналізу витрат.

Аннотация. Приведена сравнительная характеристика видов анализа затрат и сферы их применения в деятельности предприятия. Определены точки зрения разных авторов на выбор методов учета затрат на предприятии. Систематизированы основные преимущества и недостатки использования методов анализа затрат.

Annotation. A comparative description of cost analysis types and their use in the enterprise activity is given. Views of different authors on the choice of methods of cost accounting at an enterprise are provided. The main advantages and disadvantages of using the methods of cost analysis were systematized.

Ключові слова: аналіз витрат, собівартість продукції, калькулювання собівартості, методи аналізування витрат.

Витрати виробництва є однією з найважливіших якісних характеристик діяльності підприємства, оскільки вони визначають розмір доходів, фінансовий стан, рентабельність та конкурентоспроможність підприємства.

У сучасних умовах для діяльності підприємств дуже важливим є правильний вибір методу обліку витрат та бази їх розподілу, оскільки від цього залежить повнота включення витрат до собівартості

продукції і, як результат, зменшення або збільшення чистого прибутку, який є джерелом подальшого функціонування підприємства.

Облік витрат на виробництво є важливою частиною бухгалтерського обліку промислового підприємства й органічно пов'язаний з калькулюванням собівартості. Вивчення цього питання привернуло увагу багатьох як зарубіжних, так і вітчизняних дослідників, таких, як: Ф. Бутинець, В. Нашкерська, М. Алексеєва, М. Чумаченко, Р. Болан, А. Богатирьов, М. Бухалков, О. Орлов, Г. Тарасюк та ін. У працях цих вчених багато уваги приділяється саме обліковому процесу витрат промислових підприємств, у той же час не зовсім висвітленими залишаються питання розгляду існуючих методів контролю витрат основного виду діяльності промислового підприємства та визначення їх недоліків для підприємств у сучасних кризових економічних умовах.

Метою статті є дослідження й узагальнення методичних засад побудови системи обліку витрат на підприємстві та доцільність практичного їх запровадження у виробничій діяльності підприємства.

Витрати підприємства та собівартість продукції (послуг), що виробляється, є найважливішими узагальнюючими показниками використання всіх видів ресурсів, необхідних для сталого здійснення господарської діяльності. На основі економічно обґрунтованих розрахунків цих показників забезпечується повне відшкодування спожитих ресурсів, що є вкрай необхідним для успішного продовження виробничого процесу. Рівень і динаміка витрат дозволяють також оцінити доцільність, раціональність і економічну ефективність використання ресурсів, які перебувають у розпорядженні підприємства. Рівень витрат підприємства та собівартість продукції є також об'єктивним відображенням досягнутого технічного та організаційного рівня виробництва, ефективності господарювання в цілому. Отже, повнота обліку витрат на підприємстві виступає одним із найважливіших чинників економічного обґрунтування широкого кола рішень, пов'язаних із розподілом усіх видів ресурсів [1].

Важливе значення у виробничій діяльності підприємства приділяється аналізу витрат та калькулюванню собівартості продукції, оскільки вони безпосередньо впливають на фінансові результати роботи підприємства.

За допомогою аналізу витрат на виробництво можна визначити прибутковість окремих сфер діяльності, ефективно контролювати використання ресурсів; отримувати інформацію про поточний стан виробництва і вносити корективи у звітному періоді. Порівняльна характеристика видів аналізу витрат та сфери їх застосування в діяльності підприємства наведені в табл. 1 [2].

Таблиця 1

Порівняльна характеристика видів аналізу витрат та сфери їх застосування в діяльності підприємства

Назва виду аналізу витрат	На вирішення яких завдань спрямований певний вид аналізування
	Доцільно використовувати за умови
Аналіз собівартості продукції загалом	<ul style="list-style-type: none"> • розрахунку ефективності роботи підприємства; • визначенні рівня рентабельності продукції
Аналіз витрат за економічними елементами	<ul style="list-style-type: none"> • встановлення потреби підприємства в матеріальних, трудових, енерго- та інших видах ресурсів
Функціонально-вартісний аналіз	<ul style="list-style-type: none"> • пошуку шляхів підвищення конкурентоспроможності продукції
Аналіз витрат за статтями калькуляції	<ul style="list-style-type: none"> • здійснення асортиментної політики підприємства; • визначенні величини нормованих запасів
Аналіз витрат на одну гривню товарної продукції	<ul style="list-style-type: none"> • визначення прибутковості підприємства від товарного випуску продукції
Аналіз собівартості одиниці продукції	<ul style="list-style-type: none"> • ведення цінової політики підприємства
Оперативний аналіз витрат	<ul style="list-style-type: none"> • прийняття оперативних рішень

З наведеного випливає, що для кожного підприємства набір факторів впливу на витрати має варіативний характер. Тобто задля економії часу та найбільш ефективного аналізу витрат підприємству необхідно визначити, які завдання воно ставить перед собою.

Тобто метою аналізу витрат діяльності підприємства є інформаційне забезпечення та оцінка досягнутих результатів, їх оптимізація та прийняття рішень щодо подальшої раціоналізації.

Важливе значення у виробничій діяльності підприємства приділяється обліку витрат, оскільки вони безпосередньо впливають на фінансові результати роботи підприємства. У табл. 2 наведені методи, які з точки зору кожного з науковців дають повне відображення фактичного розміру і складу витрат.

Запропоновані методи обліку витрат різних науковців

Автори	Запропоновані методи
Каверіна О. Д. [3]	Поділяє методи калькулювання на три групи залежно від: ступеня поглинання постійних витрат: на "абзорпшен-костинг" і "директ-костинг"; інформації покладеної в основу розрахунків – на фактичне, нормальне калькулювання і стандарт-костинг (нормативне калькулювання); вибору об'єкта калькулювання – на калькулювання за замовленнями, переділами і змішане калькулювання
П'єр Мевелєк [4]	Виділяє системи повних витрат, прямих витрат і системи, що базуються на діяльності та процесах (ABC)
Хенсен Д. Р. [5]	Виділяє дві системи калькулювання: функціонально орієнтоване калькулювання калькулювання на основі діяльності (ABC)
І. Білоусова [6]	Розглядає два методи калькулювання: з неповним розподілом витрат (директ-костинг); з повним розподілом витрат

У кожного науковця є своя думка щодо вибору методів обліку витрат, але можна сказати, що унікальних методів не буває. Тобто вибір методів обліку витрат обирається підприємством залежно від поставленої мети.

Під час вибору методів (методу) аналізу витрат доцільно враховувати такі критерії: доцільність використання методу чи комплексу методів для вирішення поставлених завдань; можливості врахування світових та вітчизняних економічних процесів; можливості адаптації методу до галузевих та індивідуальних особливостей підприємств; простоти використання методу.

У науковій літературі й на практиці використовуються різні методи калькулювання собівартості продукції, комплексна характеристика, переваги і недоліки яких наведені в табл. 3.

Таблиця 3

Переваги та недоліки методів обліку витрат

№ п/п	Метод	Характеристика	Переваги	Недоліки
1	2	3	4	5
1	Позамовний	Точний облік витрат та відокремлення їх за кожним замовленням від витрат за іншими замовленнями	Аналіз витрат за кожним із виконаних замовлень дозволяє виявити рентабельні замовлення, визначити майбутню ціну	Застосування даного методу є достатньо трудомістким. Собівартість продукції визначається вже після закінчення виробничого циклу, коли вже не можна вплинути на витрати
2	Попередільний	Прямі витрати відображаються в поточному обліку за стадіями виробництва, навіть якщо на одній стадії можна отримати продукцію різних видів	Інформація, відображена на рахунках бухгалтерського обліку, є більш прозорою. Розподілення накладних витрат за цехами проводиться більш точно	Неможливість згрупувати витрати за видами продукції. Значний обсяг облікових записів. Дані не дають інформації про причини відхилень фактичних витрат від нормативних
3	Нормативний	Сприяє впровадженню прогресивних норм витрат, дієвого контролю за рівнем витрат виробництва	Можливість поточного оперативного обліку витрат шляхом обліку відхилень від норм	Значна частина відхилень від норм, пов'язаних з використанням сировини і матеріалів на виробництво, виявляється за допомогою інвентаризації в цілому за структурними підрозділами і за весь звітний період. Це призводить до великої кількості неврахованих витрат
4	ABC	Розподіл суми затрат підприємства визначається на основі витрат за відповідними операціями	Велика точність розрахунків у ході визначення собівартості. Враховуються всі витрати – прямі і непрямі	Висока трудомісткість та значні витрати пов'язані з упровадженням цього методу

1	2	3	4	5
5	Стандарт-кост	Аналіз причин різниці між стандартною та фактичною собівартістю продукції та прибутком від її реалізації	Можливість обчислити собівартість одиниці виробу для визначення цін та визначити суму витрат на виробництво і реалізацію продукції	Під час виконання підприємством великої кількості різних за характером і типом замовлень за порівняно короткий час обчислювати стандарт на кожне замовлення незручно
6	Директ-костинг	Базується на класифікації витрат на змінні та постійні	Маржинальний дохід відображає внесок сегмента (продукту, підрозділу тощо) у покриття постійних витрат та формування прибутку	Труднощі у відокремленні постійних витрат. Значна частина напівзмінних витрат може розподілятися по-різному залежно від методу, який використовується

Виходячи з даних, наведених у табл. 3, очевидно, що кожен метод має свої переваги та недоліки. Це дозволить підприємцям обирати відповідно до існуючих умов виробництва найбільш прийнятний метод обліку витрат, застосування якого дасть змогу здійснювати контроль над ними, знизити їх величину і підвищити, таким чином, ефективність роботи підприємства. Головне завдання при цьому – зрозуміти особливості методів із тим, щоб, нівелюючи їх негативні сторони, максимально ефективно використовувати позитивні, реалізувати закладені в них переваги.

Отже, основною метою обліку витрат у процесі діяльності підприємства є своєчасне, повне, достовірне відображення фактичного розміру і складу витрат та контроль за використанням усіх видів виробничих ресурсів і виконаних робіт. Проаналізувавши методи обліку витрат і калькулювання собівартості продукції, що наведені в економічній літературі, можна зробити висновок, що бухгалтерський облік повинен передбачати перелік методів витрат, що можуть застосовувати підприємства для обліку витрат у ході складання фінансової звітності. Тому вибір методів обліку витрат повинен відповідати завданням, які постають перед підприємством.

Наук. керівн. Кіпа М. О.

Література: 1. Волкова М. В. Методичне забезпечення функціонування системи обліку витрат на підприємстві / М. В. Волкова // Сборник научных трудов "Вестник НТУ "ХПИ": Технічний прогрес та ефективність виробництва. – 2010. – № 6. – С. 55–58. 2. Когут У. І. Удосконалення аналізу витрат машинобудівного підприємства / У. І. Когут // Менеджмент та підприємництво в Україні: етапи становлення і проблеми розвитку. – Львів : Вид-во Нац. ун-ту "Львів. політехніка", 2008. – С. 89–96. 3. Каверина О. Д. Управленческий учет: системы, методы, процедуры : навч. посібн. / О. Д. Каверина. – М. : Финансы и статистика, 2003. – 352 с. 4. Mevellec Pierre. Designing cost systems. ABC and traditional systems: a comparative study / P. Mevellec // Comptabilite. Special issue. – November 2002. – P. 17–20. 5. Управлінський облік / Д. Р. Хенсен, М. М. Моувен, Н. С. Еліас та ін. – К. : Міленіум, 2002. – 974 с. 6. Білоусова І. Проблеми обліку виробничих витрат і калькулювання собівартості продукції в промисловості / І. Білоусова, М. Чумаченко // Бухгалтерський облік і аудит. – 2009. – № 4. – С. 3–10.

Гуленко Г. П.

УДК 658.14/17:005.934

Студент 4 курсу
фінансового факультету ХНЕУ ім. С. Кузнеця

АНАЛІЗ ПІДХОДІВ ДО ФОРМУВАННЯ МЕХАНІЗМУ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ФІНАНСОВОЇ БЕЗПЕКИ ПІДПРИЄМСТВА

Анотація. Розглянуто актуальний напрям наукових досліджень у сфері фінансів – фінансову безпеку. Досліджено та проаналізовано підходи до формування механізму забезпечення фінансової безпеки підприємства. Наведено семантичну характеристику поняття "механізм забезпечення фінансової безпеки підприємства".

Аннотация. Рассмотрено актуальное направление научных исследований в области финансов – финансовую безопасность. Исследованы и проанализированы подходы к формированию механизма обеспечения финансовой безопасности предприятия. Приведена семантическая характеристика понятия "механизм обеспечения финансовой безопасности предприятия".

Annotation. The article is devoted to a topical area of research in the field of finance – financial security. Approaches to the formation of a mechanism providing financial security of an enterprise were researched and analysed. A semantic characteristic of the concept "financial security mechanism of an enterprise" is given.

Ключові слова: фінансова безпека, механізм забезпечення фінансової безпеки підприємства, рівні фінансової безпеки, механізм, загрози.

У сучасних умовах, коли ситуація в країні характеризується фінансово-економічною нестабільністю, а більшість підприємств України є збитковими, актуальності набуває питання фінансової безпеки підприємства (ФБП). Стабільне функціонування будь-якого підприємства, яке займається послугами або виробництвом, є отримання прибутку [1]. Але ефективність діяльності підприємства залежить як від внутрішніх, так і зовнішніх чинників. В умовах розвитку сучасної економіки все більш для підприємства необхідна поява нових підходів, які потребують перетворення системи захисту фінансових інтересів підприємства і це може гарантувати наявність механізму забезпечення фінансової безпеки підприємства.

Серед вчених вагомий внесок у дослідження проблеми механізму забезпечення фінансової безпеки підприємства зробили: Біломістна І. І., Близнюк А. О., Васильців Т. Г., Горячева К. С., Кракос Ю. Б., Лаврова Ю. В., Матвійчук Л. О., Підхонний О. М., О. Приказюк, Єпіфанов А. О., Чібісова І. В., Шелест В. В.

Метою статті є розвідка, обґрунтування і подальший розвиток наукових підходів щодо формування механізму забезпечення фінансової безпеки підприємства.

Фінансова безпека є складовою загальної економічної безпеки підприємства. Сутність фінансової безпеки полягає у наявності такого фінансового стану підприємства, який характеризується: збалансованістю; стійкістю до загроз; здатністю забезпечувати реалізацію фінансових інтересів, а також місії і завдань достатніми обсягами фінансових ресурсів та спрямованістю на ефективний і сталий розвиток [2].

Забезпечення ФБП базується на певному механізмі. Механізм забезпечення ФБП – це система організаційних, фінансових і правових засобів впливу та принципів їх застосування, метою яких є своєчасне виявлення, попередження та ліквідація загроз фінансової безпеки підприємства.

Окрім принципів існують методи, об'єкти, суб'єкти, інструменти, які входять до складу механізму і застосовуються під час реалізації кожного його елемента. Автором пропонується використовувати такі: актуалізація функцій кожного елемента й механізму в цілому; узгодженість нормативно-правової бази за ієрархією елементів механізму в поточному та перспективному періодах на всіх рівнях фінансового розвитку підприємства; сумісність елементів механізму й узгодженість їх функцій; зв'язок цілей елементів механізму, що вводяться з ресурсами, необхідними для їх досягнення; нейтралізація дисфункцій підприємства; цільове використання механізму; принцип обліку фінансових інтересів підприємства.

Для ефективного забезпечення фінансової безпеки підприємства необхідний системний підхід, який передбачає формування механізму організації фінансовою безпекою [1]. Системний підхід до формування механізму організації фінансової безпеки підприємства припускає, що необхідно враховувати всі умови його діяльності, а сам механізм повинен мати чітко окреслені елементи, схему їх дії і взаємодії.

У таблиці наведено семантичну характеристику поняття "механізм забезпечення фінансової безпеки підприємства".

Таблица

**Семантична характеристика поняття
"механізм забезпечення фінансової безпеки підприємства"**

Поняття	Об'єкт	Призначення	Зміст поняття
Механізм	Показники ефективності використання наявних ресурсів підприємства	Створення умов для забезпечення фінансової безпеки підприємства	Спосіб забезпечення або реалізації фінансової безпеки підприємства
Фінансова безпека підприємства	Фінансові ресурси підприємства	Відображення ефективності використання фінансових ресурсів у поточному періоді та можливості реалізації інтересів	Стан найбільш ефективного використання фінансових ресурсів для реалізації та захищеності фінансових інтересів підприємства
Механізм забезпечення фінансової безпеки підприємства	Показники ефективності використання фінансових ресурсів підприємства	Досягнення фінансових результатів, яких достатньо як мінімум для перебування підприємства у фінансовій безпеці	Система правових, організаційних, фінансових засобів впливу, які мають на меті своєчасне виявлення, ліквідацію нейтралізацію загроз фінансовій безпеці підприємства

Механізм організації фінансової безпеки підприємства може мати різний ступінь структуризації і формалізації. Однією з основних складових механізму фінансової безпеки є сукупність функцій [3]. Призначенням механізму організації фінансової безпеки підприємства є створення і реалізація умов, що забезпечують фінансову безпеку підприємства, які визначаються політикою механізму організації фінансової безпеки підприємства (рисунок).

Наведена структура механізму забезпечення фінансової безпеки підприємства включає кілька блоків, які повинні забезпечити достатній для підприємства прибуток.

Для забезпечення належного рівня фінансової безпеки потрібно знати загрози та ризики, що можуть спіткати підприємство. Загрози можуть бути: незначні, суттєві, критичні, а за напрямом прояву: зовнішні, які виникають за межами підприємства і пов'язані з середовищем функціонування підприємства, так і внутрішні – що стосуються господарської діяльності товариства та його персоналу.

Ризики бувають за видами діяльності: фінансові, операційні, інвестиційні; за можливістю подолання: мінімальні ризики, нестабільні ризики та ризики, які неможливо подолати.

Рівні фінансової безпеки підприємства, як можна бачити на рисунку, поділяють на: абсолютний, нестабільний та кризовий. Абсолютний рівень фінансової безпеки характеризує те, що для функціонування підприємства достатньо власних оборотних коштів. Нестабільний рівень характеризує, що підприємству недостатньо власних оборотних коштів і воно залучає позики і кредити. Кризовий характеризує можливість втрати майна підприємства та банкрутства.

Розроблена структура механізму забезпечення фінансової безпеки з використанням додаткових джерел показує, що всі складові механізму є ефективною координуючою системою забезпечення фінансової безпеки на підприємстві. На думку автора, головною складовою, на яку треба звернути увагу, є контроль. Контроль – це не тільки кінцевий етап процесу забезпечення фінансової безпеки підприємства, а й ланка, яка поєднує всі інші складові механізму забезпечення фінансової безпеки.

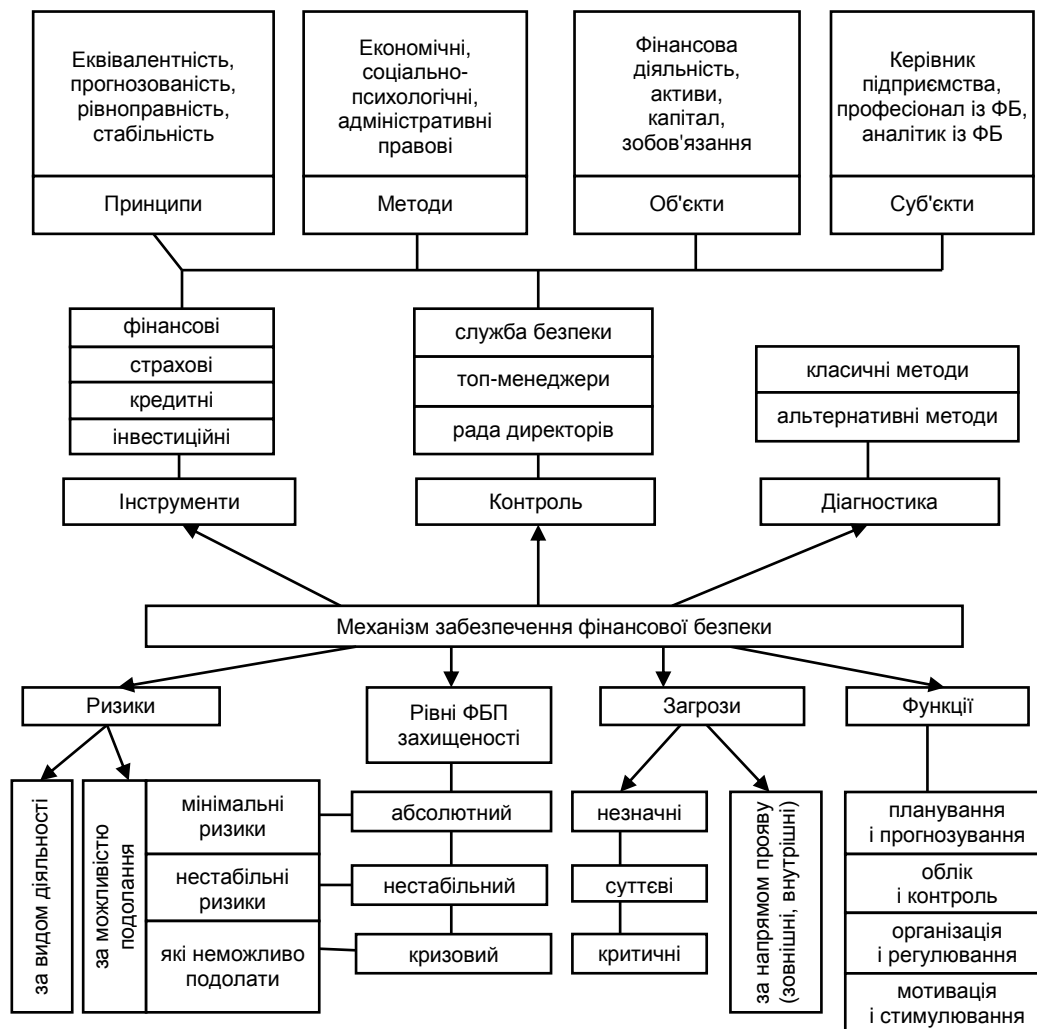

Рис. Механізм забезпечення фінансової безпеки підприємства

Діагностика механізму забезпечення фінансової безпеки підприємства, як можна бачити на рисунку, буває за класичними та альтернативними підходами. До класичних методів відносять: індикаторний, рейтинговий, ресурсно-функціональний, експертний, системний та ринковий підходи.

До альтернативних: бенчмаркінг, SWOT-аналіз (аналіз сильних і слабких сторін), ABC-аналіз, PEST-аналіз, XYZ-аналіз, методи фінансового прогнозування,

Принципи фінансової безпеки, такі, як еквівалентність, прогнозованість, рівноправність та стабільність, теж є важливою складовою механізму забезпечення фінансової безпеки на підприємстві, без якої неможливо розглянути всю структуру механізму і прослідкувати його значущість для забезпечення фінансової безпеки на підприємстві.

Отже, одним із найважливіших елементів системи забезпечення фінансової безпеки є механізм, який є сукупністю законодавчих актів, правових норм, фінансових методів та важелів, за допомогою яких забезпечується досягнення цілей безпеки та розв'язання нагальних завдань. Забезпечення фінансової безпеки, на думку автора, можливе тільки за умови дотримання національних інтересів у фінансовій сфері, врахування потенційних загроз та впровадження інноваційних технологій у фінансовому секторі національної економіки. Узгоджена взаємодія усіх елементів механізму забезпечення фінансової безпеки в кінцевому результаті гарантуватиме ефективне функціонування усієї національної економіки та економічне зростання.

Таким чином, для забезпечення успішної діяльності будь-якого підприємства, уникнення зовнішніх та внутрішніх загроз на підприємстві необхідно забезпечити його фінансово-економічну безпеку. А, в свою чергу, для ефективного впровадження фінансової безпеки підприємства потрібно розробити та використовувати механізм забезпечення економічної безпеки, який включає: інструменти забезпечення ФБП, методи забезпечення ФБП, важелі забезпечення ФБП, систему інформаційно-аналітичного забезпечення ФБП.

Наук. керівн. Полтніна О. П.

Література: 1. Барановський О. І. Фінансова безпека в Україні (методологія оцінки та механізми забезпечення) : монографія / О. І. Барановський. – К. : Київ. нац. торг.-екон. ун-т, 2004. – 759 с. 2. Бланк И. А. Управление финансовой безопасностью предприятия / И. А. Бланк. – К. : Эльга ; Ника-Центр, 2004. – 784 с. 3. Горячева К. С. Механізм управління фінансовою безпекою підприємства : автореф. дис. ... канд. екон. наук: спец. 08.06.01 "Економіка, організація і управління підприємствами" / К. С. Горячева. – К. : НАУ, 2006. – 17 с. 4. Пойда-Носик Н. Н. Сутність фінансової безпеки суб'єктів підприємництва та її роль в забезпеченні національної економічної безпеки / Н. Н. Пойда-Носик // Вісник ЖДТУ. – 2011. – № 1 (55). – С. 340–342. 5. Фінансова безпека підприємств і банківських установ : монографія / за заг. ред. д-ра екон. наук, проф. А. О. Єпіфанова ; А. О. Єпіфанов, О. Л. Пластун, В. С. Домбровський та ін. – Суми : ДВНЗ "УАБС НБУ", 2009. – 295 с.

УДК 658.14/.17:330.131.7

Дурасова Є. О.

Студент 4 курсу
фінансового факультету ХНЕУ ім. С. Кузнеця

КОМПЛЕКСНА ОЦІНКА ФІНАНСОВИХ РИЗИКІВ ПІДПРИЄМСТВА

Анотація. Проведено комплексну оцінку фінансових ризиків ПАТ "Елтіз" за допомогою показників аналізу ступеня впливу ризику інфляції, показників фінансової стійкості підприємства та фундаментального методу.

Аннотация. Проведена комплексная оценка финансовых рисков ПАТ "Элтиз" при помощи показателей анализа степени влияния риска инфляции, показателей финансовой устойчивости предприятия и фундаментального метода.

Annotation. A complex evaluation of the financial risks of the PLC "Eltiz" was carried out using indicators of inflation influence and financial stability and the fundamental method.

Ключові слова: комплексна оцінка, фінансовий ризик, фінансова стійкість, зона ризику, фундаментальний метод.

У сучасній економічній ситуації підприємства змушені функціонувати в умовах значного впливу фінансових ризиків та нестабільності як внутрішнього, так і зовнішнього середовища. Тому важливим є використання адекватної методики їх оцінки, відповідної умовам ринкової економіки.

© Дурасова Є. О., 2014

IS

"Управління розвитком", № 10 (173) 2014

При цьому вона може включати як визначення загального стану фінансової діяльності підприємства за допомогою окремих інструментів фінансового аналізу, так і розробку інтегрального показника. Особливо гостро ця проблема постає перед промисловими підприємствами, для яких оцінка рівня фінансових ризиків є одним з актуальних завдань практичної діяльності.

Значний вклад у розробку методологічних основ аналізу фінансових ризиків підприємства зробили такі провідні економісти, як: Бланк І. О., Вітлінський В. В., Гранатуров В. М., Донець Л. І. та ін.

Метою статті є проведення удосконалення методичних підходів до проведення комплексної оцінки фінансових ризиків підприємства та їх застосування на прикладі ПАТ "Елтіз".

В економічній літературі існує значна кількість методик оцінки фінансових ризиків, одні з яких дозволяють виявити зовнішні загрози, інші розглядають ризики, що генеруються у внутрішньому середовищі діяльності суб'єкта господарювання. При цьому кожен із них акцентується на аналізі певної групи фінансових ризиків залежно від джерел їх виникнення, не враховуючи специфіки іншої групи. Для більш ефективної оцінки повинен використовуватися комплексний метод, що буде поєднувати обидва підходи та дозволить проаналізувати всю сукупність фінансових ризиків підприємства.

Для визначення впливу фінансових ризиків, що генеруються зовнішнім середовищем, розраховується вплив інфляційних процесів на діяльність підприємства, що проводиться з застосуванням двох параметрів: Е1, що показує порівняння коефіцієнтів зростання доходу, розрахований як темп зростання виручки підприємства від реалізації продукції, з індексом інфляції, Е2 – прибуток (збиток) від операційної діяльності [1, с. 363]. Результати розрахунків відображені у табл. 1.

Таблиця 1

Розрахунок показників аналізу ступеня впливу ризику інфляції

Показник	2010 р.	2011 р.	2012 р.
Коефіцієнт зростання доходів (КРД)	1,101	1,606	0,899
Індекс інфляції (Іінф)	1,091	1,046	0,998
Е1	КРД ≥ Іінф	КРД ≥ Іінф	КРД ≤ Іінф
Е2	збиток	збиток	збиток
Оцінка ризику	критичний	критичний	неприпустимий

Таким чином, розглядається вплив інфляційного ризику – ризику того, що у процесі зростання інфляції одержувані грошові доходи знецінюються з погляду їх реальної купівельної спроможності швидше, ніж зростають. Згідно з даним аналізом ПАТ "Елтіз" протягом 2010 – 2011 рр. знаходився в зоні критичного ризику, коли існувала вірогідність як втратити прибуток, так і недоотримати ймовірну виручку і їх витрати відшкодовуються власним коштом. У 2012 р. підприємство знаходилося в зоні неприпустимого ризику, що у процесі продовження подібної тенденції означає достатньо високу вірогідність настання банкрутства.

Найбільш повно фінансові ризики, які генеруються у внутрішньому середовищі підприємства, оцінюються під час аналізу його фінансової стійкості, що відображає ефективність діяльності конкретного суб'єкта господарювання.

Для визначення ступеня ризику фінансової стійкості застосовуються показники, що враховують, з одного боку, джерела фінансування запасів, які використовуються підприємством, а з іншого – дають можливість зробити висновок щодо загального ступеня залежності суб'єкта господарювання від зовнішніх джерел фінансування [2, с. 82], наведені у табл. 2.

Таблиця 2

Розрахунок абсолютних показників фінансової стійкості підприємства протягом 2010 – 2012 рр.

Показник	2010 р.	2011 р.	2012 р.
1	2	3	4
1. Власні обігові кошти	-447,20	123,60	334,30
2. Довгострокові зобов'язання	0,00	0,00	0,00
3. Наявність постійних та довгострокових пасивів для фінансування запасів	-447,20	123,60	334,30
4. Короткострокові кредити банків	0,00	0,00	0,00
5. Загальна сума основних джерел фінансування запасів	-447,20	123,60	334,30
6. Запаси	3 216,00	2 155,30	2 777,50
7. Надлишок (нестача) власних обігових коштів	-3 663,20	-2 031,70	-2 443,20

1	2	3	4
8. Надлишок (нестача) власних обігових коштів та довгострокових зобов'язань	-3 663,20	-2 031,70	-2 443,20
9. Надлишок (нестача) основних джерел фінансування запасів	-3 663,20	-2 031,70	-2 443,20

Як видно з проведених розрахунків, ПАТ "Елтіз" характеризується кризовим фінансовим станом, що вказує на можливість банкрутства підприємства. Така ситуація свідчить про нездатність підприємства розраховуватися за своїми зобов'язаннями. Вона стає причиною неприпустимого фінансового стану в поточному періоді, що призводить до втрати фінансової рівноваги в довгостроковій перспективі.

Рівень залежності підприємства від зовнішніх джерел фінансування на основі відносних показників подано в табл. 3.

Таблиця 3

Відносні показники фінансової стійкості підприємства у 2010 – 2012 рр.

Показник	2010 р.	2011 р.	2012 р.
1. Коефіцієнт автономії	0,10	0,16	0,15
2. Коефіцієнт фінансової залежності	9,92	6,17	6,72
3. Коефіцієнт фінансового ризику	8,92	5,17	5,72
4. Коефіцієнт маневреності власного капіталу	-0,65	0,07	0,20
5. Коефіцієнт структури покриття довгострокових вкладень	0,00	0,00	0,00
6. Коефіцієнт довгострокового залучення коштів	0,00	0,00	0,00
7. Коефіцієнт фінансової незалежності капіталізованих джерел	1,00	1,00	1,00

Згідно з коефіцієнтом автономії (коефіцієнт концентрації власного капіталу) протягом 2010 – 2012 рр. не більше 16 % власних коштів підприємство авансувало у свою діяльність, що свідчить про недостатню фінансову стійкість. Тобто спостерігається високе значення показників його фінансової залежності, що означає збільшення частки позикових коштів у фінансуванні функціонування підприємства, а, отже, і велику загрозу втрати фінансової незалежності.

При цьому на 1 грн власних коштів у 2010 р. припадало 8,92 грн позикових, однак уже наступні 2 роки характеризуються зниженням коефіцієнта фінансового ризику, що свідчить про послаблення залежності підприємства від зовнішніх інвесторів та кредиторів і покращення фінансової стійкості.

Крім того, частина власного капіталу, яка знаходиться в обігу, протягом проаналізованого періоду, збільшилась й у 2012 р. склала 20 %, що свідчить про достатню гнучкість його використання. Подібна тенденція є позитивною в діяльності підприємства, оскільки у 2010 р. власні кошти у повному обсязі були капіталізовані і виникла потреба у залученні позикових, проте значення показника маневреності власного капіталу все ще є нижчим за бажане.

При цьому довгострокові пасиви підприємства складаються лише з власного капіталу внаслідок відсутності довгострокових зобов'язань у фінансуванні діяльності ПАТ "Елтіз". Тобто необоротні активи підприємства не фінансуються зовнішніми інвесторами, що виступає неоднозначним фактором, оскільки, з одного боку, свідчить про незначну залежність від інвесторів, а, з іншого, може характеризувати неефективну політику підприємства щодо залучення і використання фінансових ресурсів.

Іншою важливою складовою під час комплексної оцінки фінансових ризиків є використання фундаментального методу [3, с. 227], у процесі застосування якого, виходячи з головних цілей компанії (прибутковості, стабільності, фінансової безпеки), аналізуються як внутрішні, так і зовнішні чинники (табл. 4).

Таблиця 4

Оцінка фінансового ризику за фундаментальним методом

Показники	Розрахунок	2010 р.	2011 р.	2012 р.
1	2	3	4	5
1. Податкове навантаження	Чистий прибуток / прибуток до оподаткування	0,96	0,97	0,82
2. Боргове навантаження	Чистий операційний прибуток – сплачені податки / прибуток до оподаткування	-3,93	-5,58	-18,28

1	2	3	4	5
3. Амортизаційна віддача	Прибуток до оподаткування / прибуток до оподаткування + амортизаційні відрахування – – переоцінка активів	0,22	0,25	0,09
4. Структура витрат	Прибуток до оподаткування / виручка = = 1 – ((оплата сировини / виручка) + (оплата праці / виручка) + (накладні витрати / виручка))	0,03	0,03	0,01
5. Оборотність активів	Виручка / активи	2,39	3,17	2,33
6. Фінансовий важіль	Позиковий капітал / власний капітал	8,92	5,17	5,72

Як видно з табл. 4, для підприємства характерно зменшення податкового навантаження протягом 3 років у процесі збільшення боргової та амортизаційної віддачі, що також свідчить про значний рівень фінансових ризиків на підприємстві.

Таким чином, можна зробити висновок, що використання комплексного методу оцінки дає змогу проаналізувати вплив як внутрішніх, так і зовнішніх фінансових ризиків на діяльність підприємств і є найбільш адекватним до реальних умов їх функціонування.

Наук. керівн. Берест М. М.

Література: 1. Яришко О. Управління фінансовими ризиками на підприємствах / О. Яришко, Є. Ткаченко, М. Кукушкіна // Економічний аналіз. – 2011. – Вип. 9. – С. 361–365. 2. Методичні рекомендації до виконання практичних завдань з навчальної дисципліни "Фінансовий аналіз" для студентів спеціалізації "Фінанси" денної форми навчання / укл. М. М. Берест. – Х. : Вид. ХНЕУ, 2009. – 39 с. 3. Зоріна О. А. Методи аналізу фінансових ризиків / О. А. Зоріна // Міжнародний збірник наукових праць. – 2010. – Вип. 20. – С. 221–229.

Єгорова О. А.

УДК 336.71

Студент 4 курсу
фінансового факультету ХНЕУ ім. С. Кузнеця

ЕКОНОМІЧНА СУТНІСТЬ КАТЕГОРІЇ "КАПІТАЛ БАНКУ" ТА ЙОГО КЛАСИФІКАЦІЯ

Анотація. Досліджено економічну сутність категорії "капітал банку" шляхом аналізу та узагальнення різних підходів стосовно визначення поняття "банківський капітал". Проаналізовано класифікацію видів капіталу банку та узагальнено класифікаційні ознаки капіталу банку.

Анотация. Исследована экономическая сущность категории "капитал банка" путем анализа и обобщения различных подходов к определению понятия "банковский капитал". Проанализирована классификация видов капитала банка и обобщены классификационные признаки капитала банка.

Annotation. The economic essence of the category "bank capital" was researched through analysis and synthesis of different approaches to the definition of bank capital. Analysis of classification of bank capital and generalized classification attributes of capital was made.

Ключові слова: банківський капітал, власний капітал, класифікаційні ознаки, ресурсна база.

Провідне місце у сучасних умовах економіки України належить фінансово-кредитній системі. Від ефективності й безперервності функціонування кредитно-фінансового механізму залежить не лише своєчасне отримання коштів окремими господарськими одиницями, а й темпи економічного розвитку країни в цілому. Центральною ланкою цього механізму в сучасній економіці стають банки. Один із найголовніших складових елементів діяльності банку – вивчення його ресурсної бази, а саме банківського капіталу, що є надзвичайно актуальним питанням.

Дослідженню сутності поняття "банківський капітал" присвячено праці провідних вітчизняних та зарубіжних економістів. Серед вітчизняних вчених слід виділити Алексеєнко М. Д., Василик О. Д., Васюренко О. В., Гальчинського Л. С., Міщенко В. І., які досліджують як теоретичні, так і практичні основи банківського капіталу в умовах економіки України. Дзюблюк О. В., Ковальчук Т. Т., Мочерний С. В., Мороз Л. М. розглядають теоретичні аспекти банківського капіталу як в Україні, так і за її межами. Зарубіжні економісти, такі, як: Мишкін Ф. С., Е. Рід, Роуз П. С., Василишена Е. Н., Жуков Е. Ф., Колесникова В. І., Лаврушина О. І. досліджують сутність, структуру та рух банківського капіталу. В той же час в економічній літературі не вирішено дискусійне питання сутності банківського капіталу, не було висвітлено природи поняття "банківський капітал" та його призначення у діяльності банку.

Метою статті є визначення економічної сутності капіталу банку, узагальнення існуючих класифікацій банківського капіталу.

Банківський капітал – це основа діяльності будь-якого банку, оскільки процеси утворення капіталу й надання позик перебувають у тісному взаємозв'язку. Тому розуміння економічного змісту банківського капіталу, значення проблем, пов'язаних із його ефективним формуванням і доцільним використанням, надзвичайно важливе, особливо для українських банків.

За результатами аналізу економічної літератури [1 – 11] виявлено, що не існує єдиного загальноприйнятого визначення поняття "капітал банку". Аналіз наукової літератури дозволяє визначити особливі характеристики банківського капіталу, основні підходи з яких наведені в таблиці.

Таблиця

Підходи до визначення поняття "капітал банку"

Ключові слова	Визначення поняття "капітал банку"
Кошти, фонди та резерви	Кошти, спеціально створені фонди та резерви, призначені для забезпечення фінансової стійкості, комерційної та господарської діяльності, відшкодування можливих збитків, і які перебувають у користуванні банку [10]
	Кошти, які внесли власники банку; він складається переважно з акціонерного капіталу, резервів і нерозподіленого прибутку [2, с. 450]
	Сукупність різних видів грошових капіталів, коштів, які використовує банк у вигляді банківських ресурсів для забезпечення своєї діяльності, здійснення різноманітних банківських операцій та отримання прибутку [4, с. 143]
Чисті активи	Залишкова вартість активів банку після вирахування всіх його зобов'язань [6]
	Чисті активи банку, які дорівнюють різниці між сумою активів і пасивів [9, с. 258]
Сукупний капітал	Сукупність грошових капіталів (власних і залучених коштів), якими оперують банки. Будучи вкладеними в банківську справу, вони приносять власнику банківський прибуток [5, с. 76–77]
	Сукупність внесених власниками – учасниками капіталу – власних коштів, які зростають у результаті ефективно банківської діяльності у процесі капіталізації прибутку, а також за рахунок додаткових вливань з боку учасників [3, с. 18]
	Сукупність грошових капіталів, залучених банком, які використовуються ним у вигляді банківських ресурсів для кредитно-розрахункових та інших операцій [8]
	Складна структура, основу якої становить власний банківський капітал. Однак переважно частка припадає на залучений та позичений банківський капітал [1, с. 31]

Як видно з таблиці, серед запропонованих вченими-економістами визначень терміна "банківський капітал" можна виділити кілька підходів до розуміння цього поняття. Більшість вчених, серед яких Кириченко О. А., Ж. Довгаль, Молдованов М. І., Алексеєнко М. Д., схильні вважати, що сутність банківського капіталу полягає в тому, що він становить сукупність капіталів, коштів, якими оперують банки, тобто капітал банку є складною структурою, яка охоплює сукупність грошових капіталів, залучених банком. Існує також підхід, представником якого є Мишкін Ф. С., до визначення капіталу як до активів банку, за виключенням його зобов'язань, тобто банківський капітал є "чистими активами".

У вітчизняній і зарубіжній економічній літературі та практиці термін "банківський капітал" вживається досить часто, і залежно від контексту в це поняття вкладається різний зміст. Найбільш повним, на думку автора, є визначення банківського капіталу, запропоноване в енциклопедії банківської справи України [4, с. 143], а саме: банківський капітал – сукупність різних видів грошових капіталів, коштів, які використовує банк у вигляді банківських ресурсів для забезпечення своєї діяльності, здійснення різноманітних банківських операцій та отримання прибутку.

Глибшому усвідомленню самого поняття "банківський капітал" та механізму його функціонування сприяє поділ банківського капіталу на окремі складові з подальшим групуванням їх за однорідними ознаками, тобто його класифікація. Аналіз літературних джерел [1 – 10] дозволив дійти висновку, що не існує єдиної загальноприйнятої класифікації банківського капіталу. Заслужують на увагу класифікації, запропоновані вітчизняними науковцями Алексеєнко М. Д. [1], Вовчак О. Д. [2] та Кіреєвою К. О. [7]. Алексеєнко М. Д. використовує лише ті ознаки, які, на його думку, безпосередньо пов'язані з формуванням банківського капіталу з метою здійснення банківської діяльності. Алексеєнко М. Д. пропонує класифікувати банківський капітал за такими критеріями: за місцем мобілізації; за можливістю прогнозування величини банківського капіталу; за терміном знаходження у розпорядженні банку; за резидентністю; за формою власності; за організаційно-правовою формою залучення банківського капіталу; за формою залучення банківського капіталу; за джерелом утворення.

Кіреєва К. О. [7] доповнює класифікацію поділом банківського капіталу за формою постійності на основний та додатковий банківський капітал та субординований борг, а також за якістю формування – на реальний та фіктивний. Досить слушним є поділ банківського капіталу на такий, що регулюється, і відповідно на той, що не регулюється.

На відміну від Алексеєнко М. Д., Вовчак О. Д. [2] виділяє такі ознаки, за якими також можна класифікувати банківський капітал: за характером використання власниками; за способом розрахунків; за джерелами формування; за характером використання у банківській діяльності.

При цьому слід зазначити, що у розглянутих класифікаціях відсутній поділ залежно від ризиків, які характерні для банківської діяльності. Тому доцільно поділити банківський капітал на достатній для покриття банківських ризиків та недостатній.

Аналіз поданих класифікацій дав змогу зробити висновок, що всі класифікації ґрунтуються на функціях банківського капіталу, розкривають через існуючі ознаки саму сутність поняття "банківський капітал". Запропоновані класифікації пов'язані з формуванням банківського капіталу з метою здійснення банківської діяльності. Таким чином, за результатами дослідження економічної літератури [1 – 3] узагальнено класифікацію видів капіталу банку, що наведено на рисунку.

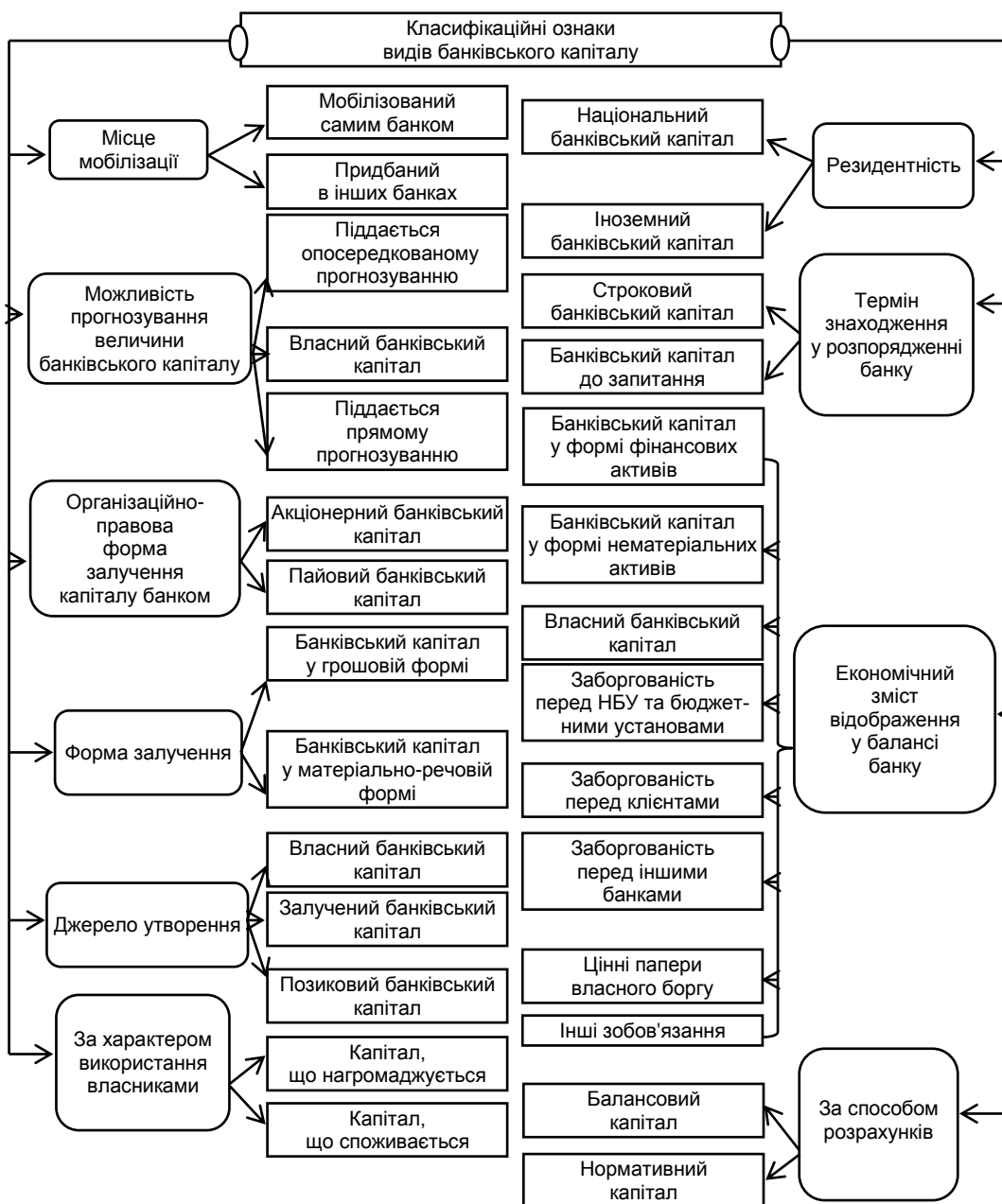

Рис. Класифікація видів банківського капіталу

Таким чином, за результатами дослідження визначено економічну сутність банківського капіталу та узагальнено його види. Отримані результати дають змогу зробити висновок, що капітал

банку є динамічним, функціональним утворенням, яке забезпечує поточну банківську діяльність від початку його виникнення. Своєю функціональністю банківський капітал забезпечує збереження довіри до банків з боку населення, а здійснення поточних та стратегічних функцій реалізує фінансову стійкість банківської системи.

Наук. керівн. Слущка О. В.

Література: 1. Алексеєнко М. Д. Капітал банку: питання теорії і практики : монографія / М. Д. Алексеєнко. – К. : Вид-во КНЕУ, 2002. – 276 с. 2. Вовчак О. Д. Кредит і банківська справа : підручник / О. Д. Вовчак, Н. Н. Руцишин, Т. Я. Андрейнів. – К. : Знання, 2008. – 564 с. 3. Довгаль Ж. Банківський капітал: суть і значення / Ж. Довгаль // Вісник НБУ. – 1998. – № 9. – С. 18–21. 4. Енциклопедія банківської справи України / під ред В. С. Стельмах. – К. : Молодь ; Ін Юре, 2001. – 680 с. 5. Енциклопедичний словник бізнесмена: Менеджмент, маркетинг, інформатика / за ред. М. І. Молдованова. – К. : Техніка, 1993. – 856 с. 6. Про банки і банківську діяльність : Закон України // Законодавчі і нормативні акти з банківської діяльності. – 2009. – № 2. – С. 4–40. 7. Кіреєва К. О. Регулювання банківського капіталу : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. екон. наук : спец. 08.04.01 / К. О. Кіреєва. – К., 2006. – 29 с. 8. Кириченко О. А. Банківський менеджмент : навч. посібн. / О. А. Кириченко, І. В. Гіленко, С. Л. Роголь. – К. : Знання-Прес, 2002. – 438 с. 9. Мишкін Ф. С. Економіка грошей, банківської справи і фінансових ринків / Ф. С. Мишкін ; пер. з англ. С. Панчишина. – К. : Основи, 1998. – 963 с. 10. Офіційний сайт Національного банку України. – Режим доступу : <http://www.bank.gov.ua/control/uk/index>. – Назва з екрану.

УДК 336.774.3

Ємець Є. І.

Студент 4 курсу
фінансового факультету ХНЕУ ім. С. Кузнеця

ДОСЛІДЖЕННЯ ПРОБЛЕМНОЇ ЗАБОРГОВАНOSTІ БАНКІВ УКРАЇНИ

Анотація. Розглянуто сутність проблемної заборгованості банків. Проаналізовано зовнішні та внутрішні методи зниження проблемної заборгованості, здійснено їх порівняльну характеристику. Визначено переваги реструктуризації для банку та позичальника й запропоновано заходи щодо оздоровлення діяльності банку.

Аннотация. Рассмотрена сущность проблемных кредитов банков. Проанализированы внешние и внутренние методы снижения проблемной задолженности, осуществлена их сравнительная характеристика. Определены преимущества реструктуризации для банка и заемщика и предложены мероприятия по оздоровлению деятельности банка.

Annotation. The paper considers the nature of problem loans of banks. The internal and external methods of repayment of bad debts have been analyzed, their comparative characteristic has been given. The benefits of restructuring for the bank and the borrower have been defined and the rehabilitation activities of the bank have been offered.

Ключові слова: кредитний портфель, проблемні кредити, реструктуризація заборгованості.

Характерною рисою кризових явищ у банківському секторі стало стрімке поширення негативного соціального ефекту внаслідок непередбачуваних коливань курсу національної грошової одиниці, ризику неповернення заощаджень із проблемних банків, неплатоспроможності окремих позичальників – фізичних осіб (переважно за іпотечними кредитами в іноземній валюті). З другого боку, загроза недостатності кредитно-інвестиційних ресурсів та невиконання банком функцій забезпечення здійснення платежів зумовлює деформацію системи функціонування господарського комплексу держави. Тому дослідження проблемної заборгованості перебуває у сфері наукових інтересів багатьох вчених та практиків банківської справи [1].

На сьогодні жодна з кредитно-фінансових установ не може бути застрахована від виникнення у неї проблемної кредитної заборгованості. Значний внесок у розробку питань зниження проблемної заборгованості банків зробили сучасні економісти та практики, такі, як: Примостка Л. О., Єпіфанов А. О., Васильченко З. І., Азізова К. М., Полтавська Є. О. та ін. Проте, як показує практика, питання зниження проблемної заборгованості ще не вирішені повною мірою.

Аналізуючи визначення цього поняття, надане різними авторами та викладене в різних джерелах, можна дійти висновку, що під проблемними кредитами слід розуміти заборгованість за банківськими кредитами, за якими своєчасно не проведено один чи більше платежів та внаслідок інших обставин виникають підстави щодо сумнівів стосовно повернення кредиту загалом [2]. Проте порушення терміну повернення чергового платежу за кредитом – це лише одна ознака проблемного кредиту, яка, незважаючи на її важливість, все ж таки не може однозначно вказувати на належність конкретного боргу до складу проблемних.

Серед інших ознак виникнення проблемної заборгованості можна назвати такі [2]:

- зниження ринкової вартості предметів забезпечення;
- фінансові проблеми гарантів, поручителів, страховиків;
- призупинення робіт із виконання проектів, що фінансуються за кредитні кошти;
- непорозуміння позичальника зі своїми постачальниками, партнерами та контрагентами;
- реорганізація суб'єкта господарювання позичальника;
- звернення позичальника за додатковими кредитами;
- припинення контактів із працівниками банку;
- безпричинне порушення графіка звітності про використання кредитних коштів;
- наявність збитків у діяльності позичальника, зниження ділової активності його діяльності.

Окрім зазначених ознак виникнення проблемної заборгованості, необхідно враховувати й основні причини її виникнення. Так, аналіз наукових робіт дозволив визначити, що до основних причин виникнення проблемної заборгованості можна віднести:

- недостатній рівень моніторингу та управління власною ліквідністю, а також обмежені можливості українських банків щодо управління власними активами та пасивами внаслідок недостатнього рівня розвитку української фінансової системи [3];
- кредитування пов'язаних сторін. Рейтингове агентство Мудіс Інвесторс Сервіс (Moody's Investors Service) [4];
- погіршення якості активів (насамперед кредитного портфеля), що спричиняє зниження рівня грошових надходжень до банку від обслуговування кредитів та додаткову потребу у грошових коштах, необхідних для формування резервів під активні операції [1];
- завищення вартості застави внаслідок непрофесіоналізму (в окремих випадках – усвідомлених дій) банківського менеджменту [1];
- фактична відсутність ефективної системи супроводження кредитів, насамперед моніторингу [1].

Отже, банки України були змушені спрямувати свої зусилля у вельми специфічну сферу банківської діяльності – роботу з проблемними активами. Враховуючи важливість своєчасного вирішення проблем зростання негативного впливу проблемної заборгованості банків на стійкість та надійність банківської системи, доцільно дослідити способи зниження проблемної заборгованості, які умовно можна поділити на зовнішні і внутрішні. До основних внутрішніх способів було віднесено: реабілітацію [5 – 10]; ліквідацію [7 – 10]; реструктуризацію [9; 10].

На основі дослідження наукової літератури [10 – 12] було виявлено, що банк може здійснювати реструктуризацію проблемної кредитної заборгованості за допомогою одного з викладених далі способів або їх комбінації:

1. Пролонгація кредиту – перенесення кінцевого терміну погашення за кредитним зобов'язанням на пізніші терміни.
2. Кредитні канікули – позбавлення боржника від виплати тіла кредиту на певний строк (6 – 9 місяців) із подальшим рівномірним розподілом суми на строк, що залишився, без зміни терміну користування кредитними коштами.
3. Конверсія – переведення залишкової суми кредиту в національну валюту за поточним курсом до закінчення терміну, передбаченого кредитною угодою.
4. Тимчасове зниження відсоткової кредитної ставки – зниження розміру відсоткової ставки (у межах 1 – 3 п.п.) на певний строк (зазвичай на кілька місяців) за умови, що позичальник достроково погашає більшу частину кредиту або додатково надає ліквідне забезпечення.
5. Капіталізація заборгованості за кредитом – переведення простроченого боргу в строковий кредит; розробка нового графіка виплат.
6. Зміна схеми нарахування відсотків – зміна схеми погашення боргу з класичної, за якої сума платежів за кредитом із часом зменшується, на ануїтетну, яка передбачає погашення заборгованості рівними частинами протягом усього строку кредитування, або навпаки.
7. Скасування пені та штрафних санкцій – списання всієї суми нарахованої пені або штрафу у разі виникнення прострочки за боргом.
8. Додаткове фінансування (наприклад, на завершальній стадії інвестиційного проекту) – повне рефінансування залишкової і простроченої заборгованості за кредитом зі встановленням нового графіка погашення. В цьому випадку сума боргу збільшується на суму рефінансування, а розміри щомісячних платежів та збитків від реструктуризації розраховуються за вже розглянутими співвідношеннями.

У разі неефективності застосування внутрішніх методів управління проблемними активами менеджмент банку може прийняти рішення про доцільність застосування зовнішніх щодо банку дій для поліпшення структури його балансу та відновлення ліквідності. Це актуалізує практику застосування зовнішніх методів управління проблемними активами, серед яких виділяють [5; 6]:

- передачу проблемних активів в управління третій особі (колектору). У цьому випадку проблемні активи залишаються на балансі банку;
- продаж проблемних активів непов'язаній фінансовій компанії на умовах факторингу. У разі використання такого методу відбувається поліпшення структури кредитного портфеля, вивільняються внутрішні ресурси банку;

- продаж проблемних активів пов'язаній фінансовій компанії, внаслідок чого поліпшується структура балансу банку, спостерігається вищий рівень віддачі проблемних кредитів та економія внутрішніх ресурсів банку;

- сек'юритизація активів, що передбачає оптимізацію структури балансу банку шляхом перетворення наданих банком позичок на ліквідні цінні папери і відповідного трансферту кредитних ризиків банку в ризики інших учасників ринку. Однак на практиці цей метод застосовується зовсім рідко, оскільки необхідні значні витрати на трансформацію активів у цінні папери та їх розміщення;

- створення санаційного банку [1].

Особливістю застосування зазначених методів є прийняття рішення щодо їхнього вибору на етапі стягнення кредиту внаслідок неефективності превентивного внутрішньобанківського управління проблемними активами.

Основними негативними чинниками продажу проблемних кредитів є фактичне припинення ділових відносин із клієнтом у майбутньому та втрата можливості вигідно продати майно, отримане банком у заставу.

Деякі українські фахівці негативно відносяться до переведення непрацюючих активів до санаційного банку в Україні, тому що це обтяжуватиме державний бюджет та платників податків. Спроба вирішити проблеми непрацюючих активів за допомогою санаційного банку знівелює зусилля запровадити ефективний механізм роботи з нежиттєздатними банками в Україні та призведе до значних втрат державного бюджету [6].

У результаті проведеного дослідження можна зробити висновок, що на сучасному етапі розвитку банківської системи України ефективним інструментом санації кредитів має стати застосування комплексу заходів щодо зниження проблемної заборгованості та активна співпраця банків зі своїми боржниками.

Наук. керівн. Штатер О. М.

Література: 1. Сирота В. Управління проблемними кредитами як основа антикризових заходів банку / В. Сирота // Вісник НБУ. – 2012. – № 11. – С. 51–55. 2. Суть поняття "проблемний кредит" [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.kneu.dp.ua/moodle-new/pluginfile.php/14108/mod_resource/content/0/Lekcija_8/1_Sut_ponjattja_problemnii_kredit_.pdf. – Назва з екрану. 3. Васильченко З. Деякі аспекти методологічної основи розробки антикризових заходів у банку / З. Васильченко, І. Васильченко // Банківська справа. – 2012. – № 2. – С. 70–79. 4. Агентство Moody's: по данним дослідження, кредитування зв'язаних сторін остається структурним недостатком банків СНГ. Пресс-релиз [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.moody.com/researchdocumentson tentpage>. – Названня с екрана. 5. Слобода Л. Напрями вдосконалення роботи банків з проблемними активами в посткризовий період [Текст] / Л. Слобода, Н. Дунас // Вісник НБУ. – 2011. – № 4. – С. 46–51. 6. Осадчий І. Шляхи вдосконалення роботи з проблемними активами банків України / І. Осадчий // Вісник університету банківської справи НБУ. – 2011. – № 1. – С. 39–43. 7. Карасьова З. М. Управління проблемними кредитами банку [Текст] / З. М. Карасьова, О. М. Михайленко // Наука й економіка. – 2010. – № 3 (19). – С. 36–40. 8. Єфіфанов А. О. Операції комерційних банків [Текст] : навч. посібн. / А. О. Єфіфанов, Н. Г. Маслак, І. В. Сало. – Суми : ВТД "Університетська книга", 2007. – 523 с. 9. Криклій О. А. Управління кредитним ризиком банку [Текст] : монографія / О. А. Криклій, Н. Г. Маслак. – Суми : ДНВЗ "УАБС НБУ", 2008. – 86 с. 10. Азізова К. М. Дослідження методів управління проблемними кредитами банку / К. М. Азізова, С. О. Полтавська // Вісник МСУ: економічні науки. – 2013. – № 1–2. – С. 102–110. 11. Поздняков Є. М. Теоретичні і прикладні аспекти реструктуризації кредитної заборгованості [Текст] / Є. М. Поздняков // Торгівля і ринок України. – 2010. – № 30. – С. 389–396. 12. Афанасьєва О. Б. Особливості антикризового управління в банках України [Текст] / О. Б. Афанасьєва // Економічний простір. – 2010. – № 38. – С. 89–99.

УДК 336.741.236.1:658.1

Золотарева Н. В.

Студент 4 курсу
фінансового факультету ХНЕУ ім. С. Кузнеця

УЗАГАЛЬНЕННЯ ПІДХОДІВ ДО ВИЗНАЧЕННЯ СУТНОСТІ ПОНЯТТЯ "ФІНАНСОВЕ ПЛАНУВАННЯ НА ПІДПРИЄМСТВІ"

Анотація. Узагальнено підходи до визначення сутності фінансового планування. Розглянуто основні завдання фінансового планування. Визначено перелік вчених, які займалися вивченням цього питання.

Аннотация. Обобщены подходы к определению сущности финансового планирования. Рассмотрены основные задания финансового планирования. Определен перечень ученых, которые занимались изучением этого вопроса.

© Золотарева Н. В., 2014

Annotation. Approaches to the definition of the essence of financial planning were generalized. The basic tasks of the financial planning are considered. A list of scientists engaged in this question is.

Ключові слова: фінансове планування, фінансові стратегії, визначення фінансових ресурсів.

На сьогоднішній день економістам слід не просто орієнтуватися у внутрішній ситуації підприємства, а і бути проінформованим щодо ситуації, яка склалася в країні та в усьому світі. Підприємства можна забезпечити шляхом створення адекватної планової служби, завдяки якій можливо було б передбачати проблемні моменти та вирішувати їх до настання кризової ситуації.

Об'єктом дослідження в даній роботі є фінансове планування на підприємстві.

Предметом дослідження є процес складання, виконання та аналізу фінансових планів на підприємстві.

Метою статі є дослідження теоретико-методичних питань розроблення фінансових планів на підприємстві, а також розробка механізму покращення системи фінансового планування завдяки впровадженню бюджетування.

Для формування успішної роботи підприємства необхідно здійснювати не тільки довгострокове планування, але і детальну розробку оперативних, поточних планів за кожним підрозділом. Календарні плани конкретизують цілі і завдання підприємства, включають відомості про замовлення, забезпеченість їх матеріальними ресурсами, про сутність завантаження виробничих потужностей та їх використання з урахуванням терміну виконання кожного завдання. У них передбачаються витрати на реконструкцію потужностей, заміну обладнання, оновлення продукції, навчання працівників тощо.

Розглянувши різні джерела, необхідно зауважити, що кожен автор має свою думку щодо визначення поняття фінансового планування (таблиця).

Таблиця

Визначення фінансового планування

Автори	Визначення	Ключові ознаки
Бердар М. М. [1]	Процес розробки системи фінансових планів і планових показників із забезпечення розвитку підприємства необхідними фінансовими ресурсами і підвищення ефективності його фінансової діяльності в майбутньому	Процес підвищення ефективності
Ліхачова О. Н. [2]	Процес аналізу фінансової та інвестиційної політики, прогнозування їх результатів і впливу на економічне середовище підприємства; процес прийняття рішень про допустимий рівень ризику і вибір остаточних варіантів фінансових планів	Процес впливу на економічне середовище
Балабанов А. І., Балабанов І. Т. [3]	Процес вироблення планових завдань, складання графіка їх виконання, розробка фінансових планів і фінансових програм (фінансове прогнозування), забезпечення їх необхідними ресурсами і робочою силою, контроль за їх виконанням	Процес забезпечення необхідними ресурсами
Лапуста М. Г., Нікольський П. С. [4]	Процес розробки системи фінансових планів з окремих аспектів фінансової діяльності, що забезпечують реалізацію фінансової стратегії підприємства в майбутньому періоді	Процес забезпечення фінансової стратегії підприємства у майбутньому періоді
Онисько С. М., Марич П. М. [5]	Сукупність розрахунків щодо визначення грошових доходів і нагромаджень та спрямування їх на покриття запланованих видатків і затрат за різними сферами діяльності господарства відповідно до виробничих та інвестиційних потреб у плановому році	Спрямування на покриття запланованих видатків і затрат
Партін Г. О., Завгородній А. Г. [6]	Розробка системи фінансових планів за окремими напрямками фінансової діяльності підприємства, які забезпечують реалізацію його фінансової стратегії у плановому періоді	Забезпечення фінансової стратегії у плановому періоді
Білик М. Д. [7]	Процес визначення обсягу фінансових ресурсів за джерелами формування і напрямками їх цільового використання згідно з виробничими та маркетинговими показниками підприємства у плановому періоді	Процес визначення фінансових ресурсів
Поддєрьогін А. М. [8]	Процес розробки системи фінансових планів і планових (нормативних) показників із забезпечення розвитку підприємства необхідними фінансовими ресурсами та підвищення ефективності його фінансової діяльності в майбутньому періоді	Процес забезпечення розвитку підприємства
Ф. Лі Ченг, Дж. І. Фіннерті [9]	Процес аналізу дивідендної, фінансової та інвестиційної політики, прогнозування їх результатів, вплив цих результатів на економічне середовище корпорації та прийняття рішень стосовно допустимого рівня ризику під час вибору проектів	Процес прогнозування

Таким чином, на основі таблиці, узагальнивши зазначене, можна резюмувати, що фінансове планування становить процес розробки та контролю системи фінансових планів, що охоплює всі сторони діяльності організації та забезпечує реалізацію фінансової стратегії і тактики на певний період часу. Можна стверджувати, що більшість дослідників наголошують на тому, що планування, в першу чергу, це процес. Також у деяких роботах у процесі вживання терміна "фінансове планування" мається на увазі фінансове прогнозування.

Необхідно зазначити, що найбільш точним є визначення сутності фінансового планування авторами Онисько С. М. і Марич П. М. – це сукупність розрахунків щодо визначення грошових доходів і нагромаджень та спрямування їх на покриття запланованих видатків і затрат за різними сферами діяльності господарства відповідно до виробничих та інвестиційних потреб у плановому році [5]. Дане визначення досить повно розкриває роль і завдання фінансового планування у діяльності підприємства, однак не містить такої важливої складової, як цільові установки проведення. Залежно від стадії життєвого циклу підприємства, кон'юнктури ринку, на якому воно функціонує, та інших факторів внутрішнього і зовнішнього середовища, цілі підприємств варіюються від необхідності уникнення банкрутства до розвитку та освоєння нових ринків.

Фінансове планування є обов'язковою складовою управління економікою. Фінанси висвітлюють усі напрями діяльності підприємства, а фінансове планування подає ці напрями діяльності у відповідних фінансових показниках, що застосовуються керівництвом для ефективного управління як економікою країни в цілому, так і окремим взятим підприємством [10].

Виявлення загальних потреб фінансового планування на підприємства у фінансових ресурсах, у такому об'ємі, що буде забезпечувати нормальну діяльність підприємства поряд з виконанням зобов'язань перед своїми кредиторами, такими, як банки бюджет тощо. Також фінансове планування слугує унеможливленню понаднормативних та понадпланових витрат фінансових ресурсів як за окремими підрозділами, так і за підприємством у цілому [11].

Наук. керівн. Полтніна О. П.

Література: 1. Бердар М. М. Фінанси підприємств : навч. посібн. / М. М. Бердар. – К. : Центр учбової літератури, 2010. – 352 с. 2. Лихачева О. Н. Финансовое планирование на предприятии : учебн.-практ. пособ. / О. Н. Лихачева. – М. : ТК "Велби", 2005. – 264 с. 3. Балабанов И. Т. Основы финансового менеджмента : учебн. пособ. / И. Т. Балабанов. – М. : Финансы и статистика, 2006. – 480 с. : ил. 4. Лапуста М. Г. Современный финансово-кредитный словарь [Текст] / ред. М. Г. Лапуста, П. С. Никольский. – М. : ИНФРА-М, 2005. – 526 с. 5. Онисько С. М. Фінанси підприємств [Текст] : підручник / С. М. Онисько, П. М. Марич. – 2-ге вид., стереот. – Львів : Магнолія плюс, 2005. – 366 с. 6. Партін Г. О. Фінанси підприємств : навч. посібн. / Г. О. Партін, А. Г. Загородній. – Львів : ЛБІ НБУ, 2003. – 342 с. 7. Білик М. Д. Бюджетування у системі фінансового планування [Текст] / М. Д. Білик // Фінанси України. – 2006. – № 3. – С. 97–110. 8. Поддєрьогін А. М. Фінанси підприємств : підручник [Текст] / кер. кол. авт. і наук. ред. проф. А. М. Поддєрьогін. – 4-те вид., перероб. та доп. – К. : КНЕУ, 2007. – 571с. 9. Ченг Ф. Ли. Финансы корпораций: теория, методы и практика / Ф. Ли Ченг, И. Джозеф Финерти ; пер. с англ. – М. : ИНФРА-М, 2000. – 686 с. 10. Загорський В. С. Інноваційна стратегія підприємства та напрями її реалізації на сучасному етапі [Текст] / В. С. Загорський, О. Д. Вовчак // Регіональні перспективи. – 2000. – № 2. – С. 1–2. 11. Науменкова С. В. Использование методов количественного прогнозирования [Текст] / С. В. Науменкова, О. І. Глазун // Вісник Української академії банківської справи. – 2002. – № 1 (12). – С. 32–36.

УДК 336.14:336.22(477)

Каминіна В. В.

Студент 4 курсу
фінансового факультету ХНЕУ ім. С. Кузнеця

ВИЗНАЧЕННЯ ФАКТОРІВ ВПЛИВУ НА ОБ'ЄМ ПОДАТКОВИХ НАДХОДЖЕНЬ ДО ЗВЕДЕНОГО БЮДЖЕТУ ХАРКІВСЬКОЇ ОБЛАСТІ

Анотація. Розглянуто роль податків у формуванні дохідної частини бюджету Харківської області. Виділено фактори, що мають вплив на результативні показники функціонування податкової системи України, встановлено характер та силу їх впливу для забезпечення ефективності управління у сфері оподаткування.

Аннотация. Рассмотрена роль налогов в формировании доходной части бюджета Харьковской области. Выделены факторы, которые влияют на результативные показатели функционирования налоговой системы Украины, установлен характер и сила их влияния для обеспечения эффективности управления в сфере налогообложения.

Annotation. The role of taxes in the formation of budget revenues of Kharkiv region is examined. Factors that affect the productive indicators of functioning of the tax system of Ukraine are determined, the nature and strength of their influence to ensure the effectiveness of management in the field of taxation are identified.

Ключові слова: податки, податкові надходження, податкова реформа.

Проблема оподаткування була актуальною в усі часи, адже податкові надходження є основним джерелом надходження коштів до скарбниці країни. Податки – складна фінансова категорія, яка має безпосередній вплив на всі економічні явища та процеси. Можна сказати, що з одного боку, податки – це фінансове підґрунтя існування держави, мірило її можливостей у світовому економічному просторі щодо розвитку науки, освіти, культури, гарантування економічної безпеки, зростання суспільного добробуту народу. З другого боку, податки – це знаряддя перерозподілу доходів юридичних і фізичних осіб у державі, а їх мобілізація й використання зачіпає інтереси не тільки кожного підприємця чи громадянина, а й цілих верств населення і соціальних груп [1].

Недосконалість національної податкової системи і недостатня ефективність податкової політики негативно впливають на рівень ділової активності населення та виступають однією з основних причин низького рівня конкурентоспроможності й інвестиційної привабливості України на світовому рівні. Тому надзвичайно актуальним і необхідним на кожному наступному етапі розвитку національної податкової системи є глибоке наукове дослідження провідних факторів, що мають вплив на результативні показники функціонування податкової системи України, встановлення характеру та сили їх впливу для забезпечення ефективності управління у сфері оподаткування.

Багато видатних вітчизняних та зарубіжних економістів досліджували функціонування податкової системи, використовуючи багатовимірні статистичні методи. Особливої уваги заслуговують наукові праці Ф. Бекона, А. Сміта, Д. Рикардо, А. Лаффера, Опаріна В. М., Федосова В. М., Поддєрьогіна А. Н., Іванова Ю. Б., Крисоватого А. І., Десятюка О. М., Мельника П. В. Однак процес розроблення комплексної статистичної, методологічної та інформаційної бази для наукового обґрунтування управлінських рішень у сфері оподаткування ще не закінчено, що зумовило необхідність здійснення подальших досліджень у даному напрямі.

Мета цієї роботи полягає у розкритті факторів, які мають вплив на обсяги податкових надходжень до зведеного бюджету України.

Зараз податки – найбільш ефективний інструмент впливу держави на виробництво, його структуру та динаміку, на розвиток техніки, науки та величину соціальних виплат населенню.

Держава не може існувати лише за рахунок добровільних надходжень. Вона повинна мати бюджет із стабільним рівнем надходжень, основні з яких є податки. В останні роки в Україні спостерігається складна політична ситуація, що має характерні риси невизначеності та нестабільності. Тому необхідно визначити фактори, які мають безпосередній вплив на обсяги податкових надходжень до бюджету України.

Для проведення ефективної податкової політики необхідно визначати основні фактори, що впливають на результативні показники функціонування податкової системи. Одним із найважливіших завдань є виокремлення серед великої кількості макро- та макроекономічних показників невеликої кількості провідних факторів, що мають безпосередній вплив на функціонування податкової системи держави. На рис. 1 зображено групи факторів, які були обрані для аналізу.

Рис. 1. Групування показників для виділення факторів впливу на обсяги податкових надходжень до бюджету Харківської області

Вирішення окреслених завдань можливе за допомогою використання багатовимірних статистичних методів, зокрема методу множинної регресії. Всі необхідні для проведення компетентного аналізу розрахунки були проведені з використанням модуля Multiple Regression прикладного пакета програм STATISTICA.

Завданням множинної лінійної регресії є побудова лінійної моделі зв'язку між набором безперервних предикторів і безперервною залежною змінною. Такою лінійною моделлю добре описуються

багато завдань в різних предметних областях, наприклад, економіці, промисловості, медицині. Це відбувається тому, що деякі завдання лінійні за своєю природою.

Щоб дізнатися, яка з незалежних змінних має більший вплив на кількість податкових надходжень, слід вивчити стандартизовані коефіцієнти (або Бета) регресії (рис. 2).

Regression Summary for Dependent Variable: рівень податкових надходжень до Бюджету						
R= .8755995 R ² = .7670581 Adjusted R ² = .5678918						
F(3, 18)=5.6633 p= .00767 Std Error of estimate: 120285						
	β ¹	Std Err. of β ¹	b	Std Err. of b	t(18)	probab
Intercept			70808470	174418004	0.37521	0.391596
Середньомісячна номінальна заробітна плата (грн)	2.00717	1.175067	422636	247782	1.70268	0.115296
Фінансовий результат від зовнішньої діяльності до оподаткування	-0.62851	0.407084	-6	4	-1.52883	0.148235
Інвестиції в основний капітал, млн. грн	-0.04177	0.228817	-3833	18798	-0.17942	0.861782
Роздрібний товарообіг	0.05873	0.258373	31833	13551	2.35185	0.027332
Кількість зброї, палива, лікарських засобів	0.15855	0.473903	3836183	3042309	0.45073	0.656450
Імпорт зброї, палива, лікарських засобів	-0.37344	0.471401	-9343167	1882272	-0.85373	0.406196
Прямі іноземні інвестиції, млн. грн	-2.47765	1.467035	-526937	542808	-1.80478	0.102834
Індекс промислової продукції, %	0.47796	0.228747	5743882	2412482	2.38045	0.036554
Індекс промислової продукції	0.76990	0.294208	7811240	5259208	1.33441	0.211850

Рис. 2. Оцінки параметрів коефіцієнтів регресії

Коефіцієнти Бета – це коефіцієнти, які можна отримати, якщо привести всі змінні до середнього 0 і стандартного відхилення 1. Отже, величина цих коефіцієнтів Бета дозволяє порівнювати відносний вплив кожної незалежної змінної на залежну змінну. Як видно з рис. 2, перемінні зміни середньомісячної номінальної заробітної плати, прями іноземні інвестиції та роздрібний товарообіг мають найбільший вплив на рівень податкових надходжень у м. Харкові [2].

Прямі іноземні інвестиції мають від'ємний коефіцієнт регресії, що свідчить про те, що чим менша сума даного показника, тим більше податкових надходжень отримує місцевий бюджет. Середньомісячна номінальна заробітна плата та роздрібний товарообіг мають позитивний коефіцієнт регресії, що означає пряму залежність, тобто під час збільшення даних показників сума обов'язкових платежів буде збільшуватися.

Після аналізу коефіцієнтів регресії необхідно перевіряти передбачені значення і залишки. Наприклад, великі залишки можуть значно спотворити результати і призвести до помилкових висновків (рис. 1).

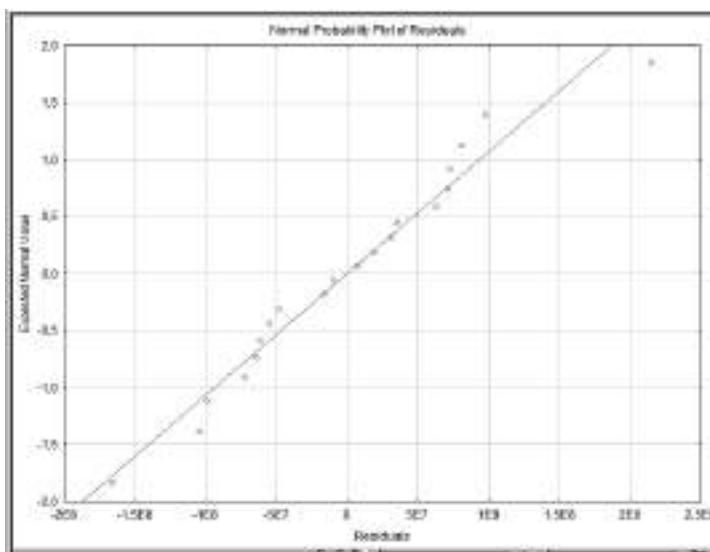

Рис. 3. Номери спостережень і залишки

Шкала вертикальної осі цього графіка відкладена за величиною сигма, тобто за стандартним відхиленням залишків. Якщо одне або декілька спостережень не потрапляють в інтервал ± 3 , помножене на сигма, то можливо варто виключити ці спостереження (це можна легко зробити за допомогою вибору спостережень) і ще раз запустити аналіз, щоб переконатися, що результати не змінюються цими залишками.

Наступний етап аналізу визначає, чи зберігається нормальний закон розподілу (який часто називають законом Гауса). Він відіграє виключно важливу роль у теорії ймовірностей і займає серед інших законів розподілу особливе місце (рис. 4).

За допомогою даного закону можна довести, що сума досить великого числа незалежних (або слабо залежних) випадкових величин, що підпорядковані яким завгодно законам розподілу, наближено підпорядковується нормальному закону. Це виконується тим точніше, чим більша кількість випадкових величин підсумовується.

Характерна властивість нормального розподілу полягає в тому, що 68 % всіх його спостережень лежать у діапазоні ± 1 стандартного відхилення від середнього, а діапазон ± 2 стандартних відхилень містить 95 % значень. Інакше кажучи, під час нормального розподілу, стандартизовані

спостереження, що менші -2 або більше +2, мають відносну частоту менше 5 % стандартизоване спостереження означає, що з вихідного значення вираховано середнє і результат поділений на стандартне відхилення (корінь з дисперсії) [3].

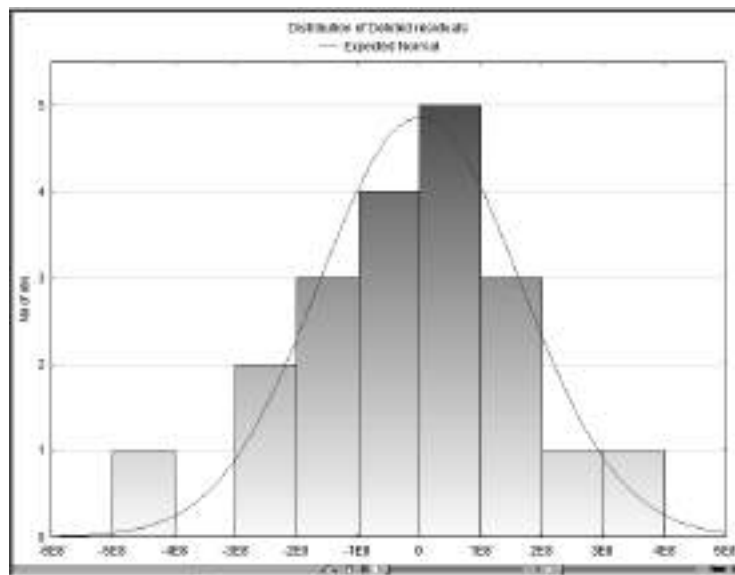

Рис. 4. Закон Гауса

Проведений кореляційно-регресійний аналіз дозволив виділити найбільш значущі фактори впливу на обсяги податкових надходжень до бюджету м. Харкова: прямі іноземні інвестиції, середньомісячна номінальна заробітна плата та роздрібний товарообіг. Отриманий закон розподілу залишків, або так званий закон Гауса, є близьким до лінії нормального розподілу, тому отриманий результат є адекватним.

Наук. керівн. Гаврильченко О. В.

Література: 1. Василик О. Д. Теорія фінансів : підручник / О. Д. Василик. – К. : НІОС, – 2000. – 416 с.
2. Електронний посібник зі статистики [Електронний ресурс] // Starsoft. – Режим доступу: <http://www.statistica.ru/theory/list.php>. – Назва з екрану. 3. Вентцель Е. С. Теория вероятностей : учебник для вузов / Е. С. Вентцель. – [6-е изд., стер.]. – М. : Высшая школа, 1999. – 576 с.

Каращук І. В.

УДК 658.14/.17-028.68

Студент 4 курсу
фінансового факультету ХНЕУ ім. С. Кузнеця

ВИЗНАЧЕННЯ ТАКСОНОМІЧНОГО ПОКАЗНИКА РІВНЯ РОЗВИТКУ ДЛЯ ОЦІНКИ ФІНАНСОВОГО ПОТЕНЦІАЛУ ПІДПРИЄМСТВА

Анотація. Розглянуто можливість застосування таксономічного аналізу для оцінки фінансового потенціалу ПрАТ "Хімпроект". Здійснено оцінку показників, що характеризують фінансовий потенціал підприємств та проаналізовано динаміку цих показників. Надано оцінку рівня фінансового потенціалу підприємства.

Аннотация. Рассмотрена возможность применения таксономического анализа для оценки финансового потенциала ЧАО "Химпроект". Осуществлена оценка показателей, характеризующих финансовый потенциал предприятия и проанализирована динамика этих показателей. Дана оценка уровня финансового потенциала предприятия.

© Каращук І. В., 2014

Annotation. The article deals with the possibility of using taxonomic analysis for the assessment of the financial capacity of the PLC "Khimproekt". Indicators characterizing the financial strength and dynamics of the company were assessed. The estimation of the level of the company financial strength was made.

Ключові слова: фінансовий потенціал, таксономічний показник, коефіцієнт таксономії.

Збереження й успішний розвиток підприємства є головною метою підприємства з точки зору всіх зацікавлених осіб, які тим самим отримують шанс на реалізацію своїх індивідуальних цілей.

Для розробки успішної стратегії, оцінки перспектив і напрямів розвитку підприємства, а також для обґрунтування доцільності його інвестування необхідна всебічна оцінка підприємства.

У зв'язку з цим виникає питання про вибір інструментарію оцінки і факторів, що впливають на формування фінансового потенціалу підприємства для визначення внутрішніх можливостей і слабкостей, пошуку резервів із метою підвищення ефективності діяльності підприємства. Таким чином, аналіз і оцінка фінансового потенціалу підприємства є важливою, оскільки результати такого аналізу дають змогу керівникам підприємств приймати обґрунтовані управлінські рішення та уявляти подальші перспективи розвитку підприємства, а зовнішнім користувачам – отримувати певну інформацію для прийняття більш вигідних економічних рішень [1]. Найбільш важливим при цьому є вибір найоптимальнішого та найефективнішого методу його оцінки.

Саме тому метою даної статті є використання таксономічного показника рівня розвитку для оцінки фінансового потенціалу підприємства, що дасть змогу уникнути аналізу значного обсягу багатовимірного статистичного матеріалу, що не дає змогу однозначно та комплексно оцінити рівень фінансового потенціалу. Метод таксономії дозволить інтегрувати значну кількість окремих коефіцієнтів та виявити динаміку їх зміни.

Використанню таксономічного аналізу, запропонованого В. Плютою, для оцінки та обґрунтування економічних явищ присвячено праці таких вітчизняних вчених, як: Сабліна Н. В., Теличко В. А. та ін.

Фінансовий потенціал підприємства – це сукупність взаємопов'язаних та взаємодоповнюючих елементів, що надають можливість для досягнення запланованих фінансових результатів у поточному періоді та майбутньому.

Кожен з елементів залежить від рівня розвитку підприємства, конкурентної позиції, можливості залучення та поєднання окремих видів джерел фінансування, ефективності управління та може бути оцінений за допомогою індивідуального набору показників.

Таксономічний показник рівня розвитку (коефіцієнт таксономії) – це показник, що застосовується для статистичної характеристики більшості об'єктів та з його допомогою можна оцінити досягнутий в деякому періоді середній рівень значення ознаки, який характеризує розглянуте явище [2].

На основі праць декількох вітчизняних авторів, а саме І. Маринич [2], Н. Краснокутської [1] та І. Мельника [3] був виділений перелік показників, які дозволять визначити інтегральний показник рівня фінансового потенціалу ПрАТ "Хімпроєкт" за 2011 – 2013 рр. (табл. 1).

Таблиця 1

Перелік показників для визначення інтегрального показника фінансового потенціалу підприємства

Показник	І. Маринич	Н. Краснокутська	І. Мельник
Коефіцієнт фінансової залежності	*		
Коефіцієнт маневреності власного капіталу	*		
Коефіцієнт абсолютної ліквідності		*	
Коефіцієнт забезпеченості власними оборотними коштами		*	
Валова виручка			*
Чистий прибуток			*

На основі звітності ПрАТ "Хімпроєкт" за 2011 – 2013 рр. було розраховано обрані для аналізу показники (табл. 2) та сформовано матрицю спостережень (X):

X	7,550	-0,620	0,020	-0,370	14 320,000	65,000
	7,540	-0,540	0,010	-0,230	14 125,000	287,000
	7,280	-0,620	0,120	-0,400	26 057,000	611,000

Таблиця 2

Показники для аналізу фінансового потенціалу ПрАТ "Хімпроект"

Роки	Показники					
	Коефіцієнт фінансової залежності	Коефіцієнт маневреності власного капіталу	Коефіцієнт абсолютної ліквідності	Коефіцієнт забезпеченості власними оборотними коштами	Валова виручка	Чистий прибуток
	≤ 2	> 0	0,2 - 0,35	≥ 0,5	> 0	> 0
2013	7,550	-0,620	0,020	-0,370	14 320,000	65,000
2012	7,540	-0,540	0,010	-0,230	14 125,000	287,000
2011	7,280	-0,620	0,120	-0,400	26 057,000	611,000

Побудова показника ефективності використання полягає у визначенні елементів матриці спостережень та їх стандартизації, після чого проводиться диференціація ознак. При цьому всі змінні необхідно розділити на стимулятори (С) і дестимулятори (Д) (табл. 3).

Таблиця 3

Розподіл показників на стимулятори та дестимулятори

Показники	Характеристика	Висновки
Коефіцієнт фінансової залежності	Характеризує частку залучених коштів підприємства у загальній сумі коштів, авансованих у його діяльність	Д
Коефіцієнт маневреності власного капіталу	Показує, яка частина власного капіталу використовується для фінансування поточної діяльності	С
Коефіцієнт абсолютної ліквідності	Показує, яка частина короткострокової заборгованості може бути у випадку необхідності погашена негайно за рахунок найбільш ліквідних активів	С
Коефіцієнт забезпеченості власними оборотними коштами	Показує, яка частина оборотних активів фінансується за рахунок власних коштів підприємства	С
Валова виручка	Грошовий вираз виручки, яку підприємство одержало від реалізації всієї виробленої продукції або наданих послуг чи робіт	С
Чистий прибуток	Характеризує фінансовий результат використання наявних ресурсів	С

Підставою такого поділу є характерне вплив кожного з показників на рівень розвитку досліджуваного об'єкта. Ознаки, які позитивно впливають на загальний рівень розвитку об'єкта, називаються стимуляторами, ознаки, що уповільнюють розвиток підприємства, називаються дестимуляторами. Поділ ознаки на стимулятори і дестимулятори – основа для побудови вектора-еталона [5, с. 80].

Стандартизована матриця Z, кожен елемент якої становить відношення відповідного елемента матриці X та середнього значення показника за аналізований період, матиме вигляд:

	0,610	-0,577	-0,493	-0,404	-0,563	-0,932
Z	0,544	1,155	-0,658	1,139	-0,592	-0,124
	-1,154	-0,577	1,151	-0,735	1,155	1,056

На основі елементів матриці сформовано вектор-еталон (P_0), до якого включено максимальні значення показників-стимуляторів та мінімальні значення показників-дестимуляторів:

$$P_0 = (-1,154; 1,155; 1,151; 1,139; 1,155; 1,056).$$

На основі розрахованих значень, відповідно до методики, викладеної В. Плютою [4], було визначено відстань між елементами стандартизованої матриці Z та елементами вектора-еталона, після цього здійснено додаткові розрахунки та обчислено значення коефіцієнта таксономії, динаміку зміни якого у 2011 – 2012 р. відображено графічно на рисунку.

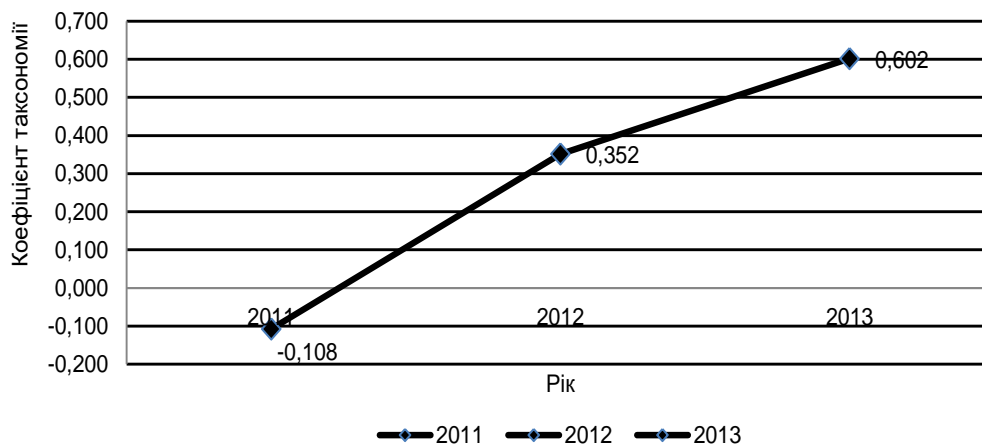

Рис. Динаміка зміни коефіцієнта таксономії за 2011 – 2013 рр.

Таким чином, можна зробити висновок, що ПрАТ "Хімпроект" протягом трьох років характеризувався низьким рівнем фінансового потенціалу. У цілому жоден показник не відповідає нормативному значенню, а отже, підприємство знаходиться в кризовому стані. Але з позиції довгострокової перспективи рівень фінансового потенціалу підприємства покращується, про що свідчить коефіцієнт таксономії, що з кожним роком зростає. У 2011 році показники мають найнижчі значення та є далекими від вектора-еталона. У 2012 та 2013 рр. спостерігається невелике зростання ФПП. Це значною мірою пов'язане зі зростанням суми валової виручки та чистого прибутку. Також спостерігається зростання значення коефіцієнта забезпеченості власними оборотними коштами, що також є позитивною тенденцією.

Отже, застосування таксономічного методу для оцінки рівня фінансового потенціалу підприємства є доволі ефективним та має ряд переваг, серед яких основними є уникнення аналізу значної кількості окремих коефіцієнтів, виявлення динаміки зміни показника та факторів впливу на фінансовий потенціал; також він дає право досліднику обрати індивідуальний набір показників для аналізу згідно з його цілями.

Наук. керієн. Сабліна Н. В.

Література: 1. Краснокутська Н. С. Потенціал підприємства: формування та оцінка : навч. посібн. / Н. С. Краснокутська. – К. : Центр навч. літ-ри, 2005. – 352 с. 2. Маринич І. А. Сучасні підходи до діагностики фінансового потенціалу підприємства / І. А. Маринич, І. І. Дзіковський // Науковий вісник. – К. : НЛТУ України, 2010. – Вип. 20.1. – С. 105–108. 3. Мельник І. І. Оцінка та діагностика фінансового потенціалу підприємств / І. І. Мельник // Економічний простір. – 2008. – № 20 (2). – С. 190–199. 4. Плота В. Сравнительный анализ в экономических исследованиях: Методы таксономии и факторного анализа / В. Плота ; пер. с научной редакции В. М. Жуковой. – М. : Статистика, 1980. – 151 с. 5. Сабліна Н. В. Использование метода таксономии для анализа внутренних ресурсов предприятия / Н. В. Сабліна, В. А. Теличко // Бизнес Информ. – 2009. – № 3. – С. 78–82.

УДК 005.336.64

Кіпа М. О.

Студент 4 курсу
фінансового факультету ХНЕУ ім. С. Кузнеця

ДОСЛІДЖЕННЯ ТЕОРЕТИЧНИХ АСПЕКТІВ ФІНАНСОВОЇ БЕЗПЕКИ ПІДПРИЄМСТВА

Анотація. Розглянуто та систематизовано теоретичні аспекти визначення економічної сутності поняття безпеки як певної характеристики системи. Визначено місце фінансової безпеки як складової економічної безпеки підприємства.

Аннотация. Рассмотрены и систематизированы теоретические аспекты определения экономической сущности понятия безопасности как определенной характеристики системы. Определено место финансовой безопасности как составляющей экономической безопасности предприятия.

© Кіпа М. О., 2014

Annotation. The theoretical aspects of the economic substance of the concept of security as a certain characteristic of a system were considered and systematized. The place of financial security as a component of economic security was identified.

Ключові слова: небезпека, загроза, безпека, фінансова безпека підприємства.

Розвиток будь-якого підприємства, що успішно функціонує в умовах ринкової економіки, розглядається як постійний процес його взаємодії із зовнішнім середовищем. Саме тому все більшої актуальності набуває проблема захисту інтересів суб'єкта господарювання від негативного впливу загроз, що походять від контрагентів його економічних відносин. У таких умовах є доцільним і необхідним формування надійної системи захисту і, перш за все, фінансових інтересів підприємства, функції якої має виконувати система його фінансової безпеки.

Донедавна фінансова безпека розглядалась дослідниками як складова економічної безпеки держави або підприємства. Широке коло питань щодо економічної безпеки і методів їх вирішення висвітлюється у працях вітчизняних і зарубіжних вчених-економістів, а саме: Ареф'євої О. В., Бородіна О. О., Гейця В. М., Євдокімова Ф. І., Жаліла Я. А., Дацків Р. М., Куркіна М. В., Олейнікова Є. А. Вивченню фінансової безпеки підприємства як самостійної системи приділяють увагу такі вчені, як: Барановський О. І., Бланк І. О., К. Горячева, Загорельська Т. Ю., Кизим М. О., Клебанова Т. С. та ін.

Метою дослідження є теоретичне обґрунтування підходів до визначення категорії "фінансова безпека підприємства".

Безпека як певна характеристика системи (або її складових) із точки зору її здатності (спроможності) до самозбереження та розвитку в умовах загроз розглядається у роботах видатних науковців [1 – 6].

Безпеку можна тлумачити як систему заходів, яка спрямована на забезпечення протистояння існуючим та можливим загрозам і небезпекам. Таку точку зору висвітлено у публікаціях Половян А. В., В. Тамбовцева, Зеленкова М. Ю., Шемшумченка Ю. С., де сутність безпеки відображається через систему заходів, що забезпечує стійке функціонування і розвиток суб'єкта.

У своїх роботах Дацків Р. М. визначає безпеку як задоволення таких потреб, як існування, цілісність, незалежність, спокій та розвиток, тобто передбачає сукупність певних дій, що сприяє підтриманню безпечного стану, який характеризується реалізацією зазначених потреб. Такого ж підходу додержуються такі науковці, як Зеленков М. Ю., Романович А. Л., Урсул А. Д. Слід зазначити, що таке тлумачення поєднує у собі такі сутнісні ознаки, як певний стан та система заходів або дій.

Варто зазначити, що наведені характеристики безпеки перекликаються з точкою зору Л. Коженювської, який пропонує розглядати безпеку в аспекті двох концепцій. Згідно з першою концепцією безпека – це така форма існування, яка забезпечує тривалість, стабілізацію, вдосконалення та розвиток, тобто це певний стан, що характеризується ознаками захищеності. Друга концепція визначає безпеку через загрози, що походять з оточення, хоча також можуть існувати в основі кожної організації та в течії інформації, котрі поєднують дану одиницю з середовищем. Отже, безпека сприймається як здатність до захисту та система заходів протидії.

Таким чином, говорячи про сутність визначення безпеки, слід зауважити, що кожна її характеристика не є самостійною та має розглядатися комплексно, оскільки безпечний стан може бути досягнуто тільки за умови реалізації певної сукупності дій, результатом яких буде формування здатності суб'єкта захищати свої інтереси.

Ураховуючи зазначене положення та всі наведені тлумачення понять "небезпека", "загроза", "безпека", можна зробити висновок, що підприємство або будь-який інший суб'єкт знаходиться у безпеці не стільки за умови відсутності загроз, скільки за умови спроможності протистояти їм.

Вивчаючи об'єкт дослідження у контексті реалізації та захисту фінансових інтересів, варто зауважити, що сьогодні у науковій літературі значну кількість публікацій присвячено фінансовій безпеці держави і значно менше розглядається рівень суб'єкта господарювання. Важливу роль у теоретичному дослідженні проблематики фінансової безпеки держави відіграють праці таких науковців, як: Барановський О. І., Гаскаров А. Р., Козаченко Г. В., Пастернак-Таранушенко Г. А. та ін.

Певні теоретичні та практичні питання, які пов'язані зі зазначеною проблемою, залишаються дискусійними і вимагають додаткового вивчення.

Так, на думку автора, не достатньо узгодженим є визначення сутності поняття "фінансова безпека підприємства". З огляду на це доцільно розглянути тлумачення цього поняття, які висвітлюються сучасною науковою думкою.

У Проекті Концепції фінансової безпеки України, фінансова безпека підприємницьких структур визначається як "складова економічної безпеки, яка характеризує стан захищеності їх життєво важливих (ключових) інтересів у фінансовій сфері від впливу широкого кола негативних чинників (загроз)". Також у Проекті зазначається, що мінімізація загроз та забезпечення інтересів фінансової безпеки України може бути здійснено на державному рівні.

Фінансова безпека підприємств у розумінні Д. Ваньковича – це відсутність фінансової небезпеки підприємства, а саме вдале управління оперативною, фінансовою та інвестиційною діяльністю. Таке визначення аналізованого поняття, на думку автора, не є оптимальним, оскільки враховує тільки стан відсутності внутрішніх загроз, а, отже, практично не зважає на можливість впливу загроз зовнішнього середовища.

Важко погодитися із тлумаченням Ярочкіна В. І., Бузанової Я. В., які зводять фінансову безпеку підприємства до сукупності робіт щодо забезпечення максимально високого рівня платоспроможності підприємства та ліквідності його обігових коштів.

Дещо схожими щодо трактування фінансової безпеки підприємства є погляди Горячової К. С. та Барановського О. І.

Так, Горячева К. С. під фінансовою безпекою підприємства розуміє такий фінансовий стан, який характеризується збалансованістю та якістю сукупності фінансових інструментів, технологій і послуг, що використовуються підприємством, стійкістю до внутрішніх і зовнішніх загроз, здатністю фінансової системи підприємства забезпечувати достатніми обсягами фінансових ресурсів реалізацію його фінансових інтересів, завдань, місії та розвиток.

Барановський О. І. трактує фінансову безпеку як ступінь захищеності фінансових інтересів на всіх рівнях фінансових відносин або рівень забезпеченості підприємства фінансовими ресурсами, достатніми для задоволення його потреб і виконання існуючих зобов'язань.

Відомий фінансист Бланк І. О. у тлумаченні аналізованого поняття ґрунтується на парадигмі системного підходу, інтегруючи поняття "економічна безпека підприємства" та "фінанси підприємства". Він зазначає, що фінансова безпека підприємства – це кількісно та якісно детермінований рівень його фінансового стану, що забезпечує стабільну захищеність його фінансових інтересів від реальних і потенційних внутрішніх та зовнішніх загроз.

Отже, наведені визначення характеризують фінансову безпеку, з одного боку, як стан захищеності певного суб'єкта від впливу загроз чи стан, за якого відсутні загрози, а з іншого – як складову економічної безпеки та елемент системи фінансових відносин. Слід зазначити, що протиріччя між цими визначеннями не існує, оскільки одні відображують сутність поняття "фінансова безпека", а інші – її структурну побудову.

Щодо сутності поняття, то, на думку автора, досить повним є тлумачення Бланка І. О., оскільки воно не тільки розкриває сутність безпеки як стану захищеності від загроз, а й відображає необхідність його оцінювання (рівень стану). Проте, слід зазначити, що таке оцінювання має враховувати всі зв'язки підприємства, а отже, і загрози, які виникають під час його функціонування як складової системи фінансових відносин. Отже, зважаючи на те, що фінансова безпека є складовою економічної, такі зв'язки охоплюють усі рівні економіки країни, а тому фінансова безпека держави, регіону залежить і забезпечується станом безпеки агентів системи фінансових відносин мікрорівня, а фінансова безпека суб'єктів господарювання – її станом на мезо- та макрорівні. Тобто суб'єкт господарювання має задовільний стан фінансової безпеки за умови, якщо його фінансові інтереси певною мірою узгоджено з інтересами суб'єктів зовнішнього середовища: споживачів, постачальників, конкурентів, інвесторів, держави, що забезпечує порівневу нейтралізацію джерел виникнення загроз. Крім того, як вже було зазначено, безпечний стан може бути досягнутий також завдяки стійкості підприємства до можливої або реальної небезпеки.

На думку автора, безпека підприємства як суб'єкта фінансових відносин – це комплексна характеристика його функціонування, сутність якої полягає у спроможності реалізовувати свої фінансові інтереси за умови постійного впливу реальних та потенційних загроз макро-, мезо- та внутрішнього середовища. А вже ступінь захищеності має визначатися через фінансову стійкість. Тобто цілком об'єктивно стверджувати, що сутність поняття "фінансова безпека" є більш широким, ніж поняття "фінансова стійкість", оскільки остання не передбачає визначення причин виникнення загроз реалізації фінансових інтересів, розроблення заходів щодо нейтралізації або попередження впливу загроз, а тільки відбиває через відповідність певним нормативам стійкість фінансової системи (стабільність та неохильність до ризику втрат) суб'єкта господарювання. Отже, на думку автора, під фінансовою безпекою підприємства слід розуміти комплексну характеристику функціонування суб'єкта господарювання, що відображає його потребу у захисті фінансових інтересів, яка існує об'єктивно за умови постійного впливу реальних і потенційних загроз макро-, мезо- та внутрішнього середовища, та викликає необхідність формування його спроможності реалізовувати свої інтереси в процесі взаємодії з контрагентами системи фінансових відносин.

Наук. керівн. Кузенко Т. Б.

Література: 1. Бланк И. А. Управление финансовой безопасностью предприятия / И. А. Бланк. – К. : Эльга ; Ника-Центр, 2004. – 784 с. 2. Козаченко Г. В. Економічна безпека підприємства: сутність та механізм забезпечення : монографія / Г. В. Козаченко, В. П. Пономарьов, О. М. Ляшенко. – К. : Лібра, 2003. – 280 с. 3. Горячева К. С. Механізм управління фінансовою безпекою підприємства : автореферат дис. ... канд. екон. наук: 08.06.01 / К. С. Горячева. – К. : Національна академія управління, 2006. – 17 с. 4. Папехин Р. С. Факторы финансовой устойчивости и безопасности предприятия : автореферат дис. ... канд. екон. наук: 08.00.10 / Р. С. Папехин. – М., 2010. – 22 с. 5. Фещенко В. В. Проект Концепції фінансової безпеки України / В. В. Фещенко, О. І. Барановський // Фінансовий ринок України. – 2004. – № 7. – С. 40–78. 6. Фінансова безпека підприємств і банківських установ : монографія / за заг. ред. А. О. Єліфанова. – Суми : ДВНЗ "УАБС НБУ", 2009. – 295 с.

Студент 4 курсу
фінансового факультету ХНЕУ ім. С. Кузнеця

ТЕХНОЛОГІЯ АНАЛІЗУ ФІНАНСОВОЇ БЕЗПЕКИ ПІДПРИЄМСТВА СКЛЯНОЇ ГАЛУЗІ

Анотація. Розроблено технологію аналізу для визначення фінансової безпеки підприємства. Проаналізовано існуючі методики для вирішення даного питання та визначено методику, яка найбільшою мірою надає об'єктивну, всебічну та максимально повну оцінку фінансової безпеки підприємства скляної галузі.

Аннотация. Разработана технология анализа для определения финансовой безопасности предприятия. Проанализированы существующие методики для решения данного вопроса и определена методика, которая в наибольшей степени предоставляет объективную, всестороннюю и максимально полную оценку финансовой безопасности предприятия стекольной отрасли.

Annotation. A technology of the analysis used to determine the company financial security was developed. Current methods were analysed and a methodology that is best suited to provide objective, comprehensive and most complete assessment of the financial security of a glass industry company was identified.

Ключові слова: фінансова безпека підприємства, фінансова стійкість, методичні підходи, індикатори, бальна оцінка.

Оцінка фінансової безпеки підприємства є необхідною складовою забезпечення фінансового розвитку, особливо в умовах невизначеності сьогодення. На підставі аналізу фінансової безпеки підприємства після етапу планування працівники фірми можуть побачити реальну картину розвитку суб'єкта господарювання, здійснити подальше планування та прогнозування на підприємстві. Методика оцінювання рівня фінансової безпеки підприємств в Україні не знайшла на сьогодні єдиної точки зору, тому й досі залишається дискусійним питанням на шляху до забезпечення фінансової безпеки підприємств.

На сьогоднішній день виділені такі підходи до оцінки рівня фінансової безпеки підприємства:

- 1) індикаторний (порівняння фактичних значень показників фінансової безпеки з пороговими значеннями індикаторів її рівня);
- 2) ресурсно-функціональний:
оцінка стану фінансової безпеки на основі оцінки рівня використання фінансових ресурсів за спеціальними критеріями;
оцінка рівня виконання функцій – забезпечення високої фінансової ефективності діяльності підприємства, його фінансової усталеності та незалежності;
- 3) на основі використання критерію "мінімум сукупного збитку, який наноситься безпеці";
- 4) виходячи з достатності оборотних коштів (власних і позикових) для здійснення виробничо-збутової діяльності [1].

Аналіз цих підходів до вирішення проблем фінансової безпеки підприємства дав змогу виділити значну кількість науковців, які вважають, що оцінювання фінансової безпеки підприємства не повинно обмежуватись аналізом фінансового стану підприємств. До них можна віднести Епіфанова А. О., Папехіна Р. С., Каркавчука В. В., Кракос Ю. Б., Разгон Р. О. та ін.

Методи оцінювання фінансової безпеки підприємства залежать від конкретного змісту, що вкладається в саме поняття фінансова безпека підприємства.

Зміст фінансової безпеки підприємства полягає в здатності підприємства самостійно розробляти і здійснювати фінансову стратегію відповідно до цілей загальної стратегії в умовах невизначеного і конкурентного середовища. Відповідно до наведеного визначення поняття "фінансова безпека підприємства", слід проаналізувати методики оцінювання фінансової безпеки підприємств та здатність їх гарантувати головні умови цієї безпеки. Таких методик існує велика кількість, але жодна з них не дає максимально повної оцінки рівню фінансової безпеки підприємства. Однак проведення аналізу можна здійснювати на основі структурно-логічної схеми, яка визначає чітку послідовність дій (рисунк).

Оцінювання фінансової безпеки підприємства необхідно почати з розрахунку значень множини показників, які дадуть змогу зробити висновок стосовно стану безпеки підприємства та його платоспроможності.

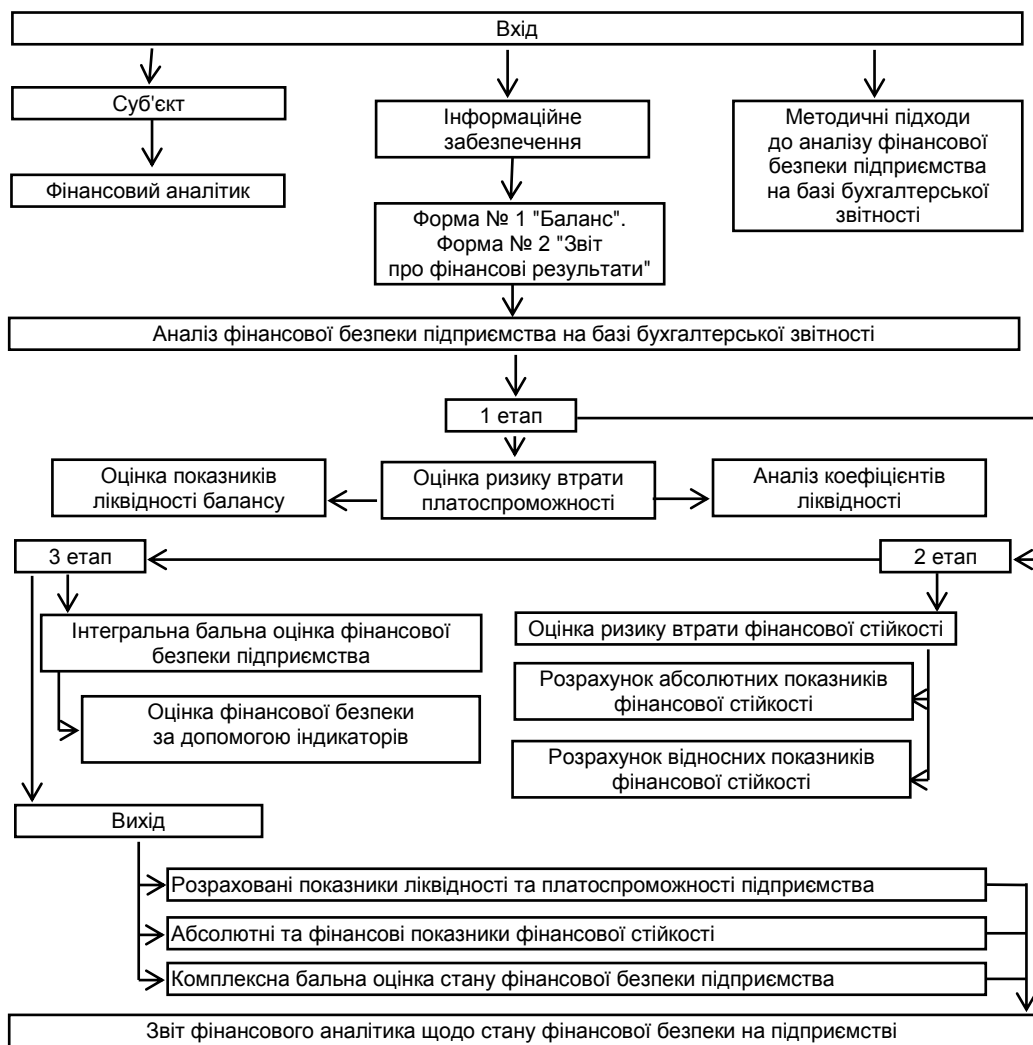

Рис. Структурно-логічна схема процедури аналізу ФБП (розроблено автором на базі [1])

Для вирішення даного питання найбільш оптимальним і об'єктивним є визначення ліквідності та типу фінансової стійкості підприємства.

Після визначення типу фінансової стійкості (умови функціонування підприємства), можна розпочинати давати оцінку фінансового забезпечення підприємства, тобто оцінювати його залежність від зовнішніх та внутрішніх факторів, які на нього впливають.

У ході аналізу підходів формування системи індикаторів фінансової безпеки підприємства можна дійти до висновку, що найбільш повною та загальною, яка враховує найпоширеніші погляди інших дослідників, є система фінансових показників та їх граничних значень, яку запропонував Р. Папехін (таблиця) [2].

Дана методика складена на основі показників фінансової стійкості, рентабельності та інших показників, які характеризують та дають оцінку рівню фінансової безпеки підприємства.

Таблиця

Індикатори фінансової безпеки підприємства

Показники	Порогове значення	Примітки
1	2	3
Коефіцієнт покриття (обігові кошти / / короткотермінові зобов'язання)	1,0	Значення показника повинно бути не менше, ніж порогового
Коефіцієнт автономії (власний капітал / / валюта балансу)	0,3	Значення показника повинно бути не менше, ніж порогового

1	2	3
Рівень фінансового левериджа (довготермінові зобов'язання / власний капітал)	3,0	Значення показника повинно бути не більше, ніж порогового
Коефіцієнт забезпеченості відсотків до сплати (прибуток до сплати відсотків і податків / відсотки до сплати)	3,0	Значення показника повинно бути не менше, ніж порогового
Рентабельність активів (чистий прибуток / валюта балансу)	Індекс інфляції	Значення показника повинно бути не менше, ніж порогового
Рентабельність власного капіталу (чистий прибуток / власний капітал)	15 %	Значення показника повинно бути не менше, ніж порогового
Середньозважена вартість капіталу (WACC)	Рентабельність інвестицій	Значення показника повинно бути не менше, ніж порогового
Показник розвитку компанії (відношення валових інвестицій до амортизаційних відрахувань)	1,0	Значення показника повинно бути не менше, ніж порогового
Тимчасова структура кредитів	Кредити терміном до року < 30 %; кредити терміном понад рік < 70 %	Значення показника повинно бути не менше, ніж порогового
Показники диверсифікації: диверсифікація покупців (частка у виторгу одного покупця); диверсифікація постачальників (частка у виторгу одного постачальника)	10 %	Значення показника повинно бути не більше, ніж порогового
Темпи зростання прибутку, реалізації продукції, активів	Темпи зростання прибутку > темпів зростання реалізації продукції > темпів зростання активів	
Співвідношення обіговості дебіторської і кредиторської заборгованостей	Період обігу дебіторської заборгованості > період обігу кредиторської заборгованості	

На підставі означених показників можна виділити п'ять рівнів фінансової сталості та відповідно п'ять рівнів фінансової безпеки:

1) абсолютна фінансова сталість та абсолютна фінансова безпека – підприємству достатньо власних оборотних засобів для функціонування;

2) нормальна фінансова сталість та нормальна фінансова безпека – підприємству практично достатньо власних оборотних засобів;

3) нестійкий фінансовий стан і нестійкий рівень безпеки – підприємству недостатньо власних оборотних засобів, також воно залучає середньострокові та довгострокові позики і кредити;

4) критичний фінансовий стан і критичний рівень безпеки – підприємство окрім середньострокових та довгострокових позик і кредитів, залучає короткострокові;

5) кризовий фінансовий стан і кризовий рівень безпеки – підприємство не може забезпечити фінансування своєї діяльності ані власними, ані залученими засобами [3].

Оцінка фінансової безпеки підприємства передбачає, перш за все, ідентифікацію його фінансового стану. У світовій практиці вже накопичений достатній досвід інтегральної оцінки фінансового стану підприємств. Для цих цілей кожному первинному фінансовому показнику приписується деякий фінансовий коефіцієнт [4].

Отже, на сьогодні проблема створення методики, використання якої забезпечувало б об'єктивну, всебічну та максимально повну оцінку фінансової безпеки підприємства, залишається невирішеною, але дослідивши методики різних науковців, можна зробити висновок, що методика, яка надає найбільш повну оцінку фінансовій безпеці та яка може бути застосована для мити функціонуючих підприємств є системою фінансових показників та їх граничних значень, яку запропонував Р. Папехін.

Наук. керівн. Журавльова І. В.

Література: 1. Фінансова безпека підприємства : навч. посібн. / Т. Б. Кузенко, Л. С. Мартюшева, О. В. Грачов та ін. – Х. : Вид. ХНЕУ, 2010. – 300 с. 2. Папехін Р. С. Фактори фінансової устойчивости и безопасности предприятия : автореф. дис. / Р. С. Папехин. – Волгоград, 2007. – 21 с. 3. Ареф'єва О. В. Економічні основи

формування фінансової складової економічної безпеки / О. В. Ареф'єва // Актуальні проблеми економіки. – 2009. – № 1. – 2009. – С. 98–103. 4. Іванілов О. С. Методи та чинники оцінки фінансової складової економічної безпеки підприємства / О. С. Іванілов // Мат-ли наук.-практ. конф. Харків, 11 квітня 2009 р. – Х. : ХНУВС, 2009. – 324 с.

УДК 658.14/.17-026.564

Король Т. Р.

Студент 4 курсу
фінансового факультету ХНЕУ ім. С. Кузнеця

МЕТОДИЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ АНАЛІЗУ ФІНАНСОВОЇ СТІЙКОСТІ ПІДПРИЄМСТВА

Анотація. Розглянуто сутність фінансової стійкості підприємства. Узагальнено і систематизовано методи аналізу та оцінювання фінансової стійкості підприємства. Наведено і розглянуто методи оцінки фінансової стійкості, а саме відносні та абсолютні показники.

Аннотация. Рассмотрена сущность финансовой устойчивости предприятия. Систематизированы и обобщены методы анализа и оценки финансовой устойчивости предприятия. Приведены и рассмотрены методы оценки финансовой устойчивости, а именно относительные и абсолютные показатели.

Annotation. The article examines the nature of financial viability of a company. Methods of analysis and assessment of financial viability were generalized and systematized. Methods for assessing financial stability in particular relative and absolute indicators are presented and discussed.

Ключові слова: фінансова стійкість, фінансовий стан, абсолютні та відносні показники фінансової стійкості, методи аналізу й оцінки фінансової стійкості підприємства.

Фінансова стійкість підприємства є однією з головних умов ефективної роботи, розвитку й забезпечення високого рівня конкурентоспроможності підприємства. Фінансова стійкість підприємства характеризує ефективність операційного, інвестиційного і фінансового розвитку, відображає здатність підприємства відповідати за своїми боргами й зобов'язаннями. Найчастіше фінансово стійкі підприємства мають переваги над іншими підприємствами цієї ж галузі у виборі постачальників, підборі кваліфікованих кадрів та залученні інвестицій.

Останніми роками питання оцінки фінансової стійкості підприємства висвітлювали у своїх працях такі вітчизняні науковці, як: Білик М. Д., Бланк І. О., Крамаренко Г. О., Коробов М. Я., Кизим Н. А., Мамонтова Н. А., Невмержицька Н. Ю., Павловська О. В., Притуляк Н. М., Ткаченко Н. В., Савицька Г. В., Тарасенко Н. В., Орехова К. В., Цал-Цалко Ю. С., Шабліста Л. М., Шірінян Л. В. та ін. [1, с. 107]. Дослідниками цієї проблематики переважно робиться висновок щодо обрання методики аналізу фінансової стійкості підприємства, яка б забезпечувала найоб'єктивніші результати аналізу діяльності підприємства.

Вагомий внесок у розробку методологічних і методичних підходів до оцінювання фінансової стійкості підприємства зробили такі російські вчені, як: Абрютіна М. С., Ковальов В. В., Макаре'єва В. І., Родіонова В. М., Сисоєва Р. С., Федотова М. А., Шеремет А. Д. та ін. [1].

Метою дослідження є розкриття змістових параметрів фінансової стійкості сучасних підприємств, узагальнення та систематизація методичних підходів до її аналізу та оцінювання.

Фінансова стійкість підприємства визнається найголовнішою характеристикою фінансового стану і фінансової рівноваги будь-якої економічної системи [2]. Мамонтова Н. А. стверджує, що фінансова стійкість – це такий стан підприємства, за якого забезпечується стабільна фінансова діяльність, постійне перевищення доходів над витратами, вільний обіг грошових коштів, ефективне управління фінансовими ресурсами, безперервний процес виробництва і реалізації продукції, розширення й оновлення виробництва [3]. Павловська О. В., Притуляк Н. М. і Невмержицька Н. Ю. розглядають фінансову стійкість із позиції спроможності підприємства за рахунок власних коштів забезпечувати запаси і витрати, не допускати невиправданої дебіторської і кредиторської заборгованості та своєчасно розраховуватися за зобов'язаннями [4, с. 189]. Шабліста Л. М. стверджує,

що фінансова стійкість – це узагальнююча якісна характеристика фінансового стану підприємства, яка відображає тенденції зміни фінансових відносин на підприємстві під впливом різноманітних внутрішніх і зовнішніх чинників [5]. Білик М. Д. вважає, що фінансова стійкість – це такий стан фінансових ресурсів підприємства, за якого раціональне розпорядження ними є гарантією наявності власних коштів, стабільної прибутковості та забезпечення процесу розширеного відтворення [6, с. 302].

Проведений аналіз науково-методичних джерел свідчить про неоднозначність у визначенні поняття "фінансова стійкість".

Систематизація розглянутих підходів дозволила визначити, що фінансова стійкість розглядається у вузькому значенні як спроможність підприємства за рахунок власних коштів забезпечувати діяльність або запаси і витрати, у широкому – як складова загальної стійкості підприємства й особливий фінансовий стан. Отже, фінансова стійкість підприємства означає здатність господарюючого суб'єкта функціонувати і розвиватися, зберігати рівновагу своїх активів і пасивів у мінливих умовах внутрішнього і зовнішнього середовищ [1].

Послідовність аналізу фінансової стійкості підприємства наведено на рисунку.

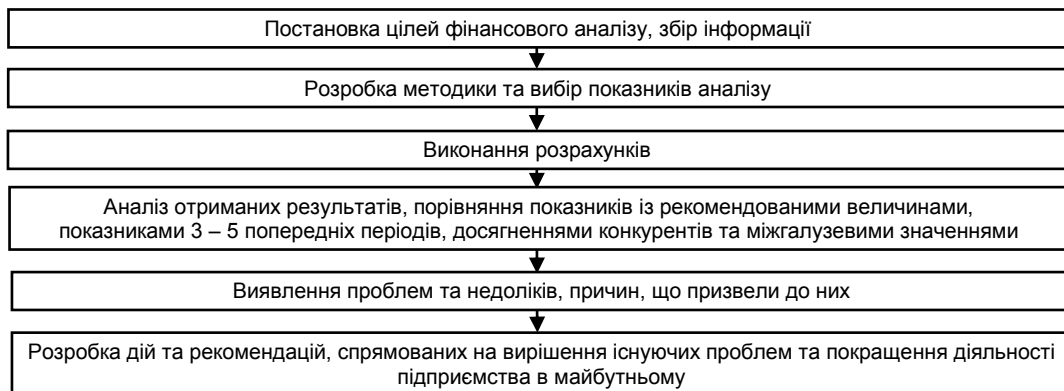

Рис. Послідовність аналізу фінансової стійкості підприємства

Основним методом, що використовується у процесі оцінки фінансової стійкості, є метод відносних показників. На основі даних фінансової звітності, зокрема форми фінансової звітності № 1 "Баланс", розраховуються різні її коефіцієнти.

Порівняння підходів різних науковців до оцінки фінансової стійкості підприємства дозволяє стверджувати, що найбільш поширеними є коефіцієнт автономії, коефіцієнт співвідношення власних і залучених коштів, коефіцієнт довгострокового залучення позикових коштів, коефіцієнт маневреності власних оборотних засобів і коефіцієнт реальної ціни.

У ході оцінки фінансового стану підприємства на основі системи показників важливим є порівняння фактичного рівня показників з їхніми нормативними значеннями. Необхідність встановлення нормативних значень показників обумовлена завданнями аналізу фінансового стану підприємства. Як свідчать результати вивчення наукових і методичних джерел, на сьогодні не існує єдиного підходу до питань оцінювання й управління фінансовою стійкістю підприємства [1].

Для оцінки фінансової стійкості підприємства, окрім відносних показників, використовується абсолютний показник – так званий трикомпонентний показник, який дозволяє визначити тип фінансової стійкості підприємства. Така оцінка фінансової стійкості ґрунтується на порівнянні обсягів запасів і витрат із величиною джерел їх фінансування [1].

Альтернативним підходом до оцінювання фінансової стійкості підприємства на основі абсолютних показників є розрахунок індикаторів фінансової стійкості. В основу розробки цього методичного підходу покладено методику Абрютіної М. С. і порівняння згрупованих пасивів за належністю підприємства й строками залучення зі згрупованими активами за формою функціонування і ступенем ліквідності. Інформаційною базою групування активів і пасивів є форма фінансової звітності № 1 "Баланс". З метою ідентифікації типу фінансової стійкості підприємства пропонується розраховувати три групи індикаторів фінансової стійкості: покриття нефінансових активів, покриття позикового короткострокового капіталу та покриття довгострокового позикового капіталу [1].

Статичні методи оцінювання й аналізу фінансової стійкості підприємства безперечно є більш об'єктивними, проте поняття статичної стійкості виражається у відтворенні обсягів виробництва і, відповідно, загального економічного потенціалу у попередніх масштабах. Сформульована в тому чи іншому форматі модель такого роду фінансової стійкості передбачає визначення кількісної оцінки фінансової ситуації, що склалася на певний момент часу на підприємстві [2].

Традиційна практика аналізу фінансової стійкості підприємства опрацювала певні прийоми й методи його здійснення [7].

Можна назвати шість основних прийомів аналізу:

горизонтальний (часовий) аналіз – порівняння кожної позиції звітності з попереднім періодом. У ході горизонтального аналізу порівнюються фінансові показники підприємства за балансом

(форма № 1), звітом про фінансові результати (форма № 2), звітом про рух грошових коштів (форма № 3), звітом про власний капітал (форма № 4) з показниками попереднього періоду;

вертикальний (структурний) аналіз – визначення структури фінансових показників з оцінкою впливу різних факторів на кінцевий результат. Найчастіше використовують для структурного аналізу активів та пасиву за балансом (форма № 1), структурного аналізу грошових потоків за звітом про рух грошових коштів (форма № 3);

трендовий аналіз – порівняння кожної позиції звітності з рядом попередніх періодів та визначення тренда, тобто основної тенденції динаміки показників, очищеної від впливу індивідуальних особливостей окремих періодів. За допомогою тренда здійснюється екстраполяція найважливіших фінансових показників на перспективний період, тобто перспективний прогнозний аналіз фінансового стану. Під час трендового аналізу порівнюються фінансові показники підприємства за балансом (форма № 1), звітом про фінансові результати (форма № 2), звітом про рух грошових коштів (форма № 3), звітом про власний капітал (форма № 4) за ряд попередніх періодів (3 – 5 років);

аналіз відносних показників (коефіцієнтів) – розрахунок відношень між окремими позиціями звіту або позиціями різних форм звітності, визначення взаємозв'язків показників. Фінансові коефіцієнти є вихідною базою для наступного факторного аналізу фінансового стану підприємства. Вихідні дані для розрахунків беруться з балансу (форма № 1) та звіту про фінансові результати (форма № 2);

порівняльний аналіз – внутрішньогосподарський аналіз зведених показників звітності за окремими показниками самого підприємства та його дочірніх підприємств (філій), а також міжгосподарський аналіз показників фірми порівняно з показниками конкурентів або із середньогалузевими та середніми показниками. Дані підприємства (з форм № 1 – 4) порівнюються з даними підприємств конкурентів та середньогалузевими та середніми показниками за статистичними збірниками;

факторний аналіз – визначення впливу окремих факторів (причин) на результативний показник детермінованих (розділених у часі) або стохастичних (що не мають певного порядку) прийомів дослідження. При цьому факторний аналіз може бути прямим (власне аналіз), коли результативний показник розділяють на окремі складові, і зворотним (синтез), коли його окремі елементи з'єднують у загальний результативний показник. Для виявлення впливу факторів використовуються дані фінансової звітності підприємства (з форм № 1 – 4) і дані синтетичного та аналітичного бухгалтерського обліку підприємства (Головна книга, журнали-ордери) [7].

Чинниками і факторами забезпечення фінансової стійкості сучасного підприємства як відкритої соціально-економічної системи є не тільки його внутрішній потенціал, спрямований на досягнення цілей економічного розвитку, а й зовнішні економічні умови, які значно впливають на продуктивну силу (ефективність) фінансово-економічного потенціалу будь-якого суб'єкта економіки. Вдосконалення методичних підходів до оцінювання фінансової стійкості підприємства належить до найважливіших проблем фінансового аналізу, оскільки недостатня фінансова стійкість може призвести до неплатоспроможності підприємства та відсутності фінансових ресурсів для забезпечення розвитку підприємства.

На сьогодні досі не існує єдиного підходу до трактування терміна "фінансова стійкість підприємства". Крім того, слід зазначити, що встановлення нормативних значень для показників й вибір методичного підходу до аналізу фінансової стійкості підприємства має відбуватися з урахуванням специфіки діяльності підприємства та цілей аналізу.

Перспективи подальших наукових досліджень за цією тематикою спрямовуються на розробку єдиного методичного підходу до оцінювання фінансової стійкості. Прямі кількісні методи встановлення фінансової стійкості підприємства ґрунтовані переважно на показниках його внутрішнього потенціалу, потребують розширеної адаптації до зовнішніх умов сучасної економіки. У перспективі необхідно здійснювати подальші дослідження в напрямі визначення кращих методик оцінювання фінансової стійкості, які б дали змогу вчасно виявити причини фінансової дестабілізації та розробити ефективні заходи щодо їх усунення.

Наук. керівн. Порожняк О. О.

Література: 1. Кремень В. М. Оцінювання фінансової стійкості підприємства / В. М. Кремень, С. Я. Шепетков // Актуальні проблеми економіки. – 2011. – № 1 (115). – С. 107–115. 2. Мельник О. М. Фінансова стійкість підприємства в сучасній економіці / О. М. Мельник // Менеджмент та підприємництво в Україні: етапи становлення і проблеми розвитку ; Вісник Національного університету "Львівська політехніка". – Сер. Економічна. – 2010. – № 691. – С. 188–192. 3. Усатюк К. К. Фінансова стійкість підприємства / К. К. Усатюк // Науковий вісник НЛТУ України. – 2011. – С. 196–200. 4. Павловська В. О. Фінансовий аналіз : навч. посібн. / В. О. Павловська, Н. М. Притуляк, Н. Ю. Невмержицька. – 2-ге вид., без змін. – К. : КНЕУ, 2007. – 592 с. 5. Шабліста Л. Фінансова стійкість підприємства: сутність і методи оцінки / Л. Шабліста // Економіка і прогнозування. – 2006. – № 2. – С. 46–57. 6. Білик М. Д. Фінансовий аналіз : навч. посібн. / М. Д. Білик. – К. : КНЕУ, 2005. – 588 с. 7. Ганущак Т. В. Оцінка фінансової стійкості підприємства / Т. В. Ганущак // Науковий вісник Волинського національного університету імені Лесі Українки. – 2009. – С. 104–110.

Студент 4 курсу
фінансового факультету ХНЕУ ім. С. Кузнеця

ЗАСТОСУВАННЯ ТАКСОНОМІЧНОГО АНАЛІЗУ ДЛЯ ВИЗНАЧЕННЯ ПОКАЗНИКА ОПТИМАЛЬНОСТІ СТРУКТУРИ БАНКІВСЬКОГО КАПІТАЛУ

Анотація. Обґрунтовано можливість застосування методу таксономічного аналізу для оцінки оптимальності структури банківського капіталу на основі показників, що характеризують оптимальне співвідношення власних, позикових та залучених ресурсів банку.

Аннотация. Обоснована возможность применения метода таксономического анализа для оценки оптимальности структуры банковского капитала на основе показателей, характеризующих оптимальное соотношение собственных, заемных и привлеченных ресурсов банка.

Annotation. The article deals with the application of the taxonomic analysis to the estimation of the optimality of the capital structure of a bank on the basis of indicators characterizing the optimal ratio of the owner's and borrowed bank resources.

Ключові слова: таксономічний аналіз, оптимізація структури капіталу, структура капіталу банку.

З метою прийняття ефективних управлінських рішень щодо оптимізації структури капіталу банку та забезпечення стабільності його функціонування виникає необхідність постійного моніторингу впливу факторів економічного зовнішнього та внутрішнього середовища, в якому функціонує банк. Це особливо актуально в умовах визначення потреб фінансування банку за рахунок зовнішніх та внутрішніх джерел, а також реалізації можливостей залучення таких джерел.

Теоретичні та практичні аспекти досліджень із питань оптимізації структури капіталу відображені в роботах таких провідних вчених, як: Вовчак О. Д., Герасимович А. М., Загайнов Ю. В., Парасій-Вергуненко І. М. та ін.

Метою роботи є розробка рекомендацій щодо вдосконалення методичного забезпечення оцінки оптимальності структури банківського капіталу з використанням методу таксономічного аналізу.

Під оптимальною структурою капіталу банку слід розуміти таке співвідношення власних та позичених ресурсів, яке з урахуванням особливостей функціонування банку дозволяє йому максимізувати рентабельність власних коштів, тобто отримувати максимальну величину чистого прибутку на авансований капітал.

Показником оцінки оптимальності структури банківського капіталу доцільно визначати як інтегральний показник, що становить агреговане узагальнене значення багатьох ознак, що всебічно оцінюють рівень оптимальності структури капіталу банку. Таку оцінку оптимальності банківського капіталу можливо провести за допомогою використання методу таксономії, який здатний упорядкувати багатовимірний статистичний матеріал в єдину кількісну характеристику, можлива побудова узагальнюючої оцінки складного об'єкта чи процесу. В даному випадку було використано таксономічний аналіз для оцінки ефективності використання капіталу банку.

З метою конкретизації показників оптимальності структури банківського капіталу здійснено систематизацію сучасних підходів і рекомендацій [1; 2].

Логічно розпочати дослідження, використовуючи метод таксономії, за загальними показниками структури капіталу банку, взявши за основу такі коефіцієнти, які допоможуть отримати чітку картину змін, які відбулися в їх переліку. Тому вихідним етапом визначення показника оптимальності структури банківського капіталу за допомогою таксономічного аналізу є формування матриці спостережень. Для побудови матриці спостережень проведено вибір елементів, на базі яких буде розрахований таксономічний коефіцієнт, а саме: коефіцієнт надійності, співвідношення статутного та балансового капіталу, коефіцієнт захищеності власного капіталу, коефіцієнт концентрації власного капіталу, коефіцієнти рентабельності. Вибір цих показників ґрунтується на тому, що кожен із них та за їх сукупності найбільш повно характеризують ефективність використання власних, залучених та позичених коштів банку.

Застосування інструментарію таксономічного аналізу здійснювалося на результатах аналізу таких банків, як ПАТ "Альфа-Банк", ПАТ "Приватбанк", ПАТ "Дельта Банк", АТ "Укрсиббанк", ПАТ "Креді Аґріколь Банк" за 2010 – 2012 рр.

Оцінка незалежності, а відтак і стійкості щодо кон'юктурних змін на ринку здійснюється за допомогою аналізу відношення власного капіталу до зобов'язань. Цей коефіцієнт називається коефіцієнтом надійності [1].

Співвідношення статутного та балансового капіталу характеризує залежність банку від його засновників. Сума коштів, які інвестуються в розвиток банківської установи, повинна вдвічі перевищувати внески засновників [1].

Коефіцієнт захищеності власного капіталу показує, наскільки банк ураховує інфляційні процеси і яку частку своїх активів розміщує в нерухомість, цінності, обладнання [2].

Коефіцієнт концентрації власного капіталу розраховується як співвідношення власного капіталу до пасивів банку. Цей коефіцієнт визначає рівень капіталу в структурі загальних пасивів [2].

Ефективність використання власного капіталу характеризує коефіцієнт його рентабельності, тобто відношення чистого прибутку до власного капіталу. Визначити ефективність використання коштів власників та доцільність їх вкладання до банку можна за допомогою коефіцієнта рентабельності статутного капіталу [2].

Матриця спостережень наведена у табл. 1.

Таблиця 1

Вихідні дані для розрахунку таксономічного показника

№ п/п	Показник, рік	Коефіцієнт надійності	Співвідношення статутного та балансового капіталу	Коефіцієнт захищеності власного капіталу	Коефіцієнт концентрації власного капіталу	Коефіцієнт рентабельності капіталу	Коефіцієнт рентабельності статутного капіталу
ПАТ "Альфа-Банк"	2012	0,191	1,134	0,091	0,160	0,008	0,007
	2011	0,186	1,140	0,092	0,157	0,006	0,005
	2010	0,146	1,196	0,117	0,127	0,001	0,001
ПАТ "Приват-банк"	2012	0,129	0,785	0,157	0,114	0,070	0,089
	2011	0,140	0,799	0,148	0,123	0,084	0,105
	2010	0,112	0,740	0,192	0,100	0,094	0,127
ПАТ "Дельта Банк"	2012	0,111	0,786	0,117	0,100	0,031	0,040
	2011	0,114	0,371	0,129	0,102	0,156	0,421
	2010	0,084	0,509	0,195	0,077	0,015	0,029
АТ "Укрсиббанк"	2012	0,114	0,688	0,532	0,102	0,009	0,014
	2011	0,037	6,844	1,213	0,035	0,000	0,000
	2010	0,116	1,720	0,321	0,104	0,000	0,000
ПАТ "Креді-Агріколь Банк"	2012	0,144	0,634	0,238	0,126	0,161	0,254
	2011	0,144	1,229	0,414	0,126	0,111	0,091
	2010	0,169	1,382	0,508	0,144	0,000	0,000

Елементи даної матриці є показниками, що виражені у спеціальних ознаках в одиниці виміру. Тому для проведення подальших розрахунків необхідна стандартизація, яка дозволяє піднести всі одиниці виміру до безрозмірної величини.

Далі було розподілено ознаки на стимулятори та дестимулятори. Стимулятори – це показники, збільшення яких покращує загальну оцінку роботи об'єкта дослідження, а дестимулятори – навпаки спричиняють погіршення оцінки роботи. У даному випадку всі показники, окрім коефіцієнта захищеності власного капіталу, виступають стимуляторами.

Стандартизація вихідних даних здійснюється за формулою [3]:

$$Z_{ij} = \frac{x_{ij} - \bar{x}_i}{S_i},$$

де x_{ij} – значення і-го показника в j-му досліджуваному періоді;

Z_{ij} – стандартизоване значення і-го показника в j-му досліджуваному періоді;

$\bar{x}_i$ – середнє арифметичне значення і-го показника;

S_i – стандартне відхилення і-го показника.

Розділення показників на стимулятори та дестимулятори є основою для побудови еталона розвитку. Елементи цього вектора мають координати X_{0i} і формуються зі значень показників за формулою [3]:

$$X_{0i} = \max x_{ij} \text{ (стимулятор)}, X_{0i} = \min x_{ij} \text{ (дестимулятор)}.$$

Значення векторів-еталонів показані у табл. 2.

Таблиця 2

Еталонні значення показників

Коефіцієнт надійності	Співвідношення статутного та балансового капіталу	Коефіцієнт захищеності власного капіталу	Коефіцієнт концентрації власного капіталу	Коефіцієнт рентабельності капіталу	Коефіцієнт рентабельності статутного капіталу
1,582	3,519	0,000	1,500	1,906	2,903

Наступним етапом визначення показника таксономічного рівня розвитку є визначення відстані між окремими спостереженнями (періодами) і вектором еталоном. Відстань між точкою-одиницею і точкою P_0 значить і розраховується за формулою:

$$C_{i0} = \sqrt{\sum_{j=1}^m (z_{ij} - z_{0i})^2},$$

де z_{ij} – стандартизоване значення j -го показника в період часу i ;
 z_{0i} – стандартизоване значення i -го показника в стандарті.

Слід визначити таксономічний показник коефіцієнта розвитку [3]:

$$K_i = 1 - d.$$

Для цього необхідно розрахувати такі показники [3]:

$$\bar{C}_0 = \sum_{i=1}^m C_{i0}; S_0 = \sqrt{\frac{1}{m} \sum (C_{i0} - \bar{C}_0)^2}; C_0 = \bar{C}_0 + 2S_0; d_i = \frac{C_{i0}}{C_0}.$$

Таким чином, розрахований коефіцієнт таксономії наведено у табл. 3. Динаміку даного показника подано на рисунку.

Таблиця 3

Розрахований таксономічний показник

Установи	Роки	K_i
ПАТ "Альфа-Банк"	2010	0,342
	2011	0,393
	2012	0,399
ПАТ "Приватбанк"	2010	0,442
	2011	0,505
	2012	0,449
ПАТ "Дельта Банк"	2010	0,119
	2011	0,550
	2012	0,295
АТ "Укрсиббанк"	2010	0,309
	2011	0,124
	2012	0,233
ПАТ "Креді Агріколь Банк"	2010	0,387
	2011	0,558
	2012	0,629

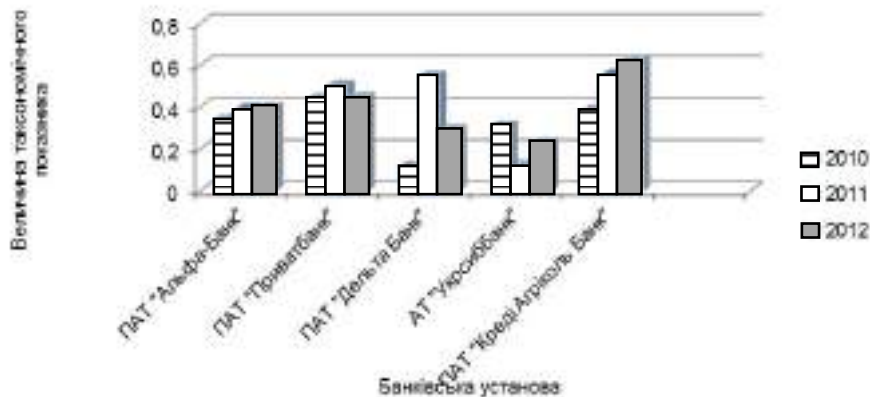

Рис. Динаміка таксономічного показника

З рисунка видно, що найбільш ефективно у 2010 р. використовується капітал ПАТ "Приватбанк", у 2011 р. – ПАТ "Дельта Банк", а у 2012 р. – ПАТ "Креді Агріколь Банк". Для кожної аналізованої установи протягом 2010 – 2012 рр. цей показник був нестабільним. Чим ближчий даний показник до 1, тим оптимальніша структура банківського капіталу і тим ефективніше він використовується. Тобто у 2010 році найменш оптимальною була структура банківського капіталу ПАТ "Дельта Банк", адже його показник склав 0,119, а у 2011 р. – структура капіталу АТ "Укрсиббанк", у 2012 р. також найменш оптимальною була структура банківського капіталу АТ "Укрсиббанк".

Отже, таксономічний аналіз був доцільним у даному випадку та ґрунтувався на застосуванні інтегральної оцінки оптимальності структури банківського капіталу п'яти різних банківських установ. Він дав змогу виявити, що найбільш оптимальну структуру банківського капіталу мало ПАТ "Креді Агріколь Банк" у 2012 р. А найменш оптимальну структуру банківського капіталу мало ПАТ "Дельта Банк" у 2010 р., адже його таксономічний показник склав 0,119. І через те, що у 2011 р. він зростає, у 2012 р. знов зменшився, політика управління банківським капіталом не була досить ефективною. Що стосується ПАТ "Альфа-Банк", то його таксономічний показник був досить стабільним та мав тенденцію до збільшення.

Таким чином, запропонований метод аналізу дозволив оцінити оптимальності структури банківського капіталу на основі розрахунку інтегрального показника як агрегованого узагальнення багатьох ознак. Такий метод може бути застосований з метою своєчасного реагування на невідповідність показників, що характеризують ефективність використання банківського капіталу. Необхідно регулярно проводити оцінку оптимальності його структури, в тому числі й з використанням даного методу.

Наук. керівн. *Алексєенко І. І.*

Література: 1. Аналіз банківської діяльності : підручник / А. М. Герасимович, М. Д. Алексєенко, І. М. Парасій-Вергуненко та ін. ; за ред. А. М. Герасимовича. – К. : КНЕУ, 2004. – 599 с. 2. Вовчак О. Д. Кредит і банківська справа : підручник / О. Д. Вовчак, Н. М. Руцишин, Т. Я. Андрейків та ін. – К. : Знання, 2008. – 564 с. 3. Сабліна Н. В. Использование метода таксономии для анализа ресурсов предприятия [Электронный ресурс] / Н. В. Сабліна, В. А. Теличко. – Режим доступа : http://www.nbuv.gov.ua/portal/Soc_Grum/Bi/2009_3/78-82.pdf. – Название с экрана.

УДК 338.1(477)

Кузьміна В. В.

Студент 4 курсу
фінансового факультету ХНЕУ ім. С. Кузнеця

ФІНАНСОВИЙ СТАН ЯК ЕКОНОМІЧНА КАТЕГОРІЯ

Анотація. Розглянуто й систематизовано різні теоретичні підходи до трактування сутності поняття "фінансовий стан підприємства". Узагальнено зміст поняття "фінансовий стан", що найповніше характеризує та розкриває його сутність. Визначено та досліджено види проведення аналізу фінансового стану підприємства.

Аннотация. Рассмотрены и систематизированы различные теоретические подходы к определению понятия "финансовое состояние предприятия". Обобщено содержание понятия "финансовое состояние", которое наиболее полно характеризует его сущность. Определены и исследованы виды проведения анализа финансового состояния предприятия.

© Кузьміна В. В., 2014

Annotation. Various theoretical approaches to the definition of the concept "financial condition of an enterprise" are considered and systematized. The content of the concept "financial condition" that most fully describes and reveals its substance is generalized. Types of analysis of company financial condition were defined and studied.

Ключові слова: фінансовий стан, види фінансового стану підприємства, методи фінансового аналізу, фінансовий показник, фінансовий результат, економічна категорія, спроможність підприємства.

Оцінка фінансового стану підприємства є досить важливим процесом у сучасній діяльності суб'єктів господарювання, оскільки з одного боку – це є аналіз діяльності за певний проміжок часу, з іншого – це можливість покращення результатів функціонування підприємств, вичерпання всіх потенціальних спроможностей діяльності.

За умов переходу економіки України до ринкових відносин істотно розширюються права підприємств у сфері фінансово-економічної діяльності, значно підвищується роль своєчасного, об'єктивного та якісного аналізу фінансового стану суб'єктів підприємництва, оцінки їх ліквідності, фінансової стійкості, платоспроможності та пошук шляхів зміцнення та покращення фінансової стабільності. Особливого значення набуває своєчасна та об'єктивна оцінка фінансового стану підприємства.

Питання оцінки фінансового стану підприємства висвітлено в багатьох працях як вітчизняних, так й іноземних авторів. Значний внесок у дослідження цього питання зробили такі вчені, як: Поддєрьогін А. М., Тарасенко Н. В., Івахненко В. М., Коробов М. Я., Лапішко М. Л., Покропивний М. Я., Мниха Є. В. та ін. [1].

Метою дослідження є узагальнення теоретичних підходів до трактування сутності фінансового стану підприємства як економічної категорії.

Для зручності подальшого дослідження теоретичні підходи різних авторів щодо визначення фінансового стану було систематизовано і відображено в таблиці.

Проаналізовані трактування свідчать, що переважна більшість науковців вважають, що фінансовий стан – це:

- 1) спроможність підприємства;
- 2) сукупність (система) показників;
- 3) економічна категорія;
- 4) комплексне поняття.

Слід зазначити, що визначення поняття фінансового стану закріплене в законодавстві України. За визначенням Фонду державного майна України "фінансовий аналіз діяльності підприємства – комплексне вивчення фінансового стану підприємства з метою оцінки досягнутих фінансових результатів, що проводиться за допомогою методів фінансового аналізу за даними бухгалтерської (фінансової) звітності" [2].

Отже, дослідивши сутність поняття "фінансовий стан" та проаналізувавши різні точки зору щодо його визначення, можна запропонувати найбільш точне визначення, що відображає сутність фінансового стану підприємства. Отже, фінансовий стан підприємства – це економічна категорія, що визначає реальну (на фіксований момент часу) та потенційну фінансову спроможність підприємства забезпечити повне фінансування поточної діяльності, саморозвитку та погашення зобов'язань перед іншими підприємствами й державою.

Таблиця

Морфологічний аналіз теоретичних підходів до визначення поняття "фінансовий стан"

Визначення терміна	Автори	Джерела
1	2	3
Складна економічна категорія, що відображає на певний момент стан капіталу в процесі його кругообороту і здатність суб'єкта господарювання до саморозвитку	Савицька Г. В.	[3]
Реальна (на фіксований момент часу) і потенційна фінансова спроможність підприємства забезпечити певний рівень фінансування поточної діяльності, саморозвитку та погашення зобов'язань перед підприємствами й державою	Білик М. Д.	[4, с. 122]
Це спроможність підприємства вести господарську діяльність на основі своєчасного погашення усіх видів заборгованості, раціональної структури капіталу і господарських засобів	Бойчик І. М.	[5]
Показник економічної діяльності підприємства, що характеризує його ділову активність і надійність	Крейнїна А. В.	[6]
Рівень забезпечення економічного суб'єкта коштами для здійснення господарської діяльності, підтримки нормального режиму роботи й своєчасного проведення розрахунків	Борисов А. Б.	[7]
Комплексне поняття, що відображає якісну сторону виробничої та фінансової діяльності ті є результатом реалізації всіх елементів зовнішніх і внутрішніх фінансових відносин підприємства	Дем'яненко М. Я.	[8]

1	2	3
Визначається сукупністю показників, що відображають наявність, розміщення і використання ресурсів економічних систем, реальні та потенційні фінансові можливості	Коробов М. Я.	[1, с. 442]
Характеристика фінансової конкурентоздатності суб'єкта господарювання (тобто платоспроможності, кредитоспроможності), використання фінансових ресурсів і капіталу, виконання зобов'язань перед державою й іншими суб'єктами господарювання	Верхоглядова Н. І.	[9]

Оскільки головними завданнями діяльності будь-якого підприємства є отримання прибутку, підвищення ефективності виробництва продукції та її конкурентоспроможності, то для їх досягнення, в першу чергу, необхідно провести аналіз фінансового стану підприємства.

Фінансовий стан може бути стійким, нестійким (передкризовим) і кризовим (рисунок).

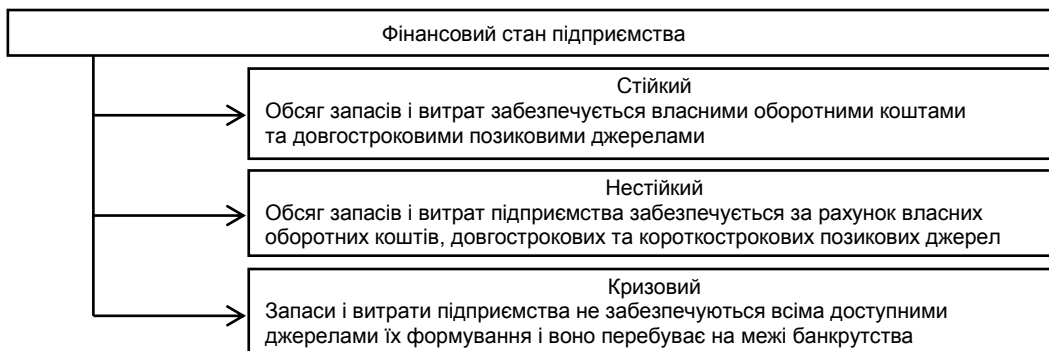

Рис. Види фінансового стану підприємства

Фінансовий стан підприємства залежить від результатів його комерційної, виробничої і фінансової діяльності. Якщо виробничий і фінансовий плани успішно виконуються, то це позитивно впливає на фінансовий стан підприємства. Та навпаки в результаті недовиконання плану з реалізації продукції та виробництва відбувається підвищення її собівартості, зменшення виручки й суми прибутку і як наслідок — погіршення фінансового стану підприємства [4, с. 126].

Здатність підприємства успішно функціонувати і розвиватися, зберігати свої активи і пасиви в рівноважному стані у внутрішньому та зовнішньому середовищі, що постійно змінюється, постійно підтримувати свою платоспроможність та інвестиційну привабливість не перетинаючи допустимого рівня ризику свідчить про його стійкий фінансовий стан, і навпаки [1, с. 378].

Стойкий фінансовий стан формується в процесі всієї діяльності підприємства. Однак партнерів і акціонерів цікавить не процес, а лише результат. Кожен контрагент аналізує фінансову діяльність і пов'язану з нею стійкість у необхідному для себе ракурсі: зовнішніх – цікавить фінансова стійкість (як результат), а внутрішніх – більше стійкий фінансовий стан (як результат, так і процес). Якщо підприємство фінансово стійке, то воно витримає несподівані зміни ринкової кон'юнктури і не опиниться на краю банкрутства. Більш того, чим вище його стійкість, тим більше переваг перед іншими підприємствами того ж сектору економіки в одержанні кредитів і залученні інвестицій. Фінансово стійке підприємство вчасно розраховується за своїми обов'язками з державою, позабюджетними фондами, персоналом, контрагентами.

У разі нестійкого фінансового стану запаси і витрати забезпечуються за рахунок власних оборотних коштів, довгострокових позикових джерел та короткострокових кредитів, тобто за рахунок усіх основних джерел формування запасів і витрат. Дана ситуація характеризується нестачею у підприємства джерел фінансування запасів і витрат, пов'язаних із порушенням його платоспроможності.

За умови кризового фінансового стану підприємство має кредити і позики, які не погашені своєчасно, прострочену дебіторську і кредиторську заборгованість, не забезпечує потреб поточної діяльності фінансовими ресурсами, воно перебуває на межі банкрутства.

Таким чином, фінансовий стан – це комплексне, динамічне і багатогранне поняття. Проведення оцінки фінансового стану підтверджує необхідність застосування комплексу заходів його застосування, починаючи з аналізу різноманітних фінансових показників, визначення виду фінансового стану і закінчуючи розробкою заходів для підтримки або покращення шляхом проведення спеціалізованих заходів. Такі заходи мають бути спрямовані на досягнення підприємством стратегічних цілей і його подальший розвиток, що знаходиться під впливом зовнішніх та внутрішніх чинників.

Наук. керівн. Берест М. М.

Література: 1. Коробов М. Я. Фінансовий аналіз діяльності підприємств : навч. посібн. / М. Я. Коробов. – К. : Знання ; КОО, 2006. – 442 с. 2. Положення про порядок здійснення аналізу фінансового стану підприємств, що підлягають приватизації, затверджені наказом Міністерства фінансів України та Фонду Державного

майна України від 26.01.2001 р. № 49/121 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : www.rada.gov.ua. – Назва з екрану. 3. Савицька Г. В. Економічний аналіз діяльності підприємства : навч. посібн. / Г. В. Савицька. – К. : Знання, 2007. – 668 с. 4. Білик М. Підприємства як об'єкт фінансового управління в умовах переходу до ринкової економіки / М. Білик // Український журнал "Економіст". – 2007. – № 1. 5. Бойчик І. М. Економіка підприємства : навч. посібн. / І. М. Бойчик. – К. : Атіка, 2004. – 480 с. 6. Крейнина М. Н. Финансовое состояние предприятия. Методы оценки : учебн. пособ. / М. Н. Крейнина. – М. : ДИС, 1997. – 224 с. 7. Борисов А. Б. Большой экономический словарь / А. Б. Борисов. – М. : Книжный мир, 2003. – 895 с. 8. Дем'яненко М. Я. Тлумачний словник економічних термінів / М. Дем'яненко, В. Коюда. – Х. : Гриф, 2007. – 184 с. 9. Верхоглядова Н. І. Фінансовий стан суб'єктів господарської діяльності промислових підприємств : навч. посібн. / Н. І. Верхоглядова. – К. : Знання ; КОО, 2003. – 204 с.

Кукочка В. В.

УДК 336.77

Студент 4 курсу
фінансового факультету ХНЕУ ім. С. Кузнеця

ОРГАНІЗАЦІЯ КРЕДИТНИХ ОПЕРАЦІЙ БАНКУ

Анотація. Розглянуто теоретичні аспекти здійснення кредитних операцій. Визначено етапи проведення кредитного процесу. Проаналізовано структуру кредитів, наданих банками України, та виявлено перспективи розвитку кредитної діяльності.

Аннотация. Рассмотрены теоретические аспекты осуществления кредитных операций. Определены этапы проведения кредитного процесса. Проанализирована структура кредитов, предоставленных банками Украины, и выявлены перспективы развития кредитной деятельности.

Annotation. The theoretical aspects of credit transactions were studied. The stages of the credit process were identified. The structure of loans granted by banks of Ukraine was analysed and the prospects of lending activities were revealed.

Ключові слова: кредитні операції, кредитний портфель, етапи кредитування.

Сучасний стан розвитку економіки України потребує постійної уваги до банківської системи. Саме кредитні операції займають центральне місце в комерційній діяльності банку і є найприбутковішими операціями. Тому на даний час кредитування є актуальним, оскільки економіка України розвивається у досить складних умовах та потребує значних обсягів кредитних ресурсів. Більшість населення для задоволення власних потреб у скрутні часи мають надію на кредити у банківських установах. У зв'язку з цим виникає необхідність проаналізувати кредитну діяльність банківських установ.

Необхідно зазначити, що питання, пов'язані з аналізом кредитних операцій банківських установ, розглядали багато вітчизняних вчених-економістів, зокрема: Кириченко О. А., Васюренко О. В., Мороз А. М., Герасимович А. М., Грудзевич І. Я., Савлук С. І., Кочетков В. М., Сердюк Л. В., Сидоренко О. М., Фішер М. К. та багато ін.

Метою даної роботи є дослідження процесу надання кредитів та аналіз кредитної діяльності банківських установ.

Для досягнення мети були поставлені такі завдання: визначення сутності та принципів кредитних операцій; розгляд етапів кредитного процесу; аналіз структури наданих кредитів у динаміці; визначення основних проблем кредитної діяльності.

Кредитна операція – різновид активних операцій банку, що пов'язаний із видачею клієнтам коштів у тимчасове користування на певних умовах [1].

Кредитування – це кредитний процес, що включає сукупність механізмів реалізації кредитних відносин.

Процес банківського кредитування можна поділити на кілька етапів.

Етап 1: одержання і розгляд кредитної заявки та інтерв'ю з майбутнім позичальником.

Етап 2: оцінка кредитоспроможності позичальника.

Етап 3: підготовка і підписання кредитного договору.

Етап 4: контроль за виконанням умов кредитного договору і погашення кредиту.

Кожен з етапів включає ряд процедур, які характерні тільки для нього. У свою чергу, процедури передбачають виконання певних фаз контрольно-аналітичної роботи (рисунок) [2].

© Кукочка В. В., 2014

Рис. Етапи кредитного процесу

Для організації ефективної роботи в банківському секторі всі банки за розміром загальних активів розподілено на 4 групи [3]:

найбільші банки – більше 15 000,0 млн грн;

великі банки – більше 5 000,0 млн грн;

середні банки – більше 3 000,0 млн грн;

малі банки – менше 3 000,0 млн грн.

Розподіл банків на групи використовується, зокрема, у процесі аналізу їхньої діяльності й у процесі розмежування функцій нагляду між центральним апаратом і територіальними управліннями Національного банку України.

Слід розглянути основні показники діяльності банків України за 2008 – 2014 роки (табл. 1) [4].

Таблиця 1

Структура наданих кредитів банками України за період 2008 – 2014 років, млн грн

№п/п	Назва показника	01.01.2008	01.01.2009	01.01.2010	01.01.2011	01.01.2012	01.01.2013	01.01.2014
1	Загальні активи	599 396	926 086	880 302	942 088	1 054 280	1 127 192	1 278 095
2	Кредити надані з них:	485 368	792 244	747 348	755 030	825 320	815 327	911 402
3	кредити, що надані суб'єктам господарювання	276 184	472 584	474 991	508 288	580 907	609 202	698 777
4	кредити, надані фізичним особам	153 633	268 857	222 538	186 540	174 650	161 775	167 773
5	Частка простроченої заборгованості за кредитами у загальній сумі кредитів, %	1,3	2,3	9,4	11,2	9,6	8,9	7,7

Сучасні проблеми економічного розвитку країни зумовлюють значні порушення кінцевих строків погашення банківського кредиту і зростання обсягів заборгованості. Так, зокрема, за даними НБУ на 1.01.2008 р. у загальній структурі кредитного портфеля банківської системи нашої країни

прострочена заборгованість за кредитними ставками складає 1,3 %. Стає очевидним, що завданням банківських установ у процесі організації кредитування є необхідність більш ретельного підходу як до оцінки кредитоспроможності клієнтів, так і до контролю за використанням наданих позичок.

З табл. 1 видно, що з кожним роком кредити, які надаються, зростають, але між 2009 і 2010 роком відбувається спад об'єму кредитів. Це може бути спричинено невисокою якістю робочих активів, включаючи значний обсяг і питому вагу простроченої заборгованості, тому однією з проблем кредитування є зростання простроченої заборгованості за кредитами в період з 2008 по 2011 роки, причинами можуть бути неплатоспроможність клієнтів, неефективна кредитна політика.

У 2011 – 2014 роках відбувається зниження заборгованості, що можна пояснити покращенням економіки в країні за допомогою відновлення кредитування реального сектору економіки шляхом збільшення обсягів фінансування ММСП (мікро-, малих та середніх підприємств) і розвитку нових кредитних продуктів (табл. 2) [5].

Таблиця 2

Динаміка обсягів кредитних вкладень за групами

Найменування показників	№ групи				Усього за групами	Питома вага			
	1 група	2 група	3 група	4 група		1 група	2 група	3 група	4 група
	тис. грн				тис. грн	%			
Кредити та заборгованість клієнтів, усього	514 165 196	146 198 088	62 804 716	76 059 946	799 227 946	64	8	8	10
Кредити та заборгованість юридичних осіб, усього	412 803 076	127 379 934	49 255 328	64 707 486	654 145 824	63	19	8	10
Кредити та заборгованість фізичних осіб, усього	101 362 120	18 818 153	13 549 388	11 352 460	145 082 122	70	13	9	8

Найбільші банки мають відігравати головну роль у розвитку економіки. Питома вага їх кредитного портфеля становить станом на 01.01.2014 р. 64 % у загальному кредитному портфелі банківської системи України.

До другої групи банків входить 20 банків. У загальному кредитному портфелі банківської системи України питома вага їх кредитного портфеля становить станом на 01.01.2014 р. 8 %.

Третя група банків включає в себе 24 банки. Питома вага кредитного портфеля у всіх вкладеннях цієї групи становить 8 %.

Четверта група банків є малою групою. Це маловідомі банки і малорозповсюджені. Питома вага кредитного портфеля у всіх вкладеннях цієї групи становить 10 %.

Аналізуючи обсяг кредитних вкладень для кожної групи банків, можна зробити висновок, що найбільше впливала на кредитування як фізичних, так і юридичних осіб перша група банків, а найменше – третя група банків, оскільки їх питома вага становила 8 % для юридичних осіб, і перша група для фізичних осіб, питома вага якої склала – 8 %.

Таким чином, можна зазначити, що здійснення кредитних операцій є важливою і необхідною частиною банківської діяльності. На сьогоднішній день спостерігається збільшення прострочених кредитів, що стає поштовхом як для посилення умов надання кредитів, так і для підвищення ефективності управління кредитним портфелем банку, що є необхідною умовою його діяльності.

Тому перспективами розвитку кредитної діяльності може стати покращення політичної ситуації в країні, вирішення проблеми зі світовою фінансово-економічною кризою, яка в багатьох випадках визначає стан банківського сектору України.

Для розвитку банківської діяльності головною метою України та НБУ на даному етапі є подальше посилення ролі Національного банку в економіці, підвищення якості та розширення переліку наданих банківських послуг підприємствам і населенню, підвищення якості управління, подальше підвищення прозорості діяльності окремих кредитних організацій та всього сектору в цілому, створення умов щодо недопущення використання кредитних організацій з метою легалізації та фінансування доходів, отриманих незаконним шляхом.

Наук. керівн. Тисячна Ю. С.

Література: 1. Про банки і банківську діяльність : Закон України від 12.12.2008 р. зі змінами та доповненнями [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?page=6&nreg=2121-14>. – Назва з екрану. 2. Вовк В. Я. Кредитування і контроль / В. Я. Вовк. – К. : Знання, 2008. – 463 с. 3. Рішення комісії з питань нагляду та регулювання діяльності банків Національного банку України від 25 грудня 2006 року № 364 "Про розподіл банків на групи" [Електронний ресурс]. – Режим доступу :

<http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/vr814500-11>. – Назва з екрану. 4. Основні показники діяльності банків України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.bank.gov.ua/control/uk/publish/article?art_id=36807&cat_id=36798. – Назва з екрану. 5. Програма кредитування ММСП в Україні [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.sbb.in.ua/wp-content/uploads/2013/07/UMLP_MSME_Market_Assessment_special_edition_07-2013_ukr_01.pdf. – Назва з екрану.

УДК 342.553:336.15(477)

Кушка Т. В.

Студент 4 курсу
фінансового факультету ХНЕУ ім. С. Кузнеця

ФІНАНСУВАННЯ МІСЦЕВИХ ОРГАНІВ ВЛАДИ

Анотация. Розглянуто аспекти фінансування органів місцевого самоврядування на прикладі селищної ради. Визначено проблемні питання фінансового забезпечення закладів освіти (дошкільного навчального закладу) та ефективного використання видаткової частини бюджету органами місцевого самоврядування.

Аннотация. Рассмотрены аспекты финансирования органов местного самоуправления на примере поселкового совета. Определены проблемные вопросы финансового обеспечения учреждений образования (дошкольного учебного заведения) и эффективного использования расходной части бюджета органами местного самоуправления.

Annotation. The aspects of the financing of local governments with a village council as an example were studied. Problem areas of financial provision of educational (a kindergarten) establishments and efficient use of budget expenditures by local governments were identified.

Ключові слова: місцеві органи самоврядування, фінансування, дошкільний навчальний заклад, місцевий бюджет.

Після проголошення державної незалежності України перед суспільством і державою постали важливі проблеми, пов'язані з фінансуванням органів місцевого самоврядування – одного з ключових елементів взаємодії населення та держави. Але у своїй діяльності місцева влада зіштовхується з проблемами недостатнього фінансування їх діяльності, що обумовлює актуальність дослідження

Згідно з Бюджетним кодексом України (БКУ) бюджетна система України складається з державного бюджету та місцевих бюджетів. Місцевими бюджетами є бюджет Автономної Республіки Крим, обласні, районні бюджети та бюджети місцевого самоврядування. Бюджетами місцевого самоврядування є бюджети територіальних громад сіл, їх об'єднань, селищ, міст (у тому числі районів у містах).

Кожна із перерахованих органів місцевого самоврядування фінансується з бюджетів по-різному. Згідно зі статтею 64 Бюджетного кодексу України визначено склад доходів, що закріплюються за бюджетами місцевого самоврядування. Так, до доходів, що закріплюються за бюджетами місцевого самоврядування, належать:

податок на доходи фізичних осіб у частині, визначеній статтею 65 БКУ;

50 відсотків збору за спеціальне використання лісових ресурсів у частині деревини, заготовленої в порядку рубок головного користування, що зараховується до міських бюджетів міст Києва та Севастополя;

50 відсотків збору за спеціальне використання води (крім збору за спеціальне використання води водних об'єктів місцевого значення), що зараховується до міських бюджетів міст Києва та Севастополя користувачами води за місцем її забору;

50 відсотків плати за користування надрами для видобування корисних копалин загальнодержавного значення (крім плати за користування надрами для видобування нафти, природного газу та газового конденсату), що зараховується до міських бюджетів міст Києва та Севастополя;

плата за використання інших природних ресурсів, що зараховується до міських бюджетів міст Києва та Севастополя;

державне мито в частині, що належить відповідним бюджетам.

Держава фінансово забезпечує здійснення органами місцевого самоврядування наданих законом повноважень органів виконавчої влади у повному обсязі за рахунок закріплення за відповідними місцевими бюджетами джерел доходів бюджету, надання трансфертів із державного

бюджету, а також передання органам місцевого самоврядування відповідних об'єктів державної власності [1].

Багато сільських рад не можуть забезпечити потреби села власними коштами. Кошти, які надаються вищестоящими органами місцевої влади, з кожним роком зменшуються, а в умовах ринкової економіки та нестабільності політичної та економічної системи в країні дані бюджетні фінансування не враховують зростання ціни та інфляцію.

На території місцевих територіальних громад є бюджетні організації, до яких відносяться навчально-виховні комплекси, дошкільні навчальні заклади, будинки культури, сільська рада (органи місцевого самоврядування) та лікарні. Так, у деяких сільських радах, де функціонують дошкільні навчальні заклади, існують певні проблеми, пов'язані з фінансуванням установ, при цьому таких проблем не зазнають органи місцевого самоврядування, де дошкільні навчальні заклади отримали статус навчально-виховного комплексу. Проблема полягає в тому, що на утримання дошкільного навчального закладу з місцевого бюджету витрачаються майже всі дотаційні кошти, тобто всі кошти, які повинні спрямовуватися на соціальний розвиток та благоустрій територіальної громади використовуються лише на утримання дошкільного навчального закладу, тобто на оплату праці робітників та оплату енергоносіїв (головних витратних статей). При цьому варто врахувати ще одну проблему, яка з'являється у процесі визначення розміру витрат на енергоносії. Згідно із визначенням, яке дає законодавство України, до енергоносіїв не відноситься таке паливо, як дрова, яке є майже основним енергоносієм на селі і є вкрай необхідним для опалення. Таким чином, кошти, яких не вистачає на закупівлю дров, збираються з батьків, адже дотаційних коштів, які надаються з бюджетів вищих рівнів, не вистачає навіть на забезпечення витрат, які перераховані в законодавстві.

Так, стаття "Освіта", яка наведена у таблиці, включає в себе саме видатки на утримання дошкільного навчального закладу, який фінансується з бюджету місцевого самоврядування.

Таблиця

Структура доходів та видатків певної територіальної одиниці місцевих бюджетів

Стаття видатків	Питома вага в бюджеті		Стаття доходів	Питома вага в бюджеті	
	2012 р.	2013 р.		2012 р.	2013 р.
Державне управління	34,1	35,9	Податкові надходження, з них:	49,5	50,85
Освіта	48,9	52,5	• збори за спеціальне використання природних ресурсів	33,2	29,15
Культура і мистецтво	13,4	8,18	• місцеві податки та збори	3,5	0,0
Будівництво	2,95	3,08	• інші податки	5,82	6,12
Землеустрій	0,56	0,25	Неподаткові надходження	2,67	2,15
Інші видатки на соціальний захист населення	0,09	0,09	Офіційні трансферти	47,83	47

Близько 50 % отриманих сільською радою бюджетних коштів спрямовуються на фінансування дошкільних навчальних закладів, при цьому питома вага офіційних трансферт становить близько 47 % за аналізовані періоди. Але варто також зазначити, що власних коштів, які отримують органи місцевого самоврядування, цілком вистачає на фінансове забезпечення потреб, відмінних від витрат на дошкільні навчальні заклади. Слід зауважити, що ті витрати, які подані в таблиці, не враховують кошти, які сплачуються батьками. Відповідно до статті 35 Закону України "Про дошкільну освіту", батьки або особи, які їх замінюють, вносять плату за харчування дітей у державному та комунальному дошкільному навчальному закладі у розмірі, що не перевищує 50 відсотків (у міській місцевості) та 30 відсотків (у сільській місцевості) від вартості харчування на день.

Від сплати за харчування дитини звільняються батьки або особи, які їх замінюють, у сім'ях, в яких сукупний дохід на кожного члена за попередній квартал з урахуванням індексу зростання цін не перевищував прожиткового мінімуму [2].

Проаналізувавши наведені дані, можна зазначити, що основними дохідними статтями є податкові надходження, основна частина яких приходить збір за спеціальне використання природних ресурсів, наступною за розміром бюджетоутворювальною статтею є офіційні трансферти, розмір яких близький до 47 відсотків. Використовуються ж ці кошти в основному на освіту та державне управління, тобто дошкільний навчальний заклад та органи місцевого самоврядування. І якщо розмір витрат на державне управління значно скоротити не має можливості, адже це органи місцевого самоврядування, які є основним представником державної влади на місцях, то проблему з дошкільним навчальним закладом вирішити можна шляхом присвоєння закладу статусу навчально-виховного комплексу. Таке рішення дасть можливість органам місцевого самоврядування звільнитися від фінансування закладу. Адже якщо сьогодні дотація надається територіальним

громадам, яка на 100 % витрачається на фінансування закладу, то в наступному році такої дотації, враховуючи політичний та економічний стан нашої держави, може і не бути.

При цьому проблему вирішити не так і просто. Щоб присвоїти закладу статус навчально-виховного комплексу, необхідно вирішити це питання на основі рішення батьків та осіб, які їх замінюють. Адже відповідно до законодавства, такі питання вирішують саме вони. Та попри всі обставини, що склалися в подібних місцевих радах, батьки, враховуючи хвилю закриття освітніх закладів по Україні, відмовляються від переведення дошкільного навчального закладу в навчально-виховний комплекс, а місцеві органи влади не мають тієї самостійності, про яку йдеться у законодавстві.

Таким чином, виходячи з аналізу фінансового стану місцевих рад та зокрема фінансування закладів освіти, місцеві органи влади потребують самостійності під час формування видаткової частини бюджету.

Наук. керівн. Кондусова Л. Ф.

Література: 1. Бюджетний кодекс України 08.07.2010 р. № 2456-VI / [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2456-17>. – Назва з екрану. 2. Про дошкільну освіту : Закон України 11.07.2001 р. № 2628-III / [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/2628-14>. – Назва з екрану.

УДК 336.146(477)

Ленко М. В.

Студент 4 курсу
фінансового факультету ХНЕУ ім. С. Кузнеця

ЗАСТОСУВАННЯ ТАКСОНОМІЧНОГО АНАЛІЗУ ДЛЯ ВИЗНАЧЕННЯ ІНТЕГРАЛЬНОГО ПОКАЗНИКА ЕФЕКТИВНОСТІ ВИКОНАННЯ МІСЦЕВОГО БЮДЖЕТУ ЗА ДОХОДАМИ

Анотація. Розглянуто можливість застосування методу таксономічного аналізу для визначення інтегрального показника оцінювання рівня ефективності виконання бюджету м. Костянтинівки Донецької області на основі фінансової та бюджетної звітності фінансового управління Костянтинівської міської ради.

Аннотация. Рассмотрена возможность применения метода таксономического анализа для определения интегрального показателя оценивания уровня эффективности исполнения бюджета г. Константиновки Донецкой области на основании финансовой и бюджетной отчетности фінансового управления Константиновского городского совета.

Annotation. The possibility to apply the method of taxonomic analysis was considered for determining the integral evaluation index of the budget realization efficiency level of the Konstantinovka town, Donetsk region, on the basis of the financial and budget reports provided by the Financial Department of the Konstantinovka City Council.

Ключові слова: інтегральний показник, місцевий бюджет, рівень автономії, фінансова самостійність, міжбюджетні трансферти, дотація вирівнювання.

Організація належного виконання місцевих бюджетів за доходами набуває особливого значення в умовах тривалої економічної кризи в Україні, адже від рівня реалізації цього завдання значною мірою залежать соціально-економічний розвиток відповідних адміністративно-територіальних одиниць, зростання добробуту держави та суспільства в цілому.

Забезпечення ефективного виконання бюджету неможливе без якісного, всебічного та обґрунтованого аналізу показників виконання бюджету у попередніх періодах, розкриття чинників, які найбільше впливають на результат.

Серед низки методів оцінювання рівня ефективності виконання місцевих бюджетів за доходами актуальним є розрахунок інтегрального показника, в основі якого лежить таксономічний

метод, що узагальнює значення безлічі ознак, які всебічно характеризують рівень ефективності виконання місцевих бюджетів.

Дослідженням питання застосування таксономічного аналізу для обґрунтування економічних явищ займався, зокрема, польський вчений Веслав Пліута [1; 2], розробки якого і будуть взяті за основу даного дослідження.

Метою статті є оцінювання виконання місцевого бюджету за доходами з використанням інтегрального індексу, отриманого за допомогою проведення таксономічного аналізу на прикладі бюджету м. Костянтинівка Донецької області.

Першочерговим завданням методу таксономії є одержання інформації про наявність або відсутність однорідності в досліджуваній сукупності об'єктів, про певні локальні згущення або розрідження й навіть "вільні простори" у цій сукупності точок-об'єктів. Таксономічний показник синтетично характеризує зміни значень ознак досліджуваних груп. Його перевага пов'язана з приведенням ознак до однієї, яка показує напрям і масштаби змін у процесах, що описуються сукупністю довільного числа вихідних ознак [1]. Тобто застосування даного методу дозволить здійснити узагальнююче оцінювання рівня ефективності виконання місцевого бюджету за доходами в м. Костянтинівці.

Вихідні дані для розрахунку таксономічного показника виконання місцевого бюджету, які були обчислені на основі звітності фінансового управління Костянтинівської міської ради, подано в табл. 1.

Таблиця 1

Вихідні дані для розрахунку таксономічного показника ефективності виконання бюджету м. Костянтинівки Донецької області за доходами

№ п/п	Показники	Роки		
		2010	2011	2012
1	Виконання плану за доходами (X1)	100,4	98,0	97,3
2	Коефіцієнт автономії (X2)	0,03	0,03	0,03
3	Коефіцієнт фінансової самостійності (X3)	0,07	0,08	0,06
4	Коефіцієнт податкової самостійності (X4)	0,23	0,26	0,29
5	Частка офіційних трансфертів у загальній сумі доходів (із урахування трансфертів) (X5)	0,67	0,66	0,76
6	Частка дотацій вирівнювання в сумі трансфертів (X6)	0,48	0,38	0,25
7	Частка місцевих податків і зборів у структурі доходів (X7)	0,004	0,01	0,021
8	Частка доходів місцевого бюджету на одну особу (X8)	2 575,24	3 104,37	3 792,42

Для побудови таксономічного показника, в першу чергу, слід формувати матрицю спостережень (X), яку наведено в табл. 2.

Таблиця 2

Матриця спостережень

X	100,4	0,03	0,07	0,23	0,67	0,48	0,004	2 575,24
	98,0	0,03	0,08	0,26	0,66	0,38	0,01	3 104,37
	97,3	0,03	0,06	0,29	0,76	0,25	0,21	3 792,42

Виходячи з того, що матриця спостережень складається з показників, які містять різні одиниці виміру, варто здійснити зведення всіх одиниць виміру до безрозмірної величини, стандартизувати показники (табл. 3). Для цього за кожним показником слід визначити середнє значення: $X1_{сер} = 98,57$; $X2_{сер} = 0,03$; $X3_{сер} = 0,07$; $X4_{сер} = 0,26$; $X5_{сер} = 0,70$; $X6_{сер} = 0,37$; $X7_{сер} = 0,01$; $X8_{сер} = 3 158,35$.

Таблиця 3

Матриця стандартизованих значень Z

Z	1,02	1,00	1,00	0,89	0,96	1,30	0,34	0,82
	0,99	1,00	1,14	1,00	0,95	1,03	0,86	0,98
	0,98	1,00	0,86	1,12	1,10	0,68	1,80	1,20

Після визначення середнього значення треба провести стандартизацію показників, використавши формулу:

$$Z_{ij} = \frac{X_{ij}}{\bar{X}_j}, \quad (1)$$

де Z_{ij} – стандартизоване значення показника j для одиниці;

X_{ij} – елементи матриці стандартизованих значень;

$\bar{X}_j$ – середнє значення.

Наступним кроком є диференціація ознак, тобто розмежування всіх змінних на стимулятори та дестимулятори. Такий поділ обумовлюється відповідним впливом кожного показника на рівень розвитку досліджуваного об'єкта. До показників-стимуляторів відносять ті, зростання яких впливає на результат виконання місцевих бюджетів із позитивного боку, в той час коли показники-дестимулятори уповільнюють ефективність результату. Даний розподіл є основою для побудови вектора-еталона з координатами Z_0^i і формується зі значень показників [2].

$$Z_0^i = \max Z^{ij}, \text{ якщо показник } j \text{ – стимулятор}; \quad (2)$$

$$Z_0^i = \min Z^{ij}, \text{ якщо показник } j \text{ – дестимулятор}. \quad (3)$$

Виконання плану за доходами, який показує рівень забезпеченості бюджету відповідним обсягом необхідних ресурсів, є стимулятором. Коефіцієнт автономії, що визначається як співвідношення власних доходів органів місцевого самоврядування та загальної суми видатків, відноситься до показників-стимуляторів, адже показує рівень незалежності відповідного бюджету. Коефіцієнт фінансової самостійності, характеризуючи рівень незалежності від надходжень Державного бюджету у процесі формування доходів місцевого бюджету, виступає стимулятором. Коефіцієнт податкової самостійності, показуючи частку доходів, що не враховуються під час визначення обсягу міжбюджетних трансфертів у розмірі податкових надходжень, слід зарахувати до стимуляторів, адже цей показник вказує на рівень децентралізації фінансових ресурсів держави. Частка офіційних трансфертів характеризує залежність місцевого бюджету від вищих органів влади й управління, тому варто прийняти його за дестимулятор. Показник частки дотацій вирівнювання в загальній сумі трансфертів також зараховується до дестимуляторів, адже її зростання вказує на погіршення дохідної спроможності місцевого бюджету. Частка місцевих податків і зборів відноситься до стимуляторів, адже характеризує частку надходжень у сукупних доходах, на обсяг яких місцеві органи влади можуть самостійно впливати. Частку доходів місцевого бюджету треба прийняти також за стимулятор, виходячи з того, що даний показник позитивно впливає на рівень розвитку досліджуваного об'єкта.

Таким чином, змінні матриці розподілились таким чином: $X_1, X_2, X_3, X_4, X_7, X_8$ – стимулятори (+), X_5, X_6 – дестимулятори.

Вектор-еталон, що характеризуватиме ступінь ефективності виконання бюджету м. Костянтинівки, матиме координати (P_0):

$$P_0 = (1,019; 1; 1,143; 1,115; 0,947; 0,676; 1,8; 1,202).$$

Після цього слід визначити відстань між окремими спостереженнями і вектором-еталоном, скориставшись формулою [2]:

$$C_{i0} = \sqrt{\sum_{j=1}^m (Z_{ij} - Z_0^j)^2}, \quad (4)$$

де Z_{ij} – стандартизоване значення ознаки j для одиниці i ;

Z_0^j – стандартизоване значення j -го показника в еталоні.

Наступним кроком дослідження є визначення відстані, яка є початковим елементом у визначенні показника таксономії, що знаходиться за формулою:

$$\bar{C}_0 = \frac{1}{n} \sum_{i=1}^n C_{i0}. \quad (5)$$

Коефіцієнт таксономії обчислюємо за формулою:

$$K_i = 1 - d_i. \quad (6)$$

$$\text{де } d_i = \frac{C_{i0}}{\bar{C}_0}.$$

$$C_0 = \bar{C}_0 + 2S_0. \quad (7)$$

$$S_0 = \sqrt{\frac{1}{3} \sum_{i=1}^m (C_{i0} - \bar{C}_0)^2}. \quad (8)$$

Результати розрахунку складових показника таксономії наведені в табл. 4.

Таблиця 4

Значення складових показника таксономії

Показники	Значення
$\bar{C}_0$	1,0032
S_0	0,544
C_0	2,0904

Наступним кроком аналізу є розрахунок значення d_i для кожного року.

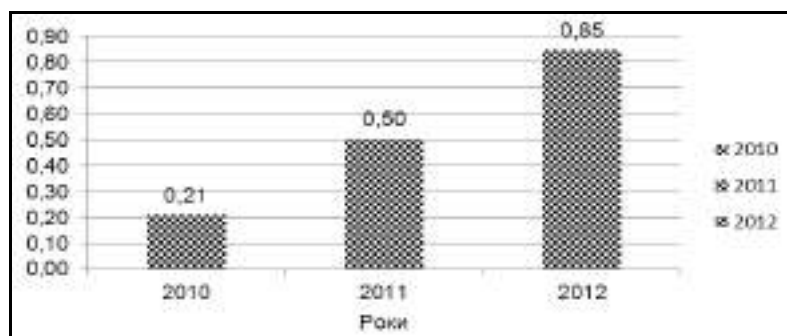
Результати розрахунку коефіцієнта таксономії та його основних елементів подані в табл. 5.

Таблиця 5

Елементи розрахунку коефіцієнта таксономії ефективності виконання бюджету м. Костянтинівки Донецької області за доходами

Роки	C_{i0}	d_i	K_i
2010	1,65	0,79	0,21
2011	1,04	0,50	0,50
2012	0,32	0,15	0,15

Графічно динаміка зміни коефіцієнта таксономії відображена на рисунку.

Рис. Динаміка зміни коефіцієнта інтегрального показника ефективності виконання бюджету м. Костянтинівки Донецької області за доходами

Як видно з рисунка, коефіцієнт таксономії стану виконання бюджету м. Костянтинівки за доходами має тенденцію до зростання протягом аналізованого періоду. У 2010 р. коефіцієнт дорівнював 0,21 і, зростаючи у динаміці, на кінець аналізованого періоду (2012 рік) склав 0,85, збільшившись, таким чином, на 0,64. Ураховуючи, що максимальне значення коефіцієнта автономії становить 1,0, зазначена динаміка свідчить про поліпшення стану виконання місцевого бюджету за доходами. Невисоке, нижче від середнього, значення даного коефіцієнта у 2010 р. пояснюється замалим обсягом власних доходів бюджету міста для покриття відповідних видатків. Як результат, до бюджету було залучено значні обсяги трансфертів з Державного бюджету, серед яких на дотації вирівнювання припало 48 %. На кінець аналізованого періоду значення коефіцієнта таксономії зросло до 0,85, що можна пояснити збільшенням обсягу власних коштів для фінансування видатків (найбільше значення коефіцієнта податкової самостійності, частки місцевих податків і зборів у структурі доходів).

Підводячи підсумок, треба зазначити, що, незважаючи на зменшення значень коефіцієнта фінансової самостійності в динаміці, рівня виконання плану за доходами та підвищення частки офіційних трансфертів у загальній сумі доходів, таксономічний аналіз показав, що такі фактори, як коефіцієнт податкової самостійності, частка дотацій вирівнювання в сумі трансфертів, частка доходів місцевого бюджету на одну особу, позитивно вплинули на розрахований інтегральний показник, забезпечивши його зростання у періоді дослідження та, відповідно, продемонструвавши факт підвищення ефективності виконання місцевого бюджету за доходами.

Наук. керівн. Юшко С. В.

Література: 1. Плютю В. Сравнительный многомерный анализ в эконометрическом моделировании / В. Плютю ; пер. с научной редакции В. В. Иванова. – М. : Финансы и статистика 1989. – 174 с. 2. Плютю В. Сравнительный анализ в экономических исследованиях: методы таксономии и факторного анализа / В. Плютю ; пер. с научной редакции В. М. Жуковой. – М. : Статистика, 1980. – 151 с.

Студент 4 курсу
фінансового факультету ХНЕУ ім. С. Кузнеця

ОСОБЛИВОСТІ АНАЛІЗУ ФІНАНСОВОГО СТАНУ МАЛИХ ПІДПРИЄМСТВ

Анотація. Розглянуто сутність аналізу фінансового стану підприємства. Систематизовано та узагальнено етапи проведення фінансового аналізу малого бізнесу. Розроблено методику проведення аналізу фінансового стану малих підприємств.

Аннотация. Рассмотрена сущность анализа финансового состояния предприятия. Систематизированы и обобщены этапы проведения финансового анализа малого бизнеса. Приведена и разработана методика проведения анализа финансового состояния малых предприятий.

Annotation. The article examines the nature of the company financial condition analysis. The stages of financial analysis of a small business were systematized and generalized. Method of analysis of financial condition of small businesses were developed.

Ключові слова: фінансовий стан, фінансовий аналіз, фінансові показники, методика аналізу, етапи аналізу.

На сьогодні малі підприємства відіграють вагомую роль в економіці України. Розвинений малий бізнес забезпечує платоспроможний попит та сприяє зниженню соціального напруження. Наразі відсутні спеціальні стандарти та методики проведення аналізу фінансового стану суб'єктів малого підприємництва. Сучасні методики розроблені переважно для великих виробничих підприємств. Разом із тим, кількість українських малих організацій зростає. Таким чином, відсутність методичних положень щодо аналізу фінансового стану малих підприємств визначає практичну затребуваність та актуальність теми дослідження.

Питанням фінансового аналізу малих суб'єктів господарювання приділено увагу у працях таких українських та зарубіжних вчених, як: Гіляровська Л. Т., Савицька Т. В., Ковальова В. В., Баранова М. Т., Шеремета О. О., Мельник М. В. та ін. Не дивлячись на певну теоретичну та практичну розробленість питань фінансового аналізу, слід зазначити недостатню кількість та змістовність наукових методик для малих підприємств, що зумовило вибір даної теми та мети.

Метою цієї статті є узагальнення існуючих методики аналізу фінансового стану та розробка практичних рекомендацій і методичних положень проведення фінансового аналізу малих підприємств. Для досягнення мети передбачається:

визначити особливості аналізу фінансового стану малого бізнесу;

розробити комплексну методику проведення фінансового аналізу на малих підприємствах.

Стабільність підприємства у сучасних умовах багато в чому залежить від вмінь управлінського персоналу реально оцінити фінансовий стан своєї організації. Для цього необхідно володіти методикою аналізу діяльності підприємства та мати в наявності інформаційне забезпечення. Під час його використання можна не тільки зробити висновки про діяльність підприємства в минулому, оцінити перспективи розвитку та розробити заходи, спрямовані на підвищення ефективності його діяльності в майбутньому, а й оцінити ефективність фінансово-господарської діяльності загалом, вивчити і проаналізувати механізми управління власним капіталом та прибутком, що важливо для акціонерів підприємства, його потенційних інвесторів і партнерів по бізнесу.

Під час проведення фінансового аналізу малих підприємств можуть виникнути проблеми організаційного характеру: фінансова звітність малого бізнесу не є ідентичною зі звітністю середніх та великих підприємств за рахунок обраних систем оподаткування, отже, відповідно впливає на визначення фінансових результатів. Як наслідок, фінансовому спеціалісту необхідно провести аналіз фінансового стану на основі наявних даних, а для цього необхідно провести ряд коригувань [1]. Велика кількість показників фінансового стану підприємства призводить до ускладнення проведення аналізу, що не дозволяє зробити висновки щодо стану організації через важке зіставлення їх результатів.

Більшість авторів, які займаються проблематикою аналізу фінансового стану, в основу дослідження покладають інформацію Національних та Міжнародних стандартів бухгалтерського обліку. У сучасній науці існує велика кількість способів проведення аналізу та коефіцієнтів, які б характеризували діяльність підприємств, проте їх надлишок призводить до значних втрат часу та зниження оперативного аналізу, а також до неоднозначності у ході їх узагальнення. На думку автора,

визначені показники, які розробляються для підприємства, слід скорегувати для суб'єктів малого підприємництва, а це, в свою чергу, передбачає їх скорочення [2], адже звітність малих суб'єктів господарювання скорочена та має значно менші масштаби даних, ніж великі промислові організації. Так, на відміну від великих підприємств, у малому бізнесі показники відрізняються один від одного. Наприклад, значення показника ліквідності зазвичай менше, а оборотності – більше, оскільки у зв'язку з малою чисельністю і високою оборотністю для малого підприємства характерна: висока продуктивність праці, високий рівень кредиторської, низький рівень дебіторської заборгованості. При цьому треба враховувати, що отримані позики часто є коштами власника бізнесу, що також може відобразитися на розрахунках показників. Слід підкреслити, що для малих підприємств найбільш характерна висока обіговість оборотних активів, що пов'язано з мобільністю даного бізнесу, а тому їх частка у всіх активах менше, ніж у середнього або великого підприємства такого ж виду виробництва. Тому розроблення методики має спиратися на такі етапи:

1) вибір об'єкта аналізу – обирається підприємство для дослідження, вивчаються особливості його діяльності, формується напрям аналізу та визначається вихідна інформація;

2) обробка вхідної інформації – проводиться обробка інформації та визначається форма її обробки;

3) формування методики – розробляються показники, за допомогою яких за нетривалий час можна якісно оцінити фінансовий стан підприємства, та які б відповідали вимогам комплексної характеристики стану малого бізнесу.

Під час аналізу фінансового стану необхідно спочатку провести експрес-аналіз фінансової звітності для виявлення головних проблем у діяльності малого бізнесу та значного звуження масштабів пошуку недоліків. Повний аналіз є більш глибоким аналізом, для його проведення пропонується методика, яка базується на системі показників, поданих у таблиці.

Таблиця

Показники аналізу фінансового стану малих підприємств

Показник	Методика розрахунку
Аналіз майнового становища	
Коеф. реальної вартості майна	(Основні кошти + Запаси) / Активи
Коеф. забезпечення власними оборотними коштами	Власні обігові кошти / Оборотні активи
Власні оборотні кошти	Оборотні активи – Короткострокові зобов'язання
Аналіз фінансової стійкості	
Коеф. фінансової стійкості	(Власний капітал + Довгострокові зобов'язання) / Баланс
Чисті активи	Активи, до розрахунку – Зобов'язання до розрахунку
Коеф. фінансової активності	Довгострокові та короткострокові зобов'язання / Власний капітал
Коеф. автономії	Власний капітал / Активи
Аналіз рентабельності	
Рентабельність активів	Чистий прибуток / Активи організації
Рентабельність власного капіталу	Чистий прибуток / Середньорічний розмір власного капіталу
Рентабельність послуг	Прибуток від продажу / Виручка
Рентабельність основної діяльності	Прибуток від продажу / Повна собівартість
Аналіз ліквідності та платоспроможності	
Аналіз абсолютної ліквідності	Найбільш ліквідні активи / Найбільш термінові зобов'язання
Аналіз швидкої ліквідності	Найбільш ліквідні активи + деб. заборгованість / Найбільш термінові зобов'язання
Аналіз поточної ліквідності	Оборотні активи / Найбільш термінові зобов'язання
Аналіз дебіторської та кредиторської заборгованості	
Рівень деб. заборгованості	Деб. заборгованість / Оборотні активи
Рівень кред. заборгованості	Кред. заборгованість / Оборотні активи

Таким чином, надано методику проведення аналізу фінансового стану малих підприємств дозволить організації отримати повну інформацію про діяльність суб'єктів господарювання. Проте дане дослідження аналізу потребує подальшого вивчення для створення механізму та алгоритму його проведення, з метою підвищення ефективності прогнозування розвитку малого бізнесу.

Наук. керівн. Кондусова Л. Ф.

Література: 1. Гиляровская Л. Т. Анализ и оценка финансовой устойчивости коммерческого предприятия / Л. Т. Гиляровская, А. А. Вехорева. – СПб. : Питер, 2007. – 256 с. 2. Ендовицкий Д. А. Малое предприятие. 5 в 1: бухучет, налоги, документооборот, правовое сопровождение, анализ деятельности / Д. А. Ендовицкий,

Р. Р. Рахматуліна. – М. : Рид Грууп, 2011. – 320 с. 3. Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 25 "Фінансовий звіт суб'єкта малого підприємства", затверджений наказом Міністерства фінансів України від 25.02.2000 р. № 39, зареєстрованим в Міністерстві юстиції України 15.03.2000 р. за № 161/4382 (із змінами) [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z0161-00>. – Назва з екрану. 4. Караванова Б. П. Мониторинг финансового состояния организации и предприятий / Б. П. Караванова. – М. : Финансы и статистика, 2012. – 46 с.

УДК 336.74

Москаленко З. О.

Студент 4 курсу
фінансового факультету ХНЕУ ім. С. Кузнеця

УЗАГАЛЬНЕННЯ СУТНОСТІ ПОНЯТТЯ ГРОШОВИХ ПОТОКІВ НА ПІДПРИЄМСТВІ

Анотація. Розглянуто проблеми узагальнення сутності поняття грошових потоків підприємства, погляди дванадцяти основних провідних вчених-дослідників. Виділено і розкрито загальне правило, яке дозволить підвищити рівень управління грошовими потоками підприємства.

Аннотация. Рассмотрены проблемы обобщения сущности понятия денежных потоков предприятия, взгляды двенадцати основных ученых-исследователей. Выделено и раскрыто общее правило, которое позволит повысить уровень управления денежными потоками предприятия.

Annotation. The essence of the concept of cash flows of a company and the views of twelve major leading scientists-researchers are considered. A general rule that will improve the level of cash flow management is identified and explained.

Ключові слова: грошові потоки, сутність грошових потоків.

Діяльність підприємства нерозривно пов'язана з рухом грошових коштів, у результаті якого формуються вхідні і вихідні грошові потоки.

Багатовекторне розуміння сутності грошових потоків обумовлене тим, що вони складають основу всієї фінансової системи підприємства і мають зв'язок фактично з усіма його економічними процесами. Існує думка, що поняття грошових потоків можна трактувати по-різному, залежно від завдань аналізу. Кожен з авторів бачить поняття грошового потоку по-різному. Вивченням поняття грошового потоку займалися такі вчені, як: Коваленко Л. О., Лігоненко Л. О., Поддєрьогін, Ремньова Л. М., Сорокіна О. М., Слав'юк Р. А., Терещенко О. О., Тянь Р. Б., В. Ясишена, Яструбецька Л. С. та ін.

Мета роботи полягає в узагальненні сутності поняття грошових потоків на підприємстві.

Важливість дослідження сутності грошових потоків визначається тим, що вони значно впливають на кінцеві результати господарської діяльності підприємств практично у всіх її аспектах. Слід розглянути детальніше підходи авторів до трактування поняття грошових потоків, які наведено у таблиці.

Таблиця

Підходи до визначення поняття "грошових потоків"

№ п/п	Автори	Сутність грошових потоків	Коментарі
1	2	3	4
1	Бланк І. А. [1]	Грошовий потік – сукупність розподілених у часі надходжень і виплат коштів, генерованих господарською діяльністю підприємства	Надходження і виплата коштів
2	Бутинєць Ф. Ф. [2]	Грошовий потік – найважливіший самостійний об'єкт фінансового аналізу, який проводиться з метою оцінки фінансової стійкості та платоспроможності підприємства	Самостійний об'єкт фінансового аналізу

1	2	3	4
3	А. Гроппеллі, Е. Нікбахт [3]	Грошовий потік – міра ліквідності підприємства, що складається з чистого доходу і безготівкових витрат, таких, як амортизаційні відрахування	Міра ліквідності
4	Кірейцев Г. Г. [4]	Грошовий потік – один із ключових моментів оптимального співвідношення між ліквідністю та прибутковістю	Один із ключових моментів
5	Б. Коласс [5]	Грошовий потік – надлишок, який утворюється на підприємстві в результаті всіх операцій, пов'язаних із господарською діяльністю	Надлишок, який утворюється на підприємстві
6	Краменко Г. О. [6]	Грошовий потік – сукупність розподілених у часі надходжень і виплат коштів, генерованих господарською діяльністю підприємства	Надходження і виплата коштів
7	Краменко В. І. [7]	Грошовий потік – сукупність надходжень і вибуття коштів за певний період часу, формованих у процесі господарської діяльності	Надходження і вибуття
8	Маркіна І. А. [8]	Грошовий потік – сукупність розподілених за часом надходжень і виплат грошових коштів, які утворюються в процесі господарської діяльності і пов'язані із забезпеченням його платоспроможності	Сукупність розподілених за часом надходжень і виплат грошових коштів
9	Мних Є. В. [9]	Грошовий потік – сукупність розподілених у часі надходжень і виплат коштів, які генеруються його господарською діяльністю	Сукупність надходжень і виплат коштів
10	Дж. К. Ван Хорн [11]	Грошові кошти і грошові потоки розглядають як готівку або робочий оборотний капітал, тобто у вузькому або широкому тлумаченні цього поняття	Розглядають як готівку або робочий оборотний капітал
11	Б. Колас [5]	Під загальним грошовим потоком варто розуміти надлишок коштів, що утвориться на підприємстві в результаті всіх операцій, пов'язаних і не пов'язаних із господарською діяльністю	Надлишок коштів
12	Поддєрьогін А. М. [14]	Грошовий потік – сукупність послідовно розподілених у часі подій, які пов'язані з відокремленим та логічно завершеним фактом зміни власника грошових ресурсів через виконання зобов'язань між економічними агентами (суб'єктами господарювання, державою, домогосподарствами, міжнародними організаціями)	Сукупність послідовно розподілених у часі подій

Отже, аналізуючи викладене, постає питання вибору найбільш вдалого визначення грошового потоку і його уточнення. На думку автора, "грошовий потік" – це сукупність розподілених у часі надходжень і видатків грошових коштів та їхніх еквівалентів, рух яких пов'язаний з факторами часу, структури, ризику і ліквідності. Уточнення поняття та його розширення надасть можливість розвитку аналітики руху грошових коштів, підвищити рівень управління грошовими потоками підприємства, що, в свою чергу, забезпечить його фінансову стабілізацію та високі темпи розвитку.

Наук. керівн. Полтініна О. П.

Література: 1. Бланк И. А. Управление денежными потоками / И. А. Бланк. – К. : Ника-Центр ; Эльга, 2002. – 736 с. 2. Бутинець Ф. Ф. Економічний аналіз : навч. посібн. / Ф. Ф. Бутинець. – Житомир : Рута, 2003. – 680 с. 3. Нікбахт Е. Фінанси / Е. Нікбахт, А. Гроппеллі ; пер. з англ. В. Ф. Овсієнка та В. Я. Мусієнка. – К. : Основи, 1993. – 383 с. 4. Кірейцев Г. Г. Фінансовий менеджмент : навч. посібн. / за ред. проф. Г. Г. Кірейцева. – К. : ЦУЛ, 2002. – 496 с. 5. Коласс Б. Управление финансовой деятельностью предприятия. Проблемы, концепции и методы : учебн. пособ. / Б. Коласс ; пер. с франц. под ред. проф. Я. В. Соколова. – М. : Финансы ; ЮНИТИ, 1997. – С. 135. 6. Краменко Г. О. Фінансовий менеджмент : підручник / Г. О Краменко, О. Є. Чорна. – К. : Центр навчальної літератури, 2006. – 520 с. 7. Краменко В. І. Управління ресурсами підприємства : навч. посібн. / В. І. Краменко, Б. І. Холод. – К. : Центр навчальної літератури, 2004. – 288 с. 8. Маркіна І. А. Менеджмент підприємства / І. А. Маркіна. – К. : Вища школа, 2000. – 76 с. 9. Мних Є. В. Економічний аналіз діяльності підприємства : підручник / Є. В. Мних. – К. : Київ. нац. торг. ек. ун-т, 2008. – 514 с. 10. Ван Хорн Д. К. Основы управления финансами / Д. К. Ван Хорн ; пер. с англ. – М. : Финансы и статистика, 1996. – 800 с. 11. Поддєрьогін А. М. Фінансовий менеджмент : підручник / кер. кол. авт. і наук. ред. проф. А. М. Поддєрьогін. – К. : КНЕУ, 2005. – 536 с.

Студент 4 курсу
 фінансового факультету ХНЕУ ім. С. Кузнеця

МЕТОДИЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ОЦІНКИ ФІНАНСОВОГО СТАНУ ПІДПРИЄМСТВА

Анотація. Проведено аналіз теоретичних засад оцінки фінансового стану підприємства. Запропоновано відповідне методичне забезпечення, яке включає ряд етапів, завдань та методів для виявлення проблем та визначення шляхів покращення діяльності підприємства в сфері управління його фінансовими ресурсами.

Аннотация. Проведен анализ теоретических основ оценки финансового состояния предприятия. Предложено соответствующее методическое обеспечение, которое включает ряд этапов, задач и методов для выявления проблем и определения путей улучшения деятельности предприятия в сфере управления его финансовыми ресурсами.

Annotation. Analysis of theoretical bases of estimation of the enterprise financial state is conducted. A corresponding methodical provision is offered including some stages, tasks and methods for identification of problems and determination of ways to improve the enterprise financial management.

Ключові слова: стан, фінансовий стан, оцінка, методичне забезпечення, методи, фінансові показники.

Аналіз та оцінка фінансового стану підприємства є визначальним та найголовнішим завданням для визначення особливостей, тенденцій і перспектив розвитку підприємства та змін у його діяльності. Виходячи з такого погляду, перш за все, слід зрозуміти, що становить фінансовий стан підприємства в усій його багатогранності, а також вивчити підходи до його аналізу та оцінки. Проблема аналізу та поліпшення фінансового стану присвячено роботи вітчизняних та закордонних вчених, серед яких праці Бланка І. О., Олексюка О. С., Ковальова В. В., Стоянової Є. С., Шеремета А. Д., М. Крейніної, Е. Альтмана, Е. Хелферта, Ж. Рішара та ін. Однак наявний аналітичний інструментарій дослідження фінансового стану підприємства потребує подальшого розвитку. Поряд із окремими фінансовими показниками існує потреба проведення інтегральних оцінок, залучення думок експертів тощо.

Таким чином, метою статті є узагальнення теоретичних основ, а також формування методичного забезпечення аналізу та оцінки фінансового стану підприємства.

Поняття "стан" використовується в науці з часів Арістотеля. Протягом століть трактування цього терміна зазнало суттєвих змін: відбувся перехід від ототожнювання стану об'єкта з його якостями, властивостями до діалектичного розуміння стану як засобу відображення змін: зміна виражається через щось відносно стале, стійке. Стан – це філософська категорія, котра відображає специфічну форму реалізації буття, фіксує момент сталості в зміні, розвитку, русі об'єктів у певний момент часу за певних умов. Це визначення має загальний характер і широко використовується в різних науках. Як конкретно-наукове поняття стан описується конкретними характеристиками того чи іншого носія. Об'єкт чи явище – як сукупність властивостей реалізується через стан [1].

У такому розумінні фінансовий стан є складною характеристикою, що утворюється за допомогою значної сукупності показників, які відображають результати діяльності підприємства в сфері управління його фінансовими ресурсами (табл. 1).

Таблиця 1

Характерні риси поняття "фінансовий стан підприємства"

Фінансовий стан підприємства характеризується:	Джерело
1	2
фінансовою конкурентоспроможністю, тобто плато- і кредитоспроможністю, використанням фінансових ресурсів та капіталу, можливістю фінансової незалежності від зовнішніх джерел фінансування своєї діяльності, можливістю у належні терміни сплачувати свої зобов'язання перед державою та іншими господарюючими суб'єктами	[2]
забезпеченістю фінансовими ресурсами, необхідними для нормальної виробничої, комерційної та інших видів діяльності, доцільністю та ефективністю їх розміщення і використання у фінансових взаємовідносинах з іншими суб'єктами господарської діяльності, платоспроможністю і фінансовою стійкістю	[3]

1	2
взаємодією всіх складових фінансових відносин підприємства, сукупністю усіх виробничо-господарських факторів	[1, с. 74]
ступенем його прибутковості та оборотності капіталу, фінансової стійкості та динаміки структури джерел фінансування, здатності розраховуватися за борговими зобов'язаннями	[4]
забезпеченістю власними оборотними коштами, оптимальним співвідношенням запасів товарно-матеріальних цінностей з потребами виробництва, своєчасним проведенням розрахункових операцій, платоспроможністю	[5]
рівнем його забезпеченості відповідним обсягом фінансових ресурсів, необхідних для здійснення ефективної господарської діяльності та своєчасних грошових розрахунків за своїми зобов'язаннями	[6]

Згідно із Наказом Міністерства фінансів України, фінансовий стан підприємства – це сукупність показників, що відображають наявність, розміщення і використання ресурсів підприємства, реальні й потенційні фінансові можливості підприємства [7].

У цьому ж документі виділено значення задовільного та незадовільного фінансового стану. Задовільний фінансовий стан – це стійка ліквідність, платоспроможність та фінансова стійкість підприємства, його забезпеченість власними оборотними засобами та ефективне використання ресурсів підприємства.

Незадовільний фінансовий стан характеризується неефективним розміщенням ресурсів та неефективним їх використанням, незадовільною платоспроможністю підприємства, наявністю простроченої заборгованості перед бюджетом, з заробітної плати, недостатньою фінансовою стійкістю у зв'язку з несприятливими тенденціями розвитку виробництва та збуту продукції підприємства [7].

У найконцентрованішому вигляді фінансовий стан підприємства можна визначити як міру забезпеченості підприємства необхідними фінансовими ресурсами і ступінь раціональності їх розміщення для здійснення ефективної господарської діяльності та своєчасного проведення грошових розрахунків за своїми зобов'язаннями. Таке трактування суті поняття "фінансовий стан" дає змогу розуміти під ним характеристику діяльності підприємства, у якій знаходять відображення у вартісній формі загальні результати роботи підприємства, в тому числі й роботи з управління фінансовими ресурсами [4, с. 268].

Ураховуючи наведені твердження, слід зазначити, що формування певного фінансового стану підприємства залежить від результатів його виробничої, комерційної та фінансово-господарської діяльності.

Фінансова діяльність підприємства має бути спрямована на забезпечення систематичного надходження й ефективного використання фінансових ресурсів з метою забезпечення фінансової стійкості, дотримання розрахункової і кредитної дисципліни, досягнення раціонального співвідношення власних та залучених коштів, сталого розвитку підприємства й ефективності його функціонування.

Саме тому оцінка фінансового стану є однією з найважливіших засад діяльності підприємства, яка надає інформацію стосовно того, на якій стадії розвитку і діяльності знаходиться підприємство та які кроки необхідно здійснити для його подальшого процвітання.

Оцінка фінансового стану підприємства має здійснюватись шляхом обчислення системи економічних показників, які характеризують господарсько-фінансове становище суб'єктів господарювання. До основних показників, що характеризують фінансовий стан підприємства, належать такі: прибутковість (рентабельність); оптимальний розподіл прибутку; оптимальні розміри власних оборотних активів, які забезпечують нормальний процес виробництва та реалізації продукції; наявність власних джерел формування оборотних активів в обсязі, достатньому для їх покриття; платоспроможність підприємства [4; 5].

Якщо підприємство досягає у вказаних напрямках необхідних оптимальних параметрів, його фінансовий стан є стійким. Якщо ж воно не отримує, наприклад, прибутку, який би забезпечував необхідний приріст власних фінансових ресурсів, його фінансовий стан не може бути стійким. Тому розгляд змісту, порядку розрахунку вказаних показників, їх взаємозв'язку і впливу на фінансовий стан дуже важливий для підприємства.

У табл. 2 подано методичне забезпечення оцінки фінансового стану підприємства.

Таблиця 2

Методичне забезпечення оцінки фінансового стану підприємства

Етапи	Завдання	Методи
1	2	3
1	Аналіз продукції підприємства та перспектив нарощування обсягів продажів	Аналіз перспектив розвитку галузі (експертне оцінювання, аналіз статистичної звітності)
2	Оцінка організаційної структури підприємства з позиції здатностей до прийняття своєчасних об'ґрунтованих рішень у сфері управління фінансовими ресурсами	Порівняння структури підприємства із структурами конкурентів галузі
3	Оцінка майнового стану підприємства	Аналіз основних засобів
4	Оцінка прибутковості підприємства та її динаміка	Розрахунок індексів рентабельності

1	2	3
5	Оцінка своєчасності грошових розрахунків із стейкхолдерами: контрагентами, постачальниками, споживачами, клієнтами	Аналіз грошових потоків
6	Оцінка здатностей підприємства до швидкого погашення своїх зобов'язань	Абсолютні та відносні показники ліквідності
7	Оцінка фінансової стабільності підприємства	Відносні показники фінансової стійкості
8	Комплексна оцінка фінансового стану підприємства	Інтегральні показники

Так, головні завдання оцінки фінансового стану формуються виходячи із його головних внутрішніх та зовнішніх факторів і полягають переважно у такому [2; 6]:

виявленні забезпеченості підприємства фінансовими ресурсами і перевірка їх цільового використання;

оцінці ступеня виконання планових фінансових заходів, програм, плану фінансових показників;

визначенні платоспроможності підприємства і ліквідності балансу;

оцінці дотримання фінансової, розрахункової і кредитної дисциплін;

оцінці ефективності використання капіталу;

оцінці оборотності капіталу;

оцінці ділової активності підприємства;

своєчасному виявленні й усуненні недоліків у фінансовій діяльності, пошуці резервів і можливостей економного, раціонального використання фінансових ресурсів та розробка конкретних заходів щодо втілення їх у виробничий процес.

Фінансовий стан є комплексним поняттям, що стосується результатів управління фінансово-господарською діяльністю підприємства. Тому методичне забезпечення його оцінки повинно враховувати не лише складові аналізу та оцінювання фінансових показників (як результату), так і передумов таких результатів (стан галузі, здатності організаційної структури до прийняття рішень, компетентність осіб, що залучені до управління фінансовими ресурсами тощо).

Наук. керівн. Порожняк О. О.

Література: 1. Головка В. І. Фінансово-економічна діяльність підприємства: контроль, аналіз та безпека / В. І. Головка, В. А. Мінченко, В. М. Шарманська. – К. : Центр навчальної літератури, 2006. – 446 с. 2. Олексів І. Б. Проблеми аналізу та оцінки фінансового стану підприємства [Електронний ресурс] / І. Б. Олексів, Р. В. Фециур. – Режим доступу : <http://ena.lp.edu.ua>. – Назва з екрану. 3. Коробов М. Я. Фінансово-економічний аналіз підприємств / М. Я. Коробов. – К., 2000. – 378 с. 4. Смачило В. В. Оцінка фінансової стійкості підприємств / В. В. Смачило, Ю. В. Бутникова // Економічний простір : збірник наукових праць. – 2008. – № 20/2. – С. 35–40. 5. Грабовецький Б. Є. Фінансовий аналіз та звітність : навч. посібн. Ч. 1 / Б. Є. Грабовецький, І. В. Шварц. – Вінниця : ВНТУ, 2011. – 154 с. 6. Філімоненков О. С. Фінанси підприємств : навч. посібн. / О. С. Філімоненков. – 2-ге вид., переробл. і допов. – К. : МАУП, 2004. – 328 с. 7. Про затвердження Положення про порядок здійснення аналізу фінансового стану підприємств, що підлягають приватизації : Наказ Міністерства фінансів України № 2/23 від 04.01.2013 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/z0121-01>. – Назва з екрану. 8. Новый философский словарь. – 2-е изд., переработ. и дополн. – Мн. : Интерпрессервис ; Книжный Дом, 2001. – 1280 с.

УДК 336.717

Обанья Е.

Студент 4 курсу
фінансового факультету ХНЕУ ім. С. Кузнеця

МЕТОДИЧНІ ЗАСАДИ ОЦІНЮВАННЯ ФІНАНСОВОГО СТАНУ БАНКУ

Анотація. Розглянуто інституціональні засади аналізу діяльності вітчизняних банків. Узагальнено світовий та вітчизняний досвід рейтингового та нерейтингового оцінювання фінансового стану банків. Сформовано відповідне методичне забезпечення, виділено його рівні.

Аннотация. Рассмотрены институциональные основы анализа деятельности отечественных банков. Обобщен мировой и отечественный опыт рейтинговой и нерейтинговой оценки финансового состояния банков. Сформировано соответствующее методическое обеспечение, выделены его уровни.

Annotation. The article describes the institutional framework for the analysis of domestic banks activity. International and domestic experience of rating and nonrating assessment of the financial condition of banks is generalized. An appropriate methodical support is formed and its levels are identified.

Ключові слова: банк, фінансовий стан банку, рейтингова оцінка, нерейтингова оцінка, фінансова стійкість, норматив, методика.

Банківська система відіграє важливу роль для економічного зростання будь-якої сучасної держави та становить сукупність банківських установ, що об'єднуються в єдиний комплекс із метою забезпечення стабільності функціонування, ефективного грошово-кредитного регулювання економіки та задоволення потреб населення у продуктах банківської діяльності. В такому розумінні банки (зокрема комерційні банки) є елементом підвищеного інтересу. Проблеми аналізу й оцінювання фінансового стану та діяльності банків висвітлено у працях закордонних та вітчизняних вчених, серед яких: Л. Бєлих, Ю. Брікхем, Ф. Бутинець, О. Васюренко, А. Герасимович, О. Дзюблюк, В. Іванов, В. Кочетков, Р. Михайлюк, Д. Олюнін, Г. Панова, Л. Примостка, Х. Хессе, М. Чихак, А. Шеремет, Г. Щербаківа та багато ін. Незважаючи на чималу кількість наукових доробок, процес формування методичного забезпечення оцінки фінансового стану ще досі є незавершеним. Вагомим завданням для успішного управління вітчизняними банками набуває врахування світового досвіду у цій сфері, а також його адаптації до українських реалій. Окрім того, така оцінка повинна формуватися на засадах системного підходу з метою досягнення максимального рівня узгодженості інтересів усіх зацікавлених у діяльності банків осіб.

Таким чином, мета даної статті полягає в узагальненні вітчизняного та світового досвіду, а також розвитку інституціональних засад оцінювання фінансового стану банків України.

Першочерговим кроком дослідження інституціональних засад аналізу та оцінки фінансового стану банку є врахування розвитку стандартизації у сфері банківського нагляду в особі такої організації, як Базельський Комітет з питань банківського нагляду. Його основне завдання полягає у впровадженні високих та єдиних стандартів у сфері банківського регулювання та нагляду. З цією метою Комітет випускає директиви та рекомендації для органів нагляду держав-членів. Зазначені рекомендації не є обов'язковими до виконання, проте в більшості випадків знаходять своє відображення в національному законодавстві держав-членів, оскільки опрацьовуються у співробітництві із банками та органами нагляду з усього світу. В ЄС вони також використовуються для взаємної інтеграції держав-членів Союзу.

Для наближення банківської системи України до міжнародних стандартів та підвищення безпеки банківської діяльності (особливо в період становлення національної економіки на курс європейського розвитку) Національному банку України необхідно продовжити роботу щодо впровадження ключових документів Базельського комітету з банківського нагляду, а саме: "Основних принципів ефективного банківського нагляду" (Базель-I) та "Міжнародного наближення оцінки капіталу і стандартів капіталу" (Базель-II). Основною метою останнього є перетворення порядку оцінки капіталу на більш точний і чутливий до ризику процес та сприяння кращій практиці управління банківськими ризиками.

Поряд зі встановленням нормативних значень для ключових показників, пов'язаних із достатністю капіталу банку, державний контроль діяльності банків передбачає застосування рейтингових оцінок (тобто побудову рейтингу банків).

Система Camels (CAMELS) – офіційно визнана система рейтингування банків, яку широко використовують наглядові органи багатьох країн світу. Система CAMELS є бальною та ґрунтується на поєднанні бухгалтерського та експертного підходів. Нагляд за банками, що ґрунтується на оцінках ризиків за цією рейтинговою системою, полягає у визначенні загального стану банку на підставі єдиних критеріїв, що охоплюють усі напрями його діяльності [1].

Метою оцінки банків за рейтинговою системою CAMELS є визначення їх фінансового стану, якості операцій та менеджменту, виявлення недоліків, що можуть призвести до банкрутства банку та вимагають посиленого контролю з боку органів банківського нагляду, а також вжиття відповідних заходів для виправлення недоліків і стабілізації фінансового стану банку [1].

Основою рейтингової системи CAMELS є оцінка ризиків і визначення рейтингових оцінок за такими основними компонентами: достатність капіталу; якість активів; менеджмент; надходження; ліквідність; чутливість до ринкового ризику.

Комплексна рейтингова оцінка за рейтинговою системою CAMELS визначається для кожного банку відповідно до рейтингових оцінок за зазначеними шістьма компонентами. Рейтингова система дає можливість оцінити всі фактори, за якими оцінюється якість управління, фінансовий стан і якість операцій кожного банку.

Державна рейтингова система оцінювання фінансового стану банків CAMELS є достатньо ефективною, але не позбавлена вад. Її головним недоліком є відсутність аналізу змінюваності окремих компонентів у часі та напрямів і тенденцій такої зміни у поточний період [1].

Принципово інший, нерейтинговий підхід до визначення рівня фінансового стану банків застосовує Національний банк України на базі "Системи оцінки ризиків" (COP). Цей підхід використовується паралельно з рейтинговою системою CAMELS і ґрунтується не на показниках розміру капіталу, якості активів, прибутковості тощо, а на аналізі ризиків, які приймає банк. Ця методика, як і CAMELS, застосовується під час проведення інспекційних перевірок банків, але виявляє, чи ефективно

здійснюється управління саме ризиками та чи здатен банк повністю їх контролювати. Рейтинг за результатами оцінювання банків на основі COP не виставляється [2].

Безпосередня кількість ризиків, які підлягають аналізу в COP, є чітко регламентована. До них належать дев'ять категорій [3]:

1) кредитний ризик – виникає через неспроможність сторони, яка взяла на себе зобов'язання, виконати умови будь-якої фінансової угоди із банком або виконати взяті на себе зобов'язання в інший спосіб. Він виникає кожного разу, коли банк надає кошти, бере зобов'язання про їх надання, інвестує кошти або іншим чином ризикує ними відповідно до умов реальних чи умовних угод незалежно від того, де відображається операція – на балансі чи поза балансом;

2) ризик ліквідності – виникає через неспроможність банку виконати свої зобов'язання в належні строки, не зазнавши при цьому неприйнятних втрат, та через нездатність управляти незапланованими відтоками коштів, змінами джерел фінансування та/або виконувати позабалансові зобов'язання;

3) ризик зміни процентної ставки – виникає внаслідок несприятливих змін процентних ставок. Проявляється: за наявності різниці в строках погашення та переоцінки величини ставки активів зобов'язань; під час зміни в нахилі та формі кривої дохідності; при відсутності достатнього зв'язку між коригуванням ставок, отриманих та сплачених за різними інструментами; за наявності у контрагентів права відмови від виконання угоди (реалізації права вибору);

4) ринковий ризик – виникає через несприятливі коливання вартості цінних паперів та товарів і курсів іноземних валют за тими інструментами, які є у торговельному портфелі;

5) валютний ризик – виникає через несприятливі коливання курсів іноземних валют та цін на банківські метали;

6) операційно-технологічний ризик – виникає через недоліки системи внутрішнього контролю, неадекватність інформаційних технологій і процесів обробки інформації;

7) ризик репутації – виникає через несприятливе сприйняття іміджу фінансової установи клієнтами, контрагентами, акціонерами або органами нагляду;

8) юридичний ризик – виникає через порушення або недотримання банком вимог нормативно-правових актів, угод, прийнятої практики або етичних норм, а також через можливість двозначного їх тлумачення;

9) стратегічний ризик – виникає через неправильні управлінські рішення, неналежну реалізацію рішень і неадекватне реагування на зміни в бізнес-середовищі.

Всього існує чотири компоненти, за якими дається оцінка параметрів ризиків банку:

1. Кількість ризику, тобто рівень або обсяг ризику, на який наражається банк.

2. Якість управління ризиком, тобто наскільки добре здійснюється виявлення, вимірювання, контроль і моніторинг ризиків.

3. Сукупний ризик, тобто узагальнений висновок, який відображає рівень занепокоєння органів нагляду, зважаючи на кількість ризику та якість управління ним.

4. Напрямок ризику, тобто ймовірна зміна сукупного рівня ризику протягом наступних 12 місяців [3].

У підсумку під особливий контроль береться рівень занепокоєння (сукупний ризик) і напрям ризику для кожної категорії ризику, за якими і дається основна оцінка банку [2].

Національний Банк України сьогодні знаходиться на стадії вивчення закордонного досвіду оцінювання банківської діяльності та впровадження найкращих практик. У якості альтернативних методик побудови рейтингу можна навести приклад Франції, де використовують рейтингову систему ORAP. Дана система є багатофакторним програмним комплексом і передбачає оцінювання 14 показників, що об'єднуються у п'ять груп: пруденційні коефіцієнти, балансова та позабалансова діяльність, ринковий ризик, доходи, якісні критерії. Кожен з компонентів оцінюється за шкалою від 1 (кращий рейтинг) до 5 (незадовільний рейтинг), а потім трансформується у підсумковий рейтинг [4].

Цікавою є також методика оцінки Z-score, яка є досить поширеною і сутність якої розкрита в наукових працях іноземних дослідників та активно використовується центральними банками різних країн (зокрема Національним банком Казахстану) [3; 4].

Методика Z-score, яку використовують дослідники Міжнародного валютного фонду для здійснення аналізу ризиків системи, безпосередньо пов'язана із оцінкою ймовірності неплатоспроможності банку, тобто ймовірністю того, що вартість його активів стане нижчою, ніж вартість боргу. Формула для розрахунку показника Z-score виглядає таким чином:

$$Z = \frac{\mu + k}{\delta},$$

де Z – показник стійкості;

μ – середнє значення рентабельності активів ROA за весь аналізований період;

k – відношення капіталу до активів;

δ – стандартне відхилення показника рентабельності активів за аналогічний період, яке також розглядається як показник волатильності доходів.

Високе значення Z-score означає більшу відстань до вичерпання капіталу і низьку ймовірність неплатоспроможності банку. Відповідно чим вище значення показника Z, тим більше стійкий банк [4].

Суть методики полягає в тому, що індекс Z на основі економетричного аналізу дозволяє здійснити оцінку взаємозв'язку стійкості банку та окремих фінансових ризиків, а також факторів зовнішнього середовища.

На рисунку подано методичне забезпечення оцінки фінансового стану банку відповідно до міжнародного, національного рівнів та рівня окремого банку.

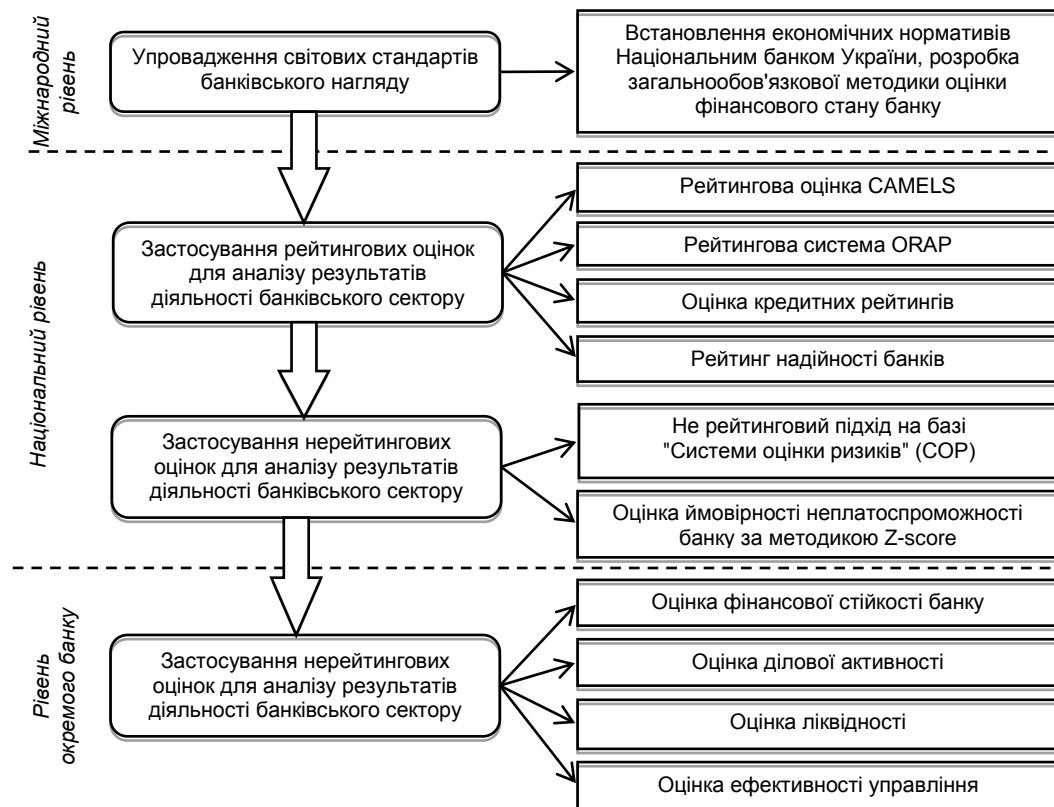

Рис. Методичні засади оцінки фінансового стану банків

Кожний банк використовує свої самостійно розроблені методики, що включають різні показники, які часто суттєво різняться. Більшість методик поєднує чотири групи показників, що дають можливість оцінити фінансовий стан банку виходячи із: оцінки фінансової стійкості; оцінки ділової активності; оцінки ліквідності; оцінки ефективності управління [1].

Оцінні показники становлять коефіцієнти, що розраховуються на основі даних балансу комерційного банку та звіту про прибутки і збитки.

Таким чином, оцінка фінансового стану банку є об'єктивною необхідністю для прийняття рішень на міжнародному та національному рівнях, рівнях окремих спільнот та окремих юридичних і фізичних осіб. У такому розумінні аналітичний інструментарій повинен бути заснований на світових доробках, а також ураховувати специфіку розвитку вітчизняної економіки. Окрім того, з метою визнання України міжнародним суспільством та партнерами, банківський контроль, що здійснює Національний банк України, повинен бути підпорядкований та відповідати міжнародним стандартам.

Наук. керівн. Нечепуренко А. І.

Література: 1. Положення про порядок визначення рейтингових оцінок за рейтинговою системою CAMELS, затверджено Постановою Правління НБУ від 08.05.2002 р. № 171 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.rada.gov.ua>. – Назва з екрану. 2. Методичні вказівки з інспектування банків "Система оцінки ризиків", затверджені Постановою Правління НБУ від 15.03.2004 р. № 104 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.rada.gov.ua>. – Назва з екрану. 3. Крупка М. І. Роль системи оцінки ризиків (COP) у забезпеченні стабільності комерційних банків України / М. І. Крупка, І. В. Кончаківський, О. І. Скаско // Фінанси України. – 2004. – № 9. – С. 100–104. 4. Коробова Г. Г. Банковское дело : учебник для высших учебных заведений / Г. Г. Коробова. – М. : Экономистъ, 2006. – 766 с. 5. Аналіз банківської діяльності : підручник / А. М. Герасимович, М. Д. Алексеєнко, І. М. Парасій-Вергуненко та ін. ; за ред. А. М. Герасимовича. – К. : КНЕУ, 2004. – 599 с.

Студент 4 курсу
фінансового факультету ХНЕУ ім. С. Кузнеця

СКОРИНГ-МОДЕЛІ ТА ІНШІ МЕТОДИ УПРАВЛІННЯ КРЕДИТНИМ РИЗИКОМ

Анотація. Розглянуто скоринг як інструмент управління кредитним ризиком банків, його основні характеристики та механізм реалізації. Проаналізовано застосування інших методів управління кредитним ризиком на основі діяльності ПАТ "Банк "Фінанси та Кредит".

Аннотация. Рассмотрен скоринг как инструмент управления кредитными рисками банков, его основные характеристики и механизм реализации. Проанализированы другие методы управления кредитным риском на основании деятельности ЧАО "Банк "Финансы и Кредит".

Annotation. The article describes scoring as a tool for managing credit risks of banks, its main characteristics and the implementation mechanism. Other methods of credit risk management were analysed on the basis of PJSC Bank "Finance and Credit".

Ключові слова: кредит, кредитний ризик, кредитоспроможність, скоринг-системи, управління ризиком.

За останні роки в Україні спостерігається зростання обсягів кредитування, а особливо кредитування фізичних осіб. Така тенденція безсумнівно є позитивною для економіки країни, проте несе неминуче збільшення кредитних ризиків.

У такій ситуації особливо актуальним постає питання якісного управління ризиками, що виникають. Ефективне управління стає одним із найважливіших факторів підвищення конкурентоспроможності банку. Для того, щоб видати кредит, банку, перш за все, необхідно оцінити кредитоспроможність клієнта, тобто наявність у позичальника (контрагента банку) передумов для проведення кредитної операції і його спроможність повернути борг у повному обсязі та в обумовлені договором строки [1].

Питанням визначення кредитоспроможності позичальника займалися багато науковців, серед яких: Ліцеванова І. Л., Юрченко Є. Г., Литвинова С. О., Берегова Г. І., Старинська А. В. Зазначені вчені у своїх дослідженнях досить повно розкрили сутність популярних способів визначення кредитоспроможності та дали власну оцінку доцільності та ефективності використання кожного з них. Відповідно до цього одним із найменш ефективних способів було визнане використання скорингової системи.

Метою статті є аналіз сутності скорингових систем, визначення аспектів застосування та ефективності їх використання у діяльності банку, а також аналіз інших методів управління кредитним ризиком на основі діяльності ПАТ "Банк "Фінанси та Кредит".

Скоринг – це система оцінки позичальника, його платоспроможності та добросовісності. Вона ґрунтується на кількості балів, які клієнт набрав під час анкетування. Своєю появою скоринг зобов'язаний Сполученим Штатам Америки, де він виник у 50-х роках минулого століття [2]. В основі скорингових систем полягає припущення, котре заключається в тому, що клієнти, які мають схожі соціальний статус та показники, поводять себе однаково. Виходячи з цього, будується статистична або математична модель, яка на основі наявної в банку кредитної історії дає можливість зробити певні висновки щодо повернення кредиту повною мірою та у зазначений термін.

Сутність скорингової моделі полягає в тому, що якщо певним соціальним характеристикам клієнта (стать, вік, місце проживання, посада, тривалість роботи в одному місці тощо) присвоїти певну питому вагу, то кожного нового клієнта на основі його анкети можна зарахувати до певної групи, що визначає ступінь уваги та довіри з боку банку [3]. Група, до якої слід віднести клієнта, визначається шляхом нарахування певної суми балів за кожну його характеристику. Далі шляхом аналізу банк має можливість виявити саме той набір характеристик та факторів, котрий більше інших впливає на підвищення ризику неповернення кредиту.

Основною метою скорингових систем є те, що вони дають банку змогу самостійно визначити економічні, фінансові та інші фактори, котрі дають можливість відділити "погані" кредити від "хороших" шляхом аналізу достатньої кількості позичальників. Досить важливим є те, що не існує універсальних критеріїв оцінки кредитоспроможності, кожен банк обирає певні параметри та їх значення самостійно, за основу при цьому беручи власний досвід роботи.

Як і будь-яка скорингова система має свої переваги та недоліки. До переваг можна віднести такі фактори: висока оперативність процесу оцінки кредитоспроможності; об'єктивність у прийнятті

рішення; безперервний розвиток системи; гнучкість, що дозволяє змінювати систему відповідно до ринкових умов та враховуючи політику банку; висока достовірність отриманих результатів, що спричинено наявністю обширних статистичних даних; зниження трудових витрат банку. Оскільки система є досить оперативною, вона здобула велику популярність у наш час та часто використовується у процесі експрес-кредитування. Використання даної системи дає банку можливість ставити досить невисокі відсотки, оскільки вона успішно знижує ризик неповернення кредиту.

Серед основних недоліків можна виділити те, що існує можливість неправильної класифікації позичальника через внесення клієнтом неправильних даних або недостатність інформації. Також система не враховує вплив негативних макро- та мікроекономічних факторів, що можуть вплинути на ризик неповернення кредиту. Проте цей недолік досить легко усунути шляхом перегляду системи не рідше ніж, наприклад, раз на пів року.

Впровадження у банку скорингових систем є досить складною та дорогою процедурою, проте, незважаючи на це, використання даних систем повинне оптимізувати кредитний портфель банку, оскільки приведе до зростання обсягів кредитування шляхом значного зменшення частки "проблемних" кредитів та, відповідно, зменшення ризику їх неповернення.

Проаналізувавши кредитну діяльність ПАТ "Банк "Фінанси та кредит", можна дійти висновку, що пріоритетним завданням банку є саме впровадження та розробка скорингових систем для аналізу кредитоспроможності позичальника.

Важливим інструментом управління кредитним ризиком у ПАТ "Банк "Фінанси та Кредит" є система внутрішніх кредитних рейтингів. Вона становить класифікацію позичальників банку за розміром кредитного ризику в аспекті таких груп, як сектори економіки, галузі економіки. Загальною оцінкою ймовірності реалізації ризику виступає кредитний рейтинг, який розглядається в якості індикатора ймовірності дефолту. На базі рейтингів формуються ліміти кредитних вкладень банку для відповідних груп позичальників. Головним завданням з управління кредитним ризиком банку є створення ефективної системи класифікацій кредитів (тобто скорингових систем). Вони повинні містити достатню кількість критеріїв для чіткого визначення рівня ризиковості кожного кредиту та якості позичальника, враховуючи відповідні вимоги "Базель II".

ПАТ "Банк "Фінанси та Кредит" формує диверсифікований кредитний портфель із низьким рівнем ризиків. Вимога наявності диверсифікованого кредитного портфеля з низьким рівнем ризиків та достатнього рівня прибутковості, скоригованого на ризики, розповсюджується як на рівень головного офісу, так і на кожний структурний підрозділ. Досягнення цього відбувається за рахунок регіональної та галузевої диференціації як клієнтів, так і видів бізнесу з метою уникнення підвищеного рівня концентрації ризиків.

Організація управління кредитним ризиком у межах кредитного процесу забезпечується за рахунок обміну інформацією його учасниками на постійній основі.

Також досить важливим інструментом управління кредитним ризиком ПАТ "Банк "Фінанси та Кредит" є лімітування обсягів вкладень. Воно впливає на всю кредитну політику банку і є предметом особливої відповідальності ризик-менеджменту. Лімітуванню підлягають як об'єми активних операцій, так і конкретні клієнти. Лімітування, як метод управління кредитним ризиком, полягає у встановленні максимально допустимих розмірів наданих позик, що дозволяє обмежити ризик.

З метою обмеження кредитного ризику встановлюється система лімітів, яка включає в себе ліміти трьох типів: ліміти індивідуального кредитного ризику, ліміти портфельного кредитного ризику, ліміти відповідних повноважень.

Положення про делегування повноважень і лімітів відповідальності під час кредитування суб'єктів господарювання в системі банку визначає порядок та регламентує роботу регіональних підрозділів банку у процесі проведення активних операцій, посилює відповідальність посадових осіб за прийняття рішень щодо кредитування, підвищує ефективність роботи структурних підрозділів банку у ході кредитування.

Таким чином, управління кредитним ризиком у банку можна визначити як певним чином організований вплив суб'єкта управління (співробітники, що здійснюють діяльність з виявлення ризику, оцінки рівня ризику, вибору стратегії діяльності в умовах ризику, застосування способів зниження ступеня ризику, керівний персонал) на об'єкт управління (ризик, діяльність персоналу банку, зайнятого в процесі управління безпосередньо ризиком) із метою зниження негативних наслідків дії ризиків на економічну діяльність банку.

Управління кредитним ризиком є досить актуальним питанням. Саме тому дана тема має шляхи подальшого розвитку. Наприклад, аналіз систем управління ризиком у сучасних умовах, а також адаптація вже існуючих систем та розробка нових, ураховуючи політичну та економічну ситуацію в Україні.

Наук. керівн. Голофаєва І. П.

Література: 1. Офіційне інтернет-представництво Національного Банку України. – Режим доступу : http://bank.gov.ua/control/uk/publish/article?art_id=123417. – Назва з екрану. 2. Офіційний сайт StatSoftRussia. – Режим доступу : <http://www.statsoft.ru/solutions/tasks/scoring/>. – Назва з екрану. 3. Использование скоринговой модели при управлении кредитным риском [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://www.moluch.ru/archive/59/8343/>. – Название с экрана.

Студент 4 курсу
фінансового факультету ХНЕУ ім. С. Кузнеця

ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ФІНАНСОВОЇ СТІЙКОСТІ БАНКІВСЬКОЇ СИСТЕМИ

Анотація. Розглянуто теоретичні засади та основні підходи до забезпечення фінансової стійкості банківської системи, а також проаналізовано фактори, які впливають на рівень фінансової стійкості банківських установ.

Аннотация. Рассмотрены теоретические основы и основные подходы к обеспечению финансовой устойчивости банковской системы, а также проанализированы факторы, влияющие на уровень финансовой устойчивости банковских учреждений.

Annotation. The article deals with the theoretical framework and main approaches to ensuring the financial stability of the banking system, and analyzes the factors that affect the level of financial stability of banks.

Ключові слова: стійкість, фінансова стійкість, фінансова стійкість банку, фінансова стійкість банківської системи, надійність.

Від стану фінансової стійкості банків значною мірою залежить спроможність банківської системи здійснювати свою діяльність, її місце і роль у процесах економічних перетворень. Фінансова стійкість є не лише основою стабільної банківської системи, а й важливою економічною категорією, оскільки відсутність або низький рівень фінансової стійкості будь-якого суб'єкта господарювання, в тому числі і комерційного банку, веде до його неплатоспроможності й, у кінцевому результаті – до банкрутства. На відміну від проблеми забезпечення фінансової стійкості промислових підприємств, проблема забезпечення фінансової стійкості та надійності банківських установ має свої особливості, які проявляються в джерелах формування їхніх фінансових ресурсів, структурі активів, оцінці результатів діяльності тощо.

Проблемам забезпечення фінансової стійкості банків присвячено праці багатьох провідних вітчизняних і зарубіжних вчених, а саме: О. Барановського, В. Вовка, Н. Водоп'янової, В. Коваленко, Н. Шелудько та ін. Проте проведені дослідження не можуть повністю задовольнити потреби теорії і практики щодо забезпечення фінансової стійкості банківських установ.

Мета статті – обґрунтування значення фінансової стійкості комерційного банку та підходів до забезпечення фінансової стійкості комерційного банку.

На сучасному етапі розвитку вітчизняної економіки спостерігається посилення фінансової нестабільності, яка охоплює не лише національні економіки, а й поширюється у регіональному і світовому масштабі та має як циклічний, так і епізодичний характер. Зазначена тенденція підсилюється відкритістю економік у цілому та банківських систем зокрема внаслідок лібералізації міжнародної торгівлі фінансовими послугами. Це вимагає використання нових концепцій, методологічних та методичних підходів до вивчення методів оцінювання та умов забезпечення фінансової стійкості національної банківської системи.

У наукових працях вітчизняних та зарубіжних учених, нормативних актах України з питань забезпечення стійкості банківської системи визначено підхід, відповідно до якого стійкість усієї банківської системи детермінується як сукупність показників стійкості окремих банків другого рівня. Своєчасне виявлення проблемного банку є важливим завданням центрального банку кожної країни, адже банкрутство банківської установи, особливо якщо вона є системною, може викликати ланцюгову реакцію в банківській системі в цілому [1].

Фінансова стійкість банку – це динамічна інтегральна характеристика спроможності банку як системи трансформування ресурсів та ризиків повноцінно (з максимальною ефективністю та мінімальним ризиком) виконувати функції, витримуючи вплив факторів зовнішнього та внутрішнього середовища [2].

Стійкість є макроекономічною характеристикою всієї банківської системи та окремого банку як складового елемента даної системи. В економічній літературі існують різні підходи до забезпечення фінансової стійкості банківської системи, які можна розглядати як на мікрорівні через забезпечення фінансової стійкості банку, так і на макрорівні через забезпечення фінансової стійкості банківської системи. Усі визначення можна узагальнити в рамках двох підходів.

Перший підхід заснований на забезпеченні фінансової стійкості банківської системи на макрорівні. Прихильники першого підходу під фінансовою стійкістю банківської системи розуміють

здатність системи трансформувати банківські ресурси та з максимальною ефективністю й мінімальним ризиком виконувати свої функції, витримуючи вплив зовнішніх і внутрішніх факторів.

Прихильники другого підходу розглядають забезпечення фінансової стійкості банківської системи на мікрорівні через підтримку фінансової стійкості банку як складової банківської системи. Фінансову стійкість банку визначають як одну з характеристик відповідності структури джерел фінансування структурі активів та оцінюють за допомогою показників фінансового стану, серед яких показники фінансової стабільності, надійності, стійкості, ділової активності, ліквідності та ефективності управління [3].

Тобто в економічній літературі домінує підхід до забезпечення фінансової стійкості банківської системи на основі її підтримання в окремих банках.

Однією з найважливіших характеристик, за якою можна робити висновок про фінансову стійкість окремого комерційного банку, є рівень його капіталізації. Саме достатній обсяг власного капіталу (як грошові кошти, так і виражене у грошовій формі ліквідне майно) забезпечують економічну самостійність, прибуткову діяльність на ринку банківських послуг, що в кінцевому підсумку позитивно позначається на фінансовій стійкості комерційного банку. Хоча власний капітал банку й займає незначну частку в загальній сукупності ресурсів банку, проте відіграє визначальну роль у процесі його діяльності.

Достатність капіталу є одним з найбільш важливих критеріїв, що застосовується під час оцінки фінансової стійкості будь-якого комерційного банку. Як зазначають Е. Рід, Р. Коттер, достатність капіталу – це "здатність банку компенсувати втрати та попереджати банкрутство..." [4, с. 187]. З даного визначення випливає, що саме достатній обсяг капіталу дає змогу банку функціонувати незалежно від певних збитків.

Визначальна роль власного капіталу в процесі діяльності банку та у підтримці його фінансової стійкості обумовлена значною мірою значенням його базових функцій: захисної, оперативної та регулюючої [5]. Зміст даних функцій підтверджує те, що власний капітал – основа комерційної діяльності банку, він забезпечує його самостійність і гарантує фінансову стійкість.

Захисна функція забезпечує захист інтересів вкладників, зменшує рівень ризику акціонерів банку. Дана функція створює можливість оплати компенсації вкладникам на випадок ліквідації банку; дає змогу банку зберігати свою платоспроможність за рахунок створених резервів для покриття збитків, що можуть виникнути у разі кредитних, процентних ризиків. Резервний фонд банку формується із чистого прибутку, його розмір повинен становити не менше 25 % регулятивного капіталу [6]. Оперативна функція власного капіталу передбачає можливість банку розпочати свою діяльність, забезпечуючи здатність до купівлі чи оренди основних засобів, обладнання, запровадження банківських технологій та ін. Регулююча функція пов'язана з тим, що через фіксацію величини власного капіталу органи банківського регулювання мають можливість впливати та здійснювати контроль за діяльністю комерційних банків.

Перелічені функції та значення власного капіталу щодо контролю за діяльністю комерційних банків зумовили необхідність виникнення показника, який би під час використання його на практиці свідчив про надійність банківського інституту. Цей показник повинен відображати адекватність, достатність капіталу умовам діяльності та структурі операцій конкретного банку. Слід зазначити, що чітко визначити необхідний обсяг власного капіталу, який повинен бути у розпорядженні банку, важко, проте він повинен бути достатнім для виконання розглянутих функцій.

Національний банк України встановлює обов'язкові вимоги щодо мінімального розміру регулятивного капіталу, яких мають дотримуватися комерційні банки. Зокрема, станом на кінець липня 2011 р. були встановлені вимоги до мінімального регулятивного капіталу (Н1) банків, розмір якого має становити 120 млн грн. Варто зазначити, що 40 % усього статутного капіталу та 52 % власного капіталу сконцентровано у 10 найбільших банках України, а саме: "ПриватБанку", "Ощадбанку", "Укресімбанку", "Дельта Банку", "Райффайзен Банку "Аваль", "Укрсоцбанку", "Промінвестбанку", "Сбербанку Росії", "ПУМБ", "Альфа-банку". У той же час у Німеччині найбільшим банкам належить лише 21,5 % сукупного капіталу банківської системи [7].

Окрім цього, за допомогою власного капіталу банки можуть нейтралізувати збитки, зберігаючи платоспроможність, а також залучити додаткові ресурси для підтримки ліквідності. Достатність капіталу або капітальна адекватність обсягу здійснюваних операцій – важливий індикатор фінансової стійкості комерційного банку.

На фінансову стійкість банківської системи впливає безліч факторів, які залежно від якісних характеристик їх впливу мають як позитивне, так і негативне значення. Вони поділяються на фактори-стимулятори та фактори-дестимулятори. До стимуляторів відносяться фактори, високі значення яких бажані з економічної точки зору й свідчать про сприятливі умови для підвищення рівня конкурентоспроможності банку. До дестимуляторів належать фактори із протилежними якостями. Однак унаслідок орієнтації банків на обслуговування певних цільових сегментів ринку банківських послуг, одні й ті самі фактори можуть виступати як стимуляторами, так і дестимуляторами. Виокремлення серед факторів стимуляторів і дестимуляторів, а також їх якісна оцінка, є невід'ємними складовими забезпечення стійкості банківської системи [3].

Таким чином, на сучасному етапі розвитку вітчизняної економіки досить актуальним є забезпечення фінансової стійкості банківської системи. Фінансова стійкість як основний елемент стабільності банку відповідає такому стану розподілу та використання фінансових ресурсів, який забезпечує розвиток банку на підставі зростання норми нагромадження та раціоналізації структури капіталу у процесі збереження платоспроможності в умовах допустимого рівня ризику. Так, в економічній літературі домінує підхід до забезпечення фінансової стійкості банківської системи на

основі її підтримання в окремих банках, що свідчить про доцільність забезпечувати ефективне управління, достовірну оцінку та об'єктивний аналіз показників фінансової стійкості банку, що сприятиме реалізації стратегічних і тактичних фінансових цілей банку та належному рівню фінансової стійкості комерційного банку.

Наук. керівн. Сабліна Н. В.

Література: 1. Набок Р. Аспекти, що можуть призвести до виникнення проблемного банку / Р. Набок // Вісник НБУ. – 2007. – № 8. – С. 46–50. 2. Васюренко О. В. Економічний аналіз діяльності комерційних банків : навч. посібн. / О. В. Васюренко, К. О. Волохата. – К. : Знання, 2006. – 463 с. 3. Вовк В. Я. Забезпечення фінансової стійкості банківської системи в умовах кризи / В. Я. Вовк, Ю. В. Дмитрик // Науковий вісник: Фінанси, банки, інвестиції. – 2011. – № 2. – С. 41–44. 4. Коммерческие банки / Э. Рид, Р. Коттер, Э. Гилл и др. – М. : Прогресс, 1983. – 501 с. 5. Коваленко В. В. Стратегічне управління фінансовою стійкістю банківської системи: методологія і практика : монографія / В. В. Коваленко. – Суми : ДВНЗ "УАБС НБУ", 2010. – 228 с. 6. Про банки та банківську діяльність : Закон України від 07.12.2000 р. № 2121-III (зі змінами та доповненнями) [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.rada.gov.ua>. – Назва з екрану. 7. Національний Банк України. Офіційне Інтернет-представництво. – Режим доступу : <http://www.bank.gov.ua>. – Назва з екрану.

УДК 336.14:352

Разуваєва Д. В.

Студент 4 курсу
фінансового факультету ХНЕУ ім. С. Кузнеця

ВІТЧИЗНЯНИЙ ТА ЗАРУБІЖНИЙ ДОСВІД ФОРМУВАННЯ МІСЦЕВИХ БЮДЖЕТІВ

Анотація. Розглянуто вітчизняний та зарубіжний досвід у сфері управління формуванням місцевих бюджетів, досвід з розробки та виконання комплексу заходів державного регулювання бюджетної сфери у контексті можливостей його використання в умовах трансформації української економіки. Визначено основні передумови посилення фінансової незалежності адміністративно-територіальних одиниць від центральних органів влади.

Аннотация. Рассмотрены отечественный и зарубежный опыт в сфере управления формированием местных бюджетов, опыт по разработке и выполнению комплекса мер государственного регулирования бюджетной сферы в контексте возможностей его использования в условиях трансформации украинской экономики. Определены основные предпосылки усиления финансовой независимости административно-территориальных единиц от центральных органов власти.

Annotation. The national and international experience of local budgets management, development and implementation of a set of measures for state regulation of the public sector is considered in terms of using it in transformation of the Ukrainian economy. The key prerequisites for strengthening financial independence of administrative territorial units of the central government are identified.

Ключові слова: бюджетна система, місцеві бюджети, бюджет розвитку, адміністративний бюджет, доходи бюджету, місцеві податки і збори, податкові надходження, трансферти.

Становлення і розвиток місцевого самоврядування в Україні суттєво гальмується впливом значної кількості об'єктивних і суб'єктивних чинників політичного, правового, економічного та психологічного характеру, тому для покращення ситуації необхідно дослідити питання формування місцевих бюджетів в Україні та за її межами, оскільки це має велике значення для вдосконалення методів державного управління бюджетним процесом взагалі.

Система місцевих бюджетів існує в усіх країнах світу. Її розвиток і функції зумовлені низкою національних, політичних та економічних чинників. Доцільно розглянути накопичений зарубіжними країнами досвід із розробки та виконання комплексу заходів державного регулювання бюджетної сфери у контексті можливості його використання в умовах трансформації української економіки.

Питанням регулювання місцевих бюджетів присвячено чимало наукових робіт як вітчизняних, так і зарубіжних дослідників. Проблеми вдосконалення державного управління місцевими

бюджетами, пошуку можливостей збільшення дохідної бази місцевих бюджетів знайшли відображення в роботах таких вітчизняних і закордонних вчених, як: В. Андрущенко, Й. Бескид, С. Буквинський, О. Василик, М. Гапонюк, А. Даниленко, О. Кириленко, В. Кравченко, М. Кульчицький, І. Лютій, С. Мельник, В. Опарін, К. Павлюк, О. Романенко, М. Сивульський, В. Федосов та ін.

У своїх роботах вчені висвітлюють такі питання: дослідження проблеми підвищення соціальної спрямованості місцевих бюджетів; аналіз механізмів впливу органів місцевого самоврядування на соціально-економічний розвиток; розгляд впливу ресурсів місцевого бюджету на темпи економічного зростання; дослідження залежності між рівнем заробітної плати у регіонах України та фінансовими ресурсами місцевих бюджетів тощо.

Відаючи належне їх науковим напрацюванням з цієї проблематики, слід зазначити, що існує необхідність в її подальшому дослідженні. Це зумовлено наявністю дискусійних питань, що пов'язані з обґрунтуванням доцільності децентралізації управління бюджетними коштами та посиленні ролі місцевих органів влади у розвитку адміністративно-територіальних одиниць.

Метою статті є розгляд базових засад формування місцевих бюджетів в окремих країнах світу та надання пропозицій щодо можливостей використання накопиченого передового досвіду в умовах України.

Зарубіжні країни, пройшовши еволюційний шлях розвитку своїх бюджетних і податкових систем, свого часу вже запровадили ефективні засоби та методи управління місцевими бюджетами та процесами справляння податків. У цьому контексті і негативний зарубіжний досвід може бути корисним для вироблення зваженої політики формування місцевих бюджетів в Україні. Проте повне, безоглядне запозичення навіть найкращих рис побудови місцевих бюджетів не гарантує позитивних змін в українському суспільстві. Тому зміна підходів до формування системи самоврядування має бути поміркованою та узгодженою з історичним досвідом, сучасним станом і цілями розвитку зазначеної системи [1].

Провідні європейські країни наділяють місцеві органи влади дуже високим рівнем фінансової автономії, що дозволяє останнім практично не залежати або слабо (незначно) залежати від бюджетів центральної адміністрації. Це Іспанія, Австрія, Швейцарія, Швеція. У названих країнах фінансова автономія місцевих бюджетів перебуває в інтервалі від 70 до 98 %. У Франції, Фінляндії, Бельгії значення названого показника коливається від 55 до 70 %. Високий рівень самостійності місцевих бюджетів зарубіжних країн значною мірою визначається вагомою часткою власних доходів, які складають, наприклад, у Швеції понад 70 %, в Іспанії – 50 %, у Норвегії – 56 % доходів бюджетів місцевих урядів [2].

Зі сказаного видно, що власні доходи є основним джерелом надходжень до бюджетів місцевих урядів унітарних європейських країн – членів Європейського Союзу. У той же час для України, яка є частиною Європи та претендує у майбутньому на набуття членства у Європейській спільноті, характерною є мала частка власних доходів у складі доходів місцевих бюджетів, та, відповідно, низький рівень фінансової незалежності органів місцевої влади та місцевого самоврядування.

Отже, наша держава має забезпечити достатні й стабільні власні фінансові ресурси органам місцевого самоврядування. Слід збалансувати фінансові ресурси місцевого самоврядування України з його функціями і компетенціями, переглянути пропорції розподілу джерел податкових надходжень між центральною та місцевою владами відповідно до функцій, які вони виконують. Загальним стратегічним напрямом має бути посилення зацікавленості місцевих органів влади у залученні якомога більшого обсягу самостійних ресурсів, зростанні ролі власних джерел наповнення місцевих бюджетів [3].

Провідна роль у формуванні доходів бюджетних систем зарубіжних країн належить податкам. Вони використовуються державою як визначальний інструмент перерозподілу національного доходу і є основою дохідної бази в таких ланках фінансової системи, як державний бюджет і місцеві фінанси, спеціальні урядові фонди. Центральні органи держави користуються найважливішими із загальнонаціональних міркувань податками, а за місцевою владою (муніципалітетами) закріплені менш значні податки, які водночас визначальні для формування місцевих бюджетів [4].

Розрізняють такі моделі розподілу податків між бюджетами різних рівнів.

1. Модель пайового розподілу основних податків між різними адміністративними рівнями влади, що відображено в законодавчих актах, і відповідне закріплення цих часток за рівнями системи бюджетів. Подібна модель частково характерна для Німеччини.

2. Модель застосування спільної бази оподаткування різними рівнями влади. При цьому кожен рівень влади встановлює власну ставку на основі однієї бази оподаткування, а загальна ставка оподаткування є сумою відповідних податкових ставок різних рівнів влади. Така модель характерна для Швеції [5].

За критерієм видів податкових доходів місцевих бюджетів країни Європи можна поділити на три групи:

країни з високим рівнем надходжень від податку на майно (Великобританія, Люксембург, Португалія, Ірландія, Нідерланди);

країни з високою питомою вагою прибуткового податку (країни Північної Європи);

країни зі змішаними доходами, що є комбінацією податків на майно, прибуткових податків, податків із продажу (країни Південної Європи: Кіпр, Іспанія, Бельгія, Італія) [6].

У більшості країн, де основу доходів місцевих бюджетів становить прибутковий податок, місцеві органи влади не встановлюють ставки податку, а одержують фіксований відсоток від загального

обсягу надходжень. Високий обсяг надходжень прибуткового податку у країнах Північної Європи пояснюється високим рівнем доходів населення [6].

В Україні основним бюджетоформуючим податком щодо місцевих бюджетів усіх рівнів є податок на доходи фізичних осіб. Інший загальнодержавний податок – плата за землю – забезпечує надходження до бюджетів місцевого самоврядування – бюджетів сіл, їх об'єднань, селищ, міст, повною мірою залишаючись у їхньому розпорядженні.

Особливу увагу варто звернути на значення та роль місцевих податків у формуванні дохідної частини місцевих бюджетів. Наприклад, у США за рахунок місцевих податків забезпечується 65 % доходів місцевих бюджетів, у Франції – 60 %, Німеччині – 45 %, Англії – 36 %, Японії – 33 %. У зарубіжних країнах склалася чисельна розгалужена система місцевих податків та зборів: у Бельгії – 100, в Італії – 70, у Франції – 50. Але є країни, де застосовується лише кілька або навіть один місцевий податок, як у Англії (подушний податок). Такі країни є винятком, бо значна кількість місцевих податків та зборів є гарантією стабільності надходжень у місцеві бюджети [1].

Роль місцевих податків та зборів у наповненні місцевих бюджетів у нашій країні на сьогоднішній день лишається незначною. З установлених Податковим кодексом податків та зборів основне фіскальне значення повинен отримати податок, який хоча й набув законної сили з 2013 р., проте й протягом цього року фактично не забезпечив надходжень до місцевих бюджетів: до 1 січня 2014 року від його сплати звільнено основну групу платників – фізичних осіб. Інші зі встановлених місцевих податків і зборів стосуються переважно порівняно незначної кількості платників та забезпечують незначні надходження. Застосування норм оподаткування за податком на нерухоме майно повною мірою має посилити фінансову незалежність місцевих органів влади.

З метою збільшення ролі місцевих податків і зборів доцільно також наділити місцеві органи влади більшими повноваженнями у частині встановлення переліку таких податків і зборів та особливостей їхнього стягнення на конкретній території. На місцях завжди можуть існувати об'єкти оподаткування, які могли б поповнити місцеві бюджети, а запровадження податків на специфічні види господарської діяльності повинно входити до компетенції самоврядування.

Закономірним для всіх розвинутих зарубіжних країн є поділ місцевих бюджетів на два самостійні функціональні види місцевих бюджетів – місцеві поточні (адміністративні) бюджети та місцеві бюджети розвитку (інвестиційні бюджети). Кожен із бюджетів має власні доходи. Доходи місцевого поточного бюджету формуються за рахунок місцевих податків і зборів, платежів, загальних субсидій, що надаються державною владою, та інших доходів. Доходи бюджету розвитку формуються за рахунок банківських кредитів, муніципальних (комунальних) позик, інвестиційних субсидій, що надаються державною владою, та інших джерел. Законодавство більшості зарубіжних країн забороняє використання доходів бюджетів розвитку на видатки поточних бюджетів [1]. В Україні також передбачене формування у складі місцевого бюджету бюджету розвитку, проте склад його надходжень та витрат підлягають перегляду з метою посилення ролі бюджетних ресурсів у розвитку інноваційних процесів на місцях.

У законодавстві багатьох зарубіжних країн є також поняття "додатковий бюджет" і "приєднані бюджети". У Франції, наприклад, додатковий бюджет за своєю природою є уточнювальним до основного бюджету [5]. На думку автора, було б доцільно і в Україні застосувати такі бюджети, оскільки їх прийняття дає можливість не вносити змін до основного бюджету. Додатковий бюджет забезпечує також зв'язок між основними бюджетами попереднього й поточного фінансового років. Він включає в поточному бюджетному році залишки та дефіцити бюджету попереднього фінансового року.

Таким чином, розглянувши проблеми формування місцевих бюджетів як в Україні, так і в окремих зарубіжних країнах, можна зробити висновок, що продовження вивчення досвіду унітарних країн із розвиненими традиціями регіоналізму може стати у нагоді під час вироблення та запровадження політики реформування системи місцевих бюджетів в Україні. Слід звернути особливу увагу на досвід Франції, оскільки наші адміністративні системи схожі, а грошова і податкова системи будувалися за зразком цієї країни. Цікавим для більш глибокого аналізу також є досвід таких унітарних країн, як Польща і Литва, трансформація моделі управління регіонами, в яких позитивно зарекомендувала себе, зокрема у сфері наповнення місцевих бюджетів.

Корисно також вивчити досвід унітарних держав, які впроваджували в життя теорію "фіскального федералізму" і постійно знижували ступінь перерозподілу національного доходу через центральний бюджет. Яскравим прикладом такої унітарної держави можна вважати Італію, бюджетна система якої, як і наша бюджетна система, й досі відзначається жорсткою централізацією.

Наук. керівн. Юшко С. В.

Література: 1. Малярчук А. Зарубіжний досвід формування місцевих бюджетів / А. Малярчук // Вісник ТАНГ. – 2012. – № 1. – С. 23–27. 2. Музика-Стефанчук О. Місцеві бюджети в зарубіжних країнах / О. Музика-Стефанчук // Юридичний вісник України. – 2012. – № 42. – 694 с. 3. Чабан Я. І. Світовий досвід фінансування соціально-економічного розвитку області за рахунок податкових надходжень / Я. І. Чабан // Науковий вісник НЛТУ України : зб. наук. праць. – 2012. – № 18. – С. 135–141. 4. Василик О. Д. Бюджетна система України : підручник / О. Д. Василик, К. В. Павлюк. – К. : Центр навч. л-ри, 2012. – 544 с. 5. Місцеві фінанси / за ред. О. П. Кириленко. – К. : Знання, 2013. – 677 с. 6. Туманская Ю. В. Анализ зарубежной практики формирования доходов местных бюджетов / Ю. В. Туманская // Дайджест – финансы. – 2013. – № 3. – С. 48–51.

Студент 4 курсу
 фінансового факультету ХНЕУ ім. С. Кузнеця

ЕМПІРИЧНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ ФІНАНСОВОЇ СТІЙКОСТІ НА ПІДҐРУНТІ МОДЕЛЮВАННЯ ІНТЕГРАЛЬНОГО ПОКАЗНИКА

Анотація. Наведено результати дослідження фінансової стійкості за допомогою таксономічного підходу. Проведено аналіз динаміки показників фінансово-господарської діяльності підприємства, що окреслюють стан фінансової стійкості.

Аннотация. Приведены результаты исследования финансовой устойчивости с помощью таксономического подхода. Проведен анализ динамики показателей финансово-хозяйственной деятельности предприятия, которые определяют состояние финансовой устойчивости.

Annotation. The results of the study of financial stability through a taxonomic approach are provided. The dynamics of the company financial and economic activities that outline the state of financial stability was analysed.

Ключові слова: фінансова стійкість, інтегральний показник, фінансова-господарська діяльність підприємства.

Для прийняття ефективних управлінських рішень у сучасних умовах розвитку української економіки й оцінки взаємозв'язків, у яких функціонує підприємство з макросередовищем, необхідним стає оперативне управління фінансовим станом підприємства та пошук можливих шляхів його покращення. Стабільний розвиток підприємства та ефективне його функціонування залежить від багатьох чинників та факторів, у тому числі і від ступеня його фінансової захищеності (стійкості). На фінансову стійкість впливають багато факторів, серед яких однаково важливими є співвідношення власного капіталу з позиковим, наявність власних оборотних коштів, ступінь маневреності власного капіталу тощо.

Метою даної статті є дослідження методу таксономії, який здатний упорядкувати багатовимірний статистичний матеріал в єдину кількісну характеристику, можлива побудова узагальнюючої оцінки складного об'єкта чи процесу, аналіз рівня фінансової стійкості підприємства.

Дослідженням питання використання таксономічного аналізу для обґрунтування економічних явищ займалися такі вітчизняні дослідники, як: Сабліна Н. В., О. Кожушко, В. Плюта [1 – 3] та ін.

Таксономія – це наука про правила благоустрою та класифікацій. Спочатку це поняття використовувалось лише для визначення науки, що вивчає класифікацію рослин та тварин. Зараз усе частіше таксономією стали користуватися представники економічних дисциплін [4].

Коефіцієнт таксономії становить "збірну" величину рівномірно діючих усіх ознак, що характеризують фінансову стійкість підприємства та дозволяє виявити найбільш впливові на фінансовий стан фактори.

На основі даних, отриманих під час розрахунку коефіцієнтів, що характеризують фінансову стійкість таких компаній з випуску поліпропіленових мішків, як ТОВ "Амалтея", ВАТ "Новапласт", ВАТ "Техон-Луганськ", ТОВ "Памібро", ВАТ "Агропак" проведено аналіз фінансової стійкості підприємств з використанням методу таксономічного аналізу.

Для побудови матриці спостережень проведено вибір елементів, на базі яких буде розраховуватися таксономічний коефіцієнт, а саме: коефіцієнт автономії, коефіцієнт фінансової залежності, коефіцієнт фінансового ризику, коефіцієнт маневреності власного капіталу, коефіцієнт структури покриття довгострокових вкладень (ДВ), коефіцієнт фінансової незалежності капіталізованих джерел. Матриця спостережень наведена в табл. 1.

Таблиця 1

Матриця спостережень

№ п/п	Показники, роки	Коефіцієнт автономії	Коефіцієнт фінансової залежності	Коефіцієнт фінансового ризику	Коефіцієнт маневреності ВК	Коефіцієнт структури покриття ДВ	Коефіцієнт фінансової незалежності капіталізованих джерел
1	2	3	4	5	6	7	8
		> 0,5	< 2	< 0,5	0,4 – 0,6	зменшення	збільшення
ТОВ "Амалтея"	2012	0,290	3,448	2,440	-1,650	0,690	0,3500
	2011	0,300	3,333	2,400	-1,230	0,490	0,4800
	2010	0,390	2,564	1,540	-0,880	0,480	0,5300

1	2	3	4	5	6	7	8
ВАТ "Нова-пласт"	2012	0,500	2,000	0,320	0,114	0,420	0,780
	2011	0,650	1,538	0,420	0,123	0,560	0,560
	2010	0,560	1,786	0,360	0,100	0,700	0,320
ВАТ "Техон-Луганськ"	2012	0,800	1,250	0,400	-1,200	0,260	0,100
	2011	0,750	1,333	0,320	-1,360	0,350	0,120
	2010	0,600	1,667	0,310	-1,250	0,265	0,230
ТОВ "Памібро"	2012	0,345	2,899	0,800	0,100	0,332	0,650
	2011	0,456	2,193	0,890	0,230	0,125	0,570
	2010	0,532	1,880	0,670	0,210	0,367	0,590
ВАТ "Агропак"	2012	0,140	7,143	4,560	-4,560	0,158	0,254
	2011	0,320	3,125	3,520	-4,310	0,987	0,120
	2010	0,350	2,857	3,240	-4,200	0,365	0,300

Після проведення розрахунків щодо визначення середнього значення ознаки та розрахунку стандартизованих значень матриці отримано матрицю стандартизованих значень. Розподілено ознаки на стимулятори та дестимулятори.

Стимулятори – це показники, збільшення яких покращує загальну оцінку роботи об'єкта дослідження, а дестимулятори, навпаки, спричиняють погіршення оцінки роботи. Таке розділення на стимулятори та дестимулятори наведено в табл. 2.

Стандартизація вихідних даних здійснюється за формулою:

$$z_{ij} = \frac{x_{ij} - \bar{x}_i}{S_i},$$

де x_{ij} – значення i -го показника у j -му досліджуваному періоді;

z_{ij} – стандартизоване значення i -го показника у j -му досліджуваному періоді;

$\bar{x}_i$ – середнє арифметичне значення i -го показника;

S_i – стандартне відхилення i -го показника.

Розділення показників на стимулятори та дестимулятори є основою для побудови еталона розвитку (табл. 2).

Таблиця 2

Стандартизація матриці

Коефіцієнт автономії	Коефіцієнт фінансової залежності	Коефіцієнт фінансового ризику	Коефіцієнт маневреності ВК	Коефіцієнт структури покриття ДВ	Коефіцієнт фінансової незалежності капіталізованих джерел
Стимулятор	Дестимулятор	Дестимулятор	Стимулятор	Дестимулятор	Стимулятор
Z1	Z2	Z3	Z4	Z5	Z6
-0,94950706	0,58403339	0,684343777	-0,19434896	1,1169798	-0,2200198
-0,89541437	0,50479569	0,65584924	0,05113684	0,23538564	0,3896026
-0,40858014	-0,0254874	0,043216713	0,25570834	0,19130593	0,62407275
0,18643948	-0,4143616	-0,825866639	0,83673865	-0,07317231	1,79642347
0,99782986	-0,7325315	-0,754630299	0,84203931	0,54394359	0,76475483
0,51099563	-0,5620834	-0,797372103	0,82875658	1,1610595	-0,3607019
1,80922025	-0,9313876	-0,768877567	0,06867154	-0,77844764	-1,3923705
1,53875679	-0,8739403	-0,825866639	-0,02484686	-0,38173027	-1,2985824
0,7273664	-0,644151	-0,832990273	0,03944704	-0,75640779	-0,7827481
-0,65199725	0,20507047	-0,483932206	0,82850855	-0,46107374	1,18680109
-0,05156837	-0,2813257	-0,419819499	0,90449225	-1,3735237	0,81164886
0,35953609	-0,4972931	-0,576539448	0,89280245	-0,30679477	0,90543692
-1,76089744	3,13095948	2,194554192	-1,89521487	-1,22806066	-0,6712455
-0,78722898	0,36117736	1,453696253	-1,74909237	2,42614712	-1,2985824
-0,62495091	0,17652521	1,2542345	-1,68479847	-0,31561071	-0,4544899

Елементи цього вектора мають координати X_{oi} і формуються із значень показників за формулою:

$$\begin{cases} X_{oi} = \max x_{ij} \text{ (стимулятор)} \\ X_{oi} = \min x_{ij} \text{ (дестимулятор)} \end{cases}$$

$$P_0 = (+; +; +; +; +; +; -; -; -; -; -; -; -; -; -; -).$$

де $x_1, x_2, x_3, x_4, x_5, x_6$ та x_{14} – стимулятор (+);

$x_7, x_8, x_9, x_{10}, x_{11}, x_{12}$ та x_{13} – дестимулятор (-).

Наступним етапом визначення показника таксономічного рівня розвитку є визначення відстані між окремими спостереженнями (періодами) і вектором-еталоном. Відстань між точкою-одиницею і точкою P_0 значить і розраховується за формулою:

$$C_{i0} = \sqrt{\sum_{j=1}^m (z_{ij} - z_{0j})^2},$$

де z_{ij} – стандартизоване значення j -го показника в період часу i ;

z_{0i} – стандартизоване значення i -го показника в стандарті.

Варто визначити таксономічний показник коефіцієнта розвитку. Далі після проведення проміжних розрахунків буде розрахований коефіцієнт таксономії (d_i) (табл. 3).

Таблиця 3

Таксономічні показники

Показники	Підприємства	Роки
0,489102	ТОВ "Амалтея"	2012
0,477129		2011
0,509806		2010
0,531333	ВАТ "Новоапласт"	2012
0,558682		2011
0,528479		2010
0,177674	ВАТ "Техон-Луганськ"	2012
0,247664		2011
0,280178		2010
0,487647	ТОВ "Памібро"	2012
0,329695		2011
0,484571		2010
0,07463	ВАТ "Агропак"	2012
0,207831		2011
0,163356		2010

Таким чином, автором статті був розрахований показник таксономії. На рисунку зображена його динаміка за кожним конкретним підприємством, що розглядалися в даній роботі.

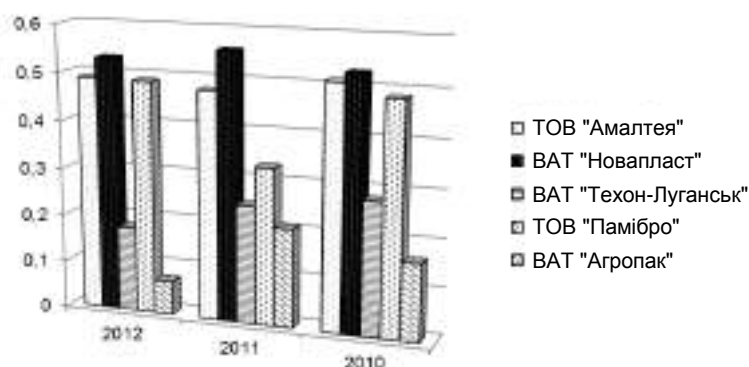

Рис. Динаміка показника таксономії за кожним підприємством у період 2010 – 2012 рр.

З рисунку видно, що найбільш стійким у 2010 та 2011 році є ВАТ "Новоапласт", а у 2012 – ТОВ "Амалтея".

Можна зазначити, що найбільш стабільним є показник таксономії ВАТ "Новоапласт" та ТОВ "Амалтея". В даному випадку не спостерігається значних змін, а тільки незначне коливання. Тобто фінан-

сова стійкість знаходиться на сталому рівні. У всіх підприємств показник таксономії поводить себе по-різному.

Побудований таким чином таксономічний показник синтетично характеризує зміни значень ознак досліджуваних груп. Найважливіша його перевага в тому, що тепер доводиться мати справу з однією синтетичною ознакою, яка показує напрям і масштаби змін у процесах, що описуються сукупністю довільного числа вихідних ознак.

Отже, у висновку можна сказати, що найбільш фінансово стійкими є підприємства ТОВ "Амалтея" та ВАТ "Новапласт". Застосування таксономічного аналізу значною мірою підвищує результативність процесу оцінки фінансової стійкості підприємства.

Наук. керівн. Журавльова І. В.

Література: 1. Саблина Н. В. Использование метода таксономии для анализа ресурсов предприятия [Электронный ресурс] / Н. В. Саблина, В. А. Теличко. – Режим доступа : http://www.nbu.gov.ua/portal/Soc_Gum/Bi/2009_3/78-82.pdf. – Назва з екрану. 2. Кожушко О. Використання методу таксономії для оцінки рівня захисту інтелектуального капіталу промислових підприємств [Електронний ресурс] / О. Кожушко. – Режим доступу : http://www.library.tane.edu.ua/images/nauk_vydannya/5SIjDC.pdf. – Назва з екрану. 3. Плюта В. Сравнительный анализ в экономических исследованиях: методы таксономии и факторного анализа / В. Плюта; пер. с научной редакции В. М. Жуковой. – М. : Статистика, 1980. – 151 с. 4. Костирко Р. О. Фінансовий аналіз / Р. О. Костирко. – Луганськ : СНУ, 2007. – 300 с. 5. Назаренко А. С. Теоретичні підходи до визначення сутності економічної категорії "Фінансовий потенціал підприємства" / А. С. Назаренко // Економіка, фінанси і право. – 2009. – № 8. – С. 22–29.

УДК 658.155

Садкова В. В.

Студент 4 курсу
фінансового факультету ХНЕУ ім. С. Кузнеця

КОМПЛЕКСНА ОЦІНКА ФІНАНСОВОГО СТАНУ ПІДПРИЄМСТВА НА ОСНОВІ ЗАСТОСУВАННЯ МЕТОДУ ТАКСОНОМІЧНОГО АНАЛІЗУ

Анотація. Проведено аналіз фінансового стану ДНВП "Комунар" із застосуванням інструментарію таксономічного аналізу. Обґрунтовано систему показників для комплексної оцінки фінансового стану підприємства на основі критичного аналізу існуючих інтегральних методик оцінки платоспроможності та ймовірності банкрутства підприємств.

Аннотация. Проведен анализ финансового состояния ГНПП "Комунар" с использованием инструментария таксономического анализа. Обоснована система показателей для комплексной оценки финансового состояния предприятия на основании критического анализа существующих интегральных методик оценки платежеспособности предприятия и вероятности его банкротства.

Annotation. The financial condition of SRPE "Kommunar" was analyzed using the tools of taxonomic analysis. The system of indicators for integrated assessment of the financial condition of a company was substantiated based on the critical analysis of the current integrated methodologies for assessing the company's solvency and likelihood of bankruptcy.

Ключові слова: фінансовий стан, підприємство, інтегральний показник, оцінка, ймовірність, прогнозування банкрутства.

В умовах нестабільності економічної та політичної ситуації в Україні функціонування вітчизняних підприємств характеризується недостатнім рівнем ефективності, порушенням платоспроможності та ліквідності, низьким рівнем використання виробничого потенціалу. У даному зв'язку в Україні зростає кількість неплатоспроможних підприємств та підприємств-банкрутів.

Комплексна та багатостороння оцінка фінансового стану суб'єктів господарювання дозволяє визначити переваги, недоліки й "вузькі місця" у діяльності підприємства, виявити та мобілізувати

внутрішні господарські резерви, збільшити доходи та прибутки, зменшити витрати на виробництво товарів та послуг, підвищити рентабельність діяльності, зацікавити інвесторів та оптимізувати фінансово-господарську діяльність підприємства в цілому, а також вчасно діагностувати наявність та глибину розвитку кризових явищ. Таким чином, актуальність дослідження обумовлена необхідністю проведення комплексної оцінки фінансового стану підприємства, яка б дозволяла своєчасно визначати наявність кризових явищ у його діяльності.

Дослідженням проблематики оцінювання фінансового стану суб'єктів господарювання займалися такі дослідники, як: Ареф'єва О. В., Городинська Д. М., Череп А. В. та ін.

Метою даної статті є вдосконалення методичного підходу до проведення комплексної оцінки фінансового стану підприємств на основі застосування таксономічного аналізу.

Реалізація методу таксономії передбачає побудову інтегрального показника, що узагальнює характеристики об'єкта дослідження у конкретний момент часу. Головною метою використання даного методу є отримання інформації про наявність або відсутність однорідності в досліджуваній сукупності об'єктів, а до його переваг відносять простоту обробки багатомірного статистичного матеріалу, вираженого у різних вимірниках.

Слід провести обґрунтування системи показників для формування інтегрального показника оцінки фінансового стану підприємства. Для цього варто розглянути найбільш часто використовувані методики оцінки платоспроможності підприємства та прогнозування його банкрутства, а також проаналізувати їх коефіцієнтний склад (узагальнено за [1]) (табл. 1). Використання цих методик обумовлено тим, що вони надають можливість своєчасно діагностувати наявність кризових явищ на підприємстві, виявити слабкі місця у його діяльності, а отже, надати можливість обґрунтування та розробки ефективних фінансових управлінських рішень.

Таблиця 1

Аналіз частоти використання фінансових коефіцієнтів у моделях оцінки та прогнозування банкрутства

Коефіцієнти	Двофакторна модель Альтмана	П'ятифакторна модель Альтмана	Дж. Фулмер	Р. Ліс	Р. Тафлер та Г. Тішоу	Ж. Лего	Г. Спрінґейт	У. Бівер	Давидова Г. В. та Белков А. Ю.	Шермет А. Д. та Сайфулін Р. С.	Ковалев В. В. та Волкова О. Н.	Савицька Г. В.	Кількість методик, що використовують показник
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14
Коефіцієнт поточної ліквідності	+							+		+	+		4
Коефіцієнт покриття грошових коштів кредиторською заборгованістю			+										1
Коефіцієнт автономії						+						+	2
Коефіцієнт фінансової залежності	+		+					+					3
Коефіцієнт співвідношення власного та залученого капіталів		+		+							+		3
Коефіцієнт співвідношення прибутку від продажів та короткострокових зобов'язань					+								1
Коефіцієнт співвідношення прибутку до оподаткування та короткострокових зобов'язань							+						1
Коефіцієнт співвідношення прибутку до сплати % та податків і суми % до сплати			+										1
Коефіцієнт співвідношення оборотних активів та зобов'язань			+		+								2
Коефіцієнт співвідношення оборотного капіталу до основного												+	1
Коефіцієнт забезпечення ВОК										+		+	2
Частка ВОК в активах підприємства		+					+	+	+				4

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14
Частка короткострокових зобов'язань			+		+								2
Частка формування активів за рахунок нерозподіленого прибутку		+	+	+									3
Рентабельність активів		+		+		+	+	+		+	+	+	8
Рентабельність власного капіталу			+						+				2
Рентабельність продажів										+	+		2
Рентабельність витрат									+				1
Коефіцієнт оборотності активів		+	+		+	+	+		+	+		+	8
Коефіцієнт оборотності запасів											+		1
Частка оборотного капіталу у загальній величині активів				+									1
Частка матеріальних необоротних активів у загальній величині активів			+										1
Коефіцієнт Бівера								+					1

Таким чином, за основу у ході побудови таксономічного показника оцінки фінансового стану підприємства пропонується використати систему показників, що найчастіше використовуються в розглянутих методиках: коефіцієнт рентабельності активів (застосовується у 8 методиках), коефіцієнт автономії (як представник групи коефіцієнтів фінансової стійкості, 8 методик), коефіцієнт поточної ліквідності (4 методики), коефіцієнт оборотності активів (8 методик) та частка власних оборотних коштів у активах підприємства (4 методики).

Варто провести розрахунок обраних показників для ДНВП "Комунар" за даними його фінансової звітності (табл. 2) з метою формування вихідних даних для побудови інтегрального показника.

Таблиця 2

Вихідні дані для розрахунку таксономічного показника оцінки фінансового стану

Показники	2010 р.	2011 р.	2012 р.
Коефіцієнт рентабельності активів	0,0012	0,0014	0,0014
Коефіцієнт автономії	0,71	0,69	0,60
Коефіцієнт поточної ліквідності	2,25	2,13	1,69
Коефіцієнт оборотності активів	0,84	0,98	0,98
Частка ВОК в активах	0,33	0,31	0,27

За даними табл. 2 слід сформувати матрицю спостережень та провести стандартизацію показників з метою приведення їх до єдиної безрозмірної величини, для чого варто розрахувати середнє значення, дисперсія й середньоквадратичне відхилення для кожного показника в системі вихідних даних.

Стандартизація ознак проводиться за такою формулою (1):

$$Z_i = \frac{X_i - X_{\text{сер}}}{\sigma}, \quad (1)$$

де Z_i – i -й елемент стандартизованої матриці;

X_i – значення i -го елемента;

$X_{\text{сер}}$ – середньоарифметичне значення i -ї ознаки;

σ – середньоквадратичне відхилення ознаки.

Стандартизовані значення подано в табл. 3.

Матриця стандартизованих значень (Z)

Показники	Матриця Z		
	2011 р.	2012 р.	2013 р.
Період			
Коефіцієнт рентабельності активів	0,0012	0,0014	0,0014
Коефіцієнт автономії	0,71	0,69	0,60
Коефіцієнт поточної ліквідності	2,25	2,13	1,69
Коефіцієнт оборотності активів	0,84	0,98	0,98
Частка ВОК в активах	0,33	0,31	0,27

Наступним кроком, ураховуючи вплив кожного показника (фактора) на досліджуване явище, буде розподіл ознак на стимулятори та дестимулятори, при цьому показники, збільшення яких позитивно впливає на фінансовий стан підприємства, є стимуляторами, а на погіршення – дестимуляторами. У даному випадку всі показники слід класифікувати як стимулятори.

Наступним етапом побудови інтегрального показника є формування вектора-еталона, елементи якого формуються із значень показників за формулою (2):

$$\begin{cases} X_{oi} = \min X_{ij} \text{ (дестим.)} \\ X_{oi} = \max X_{ij} \text{ (стим.)} \end{cases} \quad (2)$$

Таким чином, вектор-еталон матиме такий вигляд:

$$P_0 = (0,65; 0,69; 0,76; 0,61; 0,92).$$

Наступним кроком у розрахунку таксономічного показника є визначення відстані між окремими спостереженнями та елементами вектора-еталона. Така відстань є початковою для розрахунку коефіцієнта таксономії і розраховується за формулою (3).

$$C_i = \sqrt{\sum_{j=1}^n (z_{ij} - z_{0j})^2}, \quad (3)$$

де Z_{ij} – стандартизоване значення j показника у період часу i ;

Z_{0j} – стандартизоване значення показника j в еталоні.

Результати розрахунків відстані між спостереженнями та вектором-еталоном наведені у табл. 4.

Таблиця 4

Результати розрахунку відстані між спостереженнями та вектором-еталоном

Показник	2011 р.	2012 р.	2013 р.
C_{i0}	2,52	0,90	3,30

Алгоритм розрахунку коефіцієнта рівня розвитку наведений у формулах 4 – 8 [2].

$$K_j = 1 - d_j. \quad (4)$$

$$d_j = \frac{C_{i0}}{C_0}. \quad (5)$$

$$C_0 = \bar{C}_0 + 2S_0. \quad (6)$$

$$\bar{C}_0 = \frac{1}{m} \sum_{i=1}^m C_{i0}. \quad (7)$$

$$S_0 = \sqrt{\frac{1}{m} \sum_{i=1}^m (C_{i0} - \bar{C}_0)^2}. \quad (8)$$

Таким чином, можна розрахувати інтегральний показник оцінки фінансового стану підприємства, динаміка якого наведена на рисунку. Зважаючи на те, що інтегральний показник рівня розвитку змінюється в інтервалі від 0 до 1, можна зробити такі висновки.

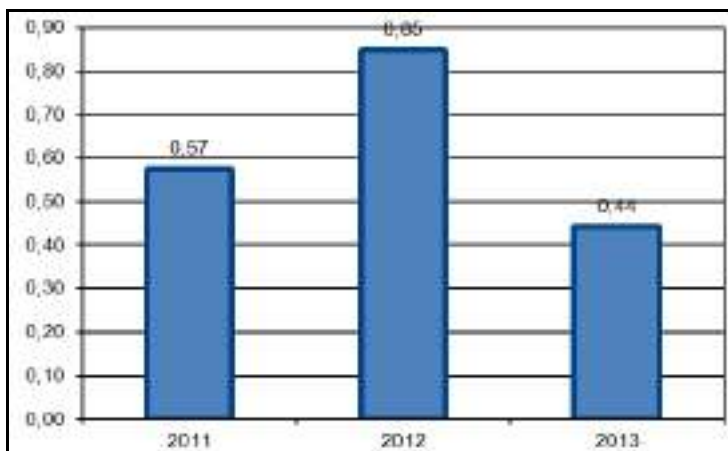

Рис. Динаміка таксономічного показника оцінки фінансового стану ДНВП "Комунар"

Протягом аналізованого періоду значення показника досягло максимуму в 2012 р., що свідчить про найвищий рівень фінансового стану підприємства в даному періоді та відсутність кризових явищ у його діяльності. В 2013 р. показник зменшився майже вдвічі, що свідчить про погіршення фінансового стану. До такої динаміки інтегрального показника призвело зменшення коефіцієнта автономії та поточної ліквідності, проте вони продовжують знаходитись у межах рекомендованих значень, отже, незважаючи на наявність негативної тенденції, не можна стверджувати про виникнення та розвиток кризових явищ у діяльності ДНВП "Комунар". Однак з огляду на динаміку таксономічного показника, керівництву підприємства варто звернути увагу на недопущення подальшого падіння фінансової стійкості та ліквідності, а також забезпечити зростання рентабельності діяльності підприємства.

Таким чином, використання інтегрального показника оцінки фінансового стану підприємства дає змогу отримати комплексну характеристику стану суб'єкта господарювання на конкретний момент часу, визначити наявність кризових явищ у його діяльності та надавати адекватні рекомендації щодо покращення фінансового стану та забезпечення стійкого розвитку.

Наук. керівн. Берест М. М.

Література: 1. Методы оценки вероятности банкротства предприятия : учебн. пособ. / И. И. Мазурова, Н. П. Белозерова, Т. М. Леонова и др. – СПб. : Изд-во СПбГУЭФ, 2012. – 53 с. 2. Плюта В. Сравнительный анализ в экономических исследованиях: методы таксономии и факторного анализа / В. Плюта ; [пер. в научной редакции В. М. Жуковой]. – М. : Статистика, 1980. – 151 с.

УДК 658.14.17-026.564

Саліна А. В.

Студент 4 курсу
фінансового факультету ХНЕУ ім. С. Кузнеця

МОРФОЛОГІЧНИЙ АНАЛІЗ ПОНЯТТЯ "ФІНАНСОВА СТІЙКІСТЬ ПІДПРИЄМСТВА"

Анотація. Проаналізовано сучасні підходи до розуміння поняття фінансової стійкості підприємства. Проведено морфологічний аналіз поняття "фінансова стійкість" підприємства, визначено фактори, які на неї впливають.

Аннотация. Проанализированы современные подходы к пониманию понятия финансовой устойчивости предприятия. Проведен морфологический анализ понятия "финансовая устойчивость" предприятия, определены факторы, которые на нее влияют.

© Саліна А. В., 2014

Annotation. The article analyzes the contemporary approaches to understanding the concepts of enterprise financial stability. Morphological analysis of the concept of financial stability of an enterprise was made and the factors affecting it were identified.

Ключові слова: фінансова стійкість, фінансові ресурси, внутрішня стійкість підприємства, фінансовий стан, фінансова система.

У сучасній ринковій економіці та інтеграції України у світову економіку особливе значення має рейтинг фінансового стану підприємства. Основною його складовою є оцінка фінансової стійкості підприємства. Досліджуючи будь-яку соціально-економічну систему, у тому числі підприємство, неможливо оминати проблему її стійкості.

Актуальність дослідження обумовлена тим, що основна увага приділяється забезпеченню можливості прогнозування фінансової стійкості. Фінансове становище є найбільш важливою особливістю фінансової діяльності. Вона визначає конкурентоспроможність підприємства та її бізнес-потенціал, а також є гарантом ефективної реалізації економічних інтересів усіх учасників фінансових відносин – як підприємства, так і його партнерів.

Питанню аналізу фінансової стійкості присвячено багато праць вітчизняних та зарубіжних вчених, таких, як: Білик М. Д., Ізмайлова К. В., Савицькая Г. В., Павловська О. В., Притуляк Н. М., А. Шеремет та ін. Аналіз праць даних авторів показав, що разом з достатньо глибокою спрацьованістю має місце дискусійність, а також суперечливість підходів щодо визначення поняття "фінансова стійкість підприємства".

Метою статті є дослідження сутності поняття фінансової стійкості підприємства та уточнення його змісту.

Ефективність діяльності суб'єктів, що господарюють у ринковій економіці, зумовлюється багато в чому станом їх фінансів, що й приводить до необхідності розгляду проблем забезпечення фінансової стійкості підприємства.

Упродовж останніх років дедалі посилюється розлад системи державних фінансів та фінансів суб'єктів господарської діяльності. У результаті проблема фінансової стійкості стає системною: вона торкається і зв'язує воедино окремі суб'єкти господарювання, економіку, фінанси тощо.

Слід зазначити, що єдності щодо тлумачення поняття "фінансова стійкість підприємства" до цього часу не існує. Визначення суті фінансової стійкості деякими авторами наведено в табл. 1.

Таблиця 1

Підходи авторів до визначення поняття "фінансова стійкість"

Автори	Визначення
М. Білик, О. Павловська, Н. Притуляк, Н. Невмержицька [1]	Стан фінансових ресурсів підприємства, за якого раціональне розпорядження ними є гарантією наявності власних коштів, стабільної прибутковості та забезпечення процесу розширеного відтворення
А. Канке, І. Кошева [2]	Характеристика, що свідчить про стабільне перевищення доходів над витратами, вільне маневрування грошовими коштами й ефективне їх використання в безперервному процесі виробництва і реалізації продукції
С. П'ястолов [3]	Характеристика стабільного перевищення доходів над витратами. Вона забезпечує вільне маневрування грошовими коштами підприємства і сприяє безперервному процесу виробництва і реалізації продукції
Г. Савицька [4]	Здатність суб'єкта господарювання функціонувати і розвиватися, зберігати рівновагу своїх активів і пасивів у внутрішньому та зовнішньому середовищі, яке змінюється, що гарантує його постійну платоспроможність і інвестиційну привабливість у межах допустимого рівня ризику
А. Шеремет [5]	Забезпеченість запасів джерелами формування є суттю фінансової стійкості, а платоспроможність – її зовнішнім проявом
Крухмаль О. В. [6]	Передбачає здатність системи протистояти зовнішнім факторам впливу
Цал-Цалко Ю. С. [7]	Це стан активів підприємства, що гарантує йому достатню платоспроможність
Ковальов А. І., Привалов В. П. [8]	Це фінансова незалежність підприємства, тобто здатність маневрувати власними коштами, достатня фінансова забезпеченість безперервного процесу діяльності
Павловська О. В., Фролова Т. О. [9]	Відображення стабільного перевищення доходів над витратами забезпечує вільне маневрування грошовими коштами підприємства та завдяки ефективному їх використанню сприяє безперервному процесу виробництва і реалізації продукції

Дослідження поглядів на визначення "фінансової стійкості" показало, що є спільні риси і суттєві відмінності в інтерпретації фінансової стійкості підприємства.

У зв'язку з необхідністю пошуку універсального тлумачення поняття "фінансова стійкість" слід провести морфологічний аналіз сутності цього поняття. Як би різноманітно не розглядалося

поняття "фінансова стійкість", це завжди якась зміна, кінцева мета якої – забезпечити ефективне функціонування підприємства в ринкових умовах.

У межах ключового слова визначається морфологічна класифікація сутності поняття "фінансова стійкість" (табл. 2). Це дає можливість конкретизувати визначення і встановити мету поняття в межах його призначення.

Таблиця 2

Морфологічна класифікація сутності поняття "фінансова стійкість"

Ключові слова	Визначення	Конкретизація визначення	Мета в межах поняття	Автор
Характеристика	перевищення доходів над витратами	вільне маневрування грошовими коштами	ефективне використання в безперервному процесі виробництва і реалізації продукції	А. Канке, І. Кошева [2]
			сприяє безперервному процесу виробництва і реалізації продукції	С. П'ястолов [3]
Здатність	функціонувати і розвиватися	у внутрішньому та зовнішньому середовищі	гарантує постійну платоспроможність та інвестиційну привабливість	Г. Савицька [4]
	системи	протистояти	зовнішнім факторам	Крухмаль О. В. [6]
	маневрувати	власними коштами	достатньої платоспроможності	Ковальов А. І., Привалов В. П. [8]
Стан	фінансових ресурсів	раціональне розпорядження	є гарантією наявності власних коштів	М. Білик, О. Павловська, Н. Пritуляк, Н. Невмержицька [1]
	активів	є гарантом	достатньої платоспроможності	Цал-Цалко Ю. С. [7]
Стабільність	перевищення доходів над витратами	вільне маневрування грошовими коштами	безперервного процесу виробництва і реалізації продукції	Павловська О. В., Фролова Т. О. [9]
Забезпеченість	запасів	джерелами формування	для зовнішнього прояву	А. Шеремет [5]

Фінансова стійкість підприємства у широкому розумінні – це здатність підприємства функціонувати у станах, щонайменше, близьких до фінансово-економічної рівноваги в умовах постійних зовнішніх і внутрішніх впливів, які є складовою видів фінансової стійкості підприємства.

Важливе значення у процесі дослідження сутності поняття "фінансова стійкість" має виділення основних ознак, які їй притаманні. Ознаки фінансової стійкості підприємства наведено на рисунку.

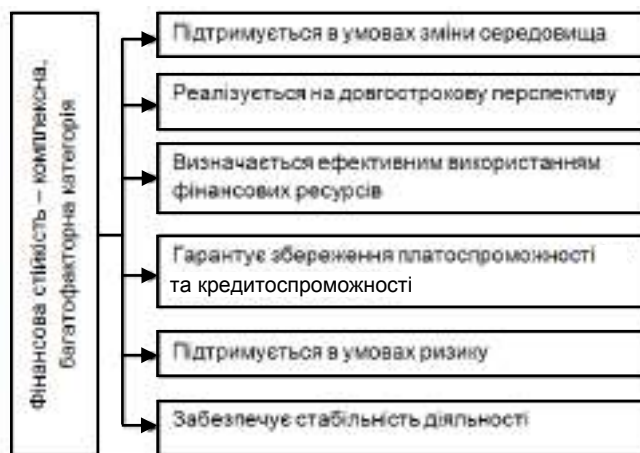

Рис. Основні ознаки фінансової стійкості підприємства

Таким чином, виділено шість основних ознак поняття "фінансова стійкість", що характеризують його з різних сторін.

Слід погодитися з тим, що фінансова стійкість забезпечує стабільність діяльності підприємства. Дійсно, у довгостроковій перспективі стійкість підприємства обумовлюється його стабільним фінансовим станом, інвестиційним кліматом, виробничим процесом.

Фінансова стійкість підприємства гарантує збереження його платоспроможності і кредиторської спроможності. Цілком зрозуміло, що раціональна структура капіталу підприємства дозволить вчасно сплачувати за невідкладними борговими зобов'язаннями, при цьому діяльність підприємства може розширюватися за рахунок позикових кредитних ресурсів. Отже, фінансово стійке підприємство має переваги над іншими суб'єктами господарювання в отриманні кредитних ресурсів, інвестиційних коштів, підборі постачальників сировини, персоналу тощо.

Отже, фінансова стійкість – комплексне поняття, яке перебуває під впливом різноманітних фінансово-економічних процесів. Тому її слід визначити як такий стан фінансових ресурсів підприємства, результативності їхнього розміщення й використання, під час якого забезпечується розвиток виробництва чи інших сфер діяльності на основі зростання прибутку й активів під час збереження платоспроможності й кредиторської спроможності. Вона є відображенням стабільного перевищення доходів над витратами, забезпечує вільне маневрування коштами організації і шляхом їхнього ефективного використання сприяє безперервному процесу виробництва і реалізації продукції.

Наук. керівн. Кіпа М. О.

Література: 1. Фінансовий аналіз : навч. посібн. / М. Д. Білик, О. В. Павловська, Н. М. Притуляк та ін. – К. : КНЕУ, 2005. – 592 с. 2. Ізмайлова К. В. Фінансовий аналіз : навч. посібн. / К. В. Ізмайлова. – 2-ге вид., стереотип. – К. : МАУП, 2001. – 152 с. 3. Савицкая Г. В. Экономический анализ : учебник / Г. В. Савицкая. – 11-е изд., испр. и доп. – М. : Новое знание, 2005. – 651 с. 4. Шеремет О. О. Фінансовий аналіз : навч. посібн. / О. О. Шеремет. – К., 2005. – 196 с. 5. Чуев И. Н. Комплексный экономический анализ хозяйственной деятельности : учебник для вузов / И. Н. Чуев, Л. Н. Чуева. – М. : Издательско-торговая корпорация "Дашков и К°", 2006. – 368 с. 6. Крухмаль О. В. Антикризове управління в забезпеченні фінансової стійкості банківської системи : монографія / О. В. Крухмаль, В. В. Коваленко. – Суми : УАБС НБУ, 2007. – 198 с. 7. Цал-Цалко Ю. С. Фінансовий аналіз : підручник / Ю. С. Цал-Цалко – К. : Центр учбової літератури, 2008. – 566 с. 8. Ковалев А. И. Анализ финансового состояния предприятия / А. И. Ковалев, В. П. Привалов. – 2-е изд., пераб., доп. – М. : Центр экономики и маркетинга, 2002. – 188 с. 9. Фролова Т. О. Фінансовий аналіз : навч.-метод. посібн. для самост. вивч. / Т. О. Фролова. – К. : Вид-во Європ. ун-ту, 2005. – 253 с. 10. Штембуляк Д. О. Фінансова стійкість підприємства в умовах ринкової турбулентності / Д. О. Штембуляк // Экономика и управление. – 2010. – № 1. – С. 119–123.

Семененко А. В.

УДК 336.7

Студент 4 курсу
фінансового факультету ХНЕУ ім. С. Кузнеця

ВПЛИВ НЕСТАБІЛЬНОЇ СИТУАЦІЇ В УКРАЇНІ НА ФІНАНСОВУ СТІЙКІСТЬ БАНКІВ

Анотація. Розглянуто вплив нестабільної ситуації на стан банківської системи в Україні, його наслідки та комплекс дій банків щодо виходу з кризової ситуації та стабілізації рівня своєї фінансової стійкості.

Анотация. Рассмотрено влияние нестабильной ситуации на состояние банковской системы в Украине, его последствия и комплекс действий банков по выходу из кризисной ситуации и стабилизации уровня своей финансовой устойчивости.

Annotation. The article describes the consequences and the impact of the unstable situation in Ukraine on its banking system and efforts of banks directed at overcoming the crisis and improving their financial stability.

Ключові слова: фінансова стійкість, банківська система, ліквідність.

За час незалежності Україна переживала кілька банківських криз, остання з яких відбулася у 2008 – 2009 рр. і призвела до помітної девальвації гривні, дефолту кількох банків і появи великої кількості неспроможних позичальників.

© Семененко А. В., 2014

У 2014 р. банки увійшли з гарним рівнем ліквідності. Цей висновок підтверджений відразу декількома показниками за системою:

1. Банки мали значні залишки на коррахунках і транзитних рахунках. Це підтверджується тим, що залишки на коррахунках та на транзитних рахунках у січні склали близько 30 млрд грн, що вище за середньоденний залишок наприкінці 2013 р. Така тенденція свідчить про гарний рівень забезпеченості банківської системи ліквідними коштами. З початку 2014 р. на міжбанківському ринку ставки опустилися з 22,7 до 5,3 %, що вказує на відсутність дефіциту ресурсів у системі [1].

2. Відсутність підстав для погіршення якості активів. Порівняно із ситуацією в 2009 р., зараз відсутні основні складові кризи, тобто відсутня істотна девальвація гривні (більш ніж на 50 %) і великі обсяги валютних кредитів населенню і компаніям, які не мають валютної виручки. Така ситуація склалась завдяки тому, що НБУ заборонив валютні кредити для населення і компаній, які не мають валютної виручки.

3. Присутність іноземців, які мають змогу дуже швидко відреагувати на проблеми з ліквідністю шляхом надання фінансової допомоги своїм українським філіям. Це важлива підтримка, яка має стабілізуючий вплив на систему в цілому.

Позитивний вплив на ситуацію також мав той факт, що протягом 2013 р. в банківській системі не спостерігалось значного числа дефолтів серед великих банків. Певні проблеми, пов'язані з платоспроможністю, мали невеликі банки: "Даніель", "Експобанк" і "Банк "Меркурій". Важливу роль відіграє той факт, що на проблеми з поверненням депозитів оперативно реагує Фонд гарантування вкладів. На початок року у Фонді здійснювалися виплати по неплатоспроможним банкам: "Таврика", "ЕрДе", "Базис", "Інпромбанк", "Банк "Столиця" і "Соцкомбанк". У цілому ж можна зазначити, що робота системи гарантування вкладів в Україні відчутно знижує ризики для дрібних вкладників та піднімає їх рівень довіри до банківської системи в цілому. Цей факт мав значний вплив на рішення вкладників щодо дострокового розірвання депозитних вкладів у період нестабільності в лютому 2014 р. Банки також зробили певні висновки щодо минулих проблем: із метою підтримки миттєвої ліквідності на стабільному рівні вони включили до депозитних договорів додаткові умови дострокового розірвання, а саме – попередження за 3 – 5 днів про бажання достроково забрати кошти. Ці декілька днів дають змогу банку заздалегідь підготувати готівку, значно зменшує черги у відділеннях та повністю ліквідує панічний настрій вкладників [2].

На відміну від ситуації з депозитами, ситуація з готівкою на поточних та карткових рахунках у лютому 2014 р. усе ж була схожа на панічну:

1. Інкасація в столиці та декількох великих містах була ускладнена транспортними проблемами.

2. Через технічні проблеми з перевантаженням операційних систем не могли відреагувати на відтік коштів навіть банки, які не мали проблем із готівковими коштами.

Через те, що в банках для щоденних операцій передбачені лише певні суми, жоден із них не може задовольнити підвищений попит на гроші, у зв'язку з цим ситуація з масовим зняттям грошей клієнтами негативно вплинула на банківську систему в цілому. Ключову роль у такій ситуації може зіграти регулятор на ринку. Національний банк повинен максимально зменшити кількість місць, де може реалізовуватися паніка, і перш за все – не проводити міжбанківські операції в ці дні.

Отже, події у січні – лютому 2014 р. показали, що міцну фінансову стійкість українській банківській системі надають:

- помітний запас ліквідності;
- відсутність системних причин для масового погіршення якості активів;
- стабілізуючий вплив від присутності "іноземців" для забезпечення фінансової підтримки своїх українських філій;
- злагоджену роботу системи гарантування вкладів з компенсації ризиків вкладникам із депозитами до 200 000 грн.

Усі ці фактори є значним фундаментом для стабільної роботи банківської системи в мінливій обстановці. Зараз у банків досить твердий запас ліквідності, навіть у ці дні залишки на рахунках майже не змінилися. Банки вийшли з серйозним накопиченим досвідом у наступній такій нестандартній ситуації.

Слід розглянути дії банків зі стабілізації своєї фінансової стійкості в умовах кризи.

Як було розглянуто раніше, для забезпечення фінансової стабільності будь-якого банку, в першу чергу, необхідно мати значний запас ліквідності, оскільки це сума грошових коштів, які можна швидко мобілізувати з інших джерел та розраховуватися з першочерговими зобов'язаннями. Зокрема з метою підтримання ліквідності банк повинен мати певний резерв для виконання непередбачених зобов'язань, які можуть бути зумовлені як змінами стану грошового ринку, так і фінансовим станом клієнтів або банків-партнерів [3].

Управління ліквідністю включає в себе елементи антикризового управління, що знаходить відображення в такому внутрішньобанківському документі, як "План дій банку у разі виникнення кризи ліквідності".

"План дій" визначає необхідні дії і процедури, яких повинен дотримуватися банк у разі істотного погіршення ліквідності з таких причин:

- відсутність ліквідності у фінансовій системі в цілому;
- погіршення фінансового стану самого банку.

У разі виникнення кризи ліквідності на фінансовому ринку слід очікувати втручання центрального банку, спрямованого на стабілізацію ситуації, наприклад, скупки іноземної валюти у банків,

надання стабілізаційних кредитів. Однак у випадку проблем із ліквідністю вартість ресурсів виявляється непередбачуваною, крім того, різко зростає ризик зміни процентної ставки, можливе припинення звичайних розрахункових операцій. У подібних умовах виконуються такі кроки:

1. Казначейство максимально скорочує дисбаланс між активами і пасивами з плаваючою і фіксованою відсотковими ставками, тим самим зменшуючи величину ризику зміни процентної ставки. Для цього в банку призначається відповідальна особа з числа старших менеджерів казначейства.

2. Комітет з управління активами і пасивами:

- здійснює загальне управління ліквідністю і координує роботу структурних підрозділів;
- на щотижневій основі визначає тактику формування процентних ставок за корпоративними кредитами типу "ролловер";
- контролює роботу клієнтських менеджерів з оптимізації потоків грошових коштів клієнтів;
- визначає зміст інформації, що повідомляється широкій публіці службою зв'язків із громадськістю;
- виробляє тактику роботи з клієнтськими кредитами та депозитами.

Вказана структура "Плану дій банку у разі виникнення кризи ліквідності" в кожному конкретному випадку повинна враховувати особливості діяльності того чи іншого банку або ситуації. Звичайно, наявність "Плану дій" не є вирішенням усіх проблем, але план дозволяє діяти чітко, послідовно і рішуче, що полегшує вихід з кризи ліквідності.

Таким чином, можна спостерігати, що банківська система України не стоїть на місці та вчиться на своїх помилках, що можна побачити на прикладі ситуації з девальвацією гривні у 2009 р. та вжитих заходах щодо попередження цієї проблеми в нинішньому році. Також можна бачити, що фінансова стійкість банків дуже вразлива до раптових зовнішніх чинників, таких, як масовий відтік коштів клієнтів, який може не тільки порушити фінансову стабільність банку, а й в окремих випадках призвести до його банкрутства. Незважаючи на фінансові втрати в кризових ситуаціях, на можливі ризики, які вони за собою несуть, нестабільність зовнішнього середовища має і позитивний вплив на банки, а саме – досвід, який за умови ефективного управління в майбутньому, використовується для зменшення негативних наслідків від кризових ситуацій.

Наук. керівн. Штаер О. М.

Література: 1. Офіційний сайт Finance.UA. – Режим доступу : <http://news.finance.ua/ru/~2/2014/02/21/319664>. – Назва з екрану. 2. Основні тенденції грошово-кредитного ринку України за січень 2014 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.bank.gov.ua/control/uk/index>. – Назва з екрану. 3. Михайличенко М. Думка експерта: Сучасний стан та проблеми ліквідності банківської системи України / М. Михайличенко // Українська правда. – 2009. – № 2. – С. 62–64. 4. Куприенко О. В. Интеграционное развитие банковской системы Украины / О. В. Куприенко // Проблемы і перспективи розвитку банківської системи України. – Суми : УАБС НБУ, 2006. – Т. 15. – С. 309–317. 5. Овчинникова О. П. Основные направления обеспечения динамичной устойчивости банковской системы / О. П. Овчинникова, А. Ю. Бец // Финансы и кредит. – 2006. – № 22. – С. 2–12.

Серікова А. А.

УДК 336.011

Студент 4 курсу
фінансового факультету ХНЕУ ім. С. Кузнеця

ТЕОРЕТИЧНІ ПІДХОДИ ДО ВИЗНАЧЕННЯ КАТЕГОРІЇ "ФІНАНСОВА БЕЗПЕКА ПІДПРИЄМСТВА"

Анотація. Досліджено теоретичні підходи до визначення економічної категорії "фінансова безпека підприємства" як складової економічної безпеки підприємства. Розглянуто критерії фінансової безпеки підприємств, проблеми досягнення певного рівня фінансової безпеки.

Аннотация. Исследованы теоретические подходы к определению экономической категории "финансовая безопасность предприятия" как составляющей экономической безопасности предприятия. Рассмотрены критерии финансовой безопасности предприятий, проблемы достижения определенного уровня финансовой безопасности.

© Серікова А. А., 2014

Annotation. The paper investigates theoretical approaches to determining the economic category of financial security of a company as part of its economic security. The criteria of financial security, the problems of achieving a certain level of financial security are considered.

Ключові слова: фінансова безпека підприємства, критерії фінансової безпеки підприємства, принципи фінансової безпеки підприємства.

У сучасній науковій літературі превалює підхід, за яким фінансову безпеку підприємства розглядають як базову складову його економічної безпеки; деякі вчені поєднують ці два поняття, відстоюючи об'єктивність існування фінансово-економічної безпеки підприємства. Взагалі фінансова безпека є складною і неоднозначною економічною категорією; до сьогодні відсутня чітка й виважена наукова позиція щодо її сутності та змісту, а за деякими питаннями цієї проблеми точки зору науковців принципово розходяться. Це серйозно гальмує розвиток методичних засад факторного визначення і кількісного вимірювання фінансової безпеки, що, у свою чергу, перешкоджає проведенню наукових досліджень щодо розробки і впровадження механізму управління безпекою підприємств. З цих позицій першочерговим завданням дослідження фінансової безпеки є поглиблений аналіз і узагальнення підходів щодо її сутності, що дасть можливість дослідити та розвинути категорійний апарат фінансової безпеки підприємств.

На сьогоднішній день у науковій літературі існує досить багато різноманітних поглядів щодо визначення сутності фінансової безпеки підприємства, але не існує єдиного підходу до його трактування, крім того відсутня певна систематизація даних підходів.

Теоретичними дослідженнями у сфері фінансової безпеки держави та суб'єктів підприємництва, а також окремими теоретичними аспектами, необхідними для формування системи фінансової безпеки, займалися такі вчені, як: Ареф'єва О. В., Барановський О. І., Білик М. Д., Бланк І. А., Василик О. Д., Горячева К. С., Єпіфанов А. О., Єрмошенко М. М., Іванова Г. П., Ілляшенко С. М., Крижанівська В. Г., Коваленко В. В., Ковальов В. В., Коротков Е. М., Лігоненко Л. О. та багато ін.

Метою статті є дослідження теоретичних підходів до визначення категорії "фінансова безпека" суб'єктів господарювання в сучасних умовах нестабільного розвитку вітчизняної економіки, визначення головної мети фінансової безпеки підприємства як гаранта його стабільного та максимально ефективного функціонування тепер та достатнього потенціалу розвитку в майбутньому.

В економічній літературі недостатньо уваги приділяється розгляду проблем фінансової безпеки підприємства. Слід наголосити і на тому, що до цих пір відсутнє визначення категорії "фінансова безпека", не існує методології визначення чинників забезпечення фінансової безпеки, а також відсутня правова база регулювання цих питань і в цілому концепція забезпечення фінансової безпеки підприємств.

Слід зауважити, що серед вітчизняних і зарубіжних вчених-економістів немає єдиного визначення терміна "фінансова безпека". Разом із тим, принципів розходжень у підходах до трактування змісту даної економічної категорії не спостерігається.

Найбільш поширеним є визначення фінансової безпеки підприємства як такого стану фінансово-кредитної сфери підприємства, який характеризується збалансованістю та якістю системної сукупності фінансових інструментів, технологій і послуг, стійкістю до внутрішніх і зовнішніх негативних чинників (загроз), здатністю цієї сфери забезпечувати захист фінансових інтересів [1 – 7]. Слід розглянути також інші підходи до визначення цього терміна (таблиця).

Таблиця

Підходи до трактування категорії "фінансова безпека підприємства"

Автори	Поняття	Сутність
1	2	3
Г. Голухов, Ю. Шиленко	ФБП – сукупність заходів, спрямованих на запобігання збиткам від негативної дії усіх чинників впливу на фінансову безпеку за різними аспектами фінансово-господарської діяльності [1]	Комплекс заходів, які сприяють запобігання збитків від негативної дії усіх чинників
Єрмошенко М. М.	ФБП – стан фінансово-кредитної сфери підприємства, характеризований стійкістю до внутрішніх і зовнішніх негативних чинників (загроз), здатністю забезпечувати захист фінансових інтересів, які охоплюють і фінансові інтереси підприємств, і достатні обсяги фінансування [2]	Здатність забезпечувати захист фінансових інтересів, достатність обсягів фінансування
Барановський О. І.	ФБП – рівень забезпеченості підприємства фінансовими ресурсами в достатньому обсязі [3]	Достатність фінансових ресурсів
Бланк І. О.	ФБП – інтегроване поняття категорій економічної безпеки та фінансування підприємства, що становить кількісно й якісно детермінований рівень його фінансового стану, який забезпечує стабільну захищеність пріоритетних збалансованих інтересів суб'єктів економічної діяльності від ідентифікованих реальних і потенційних загроз – зовнішніх і внутрішніх, параметри яких визначають на засаді фінансової філософії та створюють необхідні передумови фінансової підтримки сталого розвитку підприємства в поточному і перспективному періодах [4]	Кількісно й якісно детермінований рівень фінансового стану, який забезпечує стабільну захищеність пріоритетних збалансованих інтересів суб'єктів економічної діяльності від ідентифікованих реальних і потенційних загроз

1	2	3
Ареф'єва О. В.	ФБП – комплексне поняття, що відображає такий стан фінансів, за якого підприємство здатне стабільно розвиватися, зберігаючи свою фінансову безпеку в умовах додаткового рівня ризику [6]	Стан найбільш ефективного використання корпоративних ресурсів
Папехін Р. С.	ФБП – стан фінансової стабільності, в якому повинно знаходитись підприємство для реалізації своєї стратегії, який характеризується можливістю підприємства протистояти зовнішнім та внутрішнім загрозам" [5]	Стан фінансової стабільності

У таблиці розглянуто різні підходи до трактування категорії "фінансова безпека підприємства". Фінансова безпека підприємства є основною складовою економічної безпеки, без якої вона в принципі неможлива. Необхідність постійного дотримання фінансової безпеки зумовлюється об'єктивно наявним для кожного суб'єкта господарювання завданням забезпечення стабільності функціонування та досягнення головних цілей своєї діяльності. Рівень фінансової безпеки фірми залежить від того, наскільки ефективно її керівництво та спеціалісти будуть спроможні уникнути можливих загроз і ліквідувати шкідливі наслідки окремих негативних складових зовнішнього і внутрішнього середовища [5]. Однією зі складових фінансової безпеки суб'єктів господарювання на всіх рівнях їх фінансових відносин є захищеність фінансових інтересів і забезпеченість відповідними ресурсами в обсязі, достатньому для задоволення потреб і виконання функціональних зобов'язань.

Критерій фінансової безпеки підприємства – ознака або їхня сукупність, на основі якої (яких) можна зробити висновок, чи знаходиться у безпечному стані фінансова діяльність підприємства. Виходячи з цього, основним критерієм забезпечення фінансової безпеки підприємства слід вважати наявність прибутку, обсяги якого забезпечують розвиток підприємства. На основі цього критерію можна будувати всю систему показників фінансової безпеки підприємств [3].

Важливе місце серед сукупності категорій займають місія, фінансові інтереси і завдання підприємства як основа прогнозу його діяльності на перспективу: під них потрібні у достатніх обсягах фінансові ресурси, які забезпечують належний стан фінансової безпеки підприємства. Ефективна реалізація правильно визначених місії підприємства та його фінансових інтересів є основою і результатом наявності належного стану фінансової безпеки підприємства [3].

Сукупність повноважень основних суб'єктів підсистеми забезпечення фінансової безпеки підприємства визначається функціями, які покладені на суб'єкти фінансової безпеки й організаційною структурою (підрозділом або підрозділами чи окремими виконавцями), на котру покладено завдання щодо її забезпечення. Такими повноваженнями виступають закріплені керівництвом підприємства права й обов'язки суб'єктів забезпечення фінансової безпеки.

Виходячи з загального розуміння терміна принципом забезпечення фінансової безпеки підприємства слід вважати керівне положення, якого слід дотримуватися у процесі впливу на її стан. До принципів забезпечення фінансової безпеки підприємства слід віднести такі [6]:

1) первинність господарського законодавства під час забезпечення фінансової безпеки підприємства. Фінансова діяльність підприємства має виконуватися у чинних правових рамках, встановлених державою, а саме забезпечення фінансової безпеки підприємства повинно здійснюватися законними методами та інструментами;

2) необхідність розробки з використанням методології стратегічного планування, затвердження і реалізації стратегії забезпечення безпеки фінансової діяльності підприємства у вигляді відповідної програми на перспективу;

3) визначення сукупності власних фінансових інтересів підприємства у складі його місії. При цьому слід також визначати критерії оцінки стану фінансової безпеки підприємства і розробляти прогноз кількісних значень індикаторів, які характеризують його фінансову діяльність на перспективу;

4) забезпечення збалансованості фінансових інтересів підприємства (в особі його власників і керівництва), окремих його підрозділів персоналу, що зайнятий на підприємстві. Саме від цих суб'єктів залежить забезпечення безпечного рівня фінансової діяльності підприємства. У той же час перелічені суб'єкти можуть мати і зазвичай мають різні фінансові інтереси. Наявність такого стану буде постійним джерелом фінансової небезпеки. Тому без певної збалансованості, гармонізації фінансових інтересів цих суб'єктів неможливо забезпечити фінансову безпеку підприємства;

5) необхідність постійного моніторингу реальних і потенційних загроз фінансовій безпеці підприємства. Наявність такого інструмента надає можливість своєчасно виявляти загрози фінансовій діяльності підприємства та виробляти необхідні заходи щодо зниження їхнього впливу або повного усунення. Такий моніторинг доцільно здійснювати шляхом порівняння планових і прогнозних значень індикаторів фінансової діяльності підприємства з їх пороговими значеннями, котрі для кожного підприємства будуть різними;

6) відповідність заходів щодо забезпечення фінансової безпеки економічній стратегії розвитку підприємства, його місії. В разі невідповідності змісту і результатів заходів щодо забезпечення безпеки фінансової діяльності стратегії підприємства перші мають переглядатися;

7) необхідність організаційного та методичного оформлення підсистеми фінансової безпеки. Мається на увазі необхідність або створення особливої організаційної структури, яка буде займатися питаннями забезпечення фінансової безпеки, або доручення виконання цих функцій певним працівникам у відділах, що вже існують на цьому підприємстві. Це ж стосується і методичного

забезпечення моніторингу стану фінансової безпеки, інформаційно-аналітичного та прогнозного забезпечення, розробки заходів щодо безпеки фінансової діяльності, їх реалізації, оцінки результатів здійснення цих заходів та рівня їхнього впливу на стан фінансової безпеки.

Серед проблем, що постають перед підприємствами на шляху до досягнення прийнятного рівня фінансової безпеки, існують такі проблеми [5]:

1) переважність використання реактивного підходу, тобто очікування негативного впливу загрози і вже подальші заходи щодо ліквідації наслідків замість передчасного аналізу можливих шляхів уникнення цього впливу;

2) необхідність підвищення якості збору інформації не лише про конкурентів, але й про стан власної діяльності, що включає першочерговість визначення цілей і стратегії підприємства;

3) недостатнє застосування аналізу витрат підприємства на економічну безпеку;

4) нехтування наявними можливостями підприємства та спрямування всієї системи фінансової безпеки на роботу із загрозами;

5) недосконалість законодавчої бази з даного питання, відсутність чіткого визначення прав і обов'язків підприємств і держави у цій сфері, що призводить до використання неправомірних заходів і байдужості держави або неможливості її впливу.

Після аналізу підходів до трактування змісту даної економічної категорії, можна зробити висновок, що фінансова безпека підприємства – це комплекс заходів, які сприяють підвищенню захищеності фінансової діяльності підприємства від негативного впливу зовнішнього середовища, а також здатність своєчасно усунути різноманітні загрози або пристосуватися до існуючих умов, які не відображаються негативно на його діяльності.

Наук. керівн. Литовченко О. Ю.

Література: 1. Горячева К. С. Фінансова безпека підприємства. Сутність та місце в системі економічної безпеки / К. С. Горячева // Економіст. – 2003. – № 8. – С. 65–67. 2. Єрмошенко М. М. Економічні та організаційні засади забезпечення фінансової безпеки підприємства: препринт наукової доповіді / М. М. Єрмошенко, К. С. Горячева, А. М. Ашуев ; за наук. ред. М. М. Єрмошенка. – К. : Національна академія управління, 2005. – 78 с. 3. Барановський О. І. Фінансова безпека : монографія / О. І. Барановський ; Інститут економічного прогнозування. – К. : Фенікс, 1999. – 338 с. 4. Бланк И. А. Управление финансовой безопасностью предприятия. Сер. Библиотека финансового менеджера. Вып. 10 / И. А. Бланк. – К. : Эльга, Ника-Центр, 2004. – 784 с. 5. Папехин Р. С. Факторы финансовой устойчивости и безопасности предприятий / Р. С. Папехин : автореф. дис. на соискание учен. степени канд. экон. наук ; Волгоградский государственный университет. – Волгоград : Изд-во ВГУ, 2007. – 16 с. 6. Ареф'єва О. В. Економічні основи формування фінансової складової економічної безпеки / О. В. Ареф'єва, Т. Б. Кузенко // Актуальні проблеми економіки. – 2009. – № 1. – С. 98–103.

УДК 658.14

Сіанович Д. Е.

Студент 4 курсу
фінансового факультету ХНЕУ ім. С. Кузнеця

ТЕОРЕТИЧНІ ПІДХОДИ ДО ВИЗНАЧЕННЯ ЕКОНОМІЧНОЇ СУТНОСТІ ПОНЯТТЯ "ФІНАНСОВІ РЕСУРСИ"

Анотація. Розглянуто та систематизовано теоретичні підходи до визначення економічної сутності поняття "фінансові ресурси підприємства" на мікро- та макрорівні. Розглянуто грошові кошти, що використовуються в фондовій, нефондовій та матеріалізованій формах.

Аннотация. Рассмотрены и систематизированы теоретические подходы к определению экономической сущности понятия "финансовые ресурсы предприятия" на микро- и макроуровне. Рассмотрены денежные средства, используемые в фондовой, нефондовой и материализованной формах.

Annotation. Theoretical approaches to determining the economic substance of the concept "financial resources" on the micro- and macrolevel are considered and systematized. Cash used in the stock, nonstock and materialized forms is studied.

Ключові слова: фінансові ресурси, грошові надходження, фондова, нефондова та матеріалізована форми, фінансовий капітал.

© Сіанович Д. Е., 2014

В умовах формування нового господарського механізму, який ґрунтується на повній фінансовій самостійності суб'єктів господарювання, виникає необхідність у ефективній організації їх фінансових ресурсів. Безумовно, така економічна категорія, як фінансові ресурси підприємства, виконують вирішальну роль в ефективному функціонуванні підприємств і є визначальним чинником процесу розширеного відтворення, тому постає необхідність подальшого розвитку змісту категорії фінансових ресурсів підприємства.

Питання щодо фінансування підприємства досліджували у своїх працях такі вітчизняні вчені, як: Терещенко О. О., Сенчагов В. К., Зятковський І. В., Опарін В. М., Гривківська О. В., Петровська І. О., Бланк І. А., Воробйов Ю. М., Лапуста М. Г., Ковалева А. М. та Терьохін В. І., Скамай Л. Г., С. Фішер, Р. Дорнбуш, Р. Шмалензі та ін. [1 – 6]. Проте всі автори мають деякі відмінності у визначенні поняття "фінансування підприємства".

Метою дослідження є узагальнення теоретичних підходів до трактування сутності фінансові ресурси підприємства в сучасних умовах.

Щодо визначення економічної природи такого фундаментального поняття, як фінансові ресурси підприємства, відомо безліч точок зору, що мають як спільні риси, так і істотні відмінності. У зв'язку з цим існуючі трактування цього поняття вимагають систематизації, пояснення та уточнення. Хоча визначення поняття "фінансові ресурси підприємства" не розкриває цілком його природи, воно дозволяє відокремити фінансові ресурси підприємства від інших понять ("капітал", "фінансовий капітал", "грошові кошти", "робочий капітал") і знайти ракурс, під яким має розглядатися процес управління фінансовими ресурсами підприємства.

Так, погляди вчених-дослідників економічної природи фінансових ресурсів підприємства можна підрозділити на ті, що розглядають фінансові ресурси з точки зору підприємства (на мікрорівні) і ті, що розглядають цю економічну категорію з боку держави (на макрорівні).

Слід зазначити, що, з одного боку, фінансові ресурси підприємства треба розглядати саме на мікрорівні, а з іншого – вибір рівня, на якому мають розглядатися фінансові ресурси, залежить від мети їх розгляду. Так, задля оптимізації підприємством структури фінансових ресурсів, підвищення ефективності їх використання – мікрорівень, чи задля визначення місця фінансових ресурсів підприємства в фінансовій системі держави – макрорівень.

Одним із перших на макрорівні розглянув фінансові ресурси Сенчагов В. К. [6], який пов'язував їх з грошовими коштами і трактував як результат розподілу сукупного суспільного продукту. Подібне визначення фінансовим ресурсам дає колектив авторів роботи [3] (сукупність коштів, що перебувають у розпорядженні держави та суб'єктів господарювання) та роботи (фінансові ресурси народного господарства – це сукупність грошових нагромаджень, амортизаційних відрахувань та інших грошових коштів, які формуються в процесі створення розподілу і перерозподілу суспільного продукту).

Ґрунтуючись на аналізі існуючих літературних джерел щодо досліджуваного питання та виходячи з необхідності дотримання таких вимог до трактування економічних категорій, як чіткість і лаконічність, зазначення предмета, характеру та мети економічних відносин, автором запропоновано на макрорівні під фінансовими ресурсами, які формуються в процесі розподілу і перерозподілу валового внутрішнього продукту з метою забезпечення розширеного відтворення і задоволення інших суспільних потреб, розуміти сукупність грошових коштів у фондовій, нефондовій або матеріалізованій формі.

Щодо тлумачення поняття "фінансові ресурси" на мікрорівні, то, на думку автора, доцільно навести такі визначення аналізованого поняття:

фінансовими ресурсами підприємства можна вважати сукупність грошових фондів цільового призначення, сформованих у процесі розподілу і перерозподілу валового внутрішнього продукту, створеного на підприємстві, якими воно розпоряджається на правах власності або повного господарського відання і використовує на статутні потреби [4];

фінансові ресурси підприємств – це грошові фонди цільового призначення, які формуються в процесі розподілу й перерозподілу національного багатства, валового внутрішнього продукту, національного доходу й використовуються для здійснення уставних цілей підприємства" [2];

під фінансовими ресурсами слід розуміти грошові кошти, що є в розпорядженні підприємств. Таким чином, до фінансових ресурсів належать усі грошові фонди й та частина грошових коштів, яка використовується в нефондовій формі [5];

фінансові ресурси фірми – це частина грошових коштів у формі доходу і зовнішніх надходжень, призначених для виконання фінансових зобов'язань та здійснення затрат із забезпечення розширеного відтворення [1];

фінансові ресурси підприємства – це сукупність власних грошових доходів і надходжень ззовні (залучені й позикові кошти), призначених для виконання фінансових зобов'язань підприємства, фінансування поточних витрат і витрат, пов'язаних із розширенням виробництва;

фінансові ресурси – це грошові кошти, які є в розпорядженні підприємства і призначені для здійснення поточних витрат і витрат із розширеного відтворення, для виконання фінансових зобов'язань і економічного стимулювання працівників [3].

На думку автора, тлумачення фінансових ресурсів як грошових коштів занадто вузьке, тому що, крім грошових, існують ще й негрошові операції, які здійснюються в процесі фінансової діяльності підприємства і впливають на їх результат і знаходять відображення у фінансовій звітності. Негрошові операції – операції, які не потребують використання грошових коштів та їх еквівалентів (короткострокових високоліквідних фінансових інвестицій, які вільно конвертуються в певну суму грошових коштів), тобто це отримання активів шляхом фінансової оренди, безкоштовного надходження, бартерних операцій, придбання активів шляхом емісії акцій.

Найдосконалішим, із точки зору зазначення предмета фінансових відносин, є визначення поняття "фінансові ресурси підприємства" Опаріна В. М. [4], який зазначає, що це не лише грошові кошти, а всі кошти, які вкладені в основні засоби й оборотні кошти. Слід зауважити, що у визначенні Опаріна В. М. не вказано характеру та мети економічних відносин, які є одними з найважливіших складових наукового дослідження будь-якої економічної категорії.

На мікрорівні, на думку автора, під фінансовими ресурсами підприємства слід розуміти сукупність грошових коштів, які перебувають у фондовій, нефондовій формі або перетворені у відповідну матеріалізовану форму і призначені для виконання фінансових зобов'язань, здійснення поточних витрат і витрат щодо забезпечення розширеного відтворення.

Фінансові ресурси суб'єктів господарювання є однією з найважливіших ланок фінансової системи України. Якщо їх розглядати на мікро- та макрорівні, то визначення відрізняються лише характером і метою економічних відносин. Тобто якщо розглядати фінансові ресурси на рівні підприємства, вони формуються з метою виконання фінансових зобов'язань, здійснення поточних витрат та витрат щодо забезпечення розширеного відтворення, а якщо на рівні фінансової системи держави, то вони формуються в процесі розподілу і перерозподілу валового внутрішнього продукту з метою забезпечення розширеного відтворення і задоволення інших суспільних потреб.

Таким чином, дослідження сутності поняття "фінансові ресурси" дозволяють зробити висновок про неможливість їх ототожнення з поняттям "фінансовий капітал". Принциповість такого висновку полягає у тому, що управління фінансовим капіталом суб'єкта підприємництва має відбуватися на іншому теоретичному та методологічному підґрунті, ніж управління фінансовими ресурсами.

Наук. керівн. Кузенко Т. Б.

Література: 1. Белоліпецький В. Г. Финансы фирмы : курс лекций : учебн. пособ. / В. Г. Белоліпецький ; под ред. В. И. Мерзлякова. – М. : ИНФРА-М. 1998. – 296 с. 2. Бураковский В. В. Финансы предприятий : учебн. пособ. / В. В. Бураковский, В. Я. Кармазин, С. В. Каламбет. – Днепропетровск : Пороги, 1998. – 246 с. 3. Завгородній А. Г. Фінансовий словник / А. Г. Завгородній, Г. Л. Вознюк, Т. С. Смолженко. – 3-тє вид., випр. і доп. – К. : ТОВ "Знання", КОО, 2000. – С. 404. 4. Опарін В. М. Фінансові ресурси та суспільний капітал / В. М. Опарін // Вісник НБУ. – 2001. – № 7. – С. 26–28. 5. Финансы підприємства : підручник / кер. авт. кол. і наук. ред. проф. А. М. Поддєрьогін. – 4-тє вид., перероб. та доп. – К. : КНЕУ, 2002. – 572 с. 6. Экономика предприятия / под ред. В. Я. Хрипача. – Мн. : Эконом-прес, 2000. – 464 с.

УДК 658.14/.17

Томенко Р. В.

Студент 4 курсу
фінансового факультету ХНЕУ ім. С. Кузнеця

ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ОЦІНЮВАННЯ ФІНАНСОВИХ РЕСУРСІВ ПІДПРИЄМСТВА

Анотація. Розглянуто поняття фінансових ресурсів. Запропоновано узагальнюючу класифікацію фінансових ресурсів, що враховує точку зору різних вчених, які займалися дослідженням їх змісту та сутності. Розглянуто склад фінансових ресурсів, а також чинники, пов'язані з їх формуванням та використанням.

Аннотация. Рассмотрено понятие финансовых ресурсов. Предложена обобщающая классификация финансовых ресурсов, которая учитывает точку зрения различных ученых, занимавшихся исследованием их сущности и содержания. Рассмотрены состав финансовых ресурсов, а также факторы, связанные с их формированием и использованием.

Annotation. The article describes the concept of financial resources. A general classification of financial resources is provided based on the works of different economists who studied its essence and content. The composition of financial resources, as well as factors associated with the formation and use of financial resources are considered.

Ключові слова: фінансові ресурси, склад фінансових ресурсів, процеси формування та використання фінансових ресурсів, підприємство.

У сучасних економічних умовах у зв'язку з обмеженістю фінансових ресурсів питання аналізу їх формування та використання набуває первинної важливості.

Для розв'язання проблем формування й використання фінансових ресурсів підприємств потрібна виважена, довгострокова стратегія держави щодо розвитку підприємництва та його ролі у піднесенні національної економіки, яка б спиралася на інтереси основних суб'єктів підприємницької діяльності, відповідадала потребам основної частини населення і відображала реальний стан у розв'язанні основних соціально-економічних проблем у країні.

Теоретичним та практичним питанням аналізу фінансових ресурсів присвячені роботи таких вчених, як: Бердар М. М., Бланк І. О., Большаков С. В., Гуляєва Н. М., Зятковський І. В., Коробов М. Я., Котляр М. Л., Кудряшов В. П., Сучов М. Г., Хотомлянський О. Л. [1].

Мета даної статті полягає у узагальненні та систематизації наукових положень щодо змістовного наповнення поняття "фінансові ресурси підприємства", а також практичних рекомендацій для їх аналізу та оцінювання.

Підходи різних вчених до розуміння сутності поняття "фінансові ресурси підприємства" наведено в таблиці.

Таблиця

Морфологічний аналіз поняття "фінансові ресурси підприємства"

Визначення	Автори	Ключові слова
Сукупність фондів, які беруть участь у забезпеченні діяльності суб'єктів і здійснюють обіг у грошовій формі	Кудряшов В. П.	Фонди
Грошові фонди фінансової системи, які створюються в результаті економічної та фінансової діяльності в процесі створення та розподілу валового національного продукту за певний період і використовуються для забезпечення безперерійного функціонування та розвитку народного господарства	Данілов О. Д. та Серебрянський Д. М.	Грошові фонди
Централізовані й децентралізовані грошові фонди цільового призначення, що використовуються відповідно до завдань соціально-економічного розвитку суспільства і трудових колективів окремих підприємств	Коробов М. Я.	
Грошові нагромадження і грошові фонди, що створюються підприємствами, об'єднаннями, організаціями, державою в процесі розподілу та перерозподілу національного багатства сукупного суспільного продукту, національного доходу	Сучов М. Г. Турило А. М. Темченко А. М.	Грошові нагромадження і грошові фонди
Грошові засоби, що акумулюються в фондах цільового призначення для здійснення певних витрат	Буряковський В. В.	Грошові засоби
Сукупність доходів, відрахувань та надходжень, що перебувають у розпорядженні підприємств, організацій та держави і спрямовуються на задоволення суспільних потреб із метою розширення виробництва і зростання матеріального добробуту народу	Гуйда Т. В.	Сукупність доходів, відрахувань та надходжень
Грошові нагромадження і доходи, які є результатом розподілу й перерозподілу виручки та прибутку	Кірейцев Г. Г.	Грошові нагромадження і доходи
Сукупність мобілізованих власних і позикових грошових засобів і їх еквівалентів у формі цільових грошових фондів для забезпечення господарської діяльності в наступному періоді	Бланк І. О.	Власні, позикові грошові засоби
Найбільш ліквідні активи, що забезпечують неперервність руху грошових потоків підприємства у процесі реалізації його планів та виконання зобов'язань	Стецюк П. А.	Найбільш ліквідні активи
Частина коштів суб'єктів господарювання, яка перебуває у їхньому розпорядженні і спрямовується на виробничий, соціальний розвиток, матеріальне заохочення	Буряк Л. Д.	Частина коштів суб'єктів господарювання

Таким чином, на сьогоднішній день у науково-економічній літературі існує досить велика кількість підходів до визначення сутності фінансових ресурсів. З усіх наведених визначень можна зробити висновок, що фінансові ресурси – це сукупність грошових фондів, що створюються підприємствами та використовуються для виконання фінансових зобов'язань, здійснення затрат із розширеного відтворення і економічного стимулювання працівників.

Для коректного визначення межі функціонування фінансових ресурсів потрібно розглядати суб'єкт підприємницької діяльності як сукупність активів з одного боку та сукупність зобов'язань і капіталу з іншого. Для здійснення статутної діяльності підприємством формується набір активів, від користування яких очікується економічна вигода. Майбутня економічна вигода, що пов'язується з використанням активів, є потенціалом, що увійде прямо чи опосередковано у потік грошових коштів чи їх еквівалентів. Активи підприємства – це основні й оборотні засоби, і є реальним капіталом, що використовується для забезпечення статутної діяльності. Пасив, на відміну від активу, відображає джерела фінансування активів, які забезпечуються корпоративними цінними паперами, пайовими

внесками, борговими корпоративними зобов'язаннями, зобов'язаннями перед банками, кредиторською заборгованістю, зобов'язаннями за розрахунками з оплати праці, з бюджетом, централізованими державними фондами, страховими організаціями тощо [2].

Усі фінансові ресурси, що залучаються компанією, включаються в господарський оборот і перетворюються на капітал. У свою чергу, для зворотного процесу перетворення капіталу у фінансові ресурси потрібен час, що може супроводжуватись втратою реальної вартості залежно від ліквідності активів. Водночас необхідно вказати, що у процесі перетворення капіталу у фінансові ресурси їх загальна сума також може суттєво збільшитись у зв'язку з підвищенням вартості капіталу чи бізнесу на ринку. Внаслідок можливих коливань сум фінансових ресурсів, що формуються за рахунок перетворення капіталу, фінансові ресурси доцільно розглядати як "фінансовий потік" або "фінансовий запас" [3].

За джерелами утворення до складу фінансових ресурсів відносять: прибуток, заробітну плату, доходи від особистого підсобного господарства, нарахування соціального страхування, амортизацію, чисті податки.

За видатками або напрямами використання до складу фінансових ресурсів відносять: витрати на розвиток економіки, державні дотації та виплати різниці в цінах, витрати на соціальні гарантії населенню, витрати на соціально-культурні заходи, виграти на розвиток науки, пенсії та падання допомоги, витрати на оборону, втрати на управління, витрати на зовнішньоекономічну діяльність, витрати господарських структур на соціальні заходи, інші витрати господарських структур, витрати на обслуговування державного боргу, інші витрати бюджету [4].

Фінансові ресурси, що формуються на рівні підприємств, забезпечують можливість здійснення виробництва продукції, інвестування, формування оборотних коштів, створення фондів економічного стимулювання, виконання зобов'язань перед бюджетом, фінансово-кредитною системою, поставальниками та працівниками, здійснення міжгосподарських розрахунків. Їх рух опосередковує рух матеріальних та трудових ресурсів, необхідних складових організації виробничого процесу [5].

На формування та використання фінансових ресурсів підприємств впливають різноманітні чинники, які щодо суб'єктів підприємницької діяльності доцільно поділяти на внутрішні (несистематичні) – пов'язані безпосередньо з діяльністю окремого підприємства та зовнішні (систематичні) – не пов'язані [6].

До внутрішніх чинників можна віднести: рівень досконалості фінансової структури підприємства (деталізація фінансових завдань); якість організації управління фінансовими ресурсами; оптимізація потоків сировини/готової продукції з метою мінімізації запасів та відповідних витрат; вироблення оптимальної структури виробничого циклу з метою забезпечення найбільшої віддачі обладнання, зниження впливу сезонності виробництва шляхом випуску альтернативних видів продукції; налагодження роботи з посередницькими організаціями, забезпечення зв'язку збутової стратегії із виробничою; позиціонування, вибір сегментів ринку згідно з виробничими можливостями; визначення критеріїв цінової політики, позиціонування продукції в координатах "ціна – якість"; аналіз існуючого ринку продукції; якість фінансового, управлінського та податкового обліку; планування дистрибуторської мережі, планування роботи з контрагентами та її узгодження з фінансовим планом підприємства; планування рекламної кампанії; здійснення цінової політики виходячи із витрат на виробництво, пошук шляхів їх зниження, аналіз цін конкурентів; аналіз структури витрат та шляхів її оптимізації; загальна оцінка ефективності функціонування виробництва та узгодження його із фінансовим планом підприємства; визначення критеріїв відповідності кваліфікації персоналу займаним посадам згідно з організаційною структурою, делегування повноважень, визначення межі відповідальності; характеристика персоналу згідно з організаційною структурою та фінансовим планом підприємства.

До зовнішніх чинників слід відносити: інфляцію; зміну ціни на ресурси; зміну політичного курсу влади; зміну правового поля; стан розвитку фінансового ринку; стан економіки в цілому.

Усі перераховані чинники мають вплив на формування та використання фінансових ресурсів через регулювання структури та потужності різноманітних фінансових джерел [7].

Структура та розмір фінансових ресурсів залежить від обсягу виробництва та його ефективності. Зв'язок між розміром фінансових ресурсів та обсягом виробництва є двояким, оскільки основним регламентуючим фактором збільшення обсягів виробництва є величина фінансових ресурсів, як і навпаки. Наприклад, недостатній розмір фінансових ресурсів веде до скорочення обсягу виробництва та неможливості його розширення, зниження рівня використання виробничих потужностей, недостатнього забезпечення матеріальними, трудовими та іншими ресурсами і, як наслідок, до ще більшого скорочення фінансових ресурсів [8].

Достатній розмір фінансових ресурсів забезпечує: фінансову стійкість, платоспроможність, стабілізацію обсягів виробництва, а також можливість його розширення; високий, проте не повний рівень використання виробничих потужностей; достатній рівень забезпечення організації матеріальними ресурсами, а отже, здатність в процесі виробництва відшкодувати авансовані фінансові ресурси в обсязі, що не буде поступатися постановою.

Надлишковий обсяг фінансових ресурсів сприяє тенденції збільшення обсягів виробництва, розширення асортименту продукції, що випускається, освоєння нових видів продукції, повного використання існуючих виробничих потужностей, повного забезпечення підприємства необхідними товарно-матеріальними цінностями, що забезпечить зростання об'ємів фінансових ресурсів, проте може також вести до перевитрат та недоцільного їх використання і до скорочення обсягів виробництва [9].

Отже, фінансові ресурси підприємств – є грошові доходи і нагромадження, які формуються у юридичних осіб у процесі їх господарської діяльності за рахунок власних, позикових і залучених джерел фінансування і використовуються для формування активів підприємства, грошових резервів,

виконання фінансових зобов'язань, стимулювання працівників, а також для здійснення інших заходів із метою забезпечення ефективності розвитку підприємства.

Склад ресурсів, їх обсяг залежать від виду та розміру підприємства, роду його діяльності, обсягів виробництва. При цьому їх обсяг тісно пов'язаний з обсягом виробництва, ефективною роботою підприємства. Чим більший обсяг виробництва і вища ефективність роботи підприємства, тим більший обсяг власних фінансових ресурсів і навпаки.

У зв'язку з реформування економічної системи України виникає практична потреба перегляду підходів щодо питань формування та використання фінансових ресурсів і зумовлює необхідність підвищення ролі фінансового управління як найважливішого елемента загальної системи управління підприємством.

Наукові дослідження, що проводяться у фінансовій сфері, здійснюються через оцінку існуючих теоретичних підходів та глибокий аналіз сучасності. Наслідком цього є пошуки раціональних управлінських рішень, що дозволять удосконалити існуючі економічні системи шляхом ефективного розподілу та використання фінансових ресурсів.

Таким чином, процес аналізу фінансових ресурсів підприємства складається з таких етапів:

проведення вертикального аналізу, який дозволяє визначити питому вагу кожної статті пасиву та активу в підсумку балансу на певний момент часу, тобто дослідити структуру джерел формування фінансових ресурсів та майна підприємства в статистиці;

проведення горизонтального аналізу, який уможливує вивчення динаміки джерел формування та напрямів використання фінансових ресурсів підприємства шляхом встановлення абсолютних та відносних відхилень за статтями пасиву та активу балансу;

визначення джерел формування майна підприємства у розрізі його основних складових елементів, а саме: нематеріальних активів, основних засобів, довгострокових фінансових інвестицій, довгострокової дебіторської заборгованості, запасів, дебіторської заборгованості, грошових коштів тощо, у чому проявляється нерозривний зв'язок пасивної й активної частини балансу;

здійснення аналізу основних показників ліквідності, рентабельності та фінансової стійкості.

Наук. керівн. Порожняк О. О.

Література: 1. Большаков С. В. Основы управления финансами / С. В. Большаков. – М. : ИД ФБК–ПРЕСС, 2000. – 368 с. 2. Колчина Н. В. Финансы предприятий / Н. В. Колчина, Л. Н. Павлова, Г. Б. Поляк. – М. : ЮНИТИ-ДАНА, 2003. – 447 с. 3. Мануйлов А. В. Эффективность использования финансовых средств : учебн.-практ. пособ. / А. В. Мануйлов, М. В. Хайруллина. – Новосибирск : СибУПК, 2007. – 187 с. 4. Заяц Н. Е. Финансы предприятий : учебн. пособ. / Н. Е. Заяц, М. К. Фисенко. – Мн. : Высшая школа, 2003. – 256 с. 5. Колчина Н. В. Финансы организаций (предприятий) / Н. В. Колчина. – М. : ЮНИТИ-ДАНА, 2009. – 383 с. 6. Ковалев В. В. Финансы организаций (предприятий) / В. В. Ковалев. – М. : Проспект, 2006. – 352 с. 7. Колпина Л. Г. Финансы предприятий : учебник / Л. Г. Колпина, Т. Н. Кондратьева, А. А. Лапко ; под ред. Л. Г. Колпиной. – Мн. : Высшая школа, 2003. – 336 с. 8. Финансы предприятий / под ред. М. В. Романовского. – СПб. : Бизнес-пресса, 2000. – 528 с. 9. Економічна енциклопедія: У 3-х т. – Т. 3 / відп. ред. : С. В. Мочерний. – К. : Видавничий центр "Академія", 2002. – 952 с.

Степаненко Д. А.

УДК 658.14//17

Студент 4 курсу
фінансового факультету ХНЕУ ім. С. Кузнеця

ТЕХНОЛОГІЯ АНАЛІЗУ ФІНАНСОВИХ РЕСУРСІВ ПІДПРИЄМСТВА

Анотація. Запропоновано технологію аналізу фінансових ресурсів на підприємстві. Наведено показники для оцінки формування та використання фінансових ресурсів підприємства. Розглянуто етапи оцінки фінансового стану підприємства та аналізу фінансових ресурсів підприємства.

Анотация. Предложена технология анализа финансовых ресурсов на предприятии. Представлены показатели для оценки формирования и использования финансовых ресурсов предприятия. Рассмотрены этапы оценки финансового состояния предприятия и анализа финансовых ресурсов предприятия.

© Степаненко Д. А., 2014

Annotation. A technology for the analysis of financial resources of an enterprise has been offered. Indicators for assessing the formation and use of financial resources of an enterprise are provided. The stages of evaluating the financial condition of an enterprise and analysis of its financial resources are considered.

Ключові слова: фінансові ресурси, фінансовий стан підприємства, аналіз та оцінка фінансових ресурсів, технологія аналізу.

В умовах ринкової економіки фінансові ресурси виконують вирішальну роль в ефективному функціонуванні підприємств. У системі управління діяльністю будь-якого підприємства в сучасних умовах важливою ланкою є управління фінансовими ресурсами, та забезпечення діяльності підприємства необхідним обсягом фінансових ресурсів. Фінансові результати діяльності будь-якого підприємства залежать від правильності джерел формування та напрямів використання фінансових ресурсів.

На даний час відсутній єдиний підхід щодо аналізу фінансових ресурсів підприємства зі встановленим набором аналітичних показників та коефіцієнтів. Саме тому фінансовим аналітикам важко обрати найбільш правильний і найпростіший шлях для аналізу фінансових ресурсів підприємства.

Мета статті – дослідити теоретичні аспекти аналізу формування фінансових ресурсів та їх використання на підприємстві.

В економічній літературі поняттю "фінансові ресурси підприємства" присвячено багато уваги. Теоретичну основу дослідження питання ефективності формування та використання фінансових ресурсів підприємства склали наукові праці вітчизняних та зарубіжних вчених, таких, як: Бланк І. О., Коробов М. Я., Поддєрьогін А. М., Зятковський І. В., І. Балабанова, Жданов С. А., Ізмайлова К. В., Ковбасюк М. Р., Лахтіонова Л. А., Шеремет А. Д. та ін.

Комплексна оцінка джерел формування фінансових ресурсів, ефективності їх використання здійснюється за допомогою фінансового аналізу. Предметом фінансового аналізу підприємства є його фінансові ресурси, їх формування та використання.

Аналіз фінансових ресурсів доцільно здійснювати в межах технологічного процесу, за яким в результаті перетворення первинної облікової інформації формуються вихідні показники відносно джерел фінансування та напрямів їх використання, які складають основу інформаційного забезпечення управління фінансовими ресурсами.

Технологія аналізу фінансових ресурсів підприємства полягає у виявленні методів формування і обробки даних про фінансові ресурси, які дають об'єктивну оцінку фінансового стану, тенденцій розвитку та виявлення резервів підвищення ефективності використання грошових коштів та шляхів їх реалізації [1].

Основою інформаційної бази фінансового аналізу на підприємстві є форма № 1 "Баланс" та форма № 2 "Звіт про фінансові результати".

Грамотний фінансист-аналітик може знайти, компетентно читаючи бухгалтерський баланс, відповіді на такі запитання:

- загальний обсяг фінансових ресурсів, їх структура і динаміка;
- джерела формування фінансових ресурсів підприємства – пасив балансу;
- напрями використання фінансових ресурсів – актив балансу.

Для досягнення основної мети – оцінки фінансового стану підприємства та виявлення можливостей підвищення ефективності формування й використання фінансових ресурсів, – можуть застосовуватися такі методи аналізу [2]:

класичні методи аналізу господарської діяльності та фінансового аналізу – ланцюгових підстановок, арифметичних різниць, балансовий, відсоткових чисел, диференціальний, логарифмічний, інтегральний, простих та складних відсотків, дисконтування;

традиційні методи економічної статистики – середніх та відносних величин, групування, графічний, індексний, елементарні методи обробки показників у динаміці;

методи математичної статистики вивчення зв'язків – аналізи кореляційний, регресивний, дискримінаційний, дисперсійний, факторний, коваріаційний та ін.;

економетричні методи – матричні, теорії міжгалузевого балансу.

Вітчизняні та зарубіжні вчені методи та прийоми фінансового аналізу традиційно поділяють на такі: горизонтальний та вертикальний аналіз.

Горизонтальний аналіз – дозволяє встановити динаміку джерел формування та напрямів використання фінансових ресурсів підприємства шляхом встановлення абсолютних та відносних відхилень за статтями пасиву та активу балансу.

Вертикальний аналіз – дозволяє визначити питому вагу кожної статті пасиву та активу в підсумку балансу на певний момент часу, тобто дослідити структуру джерел формування фінансових ресурсів та майна підприємства в статистиці.

Аналіз фінансового стану підприємства здійснюється за такими напрямами:

- аналіз фінансових результатів діяльності підприємства;
- оцінка майнового стану та структури капіталу підприємства;
- аналіз фінансової стійкості.

У ході аналізу для характеристики різних аспектів фінансового стану застосовуються абсолютні та відносні показники (фінансові коефіцієнти фінансового стану).

Аналіз фінансових коефіцієнтів здійснюється шляхом порівняння їх значень із базовими величинами, а також у вивченні їх динаміки за встановлений період.

У світовій практиці для оцінки фінансово-майнового стану підприємства виділяють такі групи показників (таблиця).

Таблиця

Показники оцінки фінансово-майнового стану підприємства

Показники майнового стану підприємства	<ul style="list-style-type: none"> • загальна вартість майна підприємства; • вартість необоротних засобів (активів); • вартість оборотних активів; • коефіцієнт зносу основних засобів; • коефіцієнт придатності основних засобів
Показники ліквідності та платоспроможності підприємства	<ul style="list-style-type: none"> • співставлення груп активів підприємства, виділених відповідно до ступеня їх ліквідності з групами пасивів, сформованими згідно зі строком їх виконання; • коефіцієнт поточної ліквідності; • коефіцієнт швидкої ліквідності; • коефіцієнт абсолютної ліквідності; • коефіцієнт покриття запасів
Показники фінансової стійкості підприємства	<ul style="list-style-type: none"> • коефіцієнт автономії; • коефіцієнт фінансової залежності; • коефіцієнт фінансової незалежності капіталізованих джерел; • коефіцієнт співвідношення позикового і власного капіталу
Показники ділової активності підприємства	<ul style="list-style-type: none"> • коефіцієнти і періоди оборотності; • показники фондівдачі
Показники рентабельності	<ul style="list-style-type: none"> • рентабельність загального капіталу; • рентабельність власного капіталу

Отже, аналіз формування і використання фінансових ресурсів підприємства повинен здійснюватись у такій послідовності:

1 етап – проведення аналізу джерел формування капіталу: оцінка структури джерел фінансових ресурсів у цілому, аналіз джерел власних коштів та позикових коштів, аналіз кредиторської заборгованості;

2 етап – здійснюється аналіз активів підприємства: аналіз складу і структури загального капіталу в цілому, аналіз основного капіталу, аналіз оборотного капіталу, аналіз дебіторської заборгованості;

3 етап – аналізується ліквідність балансу підприємства, який передбачає оцінку активів за ступенем їх ліквідності і пасивів за ознакою терміновості їх погашення. На цьому етапі головною метою є перевірка одночасності надходження і витрачання фінансових ресурсів підприємства, тобто його здатність розраховуватись за своїми зобов'язаннями власним майном за певний період часу [4];

4 етап – проводиться оцінка рентабельності підприємства, тобто оцінка економічної ефективності підприємства – відносний показник, який відображає отриманий ефект із затратами або ресурсами, використаними для досягнення цього ефекту;

5 етап – розробка висновків та прийняття рішень щодо оптимізації джерел формування фінансових ресурсів, та шляхів покращення ефективності їх використання.

Незалежно від виду діяльності підприємства, фінансові ресурси є найціннішим його активом, який перебуває в постійному русі, забезпечуючи операційну, інвестиційну та фінансову діяльність підприємства. Значення та роль фінансових ресурсів для функціонування підприємства зумовлює потребу в ретельному аналізі фінансового стану підприємства, а саме аналізі аналізу формування і використання фінансових ресурсів.

Підвищенню ефективності такого аналізу сприяє науково обґрунтована технологія, що полягає у виявленні методів формування і обробки даних про фінансові ресурси з метою отримання об'єктивної оцінки фінансового стану, тенденцій розвитку та виявлення резервів підвищення ефективності використання фінансових ресурсів підприємства.

Наук. керівн. Алексєнко І. І.

Література: 1. Мельник О. М. Облік, аналіз та контроль фінансових ресурсів підприємства в процесі прийняття управлінських рішень / О. М. Мельник // Сучасні проблеми економіки і менеджменту : тези доповідей міжнародної науково-практичної конференції, Львів, 10 – 12 листопада 2011 року ; Національний університет "Львівська політехніка". – Львів : Видавництво Львівської політехніки, 2011. – С. 478–479. 2. Углярченко О. М. Формування фінансових ресурсів підприємств (на прикладі підприємств спиртової галузі України) : дис... канд. екон. наук: 08.04.01 / О. М. Углярченко ; Київський національний економічний ун-т. – К., 2005. 3. Бланк А. И. Управление использованием капитала / А. И. Бланк. – К. : Ника-Центр : Эльга, 2000. – 652 с. 4. Костирко Л. А. Стратегія фінансово-економічної діяльності господарюючого суб'єкта : методологія і організація : монографія. – Луганськ : Вид-во СХУ ім. В. Даля, 2002.

Студент 4 курсу
 фінансового факультету ХНЕУ ім. С. Кузнеця

МЕТОДИЧНІ ПІДХОДИ ДО ДІАГНОСТИКИ ТА ОЦІНЮВАННЯ ЙМОВІРНОСТІ БАНКРУТСТВА ПІДПРИЄМСТВ

Анотація. Розглянуто методичні підходи до діагностики та оцінювання банкрутства. Визначено найбільш оптимальні для українських підприємств моделі оцінювання банкрутства. Розроблено алгоритм діагностики та оцінювання ймовірності банкрутства підприємств галузі машинобудування.

Аннотация. Рассмотрены методические подходы к диагностике и оцениванию банкротства. Выделены наиболее оптимальные для украинских предприятий модели оценивания банкротства. Разработан алгоритм диагностики и оценивания вероятности банкротства для предприятий машиностроения.

Annotation. Methodical approaches to the diagnosis and evaluation of bankruptcy are considered. The most appropriate valuation models for Ukrainian enterprises bankruptcy were identified. An algorithm for diagnosis and assessment of the probability of bankruptcy for engineering enterprises was developed.

Ключові слова: банкрутство, методичний підхід, діагностика, модель, оцінка, ймовірність.

Розвиток глобальної фінансово-економічної кризи, погіршення фінансової, політичної стабільності та нерациональна економічна політика – все це призводить до збільшення кількості збиткових підприємств, які в більшості випадків знаходяться в стані банкрутства. Це, в свою чергу, вимагає від підприємств здійснення моніторингу свого фінансового стану за допомогою методів діагностики та оцінювання ймовірності банкрутства.

На сьогоднішній день питанням діагностики та оцінювання ймовірності банкрутства присвячені праці зарубіжних та вітчизняних науковців, а саме: Д. Дюрана, У. Бівера, Е. Альтмана, Л. Спрінгейта, Р. Ліса, Конана і Гольдера, Ж. Лего, Г. Савицької, В. Ковальова та О. Волкової, І. Жук, Л. Лігоненко, О. Терещенко, Т. Тесленко та ін. Незважаючи на таку велику кількість запропонованих методик щодо діагностики та оцінювання ймовірності банкрутства підприємства, на сьогоднішній день відсутній універсальний підхід, який би враховував специфіку діяльності вітчизняних підприємств в умовах мінливості економіки, що робить це питання досі актуальним. У зв'язку з цим метою даної статті є узагальнення існуючих методичних підходів і вибір найбільш оптимального з урахуванням особливостей українських підприємств та економіки країни в цілому.

Діагностика та оцінювання ймовірності банкрутства підприємства є процесом визначення та аналізу фінансового стану підприємства за допомогою різноманітних моделей та факторів для подальшої діагностики та оцінки ймовірності настання кризового стану підприємства. У практичній діяльності підприємства застосовують такі підходи до діагностики та оцінювання ймовірності банкрутства підприємства (рисунок) [1]:

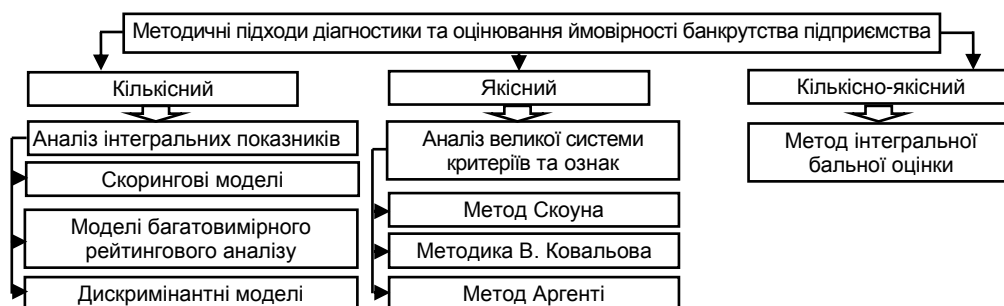

Рис. Класифікація існуючих підходів до діагностики та оцінювання ймовірності банкрутства підприємства

1) кількісний – діагностика конкретних фінансових параметрів і їх співвідношень (розрахункові коефіцієнти), у рамках даного підходу використовуються скорингові та інтегральні моделі;

2) якісний – аналіз стану (оптимальності) окремих функціональних підсистем управління (маркетинг, виробництво, кадри, фінанси тощо); найпоширенішими методами цього підходу є метод Аргенті, Скоуна та методика В. Ковальова;

3) кількісно-якісний – є узагальненням оцінювання фінансової стійкості підприємства, прикладом такого підходу є метод інтегральної бальної оцінки.

Найпоширенішим підходом до діагностики та оцінювання ймовірності банкрутства серед сучасних підприємств є кількісний, у рамках якого розраховується інтегральний показник на підставі скорингових та дискримінантних моделей. Такий вибір підприємств пов'язаний з простотою розрахунків та доступністю потрібної інформації. У зв'язку з великою кількістю запропонованих методик слід узагальнити та проаналізувати існуючі моделі та виявити серед них найбільш оптимальні для українських підприємств (таблиця).

Таблиця

Порівняльна характеристика моделей визначення ймовірності банкрутства підприємства [2 – 5]

Моделі	Переваги	Недоліки
Модель Сайфуліна – Кадикова	простота розрахунку	не дозволяє оцінити причини потрапляння підприємства "в зону неплатоспроможності"; залежність результатів оцінювання від досвіду і кваліфікації аналітика; незбалансованість значень вагових коефіцієнтів; прихильність до одного джерела інформації
Універсальна дискримінантна функція	широка критеріальна шкала оцінювання; системний і комплексний підходи	високий ступінь складності; інформативний характер показників; модель прийнята лише для підприємств США та Європи
Модель Спрінгейта	точність $\geq 90\%$	модель прийнята для підприємств США і Канади; коефіцієнти наведені в доларах; модель створена для оцінювання кредитоспроможності підприємств
П'ятифакторна модель Альтмана	простота розрахунку; наявність послідовності дослідження	застосовується лише на великих підприємств, що котирують свої акції на біржах; необхідність адаптації вагових коефіцієнтів та прогнозних значень; не враховуються коливання курсів акцій
Показник платоспроможності Ж. Конана і М. Гольдера	модель дозволяє виявити стратегічні проблеми підприємства	можна застосовувати лише відносно підприємств, що котирують свої акції на біржах; не враховує показники фінансової стійкості
Модель О. Терещенко	простота розрахунку; розроблена для вітчизняних підприємств, враховує галузеві особливості підприємства	відсутність поглибленої класифікації стійкості фінансового стану; отримання значень в границях від $-0,9$ до $0,9$ зобов'язує проводити додатковий аналіз для ідентифікації стійкості фінансового стану
Модель Д. Дюрана	дає комплексну оцінку фінансового стану підприємства	погана адаптація моделі; залежність визначення моделі від суб'єктивної думки фахівця
Модель У. Бівера	враховує специфіку вітчизняної економіки та сучасної міжнародної практики; є зручною в застосуванні	вагові коефіцієнти для індикаторів не передбачаються і підсумковий показник фінансового стану не розраховується

Аналіз літературних джерел та таблиці показав, що для вітчизняних підприємств промислової галузі найбільш прийнятною моделлю є модель О. Терещенка. Саме методика даного науковця найбільше враховує реалії ринкової економіки сучасного рівня розвитку України, адаптована до специфіки галузі і ринку функціонування та максимально повно відображає фінансовий стан підприємства. Ще однією моделлю, яка враховує специфіку вітчизняної економіки та, разом із тим, є зручною для коригування відносно локалізації підприємства та часу розгляду, є модель Сайфуліна – Кадикова. Окрім цього українські підприємства можуть використовувати модель Е. Альтмана, яка застосовується для підприємств машинобудування та коефіцієнти У. Бівера. Саме на підставі цих коефіцієнтів Міністерство економіки України рекомендує проводити фінансовий моніторинг підприємства для своєчасного виявлення тенденцій формування незадовільної структури балансу суб'єкта господарювання і вжиття випереджувальних заходів, спрямованих на запобігання банкрутства. Також дієвими для України є російські методи оцінювання ймовірності банкрутства підприємства, що пов'язано зі схожістю економік. Серед російських моделей слід використовувати моделі Ж. Лего та Ж. Конана і М. Гольдера.

Після розгляду та виділення моделей для вітчизняних підприємств можна запропонувати такий алгоритм діагностики та оцінювання ймовірності банкрутства [6]:

перший етап – відбір показників;

другий етап – аналіз ранніх ознак кризового стану підприємства;

третій етап – коефіцієнтний аналіз фінансового стану підприємства;

четвертий етап – діагностика на основі інтегральних показників з використанням моделей Е. Альтмана, Конана і Гольдера, Ж. Лего, О. Терещенко та коефіцієнта У. Бівера;

п'ятий етап – формування висновків та Звіту з діагностики та оцінки ймовірності банкрутства підприємства та рекомендації щодо її оптимізації.

Таким чином, проведене дослідження дозволило узагальнити існуючі методичні підходи до діагностики та оцінювання ймовірності банкрутства, виявити найбільш прийнятні до вітчизняної економіки та сформувані алгоритм для подальшого проведення діагностики та оцінки ймовірності банкрутства підприємств машинобудівної галузі.

Наук. керієн. Алексєєнко І. І.

Література: 1. Банкротство предприятия: анализ, учет и прогнозирование : учебн. пособ. / К. В. Балдин, В. В. Белугина, С. Н. Галицкая и др. – М. : Издательско-торговая корпорация "Дашков и К°", 2007. – 376 с. 2. Прохорова Ю. В. Антикризове фінансове управління підприємством : дис. на здобуття наук. ступ. канд. екон. наук : 08.00.04. "Економіка та управління підприємствами" / Ю. В. Прохорова. – К., 2008. – 216 с. 3. Лепейко Т. І. Аналіз сучасних методик прогнозування ймовірності банкрутства підприємств / Т. І. Лепейко, Т. О. Доценко // Фінансово-кредитна діяльність : проблеми теорії та практики : збірник наукових праць. – 2011. – № 1 (10). 4. Казиев К. В. Применение кризис-прогнозных моделей в диагностике финансовой состоятельности предприятий [Электронный ресурс] / К. В. Казиев, Б. В. Казиева. – Режим доступа : http://science.bsea.narod.ru/2007/ekonom_2007_2/kaziev_pr_im.htm. – Название с экрана. 5. Мікеріна М. Суперечності у застосуванні традиційних методик діагностики банкрутства на підприємствах в Україні зі значним ринковим потенціалом [Електронний ресурс] / М. Мікеріна, Г. Кучкова. – Режим доступа : http://feu.kneu.edu.ua/ua/confere_nce/conf_social_dev_ukr_12/section4/mikerina_kuchkova. – Назва з екрану. 6. Квасовницька Р. Етапність проведення діагностики кризового стану та ймовірності банкрутства підприємства / Р. Квасовницька, І. Кордоньць // Вісник Хмельницького національного університету. – 2011. – № 2 (3). – С. 130–135.

УДК 336.71:339.9

Хохлова К. С.

Студент 4 курсу
фінансового факультету ХНЕУ ім. С. Кузнеця

ОЦІНЮВАННЯ ФІНАНСОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ БАНКУ З ВИКОРИСТАННЯМ МІЖНАРОДНОГО ДОСВІДУ

Анотація. Розглянуто на підставі аналізу та узагальнення досліджень зарубіжних вчених основні методичні підходи до оцінювання фінансового стану банків, проаналізовано фінансову діяльність вітчизняних та зарубіжних банків, а також можливість упровадження зарубіжних методик у вітчизняну практику.

Аннотация. Рассмотрены на основании анализа и обобщения исследований зарубежных ученых основные методические подходы к оценке финансового состояния банков, проанализирована финансовая деятельность отечественных и зарубежных банков, а также возможность внедрения зарубежных методик в отечественную практику.

Annotation. The basic methodological approaches to the assessment of the financial condition of banks on the basis of the analysis and synthesis of studies of foreign scientists are considered. Financial activities of domestic and foreign banks, as well as a possibility of introducing foreign methods in domestic practice were analyzed.

Ключові слова: фінансовий стан банку, фінансова діяльність банку, прибуток банку, рентабельність.

Однією з найважливіших проблем у сучасній банківській практиці є проблема об'єктивного та комплексного оцінювання фінансового стану банків. Оцінювання діяльності кожного банку почи-

нається з визначення результатів, які були досягнуті менеджерами й акціонерами. Аналіз фінансової стійкості банків, базуючись на загальноприйнятих прийомах та інструментах, має власну методологію, що зумовлена специфікою та змістом діяльності банку. Існуючі методики оцінки ґрунтуються на застосуванні значної кількості як абсолютних, так і відносних показників, що ускладнює отримання узагальненої оцінки фінансової стійкості. У зв'язку із цим важливим та своєчасним є питання розробки комплексної методики оцінки фінансової стійкості банків, яка б відповідала світовим стандартам. Отже, розгляд закордонного досвіду оцінки фінансової стійкості банків та його впровадження в практику роботи вітчизняних банків є актуальним.

Питання, що стосуються методик оцінки фінансової стійкості банків, знаходять широке відображення у публікаціях вітчизняних та зарубіжних вчених та економістів, зокрема у працях Роуз П. С., В. Коваленко, Н. Шелудька, З. Щибиволока, Р. Тиркала, У. Грудзевич, Герасимовича А. М., Примостокої Л. О., Парасія-Вергуненка І. М., Кіндрацької Л. М., Колоскової Н. В., Ласточкіної А. І., Іванова В. В. та ін.

У вітчизняній та закордонній практиці застосовують різноманітні методи оцінки діяльності банків. Отже, єдиної універсальної методики немає, оскільки всі банки різняться за функціональним призначенням, комплексом виконуваних операцій та послуг, складом клієнтів, а також за типом реалізації політики на фінансовому ринку.

У сучасних умовах переходу української звітності та бухгалтерського обліку до міжнародних стандартів слід також активно вивчати зарубіжний досвід використання фінансової звітності для оцінки діяльності банку [1].

Основним узагальнюючим показником результативності банківської діяльності за кордоном визнана рентабельність (K_1), що розраховується як норма прибутку на капітал:

$$K_1 = \frac{\text{Прибуток}}{\text{Капітал}}. \quad (1)$$

K_1 показує, як функціонує банк із точки зору його акціонерів, але не тільки. K_1 – універсальний показник, він синтезований з двох параметрів: прибутковості активів (K_2) і коефіцієнта достатності капіталу (K_3), що відображають внутрішню політику банку, професіоналізм його апарату.

$$\frac{\text{Прибуток}}{\text{Капітал}} = \frac{\text{Прибуток}}{\text{Активи}} \cdot \frac{\text{Капітал}}{\text{Активи}} = \frac{\text{Прибуток}}{\text{Активи}} \times \frac{\text{Активи}}{\text{Капітал}}. \quad (2)$$

Рентабельність банківської діяльності знаходиться в прямій залежності від "працездатності" активів, їх прибутковості, а також зворотній залежності від коефіцієнта достатності капіталу. Інакше кажучи, банку вигідно функціонувати на межі ризику, тобто з найменшим забезпеченням активів власним капіталом.

Основні напрями роботи банку щодо поліпшення прибутковості активів (K_2) можна вивести на основі розкладу цього показника на два співмножники:

$$K_2 = \frac{\text{Прибуток}}{\text{Активи}} = \frac{\text{Доходи}}{\text{Активи}} \times \frac{\text{Прибуток}}{\text{Доходи}}. \quad (3)$$

Прибутковість активів знаходиться в прямій залежності від доходів активів (K_4) і частки прибутку в доходах банку (K_5).

Якісну оцінку впливу цих компонентів на прибутковість активів дає аналіз кожного з них окремо. K_4 характеризує діяльність банку з точки зору ефективності розміщення активів, тобто їх можливостей створювати дохід. У свою чергу, сумарна прибутковість активів складається з процентних та непроцентних доходів.

$$K_4 = \frac{\text{Доходи}}{\text{Активи}} = \frac{\text{Процентні доходи}}{\text{Активи}} + \frac{\text{Непроцентні доходи}}{\text{Активи}}. \quad (4)$$

На доходи від позичкових операцій (D_1) впливають ринковий рівень процентної ставки за кредитом, різний рівень прибутковості окремих активних операцій, структура кредитного портфеля і частка кредитних активів, що приносять дохід у сукупних активах.

Показник, який відображає здатність банку контролювати свої витрати (K_5), розкладається на такі складові:

$$K_5 = \frac{\text{Прибуток}}{\text{Доходи}} = \frac{\text{Доходи}}{\text{Доходи}} - \frac{\text{Податок}}{\text{Доходи}} - \frac{\text{Непроцентні витрати}}{\text{Доходи}} - \frac{\text{Процентні витрати}}{\text{Доходи}}. \quad (5)$$

Найбільший вплив на зменшення частки прибутку у валовому доході надають процентні та непроцентні витрати.

Слід підкреслити, що всі наведені показники тільки тоді реально відображають картину, якщо розраховуються на базі середніх величин. Опубліковані ж баланси банків дають інформацію тільки в статистиці, як правило, на річні або квартальні дати. Визначена на їх основі рентабельність дуже умовно характеризує банківську діяльність за аналізований період, оскільки прибуток створювався протягом року, а статутний фонд міг зрости тільки в останньому кварталі [2]. Аналіз наведених показників подано в таблиці.

Аналіз фінансової діяльності вітчизняних та зарубіжних банків за 2012 рік

№ п/п	Банки	Показники				
		Рентабельність капіталу K_1	Прибутковість активів K_2	Коефіцієнт достатності капіталу K_3	Доходність активів K_4	Частка прибутку в доходах банку K_5
Вітчизняні банки						
1	ПАТ "ПриватБанк"	0,08	0,01	0,12	0,01	0,98
2	ПАТ "Креді Агріколь Банк"	0,16	0,02	0,13	0,02	0,99
3	ПАТ КБ "Південкомбанк"	0,03	0,01	0,07	0,01	0,99
4	АТ "Дельта Банк"	0,03	0,01	0,09	0,01	1,67
Зарубіжні банки						
1	China Construction Bank	0,04	0,01	0,11	0,01	0,96
2	ОАО АК "Байкал Банк"	0,11	0,01	0,08	0,21	0,04
3	ЗАО АКБ "Алеф Банк"	0,03	0,01	0,16	0,03	0,15
4	U.S. Bank	0,14	0,02	0,12	0,06	0,25

Оптимальне значення (ROE), на думку західних аналітиків, повинне знаходитися у межах 10 – 20 %. Значення базується на показниках ринку, а на сьогоднішній день даний показник застосовують у якості визначення поточного доходу для власників банку. За даними аналізу в межах 10 – 20 % знаходяться такі банки, як ПАТ "Креді Агріколь Банк" – 16 % та із зарубіжних: ОАО АК "Байкал Банк" – 11 %, U.S. Bank – 14 % відповідно.

Проведений аналіз прибутковості активів показав, що банки працюють рентабельно, оскільки значення прибутковості активів повинно перевищувати 1 %.

Коефіцієнт достатності капіталу – основний норматив, який зобов'язані дотримуватися всі кредитні організації. Мінімальне його значення, встановлене регулятором – 10 %. Зарубіжні банки досить суворо ставляться до дотримання кредитними організаціями нормативу. Якщо, наприклад, у банку він стає менше 2 %, ЦБ зобов'язаний відкликати у нього ліцензію.

Аналіз і оцінка фінансової діяльності банку, на думку автора, не може зосереджуватись лише визначенням показників прибутку і рентабельності. Слід визначити, за рахунок чого досягається окрема величина прибутку. Так, необхідно знати співвідношення власних і залучених ресурсів; чи виконує статутний капітал функції, які на нього покладені; якісну структуру активів і пасивів; який рівень ризику (кредитного, валютного, процентного) супроводжує отримання прибутку.

Дослідивши міжнародний досвід оцінки фінансової діяльності банку, було визначено, що розглянуті методичні підходи до оцінки ефективності побудовані на основі розрахунків коефіцієнтів прибутковості ("класичних показниках" ROE, ROA), які не враховують концепції "прибуток-ризик", і зосереджені на розрахунках лише доходності без врахування ризиків. Виходячи з проведеного аналізу, банкам України необхідно застосувати рейтингові моделі оцінки фінансової стійкості банків (PATROL, ORAP, CAMEL), які широко використовуються в зарубіжній практиці.

Наук. керівн. Кондусова Л. Ф.

Література: 1. Таранов Д. М. Аналітичні можливості балансу банку при оцінці діяльності банківської установи / Д. М. Таранов // Економіка АПК. – 2010. – № 4. – С. 87–91. 2. Анализ финансовых результатов банковской деятельности : учебн. пособ. / С. Ю. Буевич, О. Г. Королев. – 2-е изд. – М. : КНОРУС, 2005. – 160 с. 3. China Construction Bank. – Access mode : http://www.asia.ccb.com/hongkong/doc/about_us/press_annual_2012.pdf. 4. U.S. Bank. – Access mode : <http://phx.corporate-ir.net/phoenix.zhtml?c=117565&p=irol-proxy>. 5. Офіційний сайт ПАТ "ПриватБанку". – Режим доступу : http://old.privatbank.ua/files/2_13_22_yearau.pdf. – Назва з екрану. 6. Офіційний сайт ПАТ "Креді Агріколь Банк". – Режим доступу : http://credit-agricole.com.ua/files/site/fin_zvit_2012_last.pdf. – Назва з екрану. 7. Офіційний сайт ПАТ КБ "Південкомбанк". – Режим доступу : http://www.pivdencombank.com/fileadmin/template/files/12/annual_report_2012_ua.pdf. – Назва з екрану. 8. Офіційний сайт АТ "Дельта Банк". – Режим доступу : http://deltabank.com.ua/f/1/about/financial_results/Annual%20Report%202013%20-%20UA.pdf. – Назва з екрану. 9. Офіційний сайт ОАО АК "Байкал Банк". – Режим доступу : <http://www.bbank.ru/about/documentation/financial/>. – Назва з екрану. 10. Офіційний сайт ЗАО АКБ "Алеф Банк". – Режим доступу : <http://www.alefbank.ru/finreport11/>. – Назва з екрану.

Студент 4 курсу
фінансового факультету ХНЕУ ім. С. Кузнеця

ОПТИМІЗАЦІЯ СТРУКТУРИ КАПІТАЛУ ПІДПРИЄМСТВА

Анотація. Розглянуто процес оптимізації структури капіталу, його основні етапи, методологію та теоретичні підходи до визначення сутності поняття "оптимізація капіталу". Обґрунтовано необхідність застосування оптимізації структури капіталу. Визначено основні фактори, які впливають на формування та використання структури капіталу підприємства. Запропоновано ідеї щодо її вдосконалення.

Аннотация. Рассмотрен процесс оптимизации структуры капитала, его основные этапы, методология и теоретические подходы к определению сущности понятия "оптимизация капитала". Обоснована необходимость применения оптимизации структуры капитала. Определены основные факторы, влияющие на формирование и использование структуры капитала предприятия. Предложены идеи по ее совершенствованию.

Annotation. The article deals with the process of optimizing the capital structure, its milestones, methodology and theoretical approaches to defining the essence of the concept "capital optimization." The necessity of optimization of capital structure is substantiated. The main factors that affect the formation and use of the capital structure of a company are identified. Ideas for improvements are suggested.

Ключові слова: оптимізація структури капіталу, власний капітал, позиковий капітал, методи оптимізації структури капіталу, фінансовий важіль (леверидж).

Ефективність функціонування будь-якого підприємства залежить від правильного та ефективного управління капіталом підприємства. Його важливою складовою є оптимізація структури капіталу.

Оптимізація структури капіталу є одним із важливих процесів в управлінні формуванням капіталу і під час організації підприємства. Оптимізація структури капіталу показує таке співвідношення використання власного і позикового капіталу, за якого можна спостерігати ефективний взаємозв'язок між коефіцієнтом фінансової рентабельності та коефіцієнтом фінансової стійкості, і тим самим збільшується ринкова вартість підприємства.

Аналіз літературних джерел свідчить про великий інтерес вчених до цього питання. Так, питанню оптимізації структури капіталу присвячено праці таких вчених, як: Бланк І. А., Головка Т. В., Подольська В. О., Сагова С. В., Савицька Г. В., Яремко І. Й., Яріш О. В. та ін. [1 – 5]. Усі ці вчені звертають увагу на оптимальне співвідношення між власним і позиковим капіталом, за якого забезпечується найефективніша пропорційність між дохідністю та фінансовою стійкістю підприємства.

Але на сьогодні немає єдиного універсального методу оптимізації структури капіталу, застосовуючи який підприємство визначило б оптимальне співвідношення між власним і позиковим капіталом.

Метою даного дослідження є визначення сутності "оптимізації капіталу".

Аналіз літературних джерел [1 – 5] дає змогу визначити термін "оптимізація структури капіталу" як співвідношення між власним і позиковим капіталом, за якого підприємство отримує максимальний прибуток і має максимальну рентабельність.

На думку Бланка І. О., оптимальна структура капіталу становить таке співвідношення використання власних і позикових коштів, за умови якого забезпечується ефективна пропорційність між коефіцієнтом фінансової рентабельності та коефіцієнтом стійкості підприємства, тобто максимізується його ринкова вартість [1, с. 213].

Схоже визначення оптимізації структури капіталу дають Головка Т. В. та Сагова С. В. [2, с. 8].

Подольська В. О. та Яріш О. В. вважають, що оптимізація структури капіталу – це таке співвідношення між власним і позиковим капіталом, за якого забезпечується найефективніша пропорційність між дохідністю та фінансовою стійкістю підприємства [3, с. 355].

Таким чином, в економічній літературі мають місце різні думки щодо сутності оптимізації структури капіталу. Але вирішення цього питання потребує комплексного підходу.

Формування структури капіталу становить систему принципів і методів розробки та реалізації рішень, пов'язаних зі встановленням оптимальних параметрів його обсягу та структури, а також його залученням з різних джерел та в різноманітних формах для здійснення господарської діяльності підприємства

Процес оптимізації структури капіталу базується на певному механізмі, який становить систему основних елементів і функцій, що регулюють процес розробки та реалізації рішень у цій сфері (рисунок).

Для розрахунку оптимальної структури капіталу, спираючись на критерій максимізації фінансової рентабельності, застосовують механізм фінансового важеля. Він дає можливість, використовуючи переваги використання позиченого капіталу, збільшити рівень показника рентабельності власного капіталу.

На думку Бланка І. О., фінансовий леверидж – це один із основних механізмів реалізації такого завдання фінансового менеджменту, як максимізація рівня рентабельності за заданим рівнем фінансового ризику. Ефектом фінансового левериджу він називає показник, який відображає рівень додатково генерованого прибутку власним капіталом за різної структури залучення позикового капіталу [5, с. 513].

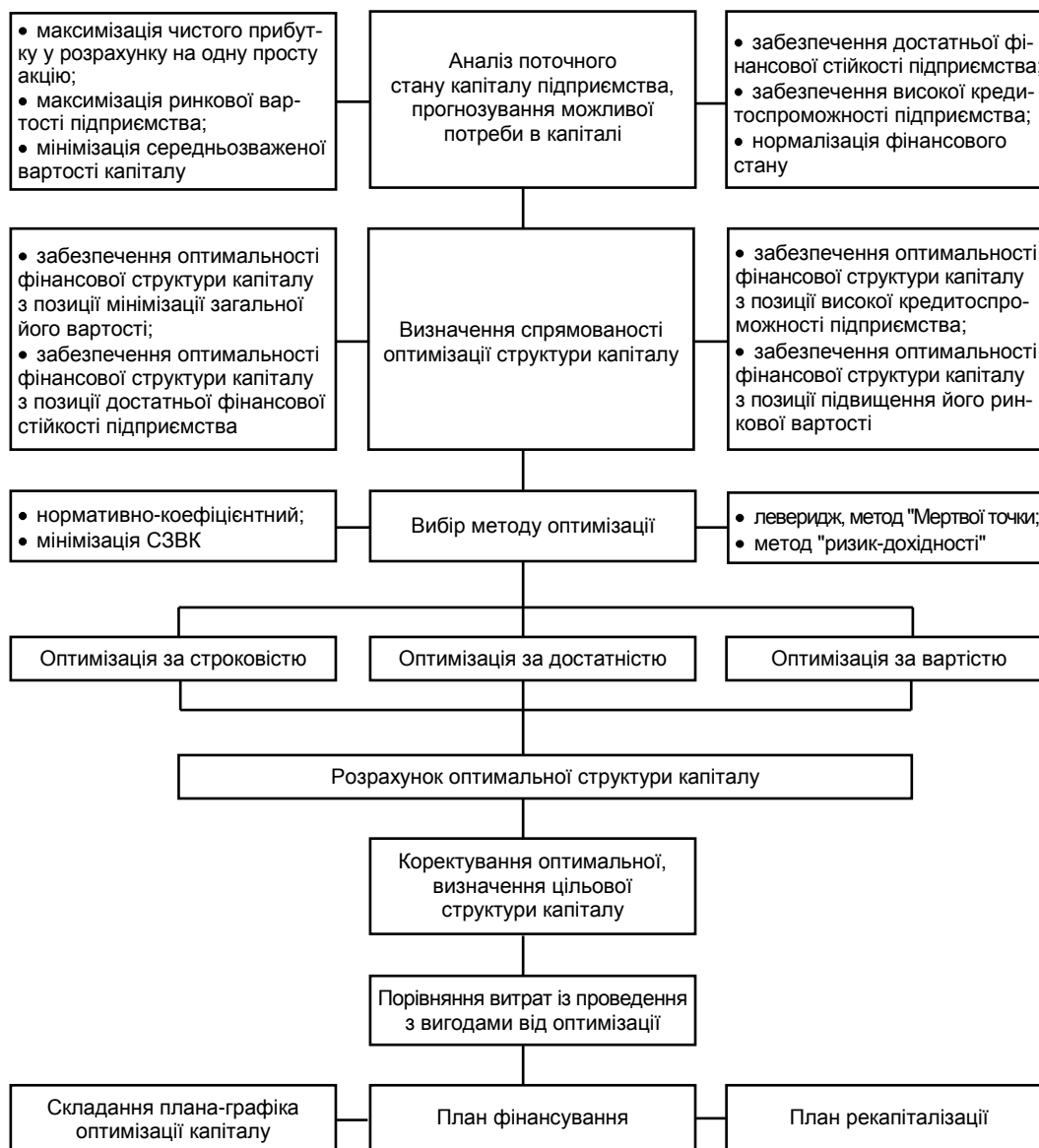

Рис. Схеми оптимізації структури капіталу

При цьому для розрахунку ефекту фінансового левериджу використовують таку формулу:

$$ЕФЛ = (1 - Спп) \times (Квра - Св) \times (ВК / ЗК),$$

де Спп – ставка податку на прибуток;

Квра – коефіцієнт валової рентабельності активів, %;

Св – ставка відсотка за кредит, що сплачується підприємством за використання залученого капіталу, %;

ЗК – середня сума залученого капіталу;

ВК – середня сума власного капіталу.

Зарубіжні та вітчизняні економісти вважають фінансовий важіль (леверидж) одним із головних показників впливу структури капіталу на прибутковість підприємства.

Позитивний ефект фінансового важеля виникає у тих випадках, коли диференціал має додатне значення, тобто позиковий капітал, який отримано під фіксований відсоток, використовується підприємством у процесі діяльності таким чином, що приносить більш високий прибуток, ніж фінансові витрати на його залучення. Крім того, цей ефект виникає завдяки використанню не лише платного кредиту, але і безоплатних позикових ресурсів. І чим вищою є частка останніх у загальній сумі позикових коштів, тим вищим є значення ефекту фінансового левериджу. До певного моменту його можна підвищити за рахунок плеча фінансового важеля, проте необхідно пам'ятати, що висока частка позикового капіталу у складі джерел формування капіталу підприємства веде до ризику втрати фінансової стійкості підприємства [6, с. 18].

Оптимізація капіталу за критерієм мінімізації його вартості. Процес цієї оптимізації базується на попередній оцінці вартості власного та залученого капіталу за різних умов його залучення і здійснення багатоваріантних розрахунків середньозваженої вартості капіталу.

Оптимізація структури капіталу за критерієм мінімізації рівня фінансових ризиків. Цей метод оптимізації структури капіталу пов'язаний з процесом диференційного вибору фінансування різних складових активів підприємства. З цією метою всі активи підприємства поділяють на три групи:

а) необоротні активи;

б) постійна частина оборотних активів – незмінна частина сукупного їх розміру, яка не залежить від сезонних та інших коливань обсягу операційної діяльності і не пов'язана з формуванням запасів сезонного зберігання, довгострокового завезення і цільового призначення. Інакше кажучи, вона розглядається як незнижуваний мінімум оборотних активів, необхідний підприємству для здійснення поточної операційної діяльності;

в) змінна частина оборотних активів – варіююча частина сукупного розміру, яка пов'язана із сезонним зростанням обсягу реалізації продукції, необхідністю формування в окремі періоди діяльності підприємства товарних запасів сезонного зберігання, дострокового завезення і цільового призначення. У складі цієї змінної частини оборотних активів виділяють максимальну і середню потребу в них.

Таким чином, оптимізація структури капіталу – це важливий етап стратегічного аналізу капіталу, який полягає у визначенні такого співвідношення між вартістю, втіленою у кошти підприємства, які йому належать і приносять прибуток, та вартістю, інвестованою в грошові кошти, що залучаються на основі їх повернення, за умови чого досягається максимальна ефективність діяльності підприємства. У процесі оптимізації структури капіталу необхідно враховувати кінцевий результат діяльності підприємства, тобто фінансовий результат від звичайної діяльності до оподаткування. Під час розрахунку оптимального співвідношення власного та позикового капіталу необхідно враховувати не тільки вже відпрацьовані методи оптимізації структури капіталу, але й показники резерву капіталу, рентабельності капіталу підприємства та кредитоспроможності.

Наук. керівн. Сабліна Н. В.

Література: 1. Бланк И. А. Управление формированием капитала / И. А. Бланк. – К. : Ника-Центр, 2000. – 512 с. 2. Головки Т. В. Стратегічний аналіз : навч.-метод. посіб. / Т. В. Головки, С. В. Сагова ; за ред. М. В. Кузьмелюго. – К. : КНЕУ, 2002. – 198 с. 3. Подольська В. О. Фінансовий аналіз : навч. посібн. / В. О. Подольська, О. В. Ярш. – К. : Центр навч. л-ри, 2007. – 488 с. 4. Крамаренко Г. О. Фінансовий аналіз : підручник / Г. О. Крамаренко, О. Є. Чорна. – К. : Центр навч. л-ри, 2008. – 392 с. 5. Бланк И. А. Финансовый менеджмент : учебный курс / И. А. Бланк. – 2-е изд., перераб. и доп. – К. : Ника-Центр, Эльга, 2004. – 656 с. 6. Ярмко І. Й. Управління капіталом підприємства: економічний і фінансовий інструментарій : монографія / І. Й. Ярмко. – Львів : Каменяр, 2006. – 176 с. 7. Давыдова Г. В. Методика количественной оценки риска банкротства предприятия / Г. В. Давыдова, А. Ю. Беликов // Управление риском. – 1999. – № 3.

Хрумало А. Ю.

УДК 338.1:336-026.564

Студент 4 курсу
фінансового факультету ХНЕУ ім. С. Кузнеця

ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ДОСЛІДЖЕННЯ ПОНЯТТЯ "ФІНАНСОВА СТІЙКІСТЬ" ГОСПОДАРЮЮЧИХ СУБ'ЄКТІВ

Анотація. Досліджено поняття "фінансова стійкість" господарюючих суб'єктів, що в умовах переходу до ринкової економіки є основою подальшого розвитку вітчизняного підприємництва.

Анотация. Исследовано понятие "финансовая устойчивость" хозяйствующих субъектов, которое в условиях перехода к рыночной экономике является основой дальнейшего развития отечественного предпринимательства.

© Хрумало А. Ю., 2014

Annotation. This paper investigates the concept of financial stability of businesses, that in the transition to a market economy is the basis for the further development of domestic business.

Ключові слова: фінансова стійкість, фінансовий стан, платоспроможність, ліквідність, кредитоспроможність.

Трансформації в економіці країни створюють інші умови для діяльності підприємств, а також нове зовнішнє середовище для функціонування. До таких змін кожна система на підприємстві адаптується по-новому, але метою кожного підприємства залишається стабільне функціонування на ринку. Підприємство, як первинна ланка в економічній системі, своєю фінансовою стійкістю забезпечує загальну стійкість національної економіки. Фінансова стійкість підприємства є однією з головних умов успішної і стабільної роботи підприємства в ринкових умовах. Актуальність даної теми пов'язана з тим, що досягнення стану фінансової стійкості можливе за використання теоретичної бази, в основі якої лежить визначення категорії "фінансова стійкість". Питанням фінансової стійкості присвячено широке коло публікацій багатьох вчених-економістів, таких, як Бланк І. А., Коробов М. Я., Заюкова М. С., Мельник О. М., Родіонова В. М., Федотова М. О., Білик М. В., Мамонтова Н. А., Шермет А. Д., Сайфулін Р. С., Лахтіонова Л. А., Чеботарев Н. Ф., Кошева І. П., Канке О. О. та ін.

Стійкий фінансовий стан формується в процесі всієї виробничо-господарської діяльності підприємства. Стійкість підприємства є якісною характеристикою його стану, індикатором його "здоров'я", запорукою його життєздатності і підґрунтям стабільності на ринку і розвитку у конкурентному середовищі. Стійка робота підприємства дозволяє йому забезпечувати досить високий конкурентний рівень і стабільне становище на ринку. Тому концентрація уваги і зусиль на забезпеченні стійкості підприємства є постійним і важливим завданням, з яким зіштовхуються керівники практично всіх ланок управління.

Метою статті є узагальнення поняття "фінансова стійкість" підприємства.

Поняття "фінансова стійкість" організації багатогранне, ширше за поняття "платоспроможність" і "кредитоспроможність", оскільки включає оцінку різних сторін діяльності організації.

Багато вчених розглядали поняття фінансової стійкості як невід'ємної складової фінансового стану успішно діючого підприємства. Порівняльна характеристика тлумачень поняття "фінансова стійкість" підприємства сучасними авторами наведена в таблиці.

Таблиця

Визначення поняття фінансової стійкості підприємства в економічних літературних джерелах

Визначення	Автори
1	2
Фінансова стійкість – це такий стан підприємства, за якого обсяг його власних коштів достатній для погашення зобов'язань у довгостроковому періоді, кошти, які вкладені у підприємницьку діяльність, окупаються за рахунок грошових надходжень від господарської діяльності, а отриманий прибуток забезпечує самофінансування та незалежність підприємства від зовнішніх залучених джерел формування активів	Заюкова М. С. [1, с. 13]
Фінансова стійкість – це характеристика стабільності фінансового стану підприємства, що забезпечується високою часткою власного капіталу в загальній сумі фінансових ресурсів, які використовуються	Бланк І. А. [2]
Фінансова стійкість – здатність суб'єкта господарювання функціонувати та розвиватися, зберігати рівновагу своїх активів та пасивів у мінливому внутрішньому та зовнішньому середовищі, яка гарантує його постійну платоспроможність та інвестиційну привабливість в межах допустимого рівня ризику	Савицька Г. В. [3, с. 619]
Фінансова стійкість відображає стан фінансових ресурсів, за якого підприємство здатне шляхом ефективного їх використання забезпечити безперервний процес виробництва та реалізації продукції, а також витрати з його розширення та оновлення. Платоспроможність підприємства є найважливішою ознакою фінансової стійкості. Фінансовий добробут та ступінь ділової активності підприємства характеризують також величина і динаміка рентабельності. Найвищою формою фінансової стійкості підприємства є його здатність розвиватися в умовах мінливого внутрішнього та зовнішнього середовища. Фінансова стійкість – це комплексне поняття і є таким станом ресурсів, яке забезпечує розвиток підприємства на основі зростання прибутку та капіталу за збереження платоспроможності та кредитоспроможності за умови допустимого рівня ризику	Родіонова В. М., Федотова М. О. [4, с. 38]
Фінансова стійкість – це тоді, коли параметри діяльності підприємства відповідають критеріям позитивної характеристики фінансового стану. Фінансова стійкість формується під впливом рентабельності діяльності. Якщо підприємство збиткове, малорентабельне, якщо величина прибутку падає, говорити про задовільний фінансовий стан, фінансову стійкість не доводиться	Коробов М. Я. [5, с. 154]

1	2
Фінансова стійкість – це результат, який свідчить про забезпечення підприємства власними фінансовими ресурсами, рівень їхнього використання та напрями розміщення. Вона тісно пов'язана з ефективністю виробництва, а також з кінцевими результатами діяльності підприємства	Шеремет А. Д., Сайфулін Р. С. [6, с. 212]
Фінансова стійкість характеризується ефективним формуванням і використанням грошових ресурсів, необхідних для нормальної виробничо-комерційної діяльності. До власних фінансових ресурсів, якими розпоряджається підприємство, відносять, насамперед, чистий (нерозподілений) прибуток і амортизаційні відрахування. Зовнішньою ознакою фінансової стабільності виступає платоспроможність господарюючого суб'єкта. Вона виражає здатність фірми виконувати свої фінансові зобов'язання, що випливають із комерційних, кредитних і інших угод платіжного характеру	Білик М. В. [7, с. 312]
Фінансова стійкість – економічний стан підприємства, за якого забезпечується стабільна фінансова діяльність, постійне перевищення доходів над витратами, вільний обіг грошових коштів, ефективне управління підприємства, фінансовою стійкістю, безперервний процес виробництва і реалізації продукції, розширення та оновлення виробництва. Свідчить про забезпеченість підприємства власними фінансовими ресурсами, рівень їх використання, напрями розміщення	Мамонтова Н. А. [8]

Дослідження різних точок зору стосовно змісту поняття "фінансова стійкість" показує, що з досліджуваної проблеми немає єдиного погляду різних авторів. Не всі автори викладають своє формулювання поняття "фінансова стійкість". Більшість із них представляють фінансову стійкість більш вузько, ніж варто було б, виражаючи фінансову стійкість одним або двома показниками. Однак очевидно, що фінансова стійкість – багатовимірне економічне явище, а отже, виражається системою показників. Завданням аналізу фінансової стійкості підприємства є об'єктивна оцінка величини та структури його активів і пасивів з метою визначення незалежності підприємства.

На думку автора статті, найбільш доцільним було визначення Родіонова В. М. та Федотова М. О., а також Мамонтової Н. А., які стверджують, що стійкий фінансовий стан – це, перш за все, стабільне та безперебійне функціонування підприємства, а найвища фінансова стійкість підприємства досягається у разі його здатності розвиватися в умовах мінливого внутрішнього та зовнішнього середовища. Тобто будь-яке підприємство повинно зростати до такого рівня фінансової стійкості, за якого б негативні зовнішні та внутрішні фактори не мали суттєвого впливу на процес виробництва та реалізації продукції.

У системі складових елементів фінансової стабільності підприємства фінансова стійкість займає одне із головних місць. Тому необхідним є пошук шляхів досягнення певного ступеня фінансової стійкості підприємства. Для забезпечення фінансової стабільності функціонування підприємства у перспективі необхідно визначити конкретний рівень фінансової стійкості та здійснювати її кількісну оцінку. Велике значення мають визначення "певного ступеня" фінансової стійкості, низки чинників, що обумовлюють межу стійкості, обґрунтованості методичних підходів до її оцінки, особливо в умовах економіки кризового періоду. Кожне підприємство має визначити межу своєї фінансової стійкості. Недостатня фінансова стійкість підприємства може призвести до його неплатоспроможності, а надлишкова – сприятиме створенню "зайвих" запасів та резервів, у зв'язку з чим зростуть витрати на їх утримання, спостерігатиметься недоотримання прибутку та гальмування темпів економічного розвитку підприємства. Оцінювання фінансової стійкості підприємства має на меті об'єктивний аналіз величини та структури активів і пасивів підприємства та визначення на цій основі міри його фінансової стабільності й незалежності, а також відповідності фінансово-господарської діяльності підприємства цілям його статутної діяльності [1].

Тому, відповідно до критеріїв фінансової стійкості, які пропонує Мамонтова Н. А., можна виділити такі типи фінансової стійкості підприємства:

- 1) абсолютна фінансова стійкість (трапляється дуже рідко) – коли власні кошти забезпечують запаси й витрати;
- 2) нормальний стійкий фінансовий стан – коли запаси й витрати забезпечуються сумою власних оборотних коштів та довгостроковими позиковими джерелами;
- 3) нестійкий фінансовий стан – коли запаси й витрати забезпечуються за рахунок власних оборотних коштів, довгострокових позикових джерел та короткострокових кредитів і позик, тобто за рахунок усіх основних джерел формування запасів і витрат;
- 4) кризовий фінансовий стан – коли запаси й витрати не забезпечуються джерелами їх формування, підприємство наближається до межі банкрутства.

Головним у фінансовій діяльності є правильна організація і використання оборотних коштів. Тому в процесі аналізу фінансового стану питанням раціонального використання оборотних коштів приділяється переважна увага [8].

Визначення стандартизованої межі фінансової стійкості є складним процесом. Загальна стійкість підприємства може бути забезпечена лише за умови стабільної реалізації (своєчасної

оплати за поставлену продукцію, надані послуги, виконані роботи) й одержання виручки від реалізації продукції, достатньої за обсягом, щоб виконати свої зобов'язання перед бюджетом, розрахуватися з постачальниками, кредиторами, працівниками тощо. Отже, загальна стійкість підприємства передбачає, насамперед, такий рух його грошових потоків, який забезпечує постійне перевищення доходів над витратами [9].

Таким чином, у контексті викладеного можна зробити висновок, що думки сучасних економістів з приводу поняття та сутності фінансової стійкості підприємства розділилися. У процесі дослідження систематизовано наявний матеріал та виявлено, на погляд автора, найбільш раціональне визначення поняття фінансової стійкості підприємства. Фінансова стійкість підприємства – це стабільне й успішне функціонування підприємства, що заключається в безперервному процесі виробництва і реалізації продукції, розширенні та оновленні виробництва, розвитку підприємства на основі зростання прибутку та капіталу за збереження платоспроможності та кредитоспроможності за умови допустимого рівня ризику. Більш достовірна оцінка фінансової стійкості дає змогу забезпечити аналіз фактичного фінансового стану підприємства, зокрема, його платоспроможності та ліквідності.

Наук. керівн. Кузенко Т. Б.

Література: 1. Заюкова М. С. Теорія фінансової стійкості підприємства : монографія / М. С. Заюкова, О. В. Мороз та ін. ; за ред. М. С. Заюкової. – Вінниця : УНІВЕРСУМ, 2004. – 155 с. 2. Бланк И. А. Основы финансового менеджмента / И. А. Бланк. – 2-е изд., перераб и доп. – К. : Эльга ; Ника-Центр, 2004. – 656 с. 3. Савицкая Г. В. Анализ хозяйственной деятельности предприятия / Г. В. Савицкая. – Мн. : Новое знание, 2002. – 704 с. 4. Родионова В. М. Финансовая устойчивость предприятия в условиях инфляции / В. М. Родионова, М. А. Федотова. – М. : "Перспектива", 2005. – 98 с. 5. Коробов М. Я. Фінансово-економічний аналіз діяльності підприємств : навч. посібн. / М. Я. Коробов. – К. : Знання, 2000. – 378 с. 6. Шеремет А. Д. Методика финансового анализа / А. Д. Шеремет, Р. С. Сейфулин. – М. : Финансы и статистика. – 2001. – 428 с. 7. Билык М. Анализ финансовой стабильности и устойчивости предприятия / М. Билык // Справочник экономиста. – 2004. – № 1. – С. 53–59. 8. Мамонтова Н. А. Фінансова стійкість акціонерних підприємств і методи її забезпечення (на прикладі підприємств харчової промисловості) : автореф. дис. на здобуття канд. екон. наук : Інститут економічного прогнозування НАН України ; Н. А. Мамонтова. – К. : Науковий світ, 2001. – 17 с. 9. Усатюк К. К. Фінансова стійкість підприємства / К. К. Усатюк ; Науковий вісник НЛТУ України. – 2011. – С. 198–200.

УДК 658.14/.17:005.52

Ципаринда А. О.

Студент 4 курсу
фінансового факультету ХНЕУ ім. С. Кузнеця

ПОБУДОВА ТАКСОНОМІЧНОГО ПОКАЗНИКА ОЦІНКИ РІВНЯ ФІНАНСОВОЇ СТІЙКОСТІ ПІДПРИЄМСТВА

Анотація. Розглянуто можливість застосування таксономічного аналізу для оцінки фінансової стійкості малих підприємств галузі торгівлі. Побудовано таксономічний показник оцінки фінансової стійкості ТОВ "ТД "Водний Світ", надано його економічну характеристику, сформувано аналітичні висновки.

Аннотация. Рассмотрена возможность применения таксономического анализа для оценки финансовой устойчивости малых предприятий отрасли торговли. Построен таксономический показатель оценки финансовой устойчивости ООО "ТД "Водный Мир", предоставлена его экономическая характеристика, сформированы аналитические выводы.

Annotation. The possibility of using taxonomic analysis to assess the financial sustainability of small trading enterprises was considered. A taxonomic indicator of financial stability of "PLC "TH "Water World" was built, its economic characteristic was given, analytical conclusions were made.

Ключові слова: фінансова стійкість, оцінка, незалежність від зовнішніх джерел фінансування, таксономічний показник рівня розвитку, метод таксономічного аналізу.

Фінансова стійкість підприємства – це багатокомпонентне поняття, що відображає відтворювальний процес і знаходиться під впливом різноманітних зовнішніх та внутрішніх чинників. Комплексність категорії фінансової стійкості суб'єктів господарювання полягає у відображенні в ній рівня фінансового стану та фінансових результатів підприємства, його здатності виконувати свої зобов'язання та забезпечувати подальший розвиток під час збереження платоспроможності і незалежності від зовнішніх джерел фінансування. Проблема аналізу та оцінки фінансової стійкості підприємства, пошук причин її зниження, можливостей забезпечення, визначення показників, що можуть сигналізувати про початок кризи, передбачення шляхів підвищення фінансової стійкості та розробка заходів для підтримки її на стабільному рівні, завчасне попередження банкрутства є одним із актуальних напрямів розвитку фінансової науки. Проблема аналізу та оцінки фінансової стійкості підприємств має особливу гостроту у малому бізнесі. Для великих підприємств існує широкий спектр засобів адаптації до критичних змін навколишнього середовища, на відміну від суб'єктів малого підприємництва, для яких будь-яка зміна навіть якогось одного із параметрів зовнішнього середовища може бути критичною.

Перед малими підприємствами торгівельної галузі потреба у здійсненні такої оцінки особливо гостро постає у зв'язку з сучасним нестабільним станом вітчизняної економіки, затяжними наслідками фінансової кризи, нестабільністю національної валюти тощо. У зв'язку з цим актуальним є дослідження проблем забезпечення їх фінансової стійкості.

Вагомий внесок у дослідження фінансової стійкості підприємств зробили такі відомі вітчизняні та зарубіжні вчені, як: Василенко В. О., Кизим М. О., Лахтіонова Л. А., Поддєрьогін А. М., Савицька Г. В., Тищенко О. М., Тридід О. М. та ін. До економістів, що приділили увагу в своїх роботах фінансовій стійкості підприємств, слід також віднести Бень Т. Г. та Довбню С. Б. [1], які досліджують процедуру інтегральної оцінки фінансового стану, а також Рубана Т. Є. та Маляра Ю. М. [2], які вивчають методи вдосконалення оцінки фінансової стійкості з використанням інтегрального показника. Дослідженню фінансової стійкості малих підприємств присвячено праці таких економістів, як Міщенко Я. О., Бутенко О. А., Шафранська Т. Ю. та ін.

Однак у своїх наукових публікаціях вітчизняні та зарубіжні вчені не акцентують увагу на дослідженні механізму комплексної оцінки фінансової стійкості саме малих підприємств, не враховують особливості аналізу та оцінки фінансової стійкості залежно від галузі діяльності підприємства.

Метою статті є розробка таксономічного показника оцінки рівня фінансової стійкості малих підприємств галузі торгівлі з урахуванням особливостей їх функціонування.

Використання таксономічного аналізу для дослідження економічних явищ запропоновано В. Плютою [3]. За твердженням В. Плюти, таксономія (від грецької *τάσσεῖν* – порядок, розміщення і *νόμος* – закон, наука) – це наука про правила впорядкування і класифікації [3, с. 7]. З. Хельвіг розглядав таксономічний показник як синтетичний показник, об'єднаний із усіх ознак, що характеризують економічне явище [3, с. 8]. Тож таксономічний показник рівня фінансової стійкості становить "синтетичну" величину рівнодіючих ознак, що усебічно характеризують фінансову стійкість підприємства. Така інтегральна величина дозволяє упорядкувати показники фінансової стійкості та виявити зміни рівня фінансової стійкості підприємств в динаміці.

Для оцінки рівня фінансової стійкості підприємств пропонується використання такої сукупності показників:

- коефіцієнт поточної ліквідності;
- власні оборотні кошти;
- коефіцієнт покриття запасів;
- надлишок (нестача) основних джерел фінансування запасів;
- коефіцієнт автономії;
- коефіцієнт фінансового ризику;
- коефіцієнт валової рентабельності реалізації продукції.

Вибір саме цих показників зумовлений галузевими особливостями торгівельних підприємств малого бізнесу. Зміст та порядок розрахунку обраних показників наведено в табл. 1.

Таблиця 1

Зміст та порядок розрахунку показників фінансової стійкості

Показники	Характеристики	Порядок розрахунку	Норма
1	2	3	4
Коефіцієнт поточної ліквідності	Дозволяє оцінити здатність підприємства виконати свої короткострокові зобов'язання	$\frac{\text{Оборотні активи}}{\text{Позикові кошти}}$	1,5–2
Власні оборотні кошти (ВОК)	Дозволяє визначити обсяг коштів, які постійно перебувають у розпорядженні підприємства і формуються за рахунок виключно власних ресурсів (прибуток тощо)	Власний капітал – Необоротні активи	> 0

1	2	3	4
Коефіцієнт покриття запасів	Дозволяє зробити висновок про фінансову стійкість підприємства: якщо значення показника менше 1, то поточний фінансовий стан підприємства вважається нестійким	$\frac{\text{Нормальні джерела покриття}}{\text{Запаси}}$	> 1
Надлишок (нестача) основних джерел фінансування запасів	Характеризує забезпеченість підприємства коштами для фінансування запасів	ВОК + Довгострокові зобов'язання – – Запаси + Короткострокові зобов'язання	> 0
Коефіцієнт автономії	Характеризує можливість підприємства виконувати свої зобов'язання за рахунок власних активів; його незалежність від позикових джерел	$\frac{\text{Власний капітал}}{\text{Валюта балансу}}$	≥ 0,5
Коефіцієнт фінансового ризику	Дозволяє визначити рівень фінансового леввериджа підприємства, тобто ступінь його залежності від зовнішніх джерел фінансування	$\frac{(\text{Баланс} - \text{Власний капітал})}{\text{Власний капітал}}$	> 0
Коефіцієнт валової рентабельності реалізації	Дає можливість визначити ефективність діяльності основної, тобто торгівельної, діяльності підприємства	$\frac{\text{Валовий прибуток}}{\text{Дохід від реалізації}}$	> 0

Слід обґрунтувати доцільність їх включення до складу таксономічного показника. Пропонується застосування групи показників, що визначають рівень фінансової незалежності, рівень ліквідності та платоспроможності та прибутковості (рентабельності). Включення показника поточної ліквідності пов'язано з тим, що однією з особливостей аналізованої групи підприємств у нашій державі є те, що вони надають перевагу короткостроковим кредитам, а найчастіше – кредиторській заборгованості, та майже не залучають довгострокові позики.

З тієї ж причини до коефіцієнта таксономії в даному випадку слід вважати недоцільним включати показники, що ґрунтуються на аналізі використання підприємством довгострокових залучених коштів.

Щодо показника рентабельності, то багато дослідників погоджуються з тим, що фінансова стійкість підприємства характеризується ефективністю використання його фінансових ресурсів, тобто прибутковістю та наявністю власних коштів на підприємстві. Враховуючи особливості складання фінансової звітності підприємств галузі торгівлі, доцільним є застосування показника валової рентабельності реалізації.

Для апробації запропонованого таксономічного показника варто провести його розрахунок для визначення рівня фінансової стійкості ТОВ "ТД "Водний Світ", що діє на території м. Миколаєва та здійснює свою діяльність у галузі роздрібної та оптової торгівлі харчовими продуктами, напоями, алкогольними напоями. Отримані значення таксономічного коефіцієнта розвитку показують тенденцію зміни рівня фінансової стійкості протягом 2011 – 2013 рр. Інформаційною базою аналізу фінансової стійкості за допомогою вказаного методу є дані Форми 1 "Баланс" та Форми 2 "Звіт про фінансові результати".

У табл. 2 наведено сформовану матрицю спостережень.

Таблиця 2

Матриця спостережень X

Роки	Коефіцієнт поточної ліквідності	ВОК	Коефіцієнт покриття запасів	Надлишок (нестача) основних джерел фінансування запасів	Коефіцієнт автономії	Коефіцієнт фінансового ризику	Рентабельність реалізації
2011	1,089	676,3	3,444	-1428,8	0,110	8,106	0,102
2012	0,975	-128,4	2,281	-3625,7	0,012	80,743	0,098
2013	0,951	-428,1	1,736	-5289,4	-0,014	-72,095	0,104

Після проведення стандартизації ознак матрицю даних (Z) треба навести в табл. 3.

Елементи даної матриці – це розраховані значення показників, виражені в різних одиницях виміру. Тому для проведення наступних розрахунків слід провести стандартизацію, що дозволить звести всю одиницю виміру до єдиної величини, тобто вирівняти значення ознак.

Така трансформація відбувається за такою формулою:

$$Z_{ik} = \frac{x_{ik} - \bar{x}_k}{s_k}, \quad (1)$$

при чому

$$\bar{x}_k = \frac{1}{W} \sum_{i=1}^w x_{ik}, \quad (2)$$

$$s_k = \left[\frac{1}{W} \sum_{i=1}^w (x_{ik} - \bar{x}_k)^2 \right]^{\frac{1}{2}}, \quad (3)$$

де $k = 1, 2, \dots, n$;

n – кількість ознак;

w – кількість одиниць;

x_{ik} – значення ознаки k для одиниці i ;

$\bar{x}_k$ – середнє арифметичне значення ознаки k ;

s_k – стандартне відхилення ознаки k ;

Z_{ik} – стандартизоване значення ознаки k для одиниці i [3, с. 11].

Таблиця 3

Стандартизована матриця Z

Роки	Коефіцієнт поточної ліквідності	ВОК	Коефіцієнт покриття запасів	Надлишок (нестача) основних джерел фінансування запасів	Коефіцієнт автономії	Коефіцієнт фінансового ризику	Рентабельність реалізації
2011	1,1399	1,1142	1,0970	1,0427	1,1310	0,0330	0,1942
2012	-0,4103	-0,2947	-0,2364	-0,0918	-0,3640	0,9831	-1,0828
2013	-0,7296	-0,8195	-0,8606	-0,9509	-0,7670	-1,0161	0,8887
Макс./мін.	1,1399	1,1142	1,0970	1,0427	1,1310	0	0,8887

Стандартизовані ознаки необхідно розподілити на стимулятори та дестимулятори. Показники, які позитивно впливають на рівень фінансової стійкості підприємства, є стимуляторами, а показники, що спричиняють негативний вплив – дестимуляторами. Таким чином, усі показники, окрім коефіцієнта фінансового ризику, є стимуляторами.

Поділ ознак на стимулятори та дестимулятори – основа для побудови вектора-еталона, який становить точку P_0 з координатами: $z_{01}, z_{02}, \dots, z_{0n}$. При цьому дані координати визначаються за такими формулами:

$$z_{0s} = \max z_{rs}, \text{ якщо } s \in I \quad (4)$$

$$z_{0s} = \min z_{rs}, \text{ якщо } s \notin I \text{ (} s = 1, \dots, n \text{)} \quad (5)$$

де I – множина ознак;

z_{rs} – стандартизоване значення ознаки s для одиниці r [3, с. 16].

Треба сформувати вектор-еталон у табл. 4.

Таблиця 4

Визначення вектора-еталона

Вектор-еталон	Поточної ліквідності	ВОК	Покриття запасів	Надлишок (нестача) основних джерел фінансування запасів	Коефіцієнт автономії	Коефіцієнт фінансового ризику	Рентабельність реалізації
P_0	1,1399	1,1142	1,0970	1,0427	1,1310	0	0,8887

Наступним етапом розрахунків є визначення відстаней між окремими елементами матриці стандартизованих значень і нормативним вектором-еталоном і визначення таксономічного показника фінансової стійкості (табл. 5).

Таблиця 5

Розрахунок відстаней між окремими спостереженнями та вектором-еталоном і побудова таксономічного показника

Роки	Показник відстані	Модифікований показник	Інтегральний показник
2011	0,48	122,85	0,98
2012	14,54	8,849	0,48
2013	19,67	65,75	0,29

Аналіз даних, що наведено на рисунку, дозволяє зробити висновки про сталу тенденцію зниження рівня фінансової стійкості ТОВ "ТД "Водний Світ" з 2011 по 2013 рр.

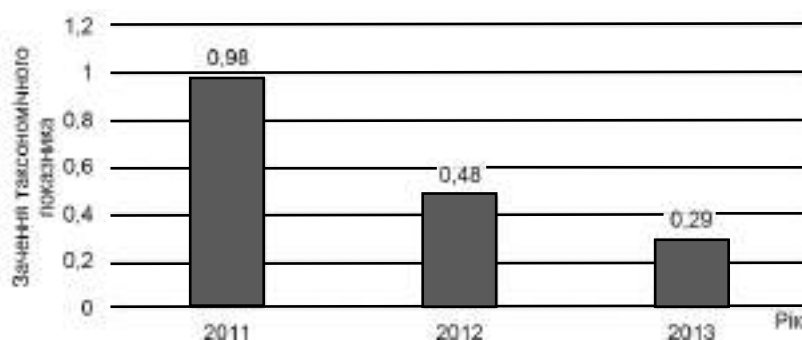

Рис. Динаміка таксономічного показника рівня фінансової стійкості ТОВ "ТД "Водний Світ"

Таке зниження фінансової стійкості пов'язано з тим, що, підприємство має від'ємні значення власних обігових коштів у 2012 – 2013 рр. Також прослідковується нестача основних джерел фінансування запасів, що зростає з року в рік. Підприємство має низький обсяг власного капіталу у 2012 р., тож значення коефіцієнта фінансового ризику за цей рік набуває надто великого значення, а у 2013 р. – взагалі менше нуля, адже власний капітал також від'ємний через наявність непокритих збитків. Коефіцієнт автономії щороку менше нормативу та має тенденцію до зниження з року в рік, а у 2013 р. взагалі набуває від'ємного значення. Це пов'язано з тим, що підприємство надто залежне від зовнішніх джерел фінансування, а особливо – від кредиторської заборгованості.

Отже, застосування наведеної методики аналізу фінансової стійкості малих підприємств галузі торгівлі показало, що таксономічний аналіз дає змогу оцінити фінансову стійкість підприємств галузі в динаміці, визначити основні показники, що мають найбільший вплив на його зміни та виявити такі тенденції та проблеми, пов'язані з фінансовою стійкістю. Таким чином, можна виділити такі важливі характеристики і позитивні сторони запропонованого алгоритму розрахунку таксономічного показника розвитку:

- інформаційною базою для розрахунку інтегрального показника слугують дані публічної звітності, що робить цей розрахунок відкритим і доступним;

- у ході розрахунку інтегрального показника враховані основні найбільш важливі характеристики фінансової стійкості підприємства;

- запропонована методика розрахунку спирається на особливості функціонування підприємств галузі.

Таким чином, дана методика відповідає потребам сучасних підприємств, що відносяться до малих суб'єктів господарювання. Вона дозволяє значно скоротити тривалість оціночних процедур. Крім того, алгоритм розрахунку доволі простий, що в багатьох випадках дозволяє відмовитися від експертів, знижує загальні витрати і підвищує ступінь надійності оцінки фінансового стану підприємств.

Наук. керівн. Берест М. М.

Література: 1. Бень Т. Г. Інтегральна оцінка фінансового стану підприємства / Т. Г. Бень, С. Б. Довбня // Фінанси України. – 2002. – № 6. – С. 53–61. 2. Маляр Ю. М. Удосконалення оцінки фінансового стану підприємства на основі використання інтегрального показника / Ю. М. Маляр, Т. Є. Рубан // Научные труды ДонНТУ. – 2004. - № 82. – С. 189–195. 3. Плютю В. Сравнительный анализ в экономических исследованиях: Методы таксономии и факторного анализа / В. Плютю. – М. : Статистика, 1980. – 151 с.

Студент 4 курсу
фінансового факультету ХНЕУ ім. С. Кузнеця

ДОСЛІДЖЕННЯ ПИТАННЯ ЩОДО МЕХАНІЗМУ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ФІНАНСОВОЇ БЕЗПЕКИ НА ПІДПРИЄМСТВІ

Анотація. Розглянуто питання щодо теоретичного обґрунтування поняття "механізм забезпечення фінансової безпеки підприємства", його застосування на підприємстві. Досліджено питання, пов'язані з головними елементами механізму забезпечення фінансової безпеки на підприємстві.

Аннотация. Рассмотрены вопросы, касающиеся теоритического обоснования понятия "механизм обеспечения финансовой безопасности предприятия", его применения на предприятии. Исследованы вопросы, связанные с главными элементами механизма обеспечения финансовой безопасности на предприятии.

Annotation. The questions regarding the theoretical justification of the concept "the mechanism providing enterprise's financial security", its application at an enterprise are studied. Questions concerning the main elements of the mechanism providing financial security of an enterprise are investigated.

Ключові слова: механізм, безпека, загроза, ризик.

У теперішніх умовах розвитку економіки України підприємства перебувають під впливом різних за характером загроз. Ефективність діяльності підприємства залежить як від внутрішніх, так і зовнішніх чинників, але все більш впливового значення набуває такий внутрішній чинник, як фінансова безпека. Саме тому дослідження процесів забезпечення фінансової безпеки підприємства обумовлюються, перш за все, необхідністю появи нових підходів, які потребують перетворення всієї системи захисту фінансових інтересів підприємства. Оскільки захищеність фінансових інтересів підприємства може гарантуватися за наявності механізму забезпечення фінансової безпеки підприємства, особливо актуальною постає проблема вдосконалення і розробки нових механізмів забезпечення фінансової безпеки підприємства, які дозволять підвищити фінансову стійкість підприємства в умовах нестабільного зовнішнього середовища.

Поняття "фінансова безпека підприємства" як самостійний об'єкт в економічній літературі розглядається відносно недавно. Її вивченню приділяють увагу такі вчені, як: Бланк І. О., Барановський О. І., Горячева К. С., Судакова О. І., Загорельська Т. Ю., Кузенко Т. Б., Ареф'єва О. В. У працях цих науковців розглянуто поняття економічної та фінансової безпеки підприємства, наводяться засоби оцінки їх рівня. Але, дивлячись на велику кількість поглядів, єдиної думки щодо формування механізму забезпечення фінансової безпеки підприємства не спостерігається.

Мета цієї статті полягає у визначенні основних сутнісних характеристик механізму забезпечення фінансової безпеки підприємства, а також у виділенні його елементів.

Для ефективного розвитку підприємства однією із найважливіших умов є ефективна система фінансової безпеки, яка забезпечить захист підприємства від зовнішніх та внутрішніх загроз, а також механізм забезпечення фінансової безпеки. У науковій літературі наводиться багато визначень поняттю фінансова безпека підприємства, але, з урахуванням усіх особливостей, фінансову безпеку підприємства можна визначити як стан, за якого найбільш ефективно використовуються ресурси підприємства, і це має вираження у позитивних значеннях фінансових показників діяльності підприємства.

Механізм забезпечення фінансової безпеки підприємства розглядається як система фінансових, організаційних та правових засобів впливу, завдяки яким можливе своєчасне виявлення, попередження, нейтралізація та ліквідація загроз фінансовій безпеці підприємства. Для ефективного забезпечення фінансової безпеки підприємства необхідний системний підхід, який передбачає формування механізму управління фінансовою безпекою [1]. Тобто механізм фінансової безпеки підприємства дозволяє забезпечити фінансову стійкість підприємства, його ліквідність та плато-

спроможність; крім того, самостійно розробляти та впроваджувати фінансову стратегію та забезпечувати достатню фінансову незалежність підприємства.

До складу фінансових інструментів забезпечення фінансової безпеки підприємства, що визначають його фінансові відносини, слід віднести: платіжні інструменти (доручення, акредитив та ін.), кредитні інструменти (угоди про кредитування), депозитні інструменти (депозитні сертифікати, угоди), інвестиційні інструменти (акції, паї), інструменти страхування (страхова угода) [2].

Під час характеристики основних елементів (складових) механізму забезпечення фінансової безпеки підприємства необхідно враховувати таке: по-перше, вони повинні формуватися зважаючи на його фінансові інтереси: зростання ринкової вартості підприємства, максимізація прибутку тощо; по-друге, враховувати принципи управління фінансовою безпекою підприємства: дотримання господарського законодавства; застосування програмно-цільового управління; обов'язкове визначення сукупності власних фінансових інтересів підприємства у складі його місії тощо [1].

Як підкреслюють науковці, основою для побудови та ефективного функціонування механізму забезпечення фінансової безпеки суб'єктів господарювання мають бути певні принципи. Головними з них є такі принципи [3]:

- системність – наявність певної сукупності елементів, що забезпечують функціонування механізму забезпечення фінансової безпеки підприємства;
- гнучкість – можливість оперативного пристосування до динамічних змін зовнішнього та внутрішнього середовища;
- результативність – здатність своєчасно попереджати та/або ефективно долати негативний вплив загроз, при цьому забезпечуючи розвиток підприємства;
- орієнтованість стратегії забезпечення фінансової безпеки на фінансову стратегію підприємства;
- оптимізація витрат на забезпечення фінансової безпеки підприємства – витрати на попередження та/або подолання загрози повинні бути адекватними її рівню та обсягу;
- наявність системи постійного моніторингу реальних та потенційних загроз внутрішнього та зовнішнього характеру фінансовій безпеці підприємства.

Необхідно зазначити, що всі ці принципи є пов'язаними між собою, тому недотримання хоча б якогось з них негативно вплине на ефективність функціонування механізму забезпечення фінансової безпеки підприємства.

Методологічний апарат забезпечення фінансової безпеки підприємства може включати різні методи, серед яких: техніко-економічні розрахунки, балансовий, економіко-статистичний, економіко-математичний, експертних оцінок, амортизації активів, реінжинірингу, логістики, оптимізації оподаткування, імітаційної гри.

Важливим елементом забезпечення фінансової безпеки підприємства є інформаційно-аналітична підсистема управління фінансовою безпекою підприємства, яка має містити такі дані: якісні і кількісні значення індикаторів фінансової безпеки, наявність або потенційність ризиків і загроз, формалізовані фінансові інтереси і стан їхньої реалізації, стратегічний план забезпечення фінансової безпеки підприємства, якісні і кількісні параметри використання фінансових ресурсів, обсяг останніх, а також джерела їх надходження, фінансовий план (бюджет) [2].

Таким чином, для гарантії успішної діяльності будь-якого підприємства, а також його протистояння зовнішнім і внутрішнім загрозам необхідно забезпечити фінансову безпеку підприємства. А для ефективного впровадження фінансової безпеки на підприємстві має бути сформований та впроваджений чіткий механізм забезпечення фінансової безпеки, який включає в себе інструменти, методи, важелі забезпечення ФБП та систему інформаційно-аналітичного забезпечення ФБП, які повинні бути сформульовані виходячи з особливостей діяльності кожного окремого підприємства.

Наук. керівн. Журавльова І. В.

Література: 1. Лаврова Ю. В. Механізм забезпечення фінансової безпеки підприємства // Ю. В. Лаврова // Вісник економіки транспорту і промисловості. – 2010. – № 29. – С. 127–129. 2. Чібісова І. В. Механізм забезпечення фінансової безпеки підприємства [Електронний ресурс] / І. В. Чібісова, Є. М. Івашина. – Режим доступу : <http://jrn1.nau.edu.ua/index.php/PPEI/article/view/347/336>. – Назва з екрану. 3. Барановський О. І. Фінансова безпека : монографія. Інститут економічного прогнозування / О. І. Барановський. – К. : Фенікс, 2008. – 338 с. 4. Ареф'єва О. В. Планування економічної безпеки підприємств / О. В. Ареф'єва, Т. Б. Кузенко. – К. : Вид-во Європ. ун-ту, 2007. – 170 с. 5. Бланк И. А. Управление финансовой безопасностью предприятия / И. А. Бланк. – К. : Эльга, Ника-Центр, 2009. – 784 с. 6. Загорельская Т. Ю. Финансовая безопасность предприятия как объект управления / Т. Ю. Загорельская // Наук. Праці ДНТУ. – Вип. 103-4. – Донецьк, ДонНТУ, 2007. – 218 с. 7. Клименко Т. В. Основные элементы обеспечения финансовой безопасности субъектов хозяйствования / Т. В. Клименко // Вісник ЖДТУ. – 2011. – № 4 (58). – С. 340–343. 8. Біломістна І. І. Механізм забезпечення фінансової безпеки промислових підприємств / І. І. Біломістна, В. Є. Хоречко // Інноваційна економіка. – 2012. – № 32 (6). – С. 305–307.

Студент 4 курсу
фінансового факультету ХНЕУ ім. С. Кузнеця

СУТНІСТЬ ІНВЕСТИЦІЙНОЇ ПРИВАБЛИВОСТІ ПІДПРИЄМСТВА ЯК ЕКОНОМІЧНОЇ КАТЕГОРІЇ

Анотація. Проаналізовано підходи до визначення поняття "інвестиційна привабливість підприємства" та визначено його сутність. Розглянуто фактори впливу на інвестиційну привабливість підприємства і проведено їх класифікацію.

Аннотация. Проанализированы подходы к определению понятия "инвестиционная привлекательность предприятия" и определена его сущность. Рассмотрены факторы, влияющие на инвестиционную привлекательность предприятия, и проведена их классификация.

Annotation. Approaches to the definition of the concept "investment attractiveness of enterprises" were analyzed and its essence was defined. Factors that influence the investment attractiveness of an enterprise were considered and classification of factors was made.

Ключові слова: інвестиційна привабливість підприємства, фактори впливу, інвестори, ризик, ефективність.

Основою розвитку будь-якої економічної системи є інвестиції. Активна інвестиційна діяльність на макрорівні дозволяє суб'єктам господарювання вести інноваційну діяльність, оптимізувати процес виробництва, нарощувати виробничі потужності, освоювати нові ринки збуту, реалізовувати свої стратегічні завдання тощо. Грамотно розроблена інвестиційна політика на макрорівні дає можливість державі найбільш ефективним способом вирішувати соціально-економічні питання і зміцнювати свої позиції на світовому геополітичному просторі. Разом з тим, кожен інвестор буде інвестувати лише у той проект, який має привабливі умови вкладу і забезпечить йому у майбутньому отримання економічних вигод. Це призводить до того, що кожен суб'єкт господарювання прагне підвищувати свою інвестиційну привабливість. Тому питання, пов'язані з аналізом та оцінкою інвестиційної привабливості підприємства, є особливо актуальними.

Інвестиційна привабливість є одним із ключових питань у сучасній економічній теорії. Тому велика кількість вітчизняних та зарубіжних вчених присвятила свої роботи дослідженню цього питання, серед яких можна виділити таких: Бланк І. А., Бочаров В. В., Валірунова Л. С., Вологдін Е. В., Гуськова Т. Н., Геніатулін В. Н., Донцов С. С., Ігольников Г. Л., Патрушева О. Г. Крейніна М. Н., Крилов Е. І., Масленников І. Б., Нападовська І. В., Г. Прибітова, Севрюгін Ю. В. та ін. Однак проблема аналізу та оцінки інвестиційної привабливості підприємства потребує більш детального дослідження та подальшого вдосконалення.

Для розробки методичного забезпечення оцінки інвестиційної привабливості підприємства слід, перш за все, визначитися з сутністю предмета оцінювання. Як свідчить аналіз науково-методичної, нормативно-правової літератури та точок зору практиків дотепер не існує однозначного трактування поняття "інвестиційна привабливість". Це пов'язано з розумінням цього поняття з точки зору різних факторів, що покладені в його основу.

Інвестиційна привабливість підприємства – це складне, багатоаспектне поняття оцінного характеру. Її рівень формується під впливом безлічі внутрішніх і зовнішніх чинників розвитку підприємства. Узагальнення різних точок зору щодо розуміння інвестиційної привабливості розглянуто в таблиці.

Таблиця

Підходи до визначення поняття "інвестиційна привабливість"

Групи	Визначення	Автори
1	2	3
Інвестиційна привабливість як ефективність	Сукупність природно-географічних, соціально-економічних політичних та інших факторів, які формують уявлення інвестора про ефективність інвестування в об'єкти	Вологдін Е. В. [1]

1	2	3
	Певний стан господарсько-економічного розвитку, за якого з великою часткою ймовірності в прийнятні для інвестора терміни інвестиції можуть дати задовільний рівень прибутковості чи може бути досягнутий інший позитивний ефект	Гуськова Т. Н., Рябцев В. М., Геніатулін В. Н. [2]
Інвестиційна привабливість як можливість для інвесторів	Можливість отримання прибутку у процесі вкладання грошей в цінні папери підприємства	Донцов С. С. [3]
	Гарантоване, надійне і своєчасне досягнення цілей інвестора на базі економічних результатів діяльності даного інвестованого виробництва	Ігольников Г. Л., Патрушева О. Г. [4]
Інвестиційна привабливість як сукупність факторів	Узагальнююча характеристика переваг і недоліків інвестування окремих напрямів і об'єктів з позиції конкретного інвестора	Бланк І. А. [5]
	Сукупність деяких факторів, об'єктивних ознак, властивостей засобів, можливостей економічної системи, яка обумовлює потенційний платіжний попит на інвестиції	Валірунова Л. С. [6]
Інвестиційна привабливість як співвідношення прибутковості та ризику	Наявність економічного ефекту (доходу) від вкладення грошей під час мінімального рівні ризику	Бочаров В. В. [7]
	Комплексна категорія, що включає облік внутрішніх факторів у вигляді інвестиційного потенціалу, зовнішніх факторів – інвестиційного клімату та суперечливої єдності об'єктивних і суб'єктивних факторів у вигляді обліку рівня ризику та прибутковості інвестиційної діяльності за умови узгодженості інтересів інвестора і реципієнта	Єрніязов Р. А. [8]
	Отримання максимального прибутку у разі заданого рівня ризику	Шарп І. Ф., Марковіц Г. М. [9]
Інвестиційна привабливість як порівняльний показник	Інвестиційна привабливість підприємства дозволяє потенційному інвестору оцінити, наскільки той або інший об'єкт інвестицій привабливіший за інших для вкладення наявних коштів	Гайдук А. П. [10]
	Відносне поняття, що відображає думку певної групи інвесторів відносно співвідношення рівня ризику, рівня прибутковості і вартості фінансових ресурсів у тій або іншій державі, регіоні або галузі	Квартальнов В. А. [11]

Проаналізувавши погляди на визначення поняття інвестиційної привабливості (таблиця) було визначено, що вони варіюються, але багато з них мають спільні риси. За результатами дослідження сутності поняття "інвестиційна привабливість" виявлено такі підходи до його розуміння: інвестиційна привабливість як ефективність, як можливість для інвесторів, як сукупність факторів, як співвідношення прибутковості та ризику, як порівняльний показник.

Автори інтерпретують поняття інвестиційної привабливості на основі факторів, покладених у його оцінку. Так, Бочаров В. В. [6], Шарп В. Ф. і Марковіц Г. М. [8] виходять з основного, на їх думку, чинника – ризику. Бланк І. А. [5] розглядає інвестиційну привабливість як один з факторів інвестиційного рішення. Він вважає, що оцінка інвестиційної привабливості необхідна у процесі вироблення інвестиційної політики, що становить стратегію використання капіталу, яка полягає у виборі та реалізації найбільш ефективних форм реальних і фінансових інвестицій з метою забезпечення високих темпів розвитку підприємства.

У свою чергу, Донцов С. С. [3] стверджує, що інвестиційна привабливість – це можливість отримання прибутку у процесі вкладення коштів у цінні папери підприємства. Оскільки інвестиції прив'язані не тільки до конкретних підприємств, а й до регіонів, галузей і країн, то й інвестору під час прийняття рішення необхідно також мати інформацію про їх інвестиційну привабливість.

Отже, для того, щоб оцінити інвестиційну привабливість підприємства, необхідно проаналізувати фактори впливу на суб'єкт господарювання. Дослідження наукової літератури [1 – 14] дало змогу виявити відсутність єдиного набору чинників впливу на інвестиційну привабливість підприємства.

За словами Москвіна В. А. [12], Ендовицького Д. А. [13] фактори, що впливають на інвестиційну привабливість підприємства, можна умовно розділити на дві групи: зовнішні фактори стосовно підприємства і внутрішні. Зовнішні фактори – це фактори, які не залежать від результатів господарської діяльності підприємства. До них належать інвестиційна привабливість території, інвестиційна привабливість галузі. До внутрішніх факторів відносяться фактори, які залежать безпосередньо від результату господарської діяльності підприємства. Тому саме внутрішні фактори є основним важелем впливу на інвестиційну привабливість підприємства. До них належать фінансовий стан підприємства, організаційна структура управління підприємством, ступінь інноваційності

продукції компанії, стабільність генерування грошового потоку, рівень диверсифікації продукції компанії тощо.

Бланк І. А. [5], Воробйов Ю. М., Воробйова О. І. [14] у своїх роботах відокремлюють п'ять показників: важливість галузі, характеристики споживання продукції, рівень державного втручання, соціальна роль галузі, фінансові умови роботи галузі.

Усі розглянуті фактори було згруповано у дві групи: фактори опосередкованого впливу і фактори безпосереднього впливу підприємства на інвестиційну привабливість. До першої групи відносяться фактори, які не піддаються впливу окремого підприємства, на них можна впливати тільки на державному рівні. До другої групи відносяться фактори, на які підприємство може впливати і змінювати їх показники, характеристики тощо. Для підприємства найважливішими є фактори безпосереднього впливу, саме завдяки ним воно самостійно може впливати на інвестиційну привабливість. Найбільшу питому вагу серед факторів безпосереднього впливу займають такі фактори, як: кадровий потенціал, тривалість інвестиційної програми, стан майна та фінансових ресурсів, розмір витрат.

Узагальнення факторів впливу на інвестиційну привабливість будь-якого суб'єкта господарювання наведено на рисунку.

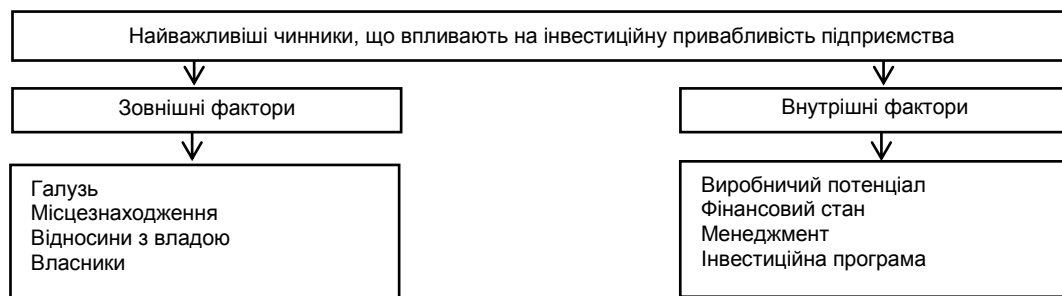

Рис. Фактори впливу на інвестиційну привабливість підприємства

Отже, аналіз досліджень сутності інвестиційної привабливості дозволив узагальнити основні підходи до визначення поняття "інвестиційна привабливість підприємства", а також класифікувати основні фактори впливу на інвестиційну привабливість підприємства та виявити основні групи – безпосередні та опосередковані чинники. Встановлено, що найбільш повним є розуміння інвестиційної привабливості як сукупності різноманітних факторів, що характеризують рівень прибутковості підприємства, ефективність використання його майна, платоспроможність, фінансову стійкість та здатність до саморозвитку, що сприяє виникненню у потенційного інвестора бажання піти на певний ризик і забезпечити приплив інвестицій у майбутньому.

Наук. керівн. Слущька О. В.

Література: 1. Вологдин Е. В. Методические и практические аспекты оценки инвестиционной привлекательности региона (на примере Алтайского края) : автореф. дис. на получение науч. степени канд. экон. наук: спец. 08.00.05 "Экономика и управление народным хозяйством" / Е. В. Вологдин. – Новосибирск, 2006. – 21 с. 2. Гуськова Т. Н. Оценка инвестиционной привлекательности объектов статистическими методами : монография / Т. Н. Гуськова, В. М. Рябцев, В. Н. Гениатулин. – М. : Издательство ГАСБУ, 1999. – 150 с. 3. Донцов С. С. Оценка инвестиционной привлекательности предприятия посредством анализа надежности его ценных бумаг / С. С. Донцов // Финансовый менеджмент. – 2010. – № 3. – С. 46–51. 4. Игольников Г. Л. Управленческие основы инновационно-инвестиционной деятельности промышленных предприятий : учебн. пособ. / Г. Л. Игольников, Е. Г. Патрушева. – Ярославль : Яросл. гос. ун-т., 2002. – 107 с. 5. Бланк И. А. Основы инвестиционного менеджмента : в 2 т. / И. А. Бланк. – 3-е изд. – М. : ОМЕГА-Л., 2008. – 448 с. 6. Валірунова Л. С. Інвестування : підручник для ВУЗів / Л. С. Валірунова, О. Б. Казакова. – М. : Волтерс Клівер, 2010. – 448 с. 7. Бочаров В. В. Инвестиции / В. В. Бочаров. – СПб. : Питер, 2009. – 384 с. 8. Ернязов Р. А. Инвестиционная привлекательность предприятий пищевой промышленности Западно-Казахстанской области: проблемы и механизмы совершенствования : дис. ... канд. экон. наук : 08.00.05 / Р. А. Ернязов. – Саратов, 2006. 9. Шарп У. Ф. Инвестиции : учебник для студ. вузов, обуч. по экономич. спец. / У. Ф. Шарп. – М. : ИНФРА-М: НФПК, 2004. 10. Гайдук А. П. Методологические аспекты инвестиционной привлекательности экономики / А. П. Гайдук // Региональная экономика, 2004. – № 4. – С. 81–86. 11. Квартальнов В. А. Туризм / В. А. Квартальнов. – М. : Финансы и статистика, 2002. – 320 с. 12. Москвин В. А. Кредитование инвестиционных проектов / В. А. Москвин. – М. : Финансы и статистика, 2001. – 238 с. 13. Ендовицкий Д. А. Анализ инвестиционной привлекательности организации / Д. А. Ендовицкий. – М. : Издательский дом "КноРус", 2010. – 374 с. 14. Воробьев Ю. Н. Инвестирование : учебн. пособ. / Ю. Н. Воробьев, Е. И. Воробьева. – Симферополь : Таврия, 2004. – 340 с.

Студент 4 курсу
 фінансового факультету ХНЕУ ім. С. Кузнеця

РОЛЬ КРЕДИТУВАННЯ ДЛЯ РОЗВИТКУ ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ

Анотація. Розглянуто та визначено стан банківського кредитування та його роль у розвитку національної економіки України. Проаналізовано обсяги виданих та прострочених кредитів за видами економічної діяльності та розглянуто тарифи відсоткових ставок різних банків. Висвітлено актуальні на сьогоднішній день проблеми, які впливають на розвиток банківського кредитування в умовах політичної кризи.

Аннотация. Рассмотрены и определены состояние банковского кредитования и его роль в развитии национальной экономики Украины. Проанализированы объемы выданных и просроченных кредитов по видам экономической деятельности и рассмотрены тарифы процентных ставок различных банков. Освещены актуальные на сегодняшний день проблемы, которые влияют на развитие банковского кредитования в условиях политического кризиса.

Annotation. The state of bank lending and its role in the national economy of Ukraine is considered and determined. The volumes of given and overdue loans by economic activity are analyzed and interest rates of various banks are examined. Current problems that affect the development of bank lending in political crisis are discussed.

Ключові слова: банківське кредитування, відсоткова ставка, економічне становище, прострочений кредит, політична криза.

Розвиток країни неможливий без стимулювання якісних зрушень кредитної активності банків у напрямі посилення її інвестиційної спрямованості для задоволення потреб реального сектору економіки. Політична криза в Україні, яка дестабілізує країну вже більше трьох місяців, надала негативного впливу на економіку, яка знаходилась у стані рецесії та викликала фінансово-валютну кризу, яка позначилась на ліквідності як банків, так і інших економічних суб'єктів [1]. У зв'язку з цим, актуальним є питання дослідження сучасного стану кредитування та його впливу на економічний розвиток держави.

Питання ролі банківського кредитування для розвитку економіки були предметом дослідження багатьох науковців. Серед них слід зазначити таких, як: А. Ачкасов, А. Вожжов, Владичин У. В., А. Єпіфанов, В. Ковальов, О. Лаврушин, В. Лагутін, С. Салига, Савлук М. І., І. Сало та ін. Проте існує ряд практичних проблем, які ще залишаються не вирішеними. До них слід віднести відсутність досліджень із питань взаємодії банківського кредитування та реального сектору економіки у період політичної кризи.

Метою даної статті є аналіз банківського кредитування та його вплив на розвиток економіки.

Кредит є універсальним інструментом розподілу й перерозподілу національного доходу, фінансових, матеріальних і трудових ресурсів. Сутність кредитування полягає у тому, що банки отримують проценти за кредит, які є важливим джерелом одержання прибутків та одним із головних джерел фінансування діяльності підприємств у ринковій економіці [2].

Зараз ринкова економіка перебуває у важкому стані, що обумовлено політичною кризою у державі. Відповідно, за таких складних умов рівень кредитування провідних галузей економіки з січня 2013 року до 2014 року зменшився на 7 709 млн грн (або на 1,14 % за темпом приросту) – у сільському господарстві на 2 582 млн грн (або на 5,9 %), у торгівлі на 2 062 млн грн (або на 0,8 %). У добувній та переробній промисловості обсяг виданих кредитів збільшився на 76 і 466 млн грн (або на 0,3 та 0,4 % за темпом приросту). Найбільший обсяг кредитування припав на галузі будівництва та транспорту – 531 та 1 189,7 млн грн (або на 1,1 та 4,8 %) (таблиця).

Таблиця

Кредити, які надані нефінансовим корпораціям, за видами економічної діяльності (млн грн) [3]

Види економічної діяльності	Періоди							Темп приросту на 01.02.2014 р., %	У абсолютному відхиленні, млн грн
	31.12.2008 р.	31.12.2009 р.	31.12.2010 р.	31.12.2011 р.	31.12.2012 р.	31.12.2013 р.	01.02.2014 р.		
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
Усього	443 664,7	462 215	500 961	575 545	605 425	691 903	684 194	(1,1)	(7708,6)

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
Сільське господарство, мисливство та лісове господарство	28 812,2	26 026	26 545	34 143	36 488	43 534	40 952	(5,9)	(2 581,8)
Рибальство, рибицтво ¹	419,6	327	307	379	356				
Добувна промисловість	7 683,5	9 607	12 883	11 483	15 726	17 571	17 644	0,4	73,6
Переробна промисловість	106 028,9	104 951	121 526	124 314	125 880	135 898	136 363	0,3	465,6
Будівництво	39 274,2	41 678	43 158	44 215	37 052	50 217	50 748	1,1	531,1
Торгівля; ремонт автомобілів, побутових виробів та предметів особистого вжитку	155 818,3	165 678	174 452	209 044	220 224	268 519	266 457	(0,8)	(2 061,9)
Діяльність транспорту та зв'язку	15 990,3	16 007	20 944	28 766	30 043	24 849	26 038	4,8	1 189,7

Примітка. ¹За періоди 31.12.2013 р. та 01.02.2014 р. рибальство, рибицтво включені у сільське господарство (складено за даними НБУ).

Банківське кредитування є індикатором економічного стану держави та характеризує таку ситуацію в країні – об'єм кредитування зменшився внаслідок зняття у великому обсязі з депозитних рахунків власних коштів населенням – за повідомленням НБУ у січні з банків було вилучено понад 15 млрд грн депозитів, з них обсяг вкладів суб'єктів господарювання скоротився на 11,3 млрд грн, або майже на 5 %, та фізичних осіб, які зняли з рахунків 3,8 млрд грн, порівняно з 2013 р. у січні було покладено на депозит понад 8,6 млрд грн [4].

Банки розуміють, що населення, у зв'язку з девальвацією гривні, захоче зменшити ризик шляхом збільшення відсоткових ставок, яке призвело до їх збільшення за строковими депозитами у лютому 2014 р. стосовно січня того ж року на 6 % та до подорожчання ресурсів банків. Відповідно, для покриття кредитного ризику відсоткові ставки за кредитними операціями банків збільшились на 3,6 %; виникає питання про важкодоступність ресурсів для підприємств, які є головними суб'єктами у виході країни з кризи [3]. Що ж стосується відсоткових ставок кредитів за видами послуг для юридичних осіб, то середня реальна ставка на поповнення оборотних коштів у гривні строком до 1 року у лютому 2014 р. зазнала потужного впливу – півдесятка банків підвищували ставки, стільки ж їх знижували. У результаті всіх варіювань середньоринковий тариф повернувся до рівня початку грудня (22 % реальних річних), що на 2,5 % менше відсоткової ставки у 2013 р. (25,52 %). Середня реальна ставка кредиту на обладнання у гривні строком до 1 року у лютому 2014 року складає 23,06 %, що на 1,44 % менше ніж за лютий 2013 р. Середня ставка овердрафту у гривні строком на 30 днів у лютому 2014 року складає 23,52 %, що на 1,34 % менше від березня 2013 р. [5].

Невтішними є результати від оцінки банківської системи України міжнародним рейтинговим агентством Standard & Poor's, яке відносить банківський сектор України до групи 10 (найслабша група) за рівнем галузевих і країнових ризиків (Banking Industry Country Risk Assessment – BICRA), й оцінює частку проблемних кредитів у банківському секторі в 40 % сукупного обсягу кредитів. За інформацією S&P, зараз рейтинг України за національною шкалою знижено до "uaBB+" з "uaBBB-". Водночас, довгостроковий і короткостроковий рейтинги України за зобов'язаннями в національній валюті підтверджені на рівні "B-/B" з негативним прогнозом [6].

Це є результатом фінансово-валютної кризи, яка відбувається унаслідок девальвації гривні. Росія на сьогоднішній день вагається, щодо надання другого траншу кредитних ресурсів Україні, у зв'язку з політичною нестабільністю. Західні держави та ЄС теж не досягли згоди відносно надання кредитів Україні.

Таким чином, економіка України сьогодні потребує значних вкладень від міжнародних фінансово-кредитних установ.

Наук. керівн. Кондусова Л. Ф.

Література: 1. Український бізнес страждає від рецесії економіки та політичної кризи [Електронний ресурс] // Українська правда. – Режим доступу до журн. : <http://www.epravda.com.ua/news/2014/02/25/421852/>. 2. Владичин У. В. Банківське кредитування / У. В. Владичин. – К. : Атака, 2008. – 648 с. 3. Офіційний сайт НБУ. – Режим доступу : http://www.bank.gov.ua/control/uk/publish/category?cat_id=57898. – Назва з екрану. 4. В банках закінчуються гроші, а українці масово забирають депозити [Електронний ресурс] // Економіст. – 2014. – 13 лютого. – Режим доступу до журн. : <http://ua-ekonomist.com/5672-v-bankah-zaknc-huyutsya-grosh-a-ukrayi-ps-masovo-zabirayut-depoziti.html>. 5. Офіційний сайт аналітичної компанії Prostobiz.ua. – Режим доступу : <http://www.prostobiz.ua/kredity/stati>. – Назва з екрану. 6. Standard & Poor's знизило рейтинги України [Електронний ресурс] // УНІАН – 2014. – 29 січня. – Режим доступу до журн. : <http://economics.unian.ua/other/878048-top-10-29-sichnya.html>.

Студент 4 курса
факультета менеджмента и маркетинга ХНЭУ им. С. Кузнеця

ФОРМИРОВАНИЕ ИННОВАЦИОННОЙ СТРАТЕГИИ ПРЕДПРИЯТИЯ

Аннотация. Рассмотрено понятие инновационной стратегии. Обоснована необходимость ее разработки и реализации на современных предприятиях как условия повышения их конкурентных преимуществ. Представлены рекомендации по разработке инновационной стратегии на базе системного подхода и предложения по повышению ее результативности.

Анотація. Розглянуто поняття інноваційної стратегії. Обґрунтовано необхідність її розробки та реалізації на сучасних підприємствах як умови підвищення їх конкурентних переваг. Подано рекомендації щодо розробки інноваційної стратегії на базі системного підходу і пропозиції з підвищення її результативності.

Annotation. The concept of innovative strategy is considered. The necessity of its development and realization is grounded for modern enterprises as a precondition of increase of their competitive edges. Recommendations are given on the development of innovative strategy on the bases of a system approach and suggestions are made on the increase of its effectiveness.

Ключевые слова: инновации, инновационная деятельность, инновационная стратегия, системный подход.

Объективная необходимость развития экономики государства в направлении рыночных реформ требует более широкого использования возможностей, связанных с инновационными стратегиями развития отдельных субъектов предпринимательской деятельности. Это позволит не только интенсифицировать инновационные процессы, но и определить совокупность их наиболее перспективных направлений.

Целью данной работы является дальнейшее развитие методических рекомендаций по формированию инновационных стратегий предприятий в условиях инновационно структурных преобразований в экономике государства.

В практике управления инновационными процессами используются различные приемы и методы выбора стратегии развития предприятия, из которых выделяется, как наиболее себя оправдавший, системный подход. Его применение с целью разработки инновационной стратегии позволяет, по мнению автора работы [1], выделить в качестве основополагающих элементов последней следующее:

- совершенствование уже выпускающихся продуктов и применяемых технологий;
- создание и освоение новых продуктов и процессов;
- повышение качественного уровня технико-технологической, научно-исследовательской и опытно-конструкторской базы;
- рост эффективности использования кадрового и информационного потенциала;
- совершенствование организации самой инновационной деятельности и управления ею;
- рационализация ресурсной базы;
- обеспечение экологической безопасности инноваций;
- достижение на внутреннем и внешнем рынках конкурентных преимуществ инновационного продукта в сравнении с продуктами аналогичного назначения.

По мнению О. Устенко [2], те субъекты предпринимательской деятельности, которые планируют развиваться, используя возможности инновационной стратегии, должны учитывать, что большая часть инноваций прекращает существование на промежуточных стадиях жизненного цикла не доходя до конечного. Это связано с тем, что на каждом этапе развития инновации существуют определенные фильтры, которые способствуют решению таких основных задач:

- является ли экономически обоснованным переход от одной стадии к другой, то есть какова экономическая эффективность продолжения жизненного цикла инноваций;

- какие возможности существуют для того, чтобы продолжать развитие инновации, то есть речь идет о внутренней и внешней компетенции того субъекта хозяйствования, который занимается инновационной деятельностью.

Отправным моментом разработки инновационных стратегий является определение инновационных целей. Инновационные цели связаны с желаемыми результатами обновления продуктов и процессов предприятия. Среди их характеризующих показателей можно выделить следующие:

- удельный вес новой продукции в общем ее объеме;
- удельный вес продукции на стадии вывода на рынок и роста;
- средний возраст производственного оборудования;
- удельный вес продукции с высокими качественными характеристиками;
- средние сроки вывода новой продукции на рынок и др.

Из обозначенных целей вытекает ряд задач, которые следует решить для их достижения:

- обеспечение соответствия структуры продукции по стадиям жизненного цикла структуре НИОКР по стадиям завершенности;
- определение источников возникновения инноваций (собственные разработки или привлеченные со стороны);
- обеспечение рациональных пропорций между инновациями различных типов;
- парирование угроз функционального и технологического замещения.

Первая задача нацелена на обеспечение своевременности появления нововведений на предприятии, замены устаревшей продукции, создание необходимых заделов НИОКР. Вторая – важно понять, какие разработки следует осуществлять собственными силами, а какие заимствовать извне. Третья задача более тонкая: поиск рационального соотношения между инновациями, различающимися по степени новизны и радикальности, достижение оптимального соответствия между инновациями-продуктами и инновациями-процессами, радикальными и адаптивными инновациями. Общий подход таков, что инновации различных типов должны дополнять друг друга.

Факторами, определяющими характер инновационных стратегий предприятия, являются наукоемкость продукции, доля рынка, научно-технический потенциал, структура продукции по стадиям жизненного цикла и др. Ресурсы, которыми располагает орган инновационного управления: научные и инженерно-технические кадры, денежные средства, выделенные на цели научно-технического развития, производственные и научно-технические фонды.

Для формирования стратегий инновационной деятельности необходимо учитывать так называемые детерминанты развития.

Детерминанты – это факторы, определяющие направления развития предприятия, возможности и интенсивность обновления продукции и производственного аппарата. Объективно существуют общие и специфические, в данном случае инновационные, детерминанты.

Можно выделить следующие общие детерминанты: конкуренцию, потребителей, поставщиков, технологии, конкурентный потенциал организации, государственное регулирование, факторы макросреды. Поскольку инновационные стратегии определяются общими стратегиями деятельности предприятия, то указанные детерминанты должны учитываться и при формировании портфеля инновационных стратегий. Но с учетом особенностей последних необходимо выделить специфические инновационные детерминанты. Таковыми являются:

- научно-технический кадровый потенциал;
- состояние опытно-экспериментальной базы;
- состояние нематериальных активов и наличие заделов в виде результатов уже выполненных НИОКР;
- структура выпускаемой продукции с учетом долей рынка, стадий жизненного цикла;
- наличие угроз технологического и функционального замещения.

Таким образом, для формирования и реализации эффективной инновационной стратегии необходимо включить в программу переориентации на инновационную деятельность следующие организационные и управленческие преобразования: создание гибких инновационных структур; устранение излишней централизации; организация системы информационного обеспечения "по горизонтали"; формирование программно-целевых коллективов; изменение методов планирования; индикативные методы, система отражения в планах меняющейся ситуации; организация системы эффективных межфирменных взаимодействий; создание системы согласования интересов участников инновационного цикла и материального поощрения; создание благоприятной для творчества социально-психологической обстановки. Среди организационных мер важны такие: создание хозяйственной и научно-технической инфраструктуры инновационной деятельности; формирование финансового резерва для страхования рисков; материально-техническое обеспечение инновационного процесса.

Реализация представленных в данной работе предложений позволит повысить эффективность инновационной деятельности предприятия.

Научн. рук. Репка Д. А.

Литература: 1. Шаборкина Л. Выбор инновационной стратегии предприятия / Л. Шаборкина // РЭЖ. – 1996. – № 7. – С. 86–89. 2. Устенко О. Инновационная стратегия развития предприятия / О. Устенко // Персонал. – 1999. – № 4. – С. 30–32.

Студент 4 курса
факультета менеджмента и маркетинга ХНЭУ им. С. Кузнеца

ИННОВАЦИОННО АКТИВНЫЙ ПЕРСОНАЛ КАК СУБЪЕКТ ИННОВАЦИОННОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ ПРЕДПРИЯТИЯ

Аннотация. Рассмотрена сущность понятий "кадры", "персонал предприятия", "трудовые ресурсы предприятия", "кадровый потенциал", "трудоустрой коллектив предприятия" и др. Дано определение понятия "инновационно активный персонал", раскрыты его характерные признаки.

Анотація. Розглянуто сутність понять "кадри", "персонал підприємства", "трудоустрой ресурси підприємства", "кадровий потенціал", "трудоустрой колектив підприємства" та ін. Надано визначення поняття "інноваційно активний персонал", розкрито його характерні ознаки.

Annotation. The essence of the concepts "personnel", "plant personnel", "human resources of an enterprise", "human resources", "collective of an enterprise" and others is considered. The definition of the concept "innovation active staff" is given, its characteristic features are described.

Ключевые слова: инновационная деятельность предприятия, кадры, персонал предприятия, трудовые ресурсы предприятия, кадровый потенциал, трудовой коллектив предприятия, инновационно активный персонал.

Гарантией успеха в современных условиях украинской экономики для любого предприятия является необходимость со стороны руководителей особое внимание уделять инновационной деятельности, прежде всего таким вопросам, как обновление производства, реорганизация предшествовавшей деятельности, замена одних структурных элементов другими, дополнение уже существующих элементов новыми технологиями. Научно обоснованное планирование инновационной деятельности обуславливает эффективность реализуемых мероприятий при условии минимизации затрат на их проведение. В этой связи знание менеджерами теоретических основ инновационной деятельности и внедрение в хозяйственную деятельность предприятия методических рекомендаций, разработанных современными учеными, позволит повысить конкурентоспособность предприятия и укрепить его позиции на рынке.

Проблемам планирования инновационной деятельности на микроуровне посвящены исследования целого ряда известных отечественных и иностранных ученых-экономистов, таких, как: Й. Шумпетер, Б. Санто, Фахутдинов Р. А., Иванов М. М., Колупаева С. Р., Кочетков Г. Б., Антонюк Л. Л., Савчук В. С., Завлин П. М., Микитюк П. П. и др. Однако значительное количество теоретико-методических разработок, связанных с усовершенствованием организационно-экономического механизма управления инновационной деятельностью не используются в практике отечественных предприятий.

Объектами инновации на предприятии являются средства производства и технологические процессы; производимая продукция и ее качество; человеческий потенциал и развитие творческой и активной личности; социальная сфера, включая изменение поведения сотрудников организации; организационное развитие и т. д.

Субъектами инновационной деятельности на предприятии выступают объединения людей, совместно реализующие разработку, внедрение и производство новшеств. Успешность реализации инновационной деятельности обусловлена осознанием сотрудников всего предприятия о необходимости постоянного совершенствования. Именно наличие инновационно активного персонала как в структурах осуществляющих деятельность по разработке и внедрению новшеств, так и в остальных подразделениях, занимающихся операционной деятельностью позволяет судить о степени инновационной направленности всего предприятия.

Целью статьи является презентация результатов теоретических исследований понятийного аппарата, связанного в формированием такой экономической категории, как "инновационно активный персонал".

Для выяснения сущности понятия "инновационно активный персонал" необходимо определить, чем это понятие отличается от понятия "кадры", "персонал предприятия", "трудовые ресурсы предприятия", "трудоустрой коллектив предприятия", а также что между ними есть общего. Следует отметить, что понятие "кадры" чаще всего используется для обозначения части работников-специалистов, высококвалифицированных опытных работников, поэтому оно является более приемлемым для определения категории "инновационно активный персонал" [1 – 6]. В табл. 1 приведены определения указанных понятий.

**Толкование сущности понятий "кадры", "персонал предприятия",
"трудовые ресурсы предприятия", "кадровый потенциал", "трудовой коллектив предприятия"**

Авторы	Содержание
Покропивный С. Ф. и др.	Кадры – это определенная совокупность работников данного предприятия, которые имеют достаточно высокий уровень квалификации и значительный стаж работы. Персонал (трудовые ресурсы) предприятия – это совокупность постоянных работников, имеющих необходимую профессиональную подготовку и опыт практической работы (деятельности)
Манив З. О., Луцкий И. М.	Трудовые ресурсы (персонал) предприятия – это постоянный состав работников, получивших необходимую профессиональную подготовку и (или) имеющих практический опыт, выполняющих различные производственно-хозяйственные функции
Горелов Н. А.	Трудовые ресурсы (как экономическая категория) – это население, которое обладает физической и интеллектуальной способностью к труду в соответствии с установленными государством условиями воспроизводства рабочей силы. Трудовые ресурсы (как планово-экономический показатель) – это количество населения, занятого в общественном хозяйстве, а также незанятого в нем трудоспособного населения трудоспособного возраста
Проект Закона Украины "Про трудовые коллективы"	Трудовой коллектив предприятия, учреждения, организация – это группирование всех работников, которые своей работой берут участие в его деятельности на основании трудового договора, а также других форм, которые регулируют отношения работника с предприятием, учреждением, организацией, включая владельцев предприятия. Личности, которые работают на предприятии, учреждении, организации на основании гражданско-правовых договоров, к составу трудового коллектива не включаются
Гетьман О. О., Шаповал В. М.	Персонал предприятия (кадры, трудовой коллектив) – это совокупность работников, входящих в его списочного состава
Мельник Л. Г. и др.	Под кадрами понимают основной (штатный) состав работников предприятий, учреждений и организаций в различных отраслях народного хозяйства
Шегда А. В. и др.	Персонал – это основной штатный состав работников предприятия (организации), которые обладают необходимой квалификацией и выполняют различные производственно-хозяйственные функции
Петрович И. М., Кит А. Ф., Семенов О. М. и др.	Персонал предприятия – это совокупность постоянных работников, которые получили необходимую профессиональную подготовку и имеют опыт практической работы
Краснокутская Н. С.	Кадровый потенциал – совокупность способностей и возможностей кадров обеспечивать достижение целей долгосрочного (перспективного) развития предприятия

В первую очередь, следует отметить, что инновационно активный персонал входит в состав персонала предприятия, то есть являются работниками с необходимой профессиональной подготовкой и (или) практическим опытом работы и выполняют различные производственно-хозяйственные функции, в том числе функции, связанные с созданием продуктов интеллектуальной деятельности.

К таким работникам можно отнести изобретателей, рационализаторов, ученых, инженеров, предпринимателей и других работников, которых можно объединить в такие группы: управленческие кадры; инженерно-технические кадры; высококвалифицированные рабочие.

Результаты анализа понятий, которые сопряжены и определяют сущность инновационно активного персонала, приведены в табл. 2 [6 – 9].

Таблица 2

**Определение понятий "научно-технические кадры", "инновационные кадры",
"изобретатель", "новатор", "инновационная активность", "инновационный потенциал работника"**

Авторы	Определение понятия
1	2
Мухамедьяров А. М.	Научно-технические кадры – это социально профессиональная группа, состоящая из научных, инженерно-технических и других категорий работников, осуществляющих процесс "исследования – производство – потребление"
Онлайн-словарь "Академик"	Научно-технические кадры – совокупность лиц, проживающих в стране, имеют законченное образование 3-й степени (по Международной стандартной классификации образования) в области науки и техники или не имеют его, занятых научно-технической деятельностью, для выполнения которой требуется подобная квалификация
Жорна А. А.	Инновационные кадры (инноваторы) – субъекты экономики знаний, занимаются организацией нововведений
Википедия	Изобретатель – человек, который создает новые изобретения, главным образом, технические устройства или методы. Хотя некоторые изобретатели могут быть также учеными, большинство из них – инженеры, создающие технические новшества на базе открытий других ученых. Часто изобретатели улучшают существующие устройства или комбинируют их для создания новых полезных устройств

1	2
Толковый словарь Ушакова	Новатор – тот, кто вносит и осуществляет новые, прогрессивные идеи, приемы и тому подобное в определенной области деятельности
Трифилова А. А.	Инновационная активность – это интенсивность осуществления экономическими субъектами деятельности по разработке и привлечению новых технологий или совершенствуют продукты в хозяйственный оборот
Пименов С. В., Родионова Е. В., Федосова Р. Н. и др.	Инновационный потенциал работника – способность к восприятию новой информации, увеличению своих профессиональных знаний, выдвижению новых конкурентоспособных идей, нахождению решений нестандартных задач и новых способов решения стандартных задач

Важной составляющей инновационно активного персонала является наличие у него способностей к творческому труду и возможность их реализации, определяет их индивидуально-квалификационный потенциал и индивидуальные профессиональные характеристики. Поэтому в отличие от "нетворческого" персонала, инновационно активный персонал должен обладать определенными качественными характеристиками, необходимыми для инновационной деятельности. К таким чертам (характеристикам) можно отнести: высокую профессиональную компетентность, самостоятельность, инициативность, предприимчивость, активность, творчество, новаторство, оригинальность в работе, способность довести инновационную идею до внедрения, настойчивость, способность к выполнению трудовых функций и уровне международных стандартов, высокие адаптационные возможности, высокий уровень культуры.

Учитывая сказанное, инновационно активный персонал предлагается определять как часть персонала предприятия, которая отражает творческие желания к разработке и внедрению инноваций на предприятии, имеет практический опыт работы, обладает качественными чертами, необходимыми для создания инноваций и внедрение их в жизнь, способный реализовать свой индивидуально-квалификационный и профессиональный потенциал с целью повышения конкурентоспособности предприятия и достижения им стратегических целей развития.

Научн. рук. Яковенко К. В.

Литература: 1. Друкер П. Ф. Практика менеджмента / П. Ф. Друкер ; пер. с англ. – М. : Издательский дом "Вильямс", 2002. – 397 с. 2. Дмитренко Г. А. Мотивация и оценка персонала / Г. А. Дмитренко, Е. А. Шарпатов, Т. М. Максименко. – К. : МАУП, 2002 – 248 с. : ил. 3. Кибанов А. Я. Основы управления персоналом / А. Я. Кибанов. – 2-е изд., перераб. и доп. – М. : ИНФРА-М, 2007. – 446 с. 4. Колом А. М. Мотивация персонала : підручник / А. М. Колом. – К. : КНЕУ, 2006. – 352 с. 5. Манів З. О. Економіка підприємства : навч. посібн. / З. О. Манів, І. М. Луцький. – К. : Знання, 2004. – 580 с. 6. Семикіна М. В. Інноваційна праця в конкурентному середовищі: загальна методологія, мотиваційні основи регулювання / М. В. Семикіна, Л. А. Коваль. – Кіровоград : Степ, 2006. – 349 с. 7. Травин В. В. Основы кадрового менеджмента / В. В. Травин, В. А. Дятлов. – М. : Дело, 1997. – 336 с. 8. Управління інноваційно-інвестиційною діяльністю підприємства : автореф. дис. ... канд. екон. наук : спец. 05.13.06 "Автоматиз. системи упр. та прогрес. інформ. технології" / В. Р. Жуков / Донец. держ. ун-т економіки і торгівлі ім. М. Туган-Барановського. – Донецьк, 2003. – 19 с. 9. Хэмилтон А. Инновационная и корпоративная реструктуризация в мировой экономике / А. Хэмилтон // Проблемы теории и практики управления. – 2000. – № 6. – С. 12–15.

УДК 338.515:338.24

Мелаев А. Д.

Студент 4 курса
факультета менеджмента и маркетинга ХНЭУ им. С. Кузнеця

ПРИНЦИПЫ И ЗАДАЧИ УПРАВЛЕНИЯ ПРИБЫЛЬЮ ПРЕДПРИЯТИЯ

Аннотация. Рассмотрены результаты анализа понятия "прибыль предприятия". Раскрыты принципы управления прибылью. Уточнен перечень задач по управлению прибылью на промышленных предприятиях.

Анотация. Розглянуто результати аналізу поняття "прибуток підприємства". Розкрито принципи управління прибутком. Уточнено перелік завдань з управління прибутком на промисловому підприємстві.

Annotation. The results of analysis of the concept of the enterprise profit are studied. Profit management principles are disclosed. The list of tasks in industry profits management is updated.

Ключевые слова: прибыль предприятия, цель, принципы, задачи управления прибылью.

Современное состояние экономики Украины характеризуется перманентными кризисными явлениями во всех сферах на протяжении нескольких лет. На современном этапе развития и совершенствования рыночных отношений происходят трансформационные преобразования рыночного характера, которые предполагают полное обновление системы создания и распределения прибыли. Это требует переосмысления вопросов о природе, экономическом содержании, а также факторах формирования и источниках возникновения прибыли.

В экономической литературе вопросы прибыли, рентабельности с целью повышения эффективности функционирования предприятия широко рассмотрены как в теоретическом, так и в практическом аспектах. Этим вопросам посвящены работы А. Баба, И. Бланка, С. Выготского, В. Гриневой, В. Иващенко, С. Кошечкина, М. Крейнина, Ф. Махлупа, Л. Мельника, М. Мокия, В. Нижник, М. Николаичука, В. Пономаренко, Р. Сайфулина, Л. Соколовой, Д. Соломона, А. Тищенко, А. Ткаченко, А. Томпсона, Дж. Формби, М. Фридмана, А. Шеремета и др.

Вместе с тем, принимая во внимание многочисленные научные разработки, отдельные проблемы прикладного характера не получили надлежащего решения и, оставаясь недостаточно исследованными, требуют дальнейшего развития как в научно-теоретическом, так и практическом аспектах.

Целью статьи является презентация результатов исследования основных принципов и задач, которые целесообразно учитывать в процессах эффективного управления прибылью.

Прибыль – одна из самых распространенных категорий экономики. Выяснение ее экономической сущности и содержания находится в центре научных исследований экономистов на протяжении длительного периода становления и развития экономической науки. Но теория прибыли остается незавершенной и противоречивой. Анализ исторически сложившейся системы научных знаний о прибыли показал, что в трудах ученых – основоположников экономической науки – основу взглядов на природу прибыли составила фундаментальная проблема: что является конечным источником доходов, получаемых обществом.

Современные экономисты по-новому определяют проблемы прибыли. В своих работах они поднимают, прежде всего, практические аспекты прибыли в учете, анализе и управлении деятельностью экономических субъектов. Изучение научных литературных источников и изложенных в них многочисленных авторских определений прибыли позволило систематизировать и обобщить существующие современные мысли и позиции, которые по-разному объясняют ее сущность.

Многочисленная группа авторов, среди которых Бланк И. А., Ковалева А. М., Лапуста М. Г., Ковалев В. В., Колчина Н. В., Поляк Г. Б., Шеремет А. Д., Сайфулин Р. С., считают, что прибыль как "экономическая категория характеризует финансовый результат деятельности предприятия" [1 – 5]. Другая группа авторов – Шуляк П. К., Моляков Д. С., Шохин Е. И. – определяют прибыль как "часть чистого дохода, созданного в процессе производства и реализованного в сфере обращения" [6]. По мнению третьих – Большакова С. В., Кодацкого В. П., Лишанского М. А., прибыль является "превращенной формой прибавочной стоимости, сформированной в процессе общественного воспроизводства для удовлетворения различных интересов предприятия и его владельца" [7 – 9].

Управление прибылью – это процесс принятия управленческих решений, которые влияют на формирование и распределение прибыли.

И. Бланк выделяет пять основных принципов, лежащих в основе управления прибылью [1, с. 48–50]:

интегрированность с общей системой управления предприятия. Поскольку прибыль является основным обобщающим показателем хозяйствования всего предприятия, то любое управленческое решение в конечном итоге влияет на его объем. Поэтому управление прибылью должно быть непосредственно связано со всей системой управления предприятием;

комплексный характер принятия управленческих решений;

высокий динамизм управления. Постоянные изменения условий внешней и внутренней среды требуют от системы управления прибылью способности быстро приспосабливаться к этим изменениям;

вариативность подходов к разработке отдельных управленческих решений. Наиболее правильное управленческое решение можно сформировать только в том случае, если анализируются несколько альтернативных сценариев развития хозяйственной деятельности предприятия;

ориентация на стратегические цели развития предприятия. Формирование целей управления прибылью должно осуществляться с учетом стратегических приоритетов развития хозяйственной деятельности.

Для эффективного управления прибылью надо сформировать действенную систему управления прибылью предприятия, которая рассматривается как сущность взаимосвязанных элементов, каждый из которых выполняет определенную работу, совместное действие которых при определенных условиях обеспечивает достижение механизма получения прибыли заданной величины [10]. Эта система имеет определенную структуру, в которой В. Бочаров выделяет шесть основных блоков: цель, принципы и задачи управления; механизм управления; организационное обеспечение; информационное обеспечение; методы анализа прибыли; контроль за выполнением плана по прибыли [10, с. 30].

Опираясь на результаты анализа литературных источников [1 – 10], а также исходя из цели управления прибылью, в процессе управления промышленным предприятием, основными задачами, которые целесообразно решать руководству, являются следующие:

оптимизация объема прибыли, который соответствует ресурсному потенциалу предприятия и рыночной конъюнктуре;

достижение максимально возможного соответствия между объемом сформированного при-были и допустимо уровнем риска. Между этими параметрами наблюдается прямо пропорциональ-ная зависимость;

обеспечение высокого качества сформированного прибыли. Резервы ее роста должны быть прежде реализованы за счет операционной (текущей) деятельности и реального инвестирования чистой прибыли, создает базу для дальнейшего развития предприятия;

формирование за счет прибыли объема финансовых ресурсов, достаточного для развития предприятия в будущем. Эти денежные ресурсы целесообразно концентрировать в составе фонда накопления и направлять на финансирование затрат капитального характера;

разработка эффективных программ участия персонала в прибылях предприятия, чтобы сблизить интересы собственников и наемных работников;

создание условий для увеличения рыночной стоимости предприятия, которая определяет-ся уровнем капитализации прибыли. Предприятие само устанавливает пропорции распределения прибыли на капитализованную и потребляемую части. При этом учитываются условия и задачи хозяйственной деятельности.

Таким образом, перечень предложенных задач по управлению прибылью позволит повы-сить эффективность хозяйственной деятельности предприятия в связи с применением комплекс-ного подхода к учету использования всех видов ресурсов и внедрению мотивационного механизма сотрудников по достижению финансовых целей организации.

Научн. рук. Веретенникова А. Б.

Литература: 1. Бланк И. А. Управление прибылью / И. А. Бланк. – К. : "Ника-Центр" "Эльга", 1998. – 543 с. 2. Ковалева А. М. Финансы фирмы [Текст] : учебник [для вузов по экон. спец. и направлениям] / А. М. Ко-валева, М. Г. Лапуста, Л. Г. Скамай. – М. : ИНФРА-М, 2003. – 496 с. 3. Финансы [Текст] : [учебник для сту-дентов по специальностям 060400 "Финансы и кредит", 060500 "Бухгалт. учет, анализ и аудит", 060600 "Мировая экономика" / С. А. Белозеров, С. Г. Горбушина, В. В. Иванов и др.] ; под ред. В. В. Ковалева. – М. : Проспект, 2004. – 511 с. 4. Финансы организаций (предприятий) : [учебник для вузов по экон. специаль-ностям / Н. В. Колчина, Г. Б. Поляк, Л. М. Бурмистрова и др.] ; под ред. Н. В. Колчина. – М. : ЮНИТИ-ДАНА, 2004. – 368 с. 5. Шерemet А. Д. Методика финансового анализа : [учебник и практ. пособие для финансовых менеджеров, бухгалтеров и аудиторов, студентов экон. вузов] / А. Д. Шерemet, Р. С. Сайфулин, Е. В. Нега-шев. – М. : ИНФРА-М, 2001. – 208 с. 6. Шуляк П. Н. Финансы предприятия : учебник [для вузов по экон. специальностям] / П. Н. Шуляк. – М. : Дашков и К^о, 2003. – 711 с. 7. Большаков С. В. Финансы предприятий: теория и практика : учебник [для студентов вузов] / С. В. Большаков. – М. : Книжный мир, 2005. – 617 с. 8. Кодацкий В. П. Прибыль [Текст] / В. П. Кодацкий. – М. : Финансы и статистика, 2002. – 128 с. 9. Финансы сельскохозяйственных предприятий : [учебн. пособ. для студентов вузов по агроэкон. спец. / М. Л. Ли-шанский, З. А. Круш, И. Б. Маслова и др.]. – М. : КолосС, 2003. – 376 с. 10. Бочаров В. В. Финансовый ин-жиниринг : сборник научных трудов / В. В. Бочаров. – СПб. : Питер, 2004. – 394 с.

УДК 658:005.5

Ханмамедов Б. М.

Студент 4 курса
факультета менеджмента и маркетинга ХНЭУ им. С. Кузнеця

ОПРЕДЕЛЕНИЕ СУЩНОСТИ ПОНЯТИЯ "ИННОВАЦИЯ"

Аннотация. Рассмотрены существующие точки зрения на сущность понятия "иннова-ция". Уточнено и расширено определение термина "инновация" в результате анализа суще-ствующих понятий.

Анотація. Розглянуто існуючі точки зору на сутність поняття "інновація". Уточнено і розширено визначення терміна "інновація" в результаті аналізу існуючих понять.

© Ханмамедов Б. М., 2014

Annotation. The current points of view on the essence of the notion "innovation" are considered. As a result of the analysis of existing notions, the definition of the term "innovation" is specified and expanded.

Ключевые слова: инновация, процесс, результат, объект, система, изменение.

Инновации издавна считались основной движущей силой развития экономики. В современном мире инновации являются весьма распространенным понятием и применимо оно к различным сферам человеческой деятельности. Однако сам термин "инновация" в различных источниках трактуется неоднозначно, так как не существует единого подхода к его определению и содержанию. Отсутствие четкого однозначного определения тормозит развитие бизнеса, которое в настоящее время напрямую зависит от уровня инновационного развития экономики.

Обобщение подходов к определению, уточнение данного понятия и является проблемным моментом.

Изучением инноваций ученые занимаются достаточно давно. Однако среди последних работ в этом направлении следует выделить труды: Гееца В. М., Семиноженка В. П., Крупки М. И., Плаксына В. И., Нагорской М. Н., Педерсен И. А. и других экономистов, в которых освещаются теоретические аспекты инноваций.

Несмотря на огромное количество работ по данной теме, до сих пор в экономической литературе нет единого определения понятия "инновация".

При трактовке понятия "инновация" ученые пользуются различными подходами, рассматривают данный термин с разных позиций. Более полное и точное определение формируется при системном подходе, который включает в себя рассмотрение всех этапов от возникновения до реализации, а также охватывает все виды отношений в обществе.

Нерешенной частью общей проблемы в вопросе по уточнению понятия "инновация" является отсутствие обобщенного системного подхода к его определению у основной массы ученых.

Цель статьи – изучение различных подходов к определению понятия "инновация" и уточнение данного термина.

Инновация происходит от английского слова *innovation*, что означает нововведение, новшество, новаторство. Под инновацией понимается использование новшеств в виде новых технологий, видов продукции и услуг, новых форм организации производства и труда, обслуживания и управления.

Основоположником теории инноваций в мировой экономике по праву считается Йозеф Алоиз Шумпетер. Им же было введено в обращение понятие "инновация" как изменение (новые комбинации) производственных факторов, мотивированное предпринимательским духом, с целью внедрения и использования новых видов товаров, новых способов и методов производства, новых источников сырья, освоения новых рынков, новых форм организации производства. Согласно И. Шумпетеру, инновация является главным источником прибыли: "прибыль, по существу, является результатом выполнения новых комбинаций", "без развития нет прибыли, без прибыли нет развития" [1].

В дальнейшем по мере развития знаний в области инноваций возникали все новые определения данного понятия. Например, по признаку содержания или внутренней структуры выделяют инновации технические, экономические, организационные, управленческие и др. Выделяются такие признаки, как масштаб инноваций (глобальные и локальные); параметры жизненного цикла (выделение и анализ всех стадий и подстадий), закономерности процесса внедрения и т. п. [2].

В экономической литературе понятие "инновация" формируется при разных методических подходах. В качестве примера в таблице приведены несколько определений, которые сформировались в результате разных взглядов на проблему.

Таблица

Определения термина "инновация" при разных подходах

Авторы	Определение	Источники
1	2	3
Инновация как процесс		
Бездудный Ф. Ф., Смирнова Г. А., Нечаева О. Д.	Инновация – процесс реализации новой идеи в любой сфере жизнедеятельности человека, способствующей удовлетворению существующей потребности на рынке и приносящий экономический эффект	[3]
Б. Твисс	Инновация – это процесс, в котором изобретение или новая идея приобретают экономическое содержание	[4]
Инновация как объект		
Медынский В. Г.	Инновация – объект, внедренный в производство в результате проведенного научного исследования или сделанного открытия, качественно отличный от предшествующего аналога	[5]
Инновация как результат		
Фатхутдинов Р. А.	Инновация – конечный результат внедрения новшества с целью изменения объекта управления и получения экономического, социального, экологического, научно-технического или другого вида эффекта	[6]

1	2	3
Руководство Осло	Инновация – конечный результат инновационной деятельности, получивший воплощение в виде нового или усовершенствованного продукта, внедренного на рынке, нового или усовершенствованного технологического процесса, используемого в практической деятельности, либо в новом подходе к социальным услугам	[7]
Инновация как преобразование		
Ф. Валента	Инновация – изменение в первоначальной структуре производственного механизма, то есть, переход его внутренней структуры к новому состоянию; касается продукции, технологии, средств производства, профессиональной и классификационной структуры рабочей силы, организации; изменения как с положительными, так и отрицательными социально-экономическими последствиями	[8]
Л. Волдачек	Инновация – целевое изменение в функционировании предприятия как системы (количественное, качественное в любой сфере деятельности предприятия)	[9]
Инновация как система		
Плаксин В. И.	Инновация – это система, возникшая в процессе создания, использования и реализации результатов научных исследований и разработок, направленных на совершенствование технических, организационных, экономических, социальных и правовых отношений в области науки, производства, культуры, образования и других сферах деятельности общества	[10]

Типовые требования к определению понятия "инновация" заключаются в том, что для инновации в равной мере важны пять основных свойств: научно-техническая новизна, научность, производственная применимость, коммерческая реализуемость и эффективность.

Обобщая данные таблицы, различные подходы можно условно объединить между собой. Так, определения инноваций как процесса и объекта имеют общие черты научности, новизны, применимости.

Однако в процессном подходе акцент делается на эффективность, а в определении инновации как объекта – на новизну.

Подход к инновации как к результату и преобразованию подразумевает, прежде всего, важную роль новизны, присутствие научности, а уже потом рассматривает эффективность.

Системный подход определения инноваций в полной мере учитывает сформулированные автором типовые требования. Кроме того, он широко раскрывает в инновации системную эффективность, создает синергетический эффект, суть которого заключается в том, что экономический эффект системы в целом значительно выше, чем эффект от работы всех ее частей.

В результате теоретического обобщения трактования инноваций, следует отметить, что наиболее полное, всеобъемлющее и глубокое определение инноваций сформулировано в системном подходе.

Уточняя понятие "инновация", автор придерживается мнения данного подхода и считает, что термин может быть сформулирован следующим образом: инновация – это система, возникшая в результате процессов создания, использования и внедрения продуктов научных исследований и разработок, направленных на совершенствование технических, организационных, экономических, социальных и правовых отношений в области науки, производства, культуры, образования и других сфер деятельности общества.

В ходе проведенного исследования были рассмотрены основные подходы к термину "инновация", проведено теоретическое обобщение существующих определений. В результате уточнено, что формулировка инноваций наиболее полно представлена в системном подходе. Согласно исследованиям в рамках данного подхода, инновация по своей сути является взаимосвязанной системой процессов создания, использования и внедрения продуктов научных исследований и разработок, направленных на совершенствование технических, организационных, экономических, социальных и правовых отношений в области науки, производства, культуры, образования и других сфер деятельности общества.

В дальнейшем предполагается продолжать уточнять понятия "инновация", чтобы, отталкиваясь от данного термина, формулировать принципы, структуру инноваций, переходя постепенно к вопросам методологии.

Научн. рук. Тимонин К. А.

Литература: 1. Шумпетер Й. А. Теория экономического развития / Й. А. Шумпетер. – М.: Прогресс, 1982. – 455 с. 2. Ильенкова С. Д. Инновационный менеджмент / С. Д. Ильенкова. – М.: Банки и биржи, ЮНИТИ, 1997. – 327 с. 3. Бездудный Ф. Ф. Сущность понятия инновация и его классификация / Ф. Ф. Бездудный, Г. А. Смирнова, О. Д. Нечаева // Инновации. – 1998. – № 2–3. – С. 4. 4. Твисс Б. Управление научно-

техническими нововведениями / Б. Твисс ; пер. с англ. науч. ред. К. Ф. Пузыня. – М. : Экономика, 1989. – 217 с. 5. Медынский В. Г. Инновационный менеджмент : учебник / В. Г. Медынский. – М. : ИНФРА-М, 2002. – 293 с. 6. Фатхутдинов Р. А. Инновационный менеджмент : учебник для вузов / Р. А. Фатхутдинов. – М. : ЗАО "Бизнес-школа "Интел-Синтез", 1998. – 272 с. 7. Руководство Осло. Рекомендации по сбору и анализу данных по инновациям // Совместная публикация ОЭСР и Евростата. – 3-е изд. ; пер. на рус. яз. – М. : ГУ "Центр исследований и статистики науки", 2006. – 192 с. 8. Валента Ф. Управление инновациями / Ф. Валента. – М. : Прогресс, 1985. – 137 с. 9. Волдачек Л. Стратегия управления инновациями на предприятии / Л. Волдачек. – М. : Экономика, 1989. – 254 с. 10. Плаксин В. И. Основы системы инновационной деятельности предприятия : монография / В. И. Плаксин, О. В. Горбачева. – Симферополь : ДиАйПи, 2009. – 333 с.

Худайназаров Б. М.

УДК 338.53

Студент 4 курса
факультета менеджмента и маркетинга ХНЭУ им. С. Кузнеца

ОСНОВНЫЕ АСПЕКТЫ ЦЕНОВОЙ ПОЛИТИКИ ИННОВАЦИОННОЙ ПРОДУКЦИИ ПРЕДПРИЯТИЯ

Аннотация. Рассмотрены вопросы формирования цены на инновационную продукцию предприятий Украины. Выделены основные особенности ценовой политики инновационной продукции предприятия. Рассмотрены основные подходы к ценообразованию инновационной продукции. Предложена методика определения цены на инновационную продукцию предприятий.

Анотація. Розглянуто питання формування ціни на інноваційну продукцію підприємств України. Виділено основні особливості цінової політики інноваційної продукції підприємства. Розглянуто основні підходи до ціноутворення інноваційної продукції. Запропоновано методику визначення ціни на інноваційну продукцію підприємств.

Annotation. The questions of pricing of innovative products of enterprises of Ukraine are considered. The basic features of the price policy as to innovative products of an enterprise are distinguished. Basic approaches to pricing innovative products are described. A methodology of pricing innovative products of enterprises is offered.

Ключевые слова: инновационная продукция, ценообразование, предприятие, ценовая политика, производитель продукции, потребители продукции, рентабельность активов.

Выступая основой рыночных отношений, цена становится одной из наиболее универсальных категорий, которыми оперирует рыночная экономика, потому в ней сконцентрированы все недостатки, ошибки и достижения хозяйственной деятельности. С ростом значения цены как экономической, политической и социальной категории увеличивается ответственность за "умное ценообразование" в стране, следовательно, реализация обоснованной ценовой политики является необходимой для поддержки и развития в Украине рыночных отношений. В условиях конкурентной среды цена является не только ориентиром, но и мощным рычагом ведения хозяйства товаропроизводителя, орудиями его конкурентной борьбы. Без овладения логикой ценообразования невозможно стать конкурентоспособным на рынке, сформировать всю совокупность прогнозных, плановых и оперативных решений, которые дают возможность предупредить банкротство. Теоретико-методологические основы ценообразования исследовали: В. Герасименко, Дж. Дейли, А. Длигач, С. Дугина, В. Коринев, Я. Литвиненко, Т. Негл, И. Олейник, А. Павленко, С. Салига, Ю. Тормоса, Е. Уткин, Р. Холден, А. Череп и др. Но многие аспекты практического ценообразования на инновационную продукцию остаются недостаточно изученными. Нуждаются в дополнении и корректировке принципы ценовой политики предприятия относительно учета экономических интересов как производителя, так и потребителя инновационной продукции. Требуют более детального изучения и обоснования методы расчета цены на инновационную продукцию. Недостаточно освещены экономические аспекты влияния надежности на цену новой техники и новой цены на срок эксплуатации базовой, потому представляет интерес дальнейшее исследование теоретических и практических вопросов ценообразования на новую продукцию машиностроения в условиях рыночной экономики.

Цель данного исследования – на основе глубокого анализа теоретико-экономических проблем инновационной деятельности предприятий в Украине выявить основные составные элементы ценовой политики инновационной продукции предприятия. Для достижения данной цели в работе были использованы общенаучные и специальные методы исследования: абстрактно-логический метод, системный подход, методы анализа и синтеза.

© Худайназаров Б. М., 2014

На сегодняшний день всю совокупность процессов, которые происходят на предприятиях разных отраслей отечественного хозяйства, можно условно разделить на две группы: традиционные и инновационные. В общем понимании инновационная деятельность является совокупностью прогрессивных, качественно новых изменений, которые непрерывно возникают во времени и пространстве. Результатом инновационной деятельности являются новинки, а внедрение новинок в хозяйственную практику называется нововведениями. Более четко разграничивает эти понятия П. Лелон. По его мнению, новация является собой "новый вид продукции, метод технологии", а нововведение – "внедрение новации в экономический производственный цикл" [1].

Фундамент украинской системы рыночного ценообразования закладывается слишком медленно, что во многом дезориентирует предприятия, которые выпускают инновационную продукцию, поскольку для инновационной продукции, которая покупается как долгосрочные инвестиции потребителя, договорная цена является определяющим фактором. Конкурентоспособность определяет стоимость жизненного цикла продукции у потребителя включая договорную цену, расходы в процессе эксплуатации, расходы на капитальные ремонты. В условиях инновационного современного производства некоторые классические принципы ценообразования, в том числе эластичность цен продукции, следует рассматривать критически, учитывая, что "конкурируют" не цены, а стоимость жизненных циклов аналогов.

Обоснование цены на инновационную продукцию является достаточно сложным и ответственным заданием, которое стоит перед каждым предприятием. От такого правильного решения зависит эффективность реализации инновационного товара на рынке. Как свидетельствуют практика деятельности большинства отечественных предприятий, большинство из них сначала рассчитывают так называемую "базовую" цену, которая в определенной степени учитывает специфику рынка на момент выхода на него. При определении уровня этой цены производитель инновационного продукта должен осуществить исследование по таким направлениям [2]:

- определение вида и уровня спроса на продукт;
- исследование основных факторов эластичности спроса по каждой группе инновационной продукции;
- обоснование потенциальных и реальных экономических и психологических ценовых пределов;
- выбор выгодной для производителя цены;
- анализ качественного и количественного уровня расходов;
- учет последствий снижения или повышения уровня цен на инновационные продукты по сравнению с аналогичными, которые уже реализуются;
- корректировка базового уровня цены в зависимости от динамики рыночной конъюнктуры.

Особенности формирования цены инновационного продукта на разнообразных стадиях инновационного процесса предусматривают применение дифференцированного подхода при выборе методов ценообразования на отдельные инновационные продукты. Предельные размеры цены инновационного продукта регулируются законами рыночной конкуренции. Так, производители не имеют возможности устанавливать экономически необоснованные цены вопреки закону стоимости. Основой ценностного подхода является ориентация не на желательную величину прибыли машиностроительного предприятия, а на уровень цены, при которой инновационный товар заслуживает внимания потребителей в соответствии с его потребительскими характеристиками и их значимостью для потенциальных покупателей. Практическое решение этого, на первый взгляд, несложного задания связано не только с конкретными исследованиями, но и с необходимостью правильно понимать психологию потенциальных покупателей, их мотивы; с возможностью дать реальную денежную оценку значимости этих мотивов, определить уровень достоверности полученных результатов, ожидаемые отклонения и т. д.

В процессе ценообразования на инновационный продукт серьезной ошибкой является игнорирование жизненного цикла при разработке стратегии обновления ассортимента машиностроительного предприятия. Нельзя допускать, чтобы объем продаж на нисходящей части кривой жизненного цикла товара существенно снижался. Жизненный цикл – время с момента первоначального появления продукта на рынке до прекращения его реализации на том же рынке – проходит стадии: разработка продукта; внедрение и испытание; развитие (рост); зрелость; спад.

Чтобы достичь стабильности в продажах, разработку нового товара следует начинать до вступления предыдущего в стадию зрелости. В противном случае будут неотвратимо потеряны время и ценовая конкурентоспособность. Характерной особенностью инновационного продукта является то, что производитель с высокой вероятностью может рассчитывать на монопольное положение на рынке в течение определенного периода или, по крайней мере, на наличие незначительного количества конкурентов.

На основе современных методических принципов маркетингового ценообразования, учитывающих условия производства и реализации инновационной продукции на отечественном рынке можно сформировать основные подходы к формированию цены на инновационный продукт машиностроительного производства [3]:

- четко определенное соответствие между ценой инновационной продукции и его позицией на рынке;
- использование дифференцированных цен;
- соответствие уровня цены основным целям предприятия, что способствует эффективной реализации избранной ценовой стратегии. Ценообразование инновационной продукции наиболее приемлемо, по мнению автора, проводить на основе следующей методики [4]:

1. Первым шагом при формировании цены на инновационную продукцию является выбор методики ценообразования (на основе издержек, с ориентацией на спрос, с ориентацией на уровень конкуренции).

При этом стоит заметить, что наиболее часто используемым является метод ценообразования на основе издержек, что объясняется следующими факторами:

- инновационная продукция является новой или более усовершенствованной, чем продукция, на базе которой она создана, а следовательно, трудно определить конкурентов для ориентации на их уровень цен;

спрос на инновационную продукцию еще не сформировался, что затрудняет формирование ее цены с ориентацией на спрос.

2. После определения цены необходимо произвести расчет экономии инвестиционных затрат потребителя. Данная величина определяется путем сравнения затрат потребителя на покупку инновационной и базовой продукции.

3. Следующим шагом является расчет уровня экономии текущих затрат потребителя, связанных с применением инновационной продукции или продукции, изготовленной на ее основе (для конечного потребителя). Данная величина определяется путем сравнения затрат потребителя, связанных с применением инновационной и базовой продукции (эксплуатационные затраты) в течение всего времени использования инновационной продукции.

4. Следующим шагом является определение изменения уровня текущего дохода, получаемого потребителем в течение всего периода использования инновационной продукции. Данная величина определяется путем сравнения текущих доходов потребителя, получаемых при применении инновационной и базовой продукции.

5. Определение суммарного экономического эффекта от применения инновационной продукции за весь период. Вычисляется путем определения разницы между изменением уровня дохода и изменением уровня затрат в течение всего периода использования инновационной продукции.

6. Далее сравнивается уровень изменения инвестиционных затрат потребителя (разницы цен инновационной и базовой продукции) и величины суммарного экономического эффекта от применения инновационной продукции, таким образом определяется величина прибыли потребителя от использования инновационной продукции.

7. Одной из обязательных характеристик идеального рынка является принцип равной доходности (рентабельности активов) у производителя и покупателя. При расчете рентабельности активов у потребителя учитывается изменение прибыли потребителя от использования инновационной продукции и изменение величины активов предприятия от ее приобретения.

Таким образом, эффективное ценообразование на инновационную продукцию дает возможность предприятию не только получить дополнительную прибыль, но и преследовать стратегическую цель – быть в долгосрочной перспективе конкурентоспособным. Основное отличие предлагаемой методики ценообразования инновационной продукции состоит в том, что она позволяет учесть все аспекты использования данной продукции для всех, на ком отразятся ее свойства (производитель, а также промежуточные и конечные потребители). Процесс ценообразования на инновационный продукт должен учитывать особенности стадий жизненного цикла технического объекта, которыми является разработка, серийное производство, эксплуатация, капитально-обновительный ремонт, хранение и утилизация. Особенности формирования инновационного продукта на разных стадиях инновационного процесса предусматривают дифференцированный подход к определению уровня цены на инновационный продукт.

Научн. рук. Письмак В. А.

Литература: 1. Лелон П. Развитие науки и планирования научных исследований / П. Лелон. – М. : Наука, 1968. – 389 с. 2. Тычинский А. В. Управление инновационной деятельностью компаний: современные подходы, алгоритмы, опыт / А. В. Тычинский. – Таганрог : ТРТУ, 2006. – 415 с. 3. Виноградов В. В. Экономика России : учебн. пособ. / В. В. Виноградов. – М. : Юрист, 2012. – 325 с. 4. Тодосийчук А. В. Управление инновационным предприятием : учебн. пособ. / А. В. Тодосийчук. – М. : ЭКОС, 2000. – 160 с.

Чарыев М. А.

УДК 657.312.2

Студент 4 курса
факультета менеджмента и маркетинга ХНЭУ им. С. Кузнеца

ОСНОВНЫЕ АСПЕКТЫ ФОРМИРОВАНИЯ ФИНАНСОВОГО ПЛАНА ИННОВАЦИОННОГО БИЗНЕС-ПРОЦЕССА

Анотация. Рассмотрена сущность инновационного бизнес-процесса, его особенности. Выделены основные этапы разработки финансового плана инновационного бизнес-процесса. Предложены основные методы диверсификации рисков при разработке финансового плана инновационного бизнес-процесса.

Анотація. Розглянуто сутність інноваційного бізнес-процесу, його особливості. Виділено основні етапи розробки фінансового плану інноваційного бізнес-процесу. Запропоновано основні методи диверсифікації ризиків у ході розробки фінансового плану інноваційного бізнес-процесу.

© Чарыев М. А., 2014

Annotation. The essence of the innovative business process and its feature are considered. Basic stages of development of the innovative business process financial plan are distinguished. The basic methods of diversification of risks in the development of the financial plan of the innovative business process are offered.

Ключевые слова: финансовый план, предприятие, инновационный бизнес-процесс, инновация.

Инновационные процессы, их воплощение в новых продуктах и технологиях является основой экономического развития. Инновационный бизнес-процесс представляет собой подготовку и осуществление инновационных изменений и состоит из взаимосвязанных фаз, образующих единое целое. Теория инновационных процессов достаточно хорошо проработана как отечественными, так и зарубежными исследователями. Этой теме посвящены публикации таких зарубежных авторов, как: П. Друкер, Дж. Мартино, Б. Санто, М. Портер, Б. Твисс, И. Шумпетер и др. В отечественной научной литературе анализ инновационных процессов проводится в работах: Анчишкина А. И., Архангельского В. Н., Бляхмана Л. С., Васильева Г. А., Волкова И. М., Глазьева С. Ю., Дагаева А. А., Дуженкова В. И., Олейникова Е. А. и других авторов. В свою очередь не достаточно исследованным является вопрос разработки эффективного финансового плана инновационного бизнес-процесса, диверсификации рисков такого плана и их предупреждение, что и является целью исследования.

Бизнес-процесс разработки новшества представляет собой процесс, включающий совокупность взаимосвязанных работ по созданию инновации от разработки до коммерциализации, четко ориентированный на кратчайший путь выполнения и оптимизации затрат, предполагающий получение прибыли на каждом из его этапов при соответствующей маркетинговой, финансовой поддержке и защите интеллектуальной собственности [1].

Бизнес-процесс разработки и коммерциализации инноваций имеет следующие особенности:

- 1) единство процесса, объединяющего множество разнородных работ по разработке, производству, коммерциализации новых изделий;
- 2) четкое представление конечной цели бизнес-процесса, обеспечение направленности на финансовый результат;
- 3) нацеленность на оптимизацию межфункциональных связей всех стадий процесса разработки и коммерциализации новшества;
- 4) стремление к оптимизации затрат и результатов на основе бюджета процесса;
- 5) обеспечение качества всех выполняемых работ по созданию и коммерциализации новшеств;
- 6) непрерывный мониторинг возможностей предприятия по обеспечению бесперебойности реализации бизнес-процесса;
- 7) обеспечение гибкости инновационной деятельности;
- 8) коммерческое использование результатов различных стадий создания и коммерциализации новшеств;
- 9) сочетание интересов разработчиков, производителей и потребителей;
- 10) инновационная восприимчивость персонала при создании и коммерциализации инноваций;
- 11) мониторинг риска на каждой стадии бизнес-процесса с выработкой мероприятий по его снижению.

Успех инновационной деятельности в значительной степени определяется формами ее организации и способами финансовой поддержки [2]. Источниками финансирования инновационной деятельности могут быть предприятия, финансово-промышленные группы, инвестиционные и инновационные фонды, органы местного управления, частные лица и т. д. Все они участвуют в хозяйственном процессе и тем или иным образом способствуют развитию инновационной деятельности. При планировании инновационной деятельности обязательным условием является разработка финансового плана инновационного бизнес-процесса. Финансовый раздел бизнес-плана должен содержать три наиболее важных формы:

- 1) отчет о прибылях и убытках, который показывает, будет ли получать (или для действующей компании – получает ли уже) компания прибыль;
- 2) отчет о движении наличности, который показывает, будет ли (или есть) у компании наличность, чтобы платить по счетам;
- 3) баланс предприятия, где отражено, сколько стоит компания.

В активе баланса указывается стоимость всех ее составляющих (земля, здания, машины, оборудование, запасы товарно-материальных ценностей), а в пассиве – размер всех ее обязательств (полученные кредиты, акционерный капитал, расчеты с кредиторами, ссуды работникам компании и т. д.). Обычно инвесторы хотят видеть финансовые показатели на три или даже пять лет вперед (для новых компаний). Финансовый план содержит также расчет точки безубыточности производства. График достижения безубыточности – это схема, показывающая влияние на прибыль объемов производства, отпускной цены и себестоимости продукции (в разбивке на условно-постоянные и условно-переменные издержки). Цель раздела – высветить основные пункты из массы финансовых данных, содержащихся в следующем разделе. Например, здесь должна быть упомянута вероятная стоимость компании в том случае, если все будет идти по плану, и каковы при этом будут объемы продаж и прибыль.

При формировании финансового плана для инновационного бизнес-процесса, необходимо включить в бизнес-план детальный финансовый план. Он должен содержать:

- прогноз объемов продаж;
- прогноз прибыли и убытков;
- анализ движения наличности (ежемесячно на первый год, а затем поквартально);
- годовую балансовую ведомость.

В прогноз прибыли и убытков включают следующие показатели: доходы от продаж; издержки производства; суммарная прибыль; общепроизводственные расходы; чистая прибыль.

При необходимости в данном разделе может быть представлен график погашения кредитов и уплаты процентов; сведения об оборотном капитале; предполагаемый график уплаты налогов. В дополнение к этому прилагаются расчеты основных показателей платежеспособности и ликвидности, а также прогнозируемые показатели эффективности проекта. Сроки прогнозов должны совпадать (как минимум) со сроками кредита/инвестиций, которые запрашиваются по проекту.

Показатели различных видов эффективности относятся к различным экономическим субъектам: показатели общественной эффективности – к обществу в целом; показатели коммерческой эффективности проекта – к реальному или абстрактному юридическому или физическому лицу, осуществляющему проект целиком за свой счет; показатели эффективности участия предприятия в проекте – к этому предприятию; показатели эффективности инвестирования в акции предприятия – к акционерам предприятий – участникам проекта; показатели эффективности для структур более высокого уровня – к этим структурам; показатели бюджетной эффективности – к бюджетам всех уровней [2].

Для оценки эффективности инновационного проекта используются следующие основные показатели, определяемые на основе денежных потоков проекта и его участника: чистый дисконтированный доход, внутренняя норма доходности, потребность в дополнительном финансировании, индексы доходности затрат и инвестиций, срок окупаемости.

К сожалению, сегодняшнее состояние инновационной деятельности и инвестиционного климата в Украине далеко от идеала [1]. В настоящее время уменьшающиеся объемы государственного финансирования, нехватка собственных средств у предприятий и отсутствие стратегического мышления у их руководителей не восполняются притоком частного капитала. Такая ситуация с финансовой составляющей, заставляет предприятия максимально предусмотреть риски, возникающие с внедрением инновационных процессов. Разработку механизма оценки финансовых рисков для инновационных компаний предлагается формировать посредством синтеза нового подхода (в том числе с помощью реинжиниринга существующих механизмов оценки) [3]. Синтез нового подхода оценки рисков методологии представляет создание его компонент и их взаимосвязку. Поэтому для начала необходимо выделить основные факторы, определяющие риски инновационных компаний. Факторами налогового риска для инновационных компаний являются высокая налоговая нагрузка, довыскание налогов, наложение штрафов и начисление пеней, изменение ставок по налогам и страховым взносам; изменение границы годового дохода, дающего право на применение упрощенной системы налогообложения и установление ограничений на состав учредителей организациям науки и инновационных предприятий; изменение процентной доли основных средств, списываемой при их включении в состав расходов для целей обложения налогом на прибыль организаций; изменения коэффициента ускоренной амортизации для научных, образовательных и инновационных организаций [2].

В качестве показателей риска ликвидности можно выделить изменение принципов государственной инновационной политики, касающихся комплексных мер поддержки со стороны органов государственной власти и органов местного самоуправления, а также обеспечения благоприятных условий для осуществления инновационной деятельности. Однако стоит отметить, что риск будет связан с отсутствием или сокращением номинального финансирования.

Среди факторов кредитного риска можно выделить следующие: финансовые трудности контрагента, вызванные внутренними преобразованиями; финансовые трудности контрагента, вызванные внешними обстоятельствами (неплатежи третьих лиц);

изменение поведения потенциальных потребителей (изменение моды, введение лицензий). Факторами, определяющими инновационный риск, являются: оригинальность, обусловленная тем, что оригинальные технологии могут быть не востребованы производством и рынком; технологическая неадекватность (новая продукция становится инвестиционно-непривлекательной, если не может быть технологически применима в производстве); финансовая неадекватность (несоответствие значения инновационного проекта и предоставляемых средств на его реализацию); неуправляемость (успешная реализация проекта предполагает сочетание оригинальности и профессионализма управленческой команды).

Однако предлагаемый состав факторов для анализа финансовых рисков не является закрытым. Выбор факторов обоснован необходимостью дать наиболее полную характеристику финансовым рискам с учетом разрабатываемого законопроекта. То есть нельзя предложенный состав определить как необходимый и достаточный для оценки. При необходимости набор показателей может быть расширен или сжат путем использования нулевых весовых коэффициентов, отражающих значимость показателя для исследования определенного вида риска.

Для диверсификации финансовых рисков наиболее приемлемым является использование интегральных показателей, учитывающих влияние всех перечисленных рисков.

Научн. рук. Письмак В. А.

Литература: 1. Управление бизнесом при развитии инноваций / Ю. П. Анисимов, Ю. В. Журавлев, В. Б. Артеменко и др. – Воронеж : Воронеж. гос. технол. акад., 2004. – 501 с. 2. Федорова О. А. Особенности развития инновационного бизнеса в условиях кризиса / О. А. Федорова, Ю. П. Анисимов // Инновационный Вестник Регион. – 2009. – № 4. – С. 44–46. 3. Артеменко В. Б. Комплексная оценка инновационного риска / В. Б. Артеменко, Ю. В. Журавлев // Управление риском. – 2003. – № 1. – С. 5–10. 4. Орлов А. И. Теория принятия решений : учебн. пособ. [Текст] / А. И. Орлов. – М. : Экзамен, 2005. – 350 с.

Студент 4 курсу
факультету обліку і аудиту ХНЕУ ім. С. Кузнеця

МЕТОДИЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ АНАЛІЗУ ФІНАНСОВИХ РЕЗУЛЬТАТІВ

Анотація. Визначено місце і роль аналізу фінансових результатів у системі управління підприємством. Розглянуто сутність поняття "фінансовий результат". Досліджено методичне забезпечення аналізу фінансових результатів.

Аннотация. Определены место и роль анализа финансовых результатов в системе управления предприятием. Рассмотрена сущность понятия "финансовый результат". Исследовано методическое обеспечение анализа финансовых результатов.

Annotation. The place and role of the analysis of financial results in the enterprise management system are identified. The essence of the notion of financial results is considered. Methodological support of the analysis of financial results is studied.

Ключові слова: фінансовий результат, прибуток, аналіз, факторна модель, собівартість, чистий дохід від реалізації.

Результативність фінансово-господарської діяльності підприємства може бути оцінена на основі вивчення фінансових результатів його роботи. Чітке визначення сутності та змісту понять є запорукою запобігання помилок у ході прийняття важливих управлінських рішень. Особливо це стосується такої складної категорії, як фінансовий результат. Виходячи з цього, дослідження теоретичної бази категорії фінансових результатів є досить актуальним.

Питання про економічну природу фінансових результатів розглядали І. Бланк, С. Нікітін, В. Палій, Я. Соколов, Хендріксен Е. С. і Ван Бреда М. Ф., М. Чумаченкота ін. [1 – 6]. Деякі вчені акцентують увагу на дослідженні сутності фінансових результатів з точки зору різних наукових шкіл, а саме: Л. Бернстайн, В. Гавриленко, А. Грачов, В. Ковальов, Л. Лахтіонова, Е. Райс та ін. [7 – 12].

Метою даної статті є аналіз теоретичних засад та методичного забезпечення оцінки фінансових результатів.

Фінансовий результат – економічний підсумок господарської діяльності організації, виражений у грошовій формі [8]. Він виражається приростом або зменшенням вартості власного капіталу організації, створеної в процесі її підприємницької діяльності за звітний період.

Фінансовий результат дає можливість встановити взаємозв'язок між усіма іншими економічними показниками та узагальнити результати діяльності підприємства.

Аналіз фінансових показників дозволяє виявити можливості поліпшення фінансового положення і за результатами розрахунків прийняти економічно обґрунтовані рішення.

Основними джерелами інформації аналізу фінансових результатів є дані бухгалтерського обліку та бухгалтерської (фінансової) звітності. З форм бухгалтерської звітності використовують:

Бухгалтерський баланс, форма № 1, де відображаються нерозподілений прибуток або непокритий збиток звітного і минулого періодів (розділ III пасиву);

Звіт про фінансові результати (форма № 2) складається за рік і за внутрішньорічні періоди. Він є головним джерелом інформації про формування та використання прибутку. У ньому показані статті, що формують фінансовий результат від усіх видів діяльності. У цій формі звітності наводяться: виручка (нетто) від продажу товарів без ПДВ, акцизів і аналогічних обов'язкових платежів, що виключаються з виручки, покупна вартість (собівартість) товарів, витрати обігу. У розділі II цього звіту відображають операційні доходи і витрати, в розділі III – позареалізаційні доходи і витрати, а також сума податку на прибуток та інших аналогічних обов'язкових платежів, у розділі IV записують надзвичайні доходи і витрати. У цьому звіті також наводиться валовий дохід; прибуток (збиток) від продажу; прибуток до оподаткування; прибуток від звичайної діяльності і чистий прибуток (нерозподілений прибуток (збиток) звітного періоду)).

Річний звіт про зміни капіталу (форма № 3) відображає стан і зміну резервного фонду, інформацію про нерозподілений прибуток минулих років за складом, про фонд соціальної сфери, цільове фінансування і надходження; резерви майбутніх витрат, оцінні резерви. У довідці IV відображені різні джерела збільшення капіталу за окремими статтями.

У звіті про рух грошових коштів (форма № 4) містяться дані про надходження грошових коштів із різних джерел, а також інформація про витрачання грошових коштів.

Додаток до річного бухгалтерського балансу (форма № 5) у довідці до розділу 3 містить інформацію про розмір амортизації необоротних активів за кожним з їх видів на початок і кінець звітного року і результат з індексації у зв'язку з переоцінкою цих активів (таблиця).

Таблиця

Факторні моделі для аналізу фінансових результатів

Автори	Факторні моделі
Андрійчук В. Г. [13]	Відокремлює три найважливіші фактори, що впливають на масу прибутку підприємства або його окремої галузі: обсяг реалізації, рівень повної собівартості і середня ціна реалізації
Цал-Цалко Ю. С. [14]	Зупиняється на чотирифакторній індексній моделі, пов'язаній з даними обліку та фінансової звітності і яка дає можливість визначити причини зміни прибутку в динаміці залежно від впливу цін, витрат, обсягів і структури реалізації
Меє В. О. [15]	Пропонує здійснювати факторний аналіз прибутку за такими складовими: аналіз валового прибутку підприємства; аналіз прибутку від виробництва продукції; аналіз загального прибутку підприємства; аналіз прибутку від реалізації продукції, робіт і послуг; аналіз інших фінансових результатів діяльності підприємства
Митрофанова Г. В., Кравченко Г. О., Барабаш Н. С. [16]	Розглядають чотирифакторну мультиплікативну модель аналізу чистого прибутку підприємства. Для побудови цієї моделі застосовуються чинники другого ряду, до яких належать: капітал; оборотність активів; мультиплікатор капіталу; чиста рентабельність фінансово-господарської діяльності підприємства
В. Гордополов, Н. Гордополова [17]	Пропонують факторну модель, яка дасть можливість оцінити вплив зміни середніх залишків оборотних активів, оборотності оборотних активів, чистої рентабельності фінансово-господарської діяльності, фондодвидачі, фондозабезпеченості та продуктивності праці працівників на зміну чистого прибутку підприємства

Існує кілька методів аналізу фінансового результату: горизонтальний, вертикальний та факторний.

У процесі горизонтального аналізу фінансових результатів відстежуються зміни кожного показника за звітний період порівняно з базисним періодом. Даний аналіз полягає в побудові однієї або декількох таблиць, у яких абсолютні показники доповнюються відносними темпами зростання чи зниження. Мета даного аналізу полягає в тому, щоб виявити абсолютні і відносні зміни величин різних показників прибутку за певний період часу і дати оцінку цим змінам. Даний аналіз дозволяє вивчити динаміку показників.

Мета вертикального аналізу – розрахунок питомої ваги окремих показників у загальному підсумку та оцінці цих змін.

Наступним напрямом аналізу є факторний аналіз, за допомогою якого визначається вплив окремих факторів на показники фінансових результатів.

У даний час існує декілька методик факторного аналізу прибутку від продажів.

Найбільш реальне значення має застосування методики факторного аналізу, заснованої на даних форми № 2 "Звіт про фінансові результати". У зв'язку з процесом постійного розвитку аналітичних можливостей бухгалтерської звітності, зокрема "Звіту про фінансові результати", створена інформаційна база проведення аналізу зміни прибутку від продажів під впливом таких факторів: зміни обсягу продажів; зміни рівня валового прибутку, зміни структури реалізації, зміни відпускних цін на реалізовану продукцію.

Необхідність проведення аналізу фінансового результату полягає в тому, що він є одним з найважливіших аспектів дослідження господарської діяльності підприємства. Вивчення складу і структури прибутку, проведення факторного аналізу результату від реалізації необхідні для того, щоб: виявити відповідність внутрішніх резервів і можливостей організації забезпечення конкурентних переваг та задоволення майбутніх потреб ринку, тобто економічного прогнозування.

Наук. керівн. Мішин О. Ю.

Література: 1. Бланк И. А. Управление прибылью / И. А. Бланк. – 2-е изд., расш. и доп. – К. : Ника-Центр, 2002. – 752 с. 2. Никитин С. Прибыль: теоретические и практические подходы / С. Никитин, Е. Глазова, А. Никитин // Мировая экономика и международные отношения. – 2002. – № 5. – С. 20–27. 3. Палий В. Ф. Современный бухгалтерский учет / В. Ф. Палий. – М. : Изд. "Бухгалтерский учет", 2003. – 792 с. 4. Соколов Я. В. Очерки по истории бухгалтерского учета / Я. В. Соколов. – М. : Финансы и статистика, 1991. – 400 с. 5. Хендриксен Э. С. Теория бухгалтерского учета / Э. С. Хендриксен, М. Ф. Ван Бреда ; пер. с англ. ; под ред. проф. Я. В. Соколова. – М. : Финансы и статистика, 2000. – 576 с. 6. Чумаченко Н. Г. Проблеми державного регулювання розвитку економіки України / Н. Г. Чумаченко // Схід. – 1995. – № 3. – С. 25–29. 7. Берн-

стайн Л. А. Анализ финансовой отчетности: теория, практика и интерпретация / Л. А. Бернштейн ; пер. с англ. ; под ред. проф. Я. В. Соколова. – М. : Финансы и статистика, 1996. – 624 с. 8. Гавриленко В. А. Теоретические и методические аспекты оценки финансового состояния предприятия / В. А. Гавриленко, В. В. Гавриленко // Экономика и право. – 2002. – № 1. – С. 92–100. 9. Грачев А. В. Анализ и управление финансовой устойчивостью предприятия / А. В. Грачев. – М. : Финпресс, 2002. – 208 с. 10. Ковалев В. В. Финансовый анализ: методы и процедуры / В. В. Ковалев. – М. : Финансы и статистика, 2001. – 560 с. 11. Лахтіонова Л. А. Фінансовий аналіз суб'єктів господарювання : монографія / Л. А. Лахтіонова. – К. : КНЕУ, 2001. – 387 с. 12. Райс Е. Розкриття таємниці фінансової звітності / Е. Райс ; пер. з англ. / за ред. С. Ф. Голова. – Дніпропетровськ : Баланс-Клуб, 2001. – 240 с. 13. Андрійчук В. Г. Ефективність діяльності аграрних підприємств: теорія, методика, аналіз : монографія / В. Г. Андрійчук. – 2-ге вид. без змін. – К. : КНЕУ, 2006. – 292 с. 14. Цал-Цалко Ю. С. Статистичний аналіз фінансової звітності: теорія, практика та інтерпретація : монографія / Ю. С. Цал-Цалко ; Державний комітет статистики України ; Державна академія статистики, обліку і аудиту ; Житомирський державний технологічний університет. – Житомир, 2004. – 505 с. 15. Мец В. О. Економічний аналіз фінансових результатів та фінансового стану підприємства : навч. посібн. / В. О. Мец. – К. : Вища школа, 2003. – 278 с. 16. Митрофанов Г. В. Фінансовий аналіз : навч. посібн. / Г. В. Митрофанов, Г. О. Кравченко, Н. С. Барабаш. – К. : Київ.нац.торг.-екон.ун-т, 2002. – 301 с. 17. Гордополов В. Застосування факторного аналізу при оцінці фінансових результатів діяльності підприємства / В. Гордополов, Н. Гордополова // Економічний аналіз. – 2011. – Випуск 8. – С. 95–98.

УДК 330.131.5

Босова С. В.

Студент 4 курсу
факультету обліку і аудиту ХНЕУ ім. С. Кузнеця

ШЛЯХИ ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ ВИКОРИСТАННЯ ОСНОВНИХ ЗАСОБІВ ПІДПРИЄМСТВА

Анотація. Розкрито роль основних засобів у діяльності підприємства, досліджено фактори, що впливають на ефективність їх використання. Розглянуто шляхи підвищення ефективності використання основних засобів підприємства з метою підвищення його економічного потенціалу.

Аннотация. Раскрыта роль основных средств в деятельности предприятия, исследованы факторы, влияющие на эффективность их использования. Рассмотрены пути повышения эффективности использования основных средств предприятия с целью повышения его экономического потенциала.

Annotation. The article reveals the role of the fixed assets of a company, the impact of factors influencing the effectiveness of their use. Ways to improve the efficiency of the fixed assets use with the purpose of raising its economic potential are examined.

Ключові слова: основні засоби, ефективність, технічний стан, виробничі потужності, економічний потенціал.

Основні засоби відіграють значну роль у процесі виробництва, оскільки вони у своїй сукупності утворюють виробничо-технічну базу і визначають виробничу потужність підприємства. Для забезпечення конкурентоспроможності підприємства та отримання необхідної величини прибутку необхідно здійснювати постійний аналіз ефективності використання основних засобів та досліджувати фактори, які впливають на цю зміну. Зважаючи на це, питання підвищення ефективності використання основних засобів є досить важливим для кожного підприємства.

Проблему щодо пошуку шляхів підвищення ефективності використання основних засобів підприємства досліджували й описали у своїх роботах такі економісти, як: Мацибора В. І., Збарський В. К., Пашнюк Л. О., Покропивний С. Ф., Турило А. М., Ковальчук І. В. та ін.

Основні засоби підприємства – це сукупність матеріально-речових цінностей, що діють у натуральній формі протягом тривалого часу як у сфері матеріального виробництва, так і в невиробничій сфері, вартість яких поступово зменшується у зв'язку з фізичним та моральним зносом [1].

Ефективність основних засобів – результат у вигляді отриманого ефекту, що співвідноситься з витраченими ресурсами.

Вирішення завдання підвищення ефективності використання основних засобів і потужностей підприємства означає збільшення кількості продукції, яка виробляється, підвищення її якості, зниження собівартості одиниці продукції і виробництва в цілому, зростання потенціалу. Вдосконалення структури основних засобів, балансу виробничих потужностей приводять до зменшення витрат підприємства на їх екстенсивне нарощування під час зміни обсягів і номенклатури продукції, яка виготовляється.

Основні засоби – одна з найважливіших частин і засобів виробництва. Сучасна наука виробила велику кількість підходів до оцінювання ефективності використання основних засобів (таблиця).

Таблиця

Підходи різних авторів до оцінювання ефективності використання основних засобів

Автори	Підходи до оцінювання ефективності використання основних засобів
Покропивний С. Ф., Круш П. В., Подвійна В. І.	Наголошують дві підсистеми показників: 1) показників ефективності відтворення ОЗ; 2) показників використання ОЗ
Бондар Н. М.	Наголошує чотири підсистеми показників основних засобів: 1) показники стану та руху ОЗ; 2) показники завантаження ОЗ; 3) показники технічного оснащення підприємства; 4) показники ефективності використання ОЗ
Скляренко В. К. та Прудніков В. М.	Виділяють чотири групи показників основних засобів: 1) показники екстенсивного використання ОЗ; 2) показники інтенсивного використання ОЗ; 3) показники інтегрального використання ОЗ; 4) узагальнюючі показники використання ОЗ, які характеризують ремонтні аспекти використання ОЗ у цілому на підприємстві
Мацибора В. І. та Збарський В. К.	Виділяють три групи показників ОЗ: 1) показники, які характеризують відтворення ОЗ, тобто їх технічний стан; 2) показники, які характеризують оснащеність підприємства ОЗ; 3) показники, які характеризують ефективність використання основних виробничих засобів підприємства

Таким чином, наведені сучасні підходи до оцінювання ефективності використання основних засобів досить різноманітні, але в переважній більшості ґрунтуються на одних оцінних показниках.

У наш час існують різні проблеми підвищення ефективності використання основних виробничих засобів і потужностей підприємств.

Від вирішення цих проблем залежить місце підприємства в промисловому виробництві, його фінансовий стан, конкурентоспроможність на ринку. Будь-яке підприємство незалежно від форми власності й виду діяльності повинне постійно розглядати рух своїх основних виробничих засобів, їх склад та стан, ефективність використання.

Для вирішення завдання підвищення використання основних засобів та отримання бажаних результатів у діяльності підприємства повинні бути розроблені конкретні шляхи, спрямовані на поліпшення використання основних засобів, практичне застосування яких дасть змогу використовувати наявні на підприємствах резерви підвищення їх ефективності, а також визначити основні чинники, що сприятимуть цьому [2].

Головною ознакою підвищення рівня ефективного використання основних засобів підприємства є зростання обсягу виробництва продукції.

Виділяють два основних напрями підвищення ефективності використання основних засобів, таких, як: інтенсивні та екстенсивні [3].

До інтенсивних напрямів підвищення ефективності використання основних засобів можна зарахувати такі прийоми:

- 1) механізація та автоматизація виробництва;
- 2) технічне переозброєння та модернізація підприємства;
- 3) удосконалення технологічних процесів;
- 4) скорочення тривалості операційного циклу виробництва;
- 5) застосування прогресивних форм організації та управління виробництвом;
- 6) підвищення освітньо-кваліфікаційного рівня промислово-виробничого персоналу.

Екстенсивні напрями підвищення використання основних засобів такі:

- 1) скорочення простоїв обладнання внаслідок своєчасного забезпечення сировиною, матеріалами, напівфабрикатами тощо, підвищення якості ремонтів та обслуговування обладнання;
- 2) збільшення кількості машино-змін роботи обладнання та зменшення кількості устаткування, що не працює;
- 3) введення додаткового обладнання.

Поряд із технічними й організаційними факторами важливу роль у підвищенні ефективності використання основних засобів повинні відігравати фактори матеріального стимулювання працівників підприємств.

Підвищення ефективності використання основних засобів у даний час має велике значення. Підприємства, що мають в своєму розпорядженні основні засоби, повинні не тільки прагнути їх модернізувати, збільшувати час роботи обладнання, поліпшувати склад, структуру і склад основних засобів, але і максимально підвищувати ефективність використання того, що є із застосуванням переважно інтенсивних методів. Тому, щоб використання основних засобів було справді економічно вигідним та ефективним, необхідно стежити за його технічним станом; залучати фахівців під час проведення складних ремонтів; вивчати ринки виробництва; залучати спеціалістів маркетингового відділу; підвищувати рівень спеціалізації виробництва; усувати простой; модернізувати устаткування; поліпшувати склад, структуру й стан основних фондів підприємства; вдосконалювати планування, управління й організацію праці та виробництва; знижувати фондомісткість; підвищувати фондовіддачу та продуктивність праці на підприємстві.

Наук. керівн. Сапрун Г. Г.

Література: 1. Городня Т. А. Обґрунтування стратегії підвищення ефективності відтворення та використання основних виробничих засобів підприємства / Т. А. Городня // Науковий вісник НЛТУ. – 2010. – № 18.5. – С. 287–290. 2. Мацибора В. І. Економіка підприємства : навч. посібн. для вузів / В. І. Мацибора, В. К. Збарський, Т. В. Мацибора. – К. : Каравела, 2010. – 312 с. 3. Швець В. Г. Теорія бухгалтерського обліку : підручник / В. Г. Швець. – К. : Знання, 2010. – 447 с. 4. Економіка підприємства : підручник / під ред. Й. М. Петрович. – 2-ге вид., виправл. – Львів : Магнолія, 2010. 5. Кіндрацька Г. І. Економічний аналіз : підручник / Г. І. Кіндрацька, М. С. Білик, А. Г. Загородній ; за ред. проф. А. Г. Загороднього. – 3-тє вид., перероб. і доп. – К. : Знання, 2011. – 487 с. 6. Ковальчук І. В. Економіка підприємства : навч. посібн. / І. В. Ковальчук. – К. : Знання, 2009. – 679 с. 7. Покропивний С. Ф. Економіка підприємства : підручник / С. Ф. Покропивний. – К. : КНЕУ, 2011. – 528 с.

УДК 005.32:331.101.3

Вишнівецька А. А.

Студент 4 курсу
факультету обліку і аудиту ХНЕУ ім. С. Кузнеця

ОСОБЛИВОСТІ МОТИВАЦІЇ ПРАЦІВНИКІВ БЮДЖЕТНИХ ОРГАНІЗАЦІЙ

Анотація. Розглянуто існуючі теорії мотивації, їх недоліки та взаємозв'язок. Визначено особливості мотивації працівників бюджетних установ. Розкрито сутність матеріальних і нематеріальних важелів мотивації та шляхи їх використання.

Аннотация. Рассмотрены существующие теории мотивации, их недостатки и взаимосвязь. Определены особенности мотивации работников бюджетных учреждений. Раскрыта сущность материальных и нематериальных рычагов мотивации и пути их использования.

Annotation. The paper deals with current theories of motivation, their weaknesses and relationship. The peculiarities of state employees motivation are highlighted. The essence of material and non-material motivation and ways to use them are described.

Ключові слова: персонал, бюджетна організація, система мотивації, матеріальні й нематеріальні важелі, тарифна сітка.

На сьогодні характерними особливостями реформування заробітної плати в умовах ринкової економіки є суттєве зміння відносин між державою та працівником із цих питань. Проблема організації оплати праці та її мотивації в бюджетних установах є однією із найбільш гострих. У сучасних обставинах заробітна плата втратила спроможність бути стимулом для бюджетних працівників. Адже мотивація є рушійною силою досягнення цілей як будь-якого підприємства, організації,

так і суспільства в цілому. Питання мотивації персоналу ніколи не втрачає своєї актуальності на будь-якому підприємстві і бюджетній організації не є виключенням.

Заробітна плата та мотивація праці завжди знаходилися у центрі уваги вчених. Варто зазначити, що питанням правового регулювання заробітної плати, у тому числі заробітної плати працівників бюджетної сфери, займалися такі вчені-економісти, як: Шахбазов А. А., Скворцова Н. А., Назаренко В. В., Тонконог Т. Ю., Касилов І. І., Сімутіна Я. В., Покатаєва О. В. та ін. Але незважаючи на їх суттєві доробки, подальші дослідження в цьому напрямі необхідні з метою вдосконалення системи оплати праці працівників бюджетних установ.

Метою дослідження є висвітлення особливостей впровадження систем мотивації в бюджетних установах.

Організація оплати праці справляє великий вплив на ефективність діяльності працівників бюджетної установи. До основних факторів, що впливають на ефективність праці, можна віднести систему та форми оплати праці, мотиваційні механізми, що стосуються ефективності праці в бюджетній установі тощо [1, с. 48]. На основі проведеного дослідження слід зазначити, що провідна роль у мотивації належить заробітній платі як основній формі доходу бюджетних працівників.

Досліджуючи поняття та ознаки заробітної плати як правової категорії, з'ясовано, що термін "заробітна плата" з усіх інших термінів, які вживаються у чинному законодавстві, найточніше характеризує винагороду за працю як об'єкт трудових правовідносин, тому у ході вдосконалення трудового законодавства необхідно віддати перевагу саме цьому терміну [2, с. 375–376]. Визначаючи заробітну плату в бюджетній сфері, з одного боку, підкреслюється специфіка праці в бюджетних організаціях, де не створюються будь-які матеріальні блага та, як наслідок, не можуть бути зароблені кошти на виплату заробітної плати, з іншого – вказується на те, що заробітна плата виплачується державою за рахунок бюджетних коштів [3, с. 164–165]. Тому слід правовими засобами вдосконалити мотиваційний механізм оплати праці бюджетних працівників.

Труднощі для державних підприємств буде становити пошук способів мотивації співробітників до кращих результатів роботи. Роботу з мотивації персоналу на бюджетному підприємстві слід починати з розробки чітких критеріїв оцінки персоналу, розробки схем прийняття рішень про скорочення персоналу. Велика ймовірність того, що співробітник, який відчуває небезпеку залишитися без роботи, буде краще виконувати свої обов'язки.

Система мотивації в бюджетних організаціях залежить від групи, до якої підприємство належить. Є дві основні групи. Перша – організація надає послуги, виконує роботи в ринковому секторі економіки. В такому разі підприємство може самостійно управляти як доходами, так і витратами. Держава може брати участь у тарифікації, створенні стандарту послуги, виконувати роль замовника. Такі організації отримують від держави компенсацію в частині соціальних послуг. Для цієї групи підприємств буде ефективною мотивація, яка стосується цінностей людей. У даній мотивації, крім матеріальних винагород, повинні бути присутніми нематеріальні потреби, такі, як повага, визнання, спілкування, самовираження, потреба в лідерстві.

Друга група державних підприємств – організація, які повністю фінансуються з державних бюджетів: муніципального, обласного чи федерального. До них відносяться, наприклад, багато установ освіти, культури, спорту, метеослужби. Для співробітників таких організацій більш важлива самомотивація: у них є місія, яка лежить в основі їхніх життєвих принципів. Їх потреба – у визнанні їх значущості, їх заслуг у суспільстві. Основою мотивації тут повинна бути матеріальна складова. Але оклади і штат у таких організаціях регламентуються державою. З метою визнання їхньої цінності для суспільства й організації можна створювати нематеріальні стимули, наприклад: проводити конкурси на кращого співробітника, нагороджувати грамотами та пам'ятними подарунками. Подібна стимуляція і система цінностей більше підходить для людей у віці. Щоб залучити молодь у подібні організації, слід забезпечити їм прийнятні доходи для підтримки середнього стандарту життя.

Важливими аспектами в системі стимулів бюджетних підприємств є перегляд схем преміювання і додаткової винагороди співробітників, вибудовування більш чітких залежностей розміру премій від результатів роботи.

Особливості системи матеріальних стимулів у державних організаціях полягають у тому, що оклади і штатний розклад затверджується власником підприємства, наприклад міністерством. Але є преміальний фонд, який можна направити на виплату бонусів і змінної складової зарплати.

Ще одна особливість бюджетних організацій полягає в тому, що ризик невиплати заробітної плати тут взагалі нижче, ніж у комерційних структурах. Таким чином, бюджетні підприємства вже володіють мотивацією, спрямованою на стабільність. Але наявність зарплати теж не є мотивацією, вона сприймається як належне. А ось невиплата зарплати вже демотивує. Якщо люди не отримують бонуси, вони вважають, що їх використовують. Система заробляння грошей мотивує тоді, коли в ній є три складові:

гроші виплачуються регулярно й у якості компенсації витраченого на роботу часу;

зарплата пов'язана з результативністю, яка залежить від узятих на себе ризиків, від обсягу виконаних завдань;

під час одержання прибутку виплачуються премії та бонуси за ефективність.

Не можна побудувати справедливую систему матеріальної мотивації, якщо не будуть прозорими критерії оцінки прийняття рішень. Тому важливо розробити показники ефективності діяльності, адже їх наявність робить систему стимулів гранично об'єктивною. Як зазначають експерти

з управління персоналом, доцільніше стверджувати систему мотивації і показники ефективності діяльності в січні і не міняти їх протягом року. Всі ідеї щодо поліпшення мотивації або впровадження нових показників ефективності діяльності можуть знайти застосування тільки в наступному році.

Вкрай важливо систематично визначати рівень задоволеності персоналу. Організації, що приділяють цьому увагу, менш схильні до ризику крадіжки з боку співробітників. Крадіжка працівниками сприймається як компенсація того, що, на їхню думку, недодало їм керівництво.

На думку автора, для більшості працівників гроші – не єдиний критерій під час вибору роботи. Найбільше задоволення викликають негрошові винагороди, вони краще запам'ятовуються. Набагато ефективніше, якщо організація нагородить співробітника путівкою на відпочинок чи візьме на себе вирішення його особистих побутових проблем (оплату послуг житлово-комунального господарства, ремонт), ніж виплатить йому ту ж суму готівкою.

Слід розглянути нематеріальні важелі мотивації на бюджетному підприємстві. Нематеріальна мотивація – все те, що отримує працівник від підприємства, крім бонусів і зарплати. З негрошовою винагородою важко догодити всьому персоналу. Щоб переконати всіх, цю частину мотивації потрібно пропагандувати серед співробітників. Приклади такої мотивації – система грейдингу, тобто розбивки співробітників за професійними категоріями з наявністю різних систем пільг і привілеїв у кожній категорії, або кафетерій-план [4, с. 26].

Система грейдингу вже впроваджена на деяких підприємствах. Суть цього мотиваційного методу полягає в тому, що кожному посаду експерти оцінюють за сукупністю визначених організацією факторів. На підставі такої оцінки посада отримує певний грейд (розряд), який гарантує працівнику відповідну заробітну плату. Але існує й недолік у цього методу – персонал структурують за знеособленим штатним розкладом, що фактично відповідає тарифній сітці. Але систему грейдів розробляють на підприємстві, враховуючи конкретні умови, тому її можна оперативно корегувати.

Заключний етап – оцінка персоналу відповідно певному грейду, що нагадує за формою звичайну атестацію. В організаціях, де головним активом є інтелектуальний потенціал працівників, до розрахунку приймаються не посади, а здібності і ділові якості спеціалістів, тобто такий підхід базується на ранжуванні працюючих, а не їхніх посад.

Кафетерій-план – меню з пропозицій нематеріальних стимулів, оплачувати яке потрібно балами за ефективну роботу. Іншими словами, співробітник накопичує за свою роботу бали. На підприємстві існує список пільг, якими може користуватися працівник, якщо у нього вистачає балів. Наприклад, для оплати компанії мобільного зв'язку співробітникові треба набрати 10 балів, оплати проїзду до роботи – 15 балів, оплати обідів у кафе – 30, надання додаткового вихідного – 50 балів, оплати путівки – 500 балів. За такої системи мотивації з'являється ще один стимул – ілюзія свободи вибору. Ілюзія, оскільки вибір робиться із запропонованого набору можливостей, а не з того, що хотілося б.

У процесі розробки стимуляції треба розуміти, що керує людиною. Деяких більшою мірою мотивує досягнення цілей, інших – комфортна атмосфера довкола. Для перших систему мотивації треба будувати на публічне визнання їх заслуг. Наприклад, вводити колірну відмінність у формі, вибирати на щомісячному зборі кращого співробітника і нагороджувати його грамотами або членством у закритому клубі. Для інших більше підійдуть винагороди у вигляді безкоштовного проїзду або знижки на оплату обідів.

В умовах сучасного прискореного руху ринкової економіки, бюджетні установи можуть залишитися без кваліфікованих кадрів, якщо не будуть впроваджувати інновації в систему мотивації персоналом. Але впровадити нову систему мотивації персоналом недостатньо. Треба корегувати її, досліджувати ефекти від інноваційних заходів, враховувати колишні помилки. Поширеною помилкою є створення системи мотивації "раз і назавжди". В цьому разі вона перетворюється на стандартну систему заохочень, за якою нагороджуються за вирішені завдання, але яка не стимулює до подолання майбутніх труднощів і досягнення спільних цілей. Підвищувати зарплату до нескінченності не можна, а от постійно підкреслювати співробітникам, що його цінують в організації, можна. Треба довіряти персоналу і хвалити його, і тоді співробітники будуть працювати з повною віддачею.

Наук. керівн. Петряєва З. Ф.

Література: 1. Тонконог Т. Ю. Особливості системи оплати праці працівників бюджетної сфери та напрямки її удосконалення / Т. Ю. Тонконог // Вісник НБУ. – 2010. – № 6. – С. 48–56. 2. Сімутіна Я. В. Проблеми правового регулювання заробітної плати у проєкті Трудового кодексу України / Я. В. Сімутіна // Держава і право : зб. наук. праць. – Вип. 25. – К. : Ін-т держави і права ім. В. М. Корецького НАН України, 2009. – С. 374–380. 3. Покатаєва О. В. Шляхи вдосконалення системи оплати праці в бюджетних установах / О. В. Покатаєва // Актуальні проблеми економіки. – 2012. – № 10. – С. 87–95. 4. Скворцова Н. А. Руководитель бюджетной организации / Н. А. Скворцова // Не скупитесь на похвалу. – 2010. – № 1. 5. Шахбазов А. А. Отдел кадров бюджетного учреждения / А. А. Шахбазов // Служба по управлению персоналом: перспективы развития в бюджетных учреждениях. – 2008. – № 3. – С. 26. 6. Назаренко В. В. Проблемы науки / В. В. Назаренко, И. И. Касилов // Инновационный подход к мотивации деятельности персонала ОАО "Концерн Стирол". – 2006. – № 8. – С. 63–64.

Студент 4 курсу
факультету обліку і аудиту ХНЕУ ім. С. Кузнеця

МЕТОДИ АНАЛІЗУ ФІНАНСОВОГО СТАНУ ПІДПРИЄМСТВ

Анотація. Розглянуто сутність і необхідність аналізу фінансового стану підприємства за сучасних умов господарювання. Висвітлено основні методи аналізу фінансового стану та визначено особливості застосування кожного з них відповідно до специфіки діяльності підприємства.

Аннотация. Рассмотрены сущность и необходимость анализа финансового состояния предприятия в современных условиях хозяйствования. Освещены основные методы анализа финансового состояния предприятия и определены особенности применения каждого из них в соответствии со спецификой деятельности предприятия.

Annotation. The essence and the need to analyze the financial situation of a company in the current economic conditions was studied. The basic methods of analysis of the financial condition of a company were described and peculiarities of application of each of them were identified in accordance with specific operations of a company.

Ключові слова: підприємство, фінансовий стан, фінансова стійкість, платоспроможність, ліквідність, метод.

В умовах конкуренції на ринку підприємства стикаються зі значними фінансовими труднощами в зв'язку з неправильним перерозподілом коштів та джерел їхнього утворення. Важливу роль за таких умов відіграє аналіз фінансового стану підприємства.

Дослідженню проблем фінансового стану підприємств приділяють увагу в своїх працях такі науковці, як: Петряєва З. Ф., Іващенко Г. А., Загородній А. Г., Вознюк Г. Л., Смовженко Т. С., Бланк І. О., Коробов М. Я., Чумаченко М. Г., Маркар'ян С. Е., Герасименко Г. П. Зазначеним авторам вдалося успішно розкрити сутність фінансового стану підприємства та аспекти його аналізу. Однак ураховуючи особливості ринку, розроблені на сьогодні методики потребують удосконалення у певних аспектах.

Метою дослідження є розкриття сутності та дослідження існуючих методів аналізу фінансового стану підприємства.

Об'єктом дослідження є господарська діяльність підприємств. Предметом обрано аналіз фінансового стану підприємства.

В умовах динамічного ринкового середовища зростає роль своєчасного та якісного аналізу фінансового стану підприємства, оцінки його ліквідності, платоспроможності, фінансової стійкості та пошуку шляхів підвищення і зміцнення фінансової стабільності, оздоровлення підприємств та виходу їх з кризового стану.

Фінансовий стан підприємства залежить від результатів його виробничої, комерційної і фінансової діяльності. На нього позитивно впливають безперебійний випуск і реалізація високоякісної продукції. Нераціональне використання фінансових ресурсів призводить до низької платоспроможності і, як наслідок, до можливих перебоїв у постачанні виробництва і реалізації продукції, до невиконання плану прибутку від операційної діяльності, до збільшення відсотків за банківський кредит [1].

У практиці роботи підприємств трапляються випадки, коли і підприємство з налагодженим процесом виробництва має фінансові труднощі, пов'язані з недостатньо раціональним розміщенням і використанням фінансових ресурсів. Тому фінансова діяльність має бути спрямована на забезпечення систематичного надходження і ефективного використання фінансових ресурсів, дотримання розрахункової і кредитної дисципліни, досягнення раціонального співвідношення власних і залучених коштів, фінансової стійкості з метою ефективного функціонування підприємства.

Для досягнення основної мети аналізу фінансового стану підприємства можуть застосовуватися такі методи аналізу, як: коефіцієнтний, комплексний, інтегральний.

Коефіцієнтний метод передбачає розрахунок показників, що розкривають різні аспекти господарювання підприємства і враховують вплив як внутрішнього, так і зовнішнього середовища на його фінансовий стан. Така система показників наведена на рис. 1.

Цей метод використовують підприємства, які мають у своєму штаті аналітиків чи аналітичний відділ, оскільки інтерпретація результатів є достатньо трудо- та часозатратною.

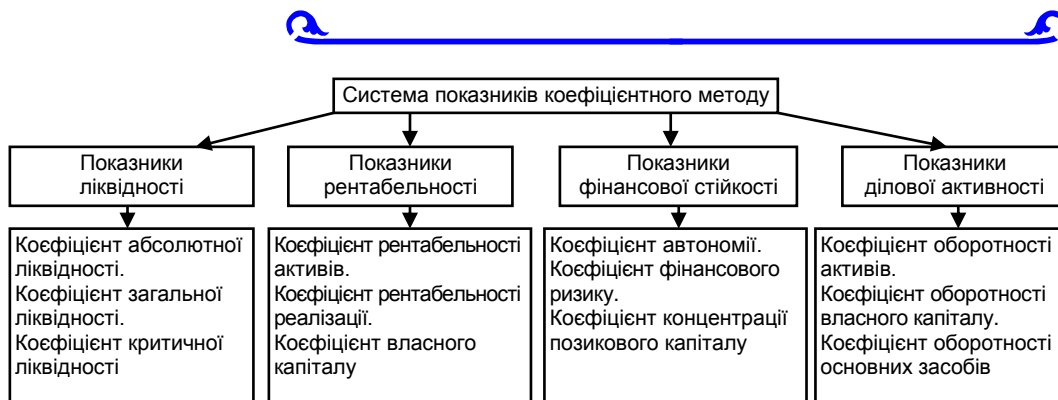

Рис. 1. Система показників оцінки фінансового стану підприємства відповідно до коефіцієнтного методу

Комплексний метод дає змогу виявити ті напрями в діяльності підприємства, в яких виникають проблеми, а також досліджувати причини, що їх зумовили. Це є величезною перевагою даного методу. Комплексна оцінка фінансового стану підприємства проводиться за допомогою розрахунку показників, що наведено на рис. 2.

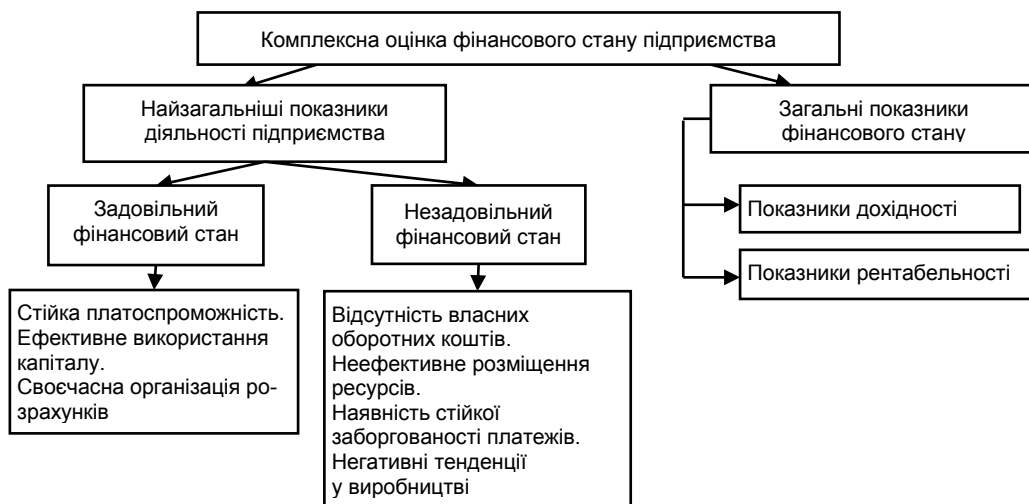

Рис. 2. Показники комплексної оцінки фінансового стану підприємства

Інтегральний метод аналізу фінансового стану дає змогу характеризувати фінансовий стан підприємства за значенням одного інтегрального показника, що дає можливість спостерігати за зміною його динаміки та спрощувати роботу аналітиків. Інтегральний показник розраховується на базі узагальнюючих показників за рівнем платоспроможності, фінансової незалежності та якості активів підприємства [2].

Узагальнюючі показники, що використовуються для розрахунку інтегрального показника фінансового стану підприємства, наведені на рис. 3.

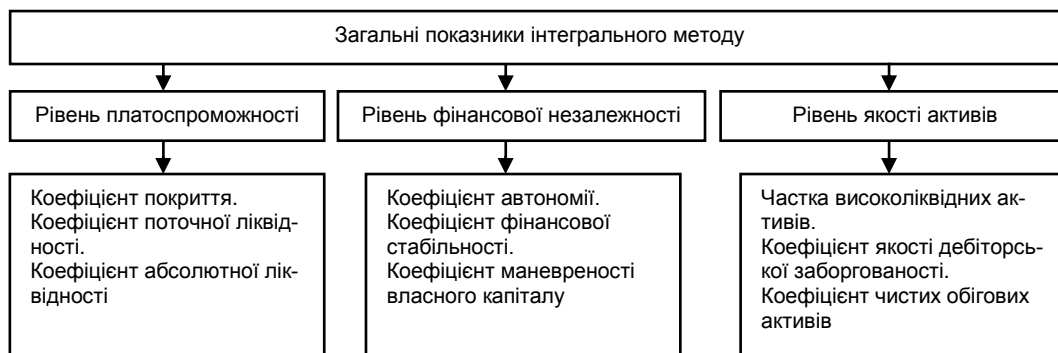

Рис. 3. Узагальнюючі показники інтегрального методу аналізу фінансового стану підприємства

Фінансова діяльність підприємства повинна бути спрямована на забезпечення систематичного надходження і ефективного використання фінансових ресурсів, дотримання розрахункової і кредитної дисципліни, досягнення раціонального співвідношення власних і залучених коштів, фінансової стійкості з метою ефективного функціонування підприємства. Саме цим зумовлюється необхідність і практична значущість систематичної оцінки фінансового стану підприємства, якій належить суттєва роль у забезпеченні його стабільного фінансового стану [3].

Для дослідження аналізу фінансового стану підприємства також використовують і мультиплікатори, які діляться на два типи: стандартні (застосовувані повсюдно) і суб'єктивні (визначаються для конкретного підприємства). До стандартних мультиплікаторів відноситься широко відома модель Дюпона, яка використовується для оцінки економічного зростання компанії. Основна складність застосування цієї моделі пов'язана з необхідністю ведення бухгалтерської звітності за міжнародними стандартами. Інший відомий стандартний мультиплікатор – оцінка ймовірності настання банкрутства підприємства за методом Альтмана. Метод Альтмана можна застосовувати для загальної оцінки тенденцій розвитку підприємства. Цей показник заснований на розрахунку суми п'яти фінансових коефіцієнтів (рентабельність і оборотність активів, коефіцієнти заборгованості та реінвестування прибутку в активи, частка власних оборотних коштів в активах), кожен з яких має певну вагу.

Суб'єктивні мультиплікатори дозволяють врахувати специфічні характеристики, які не враховуються стандартними методами аналізу і діагностики фінансового стану підприємства [4].

Таким чином, можна зробити висновок, що фінансовий стан підприємства є комплексним поняттям, яке є результатом взаємодії всіх елементів системи фінансових відносин підприємства, визначається сукупністю виробничо-господарських факторів і характеризується системою показників, що відображають наявність, розміщення і використання фінансових ресурсів. Саме цим зумовлюється необхідність і практична значущість систематичної оцінки фінансового стану підприємства, якій належить суттєва роль у забезпеченні стабільності його роботи [5].

Наук. керівн. Яртим І. А.

Література: 1. Ковалев В. В. Финансовый анализ: управление капиталом. Выбор инвестиций. Анализ отчетности / В. В. Ковалев. – М. : Финансы и статистика, 2009. – 340 с. 2. Варланов Ю. Ю. Моделювання фінансового стану підприємств: сутнісний підхід до інтегрованої оцінки / Ю. Ю. Варланов, О. Ю. Варланов // Журнал "Економічні науки". – 2012. – № 59. – С. 139–146. 3. Азарова А. О. Математичні моделі та методи оцінювання фінансового стану підприємства : монографія / А. О. Азарова, О. В. Рузакова. – Вінниця : ВНТУ, 2010. – 172 с. 4. Экономический анализ : учебник для вузов / под ред. Л. Т. Гиляровой. – 2-е изд., доп. – М. : ЮНИТИ-ДАНА, 2009. – 615 с. 5. Пястолов С. М. Анализ финансово-хозяйственной деятельности предприятия : учебник / С. М. Пястолов. – 2-е изд., стереотип. – М. : Академия, 2008. – 333 с.

Д'яченко І. І.

УДК 33.021(477)

Студент 4 курсу
факультету обліку і аудиту ХНЕУ ім. С. Кузнеця

МЕТОДИЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ АНАЛІЗУ ДІЛОВОЇ АКТИВНОСТІ ПІДПРИЄМСТВА

Анотація. Розглянуто економічну сутність поняття "ділова активність підприємства". Проаналізовано існуюче методичне забезпечення оцінки ділової активності. Вдосконалено підхід до оцінки ділової активності на основі орієнтації на врахування інтересів користувачів аналізу.

Аннотация. Рассмотрена экономическая сущность понятия "деловая активность предприятия". Проанализировано существующее методическое обеспечение оценки деловой активности. Усовершенствован подход к оценке деловой активности на основе ориентации на учет интересов пользователей анализа.

Annotation. The economic substance of the concept "business activity" is considered. The existing methodological support of business activity assessment is analyzed. The approach to the assessment of business activity is improved based on the orientation on the interests of the analysis users.

Ключові слова: ділова активність, дефіцит ресурсів, фінансова діяльність, суб'єкт господарювання, продукція, оцінка, аналіз.

© Хаунова Ю. М., 2014

Діяльність будь-якого підприємства є джерелом уваги різних учасників ринкових відносин, передусім, власників, кредиторів, інвесторів, податкових служб, і навіть безпосередніх конкурентів. В умовах дефіциту ресурсів, що склалися в Україні, проблеми ефективного розподілу та використання ресурсів підприємств виходять на одне з перших місць. Основним інструментом для оцінки ефективності використання ресурсів підприємства в умовах нестабільної економіки є аналіз ділової активності суб'єкта господарювання, за допомогою якого можна об'єктивно визначити результативність фінансової діяльності підприємства та перспективи його розвитку. Таким чином, ділова активність є дієвим механізмом, що зменшує ймовірність настання несприятливих подій в умовах кризи та конкуренції.

Питання аналізу ділової активності знайшли відображення в працях вчених, як: Білик М. Д., Павловська О. В., Шеремет А. Д., Ковальов В. В., Мец В. О., Савицька Г. В. та ін. У той же час механізми оцінки ділової активності залишаються мало розробленими, оскільки кожен з авторів пропонує різні методики розрахунку її показників, які, в основному, характеризують тільки окремі аспекти ефективності окремого суб'єкта господарювання [1].

У зв'язку з цим метою даної статті є: обґрунтування важливості аналізу ділової активності для підприємства та оцінка методичного забезпечення аналізу. Завдання можна визначити як: виявлення особливостей здійснення аналізу ділової активності підприємств та вивчення теоретичних аспектів застосування показників ділової активності.

На сьогодні існують різні точки зору щодо визначення поняття "ділової активності". Так, наприклад, Коваленко Л. О. та Ремньова Л. М. вважають, що ділова активність – це комплексна характеристика, яка втілює різні аспекти діяльності підприємства [2]; Вчєрашня І. С. вважає, що ділова активність підприємства – це економічна категорія, яка характеризує економічну діяльність підприємства з позицій внутрішніх його змін і виявляється через зміну її інтенсивності у часі [3]. Шеремет О. О. та Мец В. О. розглядають ділову активність як зусилля, які підприємство докладає для виходу на ринок продукції, праці, капіталу, а під час аналізу фінансово-господарської діяльності цей термін застосовується для характеристики поточної виробничої і комерційної діяльності [4].

На погляд автора, ділова активність – це комплексна характеристика діяльності підприємства, яка містить в собі оцінку ступеня напруженості використання ресурсів. Ділова активність підприємства характеризується, перш за все, ефективністю використання виробничих ресурсів і стійкістю економічного зростання. Головним же критерієм ефективності роботи підприємства є його прибутковість. Аналіз ділової активності здійснюється за якісними і кількісними показниками [5].

До якісних показників належать:

розмір ринку збуту продукції;

наявність продукції, яка йде на експорт;

імідж підприємства та його клієнтів;

конкурентоспроможність підприємства і продукції – це здатність підприємства створювати, виробляти і продавати товари та послуги, цінові й нецінові якості яких привабливіші, ніж в аналогічній продукції конкурентів.

Кількісна оцінка ділової активності може бути здійснена за такими етапами [1]:

1. Дослідження динаміки і співвідношення темпів зростання абсолютних показників згідно з "золотим правилом економіки" полягає в тому, що прибуток повинен зростати більш високими темпами, ніж обсяг реалізації продукції та вартість майна підприємства. Це означає, що витрати виробництва повинні знижуватись, а ресурси підприємства використовуватись ефективніше.

2. Вивчення значень і динаміки відносних показників, які характеризують рівень ефективності використання авансованих і спожитих ресурсів підприємства.

3. Вивчення значень і динаміки показників рентабельності, які характеризують відносну дохідність підприємства.

4. Аналіз коефіцієнтів стійкого зростання підприємства.

Застосування результатів оцінки ділової активності слугуватиме покращенню результативності виробничо-господарської діяльності і допоможе здобути конкурентні переваги на сегменті ринку господарювання. При цьому важливим є розуміння того, що кожне окреме підприємство вимагає індивідуального підходу до інтеграції та сегментації методик оцінювання його діяльності.

Таким чином, слід поєднати елементи аналізу абсолютних показників із якісними (відносними).

Другий напрям аналізу ділової активності підприємства полягає у розрахунку показників, які характеризують ефективність використання матеріальних, трудових і фінансових ресурсів (таблиця).

Таблиця

Алгоритм розрахунку показників ділової активності підприємства

Показники	Алгоритм розрахунку показників
1	2
Коефіцієнт оборотності активів	$\frac{\text{чиста виручка від реалізації продукції}}{\text{середньорічну суму активів}}$
Фондовіддача	$\frac{\text{чиста виручка від реалізації продукції}}{\text{середньорічну суму основних засобів}}$
Фондомісткість	$\frac{\text{чиста виручка від реалізації продукції}}{\text{середньорічну суму основних засобів}}$

1	2
Коефіцієнт оборотності дебіторської заборгованості	$\frac{\text{коефіцієнт оборотності дебіторської заборгованості}}{\text{середньорічну суму дебіторської заборгованості}}$
Період погашення дебіторської заборгованості	$\frac{360}{\text{коефіцієнт оборотності дебіторської заборгованості}}$
Коефіцієнт оборотності виробничих запасів	$\frac{\text{коефіцієнт оборотності виробничих запасів}}{\text{середньорічну суму запасів}}$
Період обороту запасів	$\frac{\text{період обороту запасів}}{\text{коефіцієнт оборотності виробничих запасів}}$
Коефіцієнт оборотності кредиторської заборгованості	$\frac{\text{коефіцієнт оборотності кредиторської заборгованості}}{\text{середньорічна сума кредиторської заборгованості}}$
Період погашення кредиторської заборгованості	$\frac{360}{\text{коефіцієнт оборотності кредиторської заборгованості}}$
Показники	алгоритм розрахунку показників
Період операційного циклу	сума періоду обороту дебіторської заборгованості та періоду обороту запасів
Період фінансового циклу	різниця між періодом операційного циклу та періодом погашення кредиторської заборгованості
Коефіцієнт оборотності власного капіталу	$\frac{\text{середньорічна сума власного капіталу}}{\text{чисту виручку від реалізації}}$
Оборотність всього капіталу підприємства	$\frac{\text{чиста виручка від реалізації продукції}}{\text{середньорічну суму капіталу підприємства}}$
Коефіцієнт стійкості економічного зростання	$\frac{\text{чистий прибуток} - \text{виплачені дивіденди}}{\text{середньорічну суму власного капіталу}}$
Продуктивність праці	$\frac{\text{обсяг виробленої або реалізованої продукції одним працівником}}{\text{середньооблікову кількість працівників}}$

Таким чином, завдяки наведеним у таблиці показникам, оцінка ділової активності полягає у дослідженні можливості підприємства мобілізувати з різних джерел фінансові ресурси, а отже, ефективно їх використовувати, забезпечуючи зростання прибутку та капіталу.

Аналізуючи показники ділової активності, особливу увагу аналітики, менеджери приділяють коефіцієнту стійкості економічного зростання, адже цей показник показує можливі темпи розвитку підприємства, а також зміни співвідношень між різними джерелами фінансування, фондовіддачею, рентабельністю виробництва, дивідендною політикою.

Отже, аналіз ділової активності є важливим етапом оцінювання фінансового стану підприємства. В результаті такого аналізу, як відомо, зацікавлені внутрішні та зовнішні користувачі інформації.

Тому на основі аналізу існуючого методичного забезпечення запропоновано підхід до оцінки ділової активності, орієнтований на врахування інтересів користувачів аналізу. Він включає:

1) аналітичні процедури, спрямовані на задоволення інтересів внутрішніх та зовнішніх користувачів;

2) діагностика бізнес-середовища підприємства, виявлення основних факторів впливу на зміни рівнів ділової активності суб'єкта господарювання за період, що досліджується;

3) аналіз темпів зростання основних результативних показників, з'ясування причин їх відхилення від ідеальної моделі залежностей, що існують між ними.

Таким чином, науковим результатом дослідження є вдосконалення підходу до оцінки ділової активності на основі орієнтації на врахування інтересів користувачів аналізу. Практична значимість результатів дослідження полягає в можливості їх використання на вітчизняних підприємствах.

Наук. керівн. Мішин О. Ю.

Література: 1. Базилінська О. Я. Фінансовий аналіз: теорія та практика : навч. посібн. / О. Я. Базилінська. – К. : Центр учбової літератури, 2009. – 328 с. 2. Коваленко Л. О. Фінансовий менеджмент : [навч. посібн.] / Л. О. Коваленко, Л. М. Ремньова. – [3-тє вид., випр. і доп.]. – К. : Знання, 2008. – 483 с. 3. Нестеренко Н. В. Ділова активність як невід'ємна частина фінансового стану підприємства / Н. В. Нестеренко, О. Діхтяр // Економічний аналіз. – 2012. – № 10. – Частина 3. – 411 с. 4. Шеремет О. О. Фінансовий аналіз / О. О. Шеремет. – К. : Кондор, 2005. – 196с. 5. Савицька Г. В. Економічний аналіз діяльності підприємства : навч. посібн. / Г. В. Савицька. – К. : Знання, 2004. – 650 с. 6. Цал-Цалко Ю. С. Фінансовий аналіз : підручник / Ю. С. Цал-Цалко. – К. : Центр учбової літератури, 2008. – 566 с.

Студент 4 курсу
факультету обліку і аудиту ХНЕУ ім. С. Кузнеця

МЕТОДИЧНІ ПІДХОДИ ЩОДО АНАЛІЗУ ФІНАНСОВИХ РЕЗУЛЬТАТІВ ДІЯЛЬНОСТІ ПРОМИСЛОВИХ ПІДПРИЄМСТВ

Анотація. Розглянуто сутність поняття "фінансовий результат". Досліджено шляхи підвищення прибутковості підприємства. Запропоновано методичні підходи щодо аналізу фінансових результатів діяльності промислового підприємства.

Аннотация. Рассмотрена сущность понятия "финансовый результат". Исследованы пути повышения доходности предприятия. Предложены методические подходы к анализу финансовых результатов деятельности промышленного предприятия.

Annotation. The essence of the concept "financial result" was studied. Ways to improve company profitability were investigated. Methodical approaches to the analysis of the financial results of an industrial enterprise were offered.

Ключові слова: підприємство, аналіз, фінансовий результат, доходи, прибутковість, ефективність, удосконалення, діяльність.

Ефективність діяльності підприємства багато в чому залежить від того, наскільки швидко і правильно воно орієнтується у ринкових відносинах. Аналіз фінансових результатів набуває при цьому особливої важливості і необхідності, адже умовою життєдіяльності підприємства й основою його ефективного розвитку на конкурентному ринку є стабільність.

Промислові підприємства прагнуть одержувати такі доходи, які не тільки покривають видатки, але й достатньою мірою їх перевищують. Факт перевищення доходів над витратами, пов'язаними з діяльністю підприємства, означає, що підприємство має прибуток – позитивний фінансовий результат.

У фінансових результатах знаходять пряме відображення всі сторони діяльності підприємства: рівень його технології та організації виробництва, ефективність системи управління, контролю за рівнем витрат та рівнем реалізаційних цін, особливості господарського механізму та державне регулювання розвитку певної галузі з огляду на її значення для розвитку економіки країни.

Дослідження та розглядом фінансових результатів промислових підприємств займалися велика кількість вчених, а саме: Покропивний С. Ф., Коробов М. Я., Череп А. В., Гайдс Н. М., Тарасенко Н. В., Протасов В. Ф.

Гайдс Н. М. розглядав фінансовий результат як виражений у грошовій формі економічний результат господарської діяльності підприємства, об'єднання, організації в цілому чи його окремих підрозділів [1].

На думку Коробова М. Я., фінансовий результат – це економічний підсумок виробничої діяльності господарюючих суб'єктів, виражений у вартісній (грошовій) формі [2].

Тарасенко Н. В. вважає, що фінансовий результат – це приріст або зменшення капіталу організації в процесі фінансово-господарської діяльності за звітний період, який виражається у формі загального прибутку або збитку [3].

Аналіз фінансових результатів діяльності підприємств є важливим засобом підвищення конкурентоспроможності підприємства, цей факт набуває все більшого значення в умовах ринкової економіки [1].

Здійснення якісного аналізу фінансових результатів дає відповіді на питання, що пов'язані з вирішенням проблем підвищення ефективності діяльності та забезпечення конкурентоспроможності підприємства на ринку. Тому для об'єктивного аналізу фінансових результатів доцільно використовувати методика, що наведена в таблиці.

Ця методика є повною та результативною, оскільки за кожним методом отримуються відповідні результати, за якими можна робити важливі та значущі висновки для прийняття доцільних, ефективних управлінських рішень. Дану методика аналізу підприємства пропонується застосовувати в практичній діяльності промислових підприємств.

Методичні підходи щодо аналізу фінансових результатів діяльності промислового підприємства

Етапи	Інструментарій	Отримані результати
1. Збір необхідної для аналізу інформації		
2. Проведення аналізу фінансового стану підприємства		
Аналіз основних показників ефективності фінансової сфери	Коефіцієнтний метод, порівняльний метод, методи горизонтального та вертикального порівняльного аналізу	Стан фінансової діяльності та фінансові можливості підприємства
Аналіз основних показників виробничої сфери		Ступінь придатності основних виробничих фондів, рівень використання основних засобів та матеріалів у дохідності підприємства
Аналіз собівартості за елементами операційних витрат		Стан виробництва та фінансових результатів; визначення перспектив для розвитку та закріплення позицій на ринку
Аналіз собівартості за елементами операційних витрат	Методи вертикального та горизонтального порівняльного аналізу	Зміна за період величини витрат на виробництво, які входять у собівартість продукції
Аналіз структури бухгалтерського балансу	Методи вертикального та горизонтального порівняльного аналізу	Величина змін, які відбулися за аналізований період та визначення наслідків
Аналіз фінансового стану підприємства	Коефіцієнтний метод, горизонтальний порівняльний аналіз	Рівень фінансових результатів, які зумовлюють можливості підприємства
Аналіз витрат від браку	Метод відносних різниць	Рівень понесених витрат від браку на виробництві
Аналіз рентабельності продукції	Метод базисних підстановок	Оцінка ефективності та раціональності використання вкладених коштів
3. Побудова економіко-математичних моделей		
Побудова лінійної багатофакторної регресійної економіко-математичної моделі	Методи кореляційного та регресійного аналізу	Виявлення загальних закономірностей, зв'язків та залежності між чистим прибутком та впливаючих на нього факторів
4. Формування висновків про загальний стан підприємства, виділення найвагоміших показників впливу на прибутки та доцільність прийняття відповідних управлінських рішень		

Глибокі перетворення, що відбуваються в економіці, сприяють максимальній мобілізації внутрішніх резервів. Для ефективного функціонування суб'єктів господарювання в умовах ринкових відносин найбільше значення має виявлення резервів збільшення об'єму продукції, зниження собівартості, зростання прибутку.

Одним із резервів зростання прибутку підприємства є збільшення об'єму реалізації товарної продукції. Між прибутком та об'ємом реалізації існує пряма залежність, тобто чим більше продукції реалізується за інших рівних умов, тим більшою є сума прибутку, і навпаки – невиконання плану з реалізації зменшує прибуток. Збільшення прибутку в результаті виробничої діяльності дає можливість підприємству заробити засоби на виробничий і соціальний розвиток, матеріальне заохочення, до того ж це стає функцією самого підприємства. В той же час зростання прибутку на підприємстві означає й збільшення відрахувань в державний бюджет [4].

Дуже важливою для підприємства є розробка та реалізація науково-технічних нововведень, за які можна отримувати ліцензії. Певну роль у процесі реалізації продукції відіграє правильна організація оплати праці робітників відділів збуту промислових підприємств; організації збутової програми відведена маркетингу. Практика світової торгівлі показала, що багато видів нових виробів не знаходять свого покупця на ринку без вправної організації маркетингу. Тому в цих умовах господарювання слід більше уваги приділяти маркетингу. Для збільшення обсягу отриманого прибутку велике значення має збереження наявних довготривалих господарських зв'язків. Їх зруйнування погано позначається на виробництві, матеріально-технічному постачанні. Для зростання обсягу прибутку від реалізації необхідно регулярно проводити інвентаризацію запасів і обладнання з метою виявлення надлишків. Ці надлишки необхідно продавати за ринковими цінами. Ефективне використання матеріальних ресурсів значною мірою залежить від роботи відділу постачання [2].

Одним із важливих завдань органів постачання промисливих підприємств (об'єднань) є контроль за станом запасів і за управлінням ними. Робота служби постачання повинна сприяти економічному і раціональному використанню матеріальних ресурсів під час планування матеріально-технічного постачання, в процесі операційної роботи з виконання розроблених планів постачання, а також у ході прямого використання матеріальних ресурсів.

Значний вплив на збільшення прибутку має оновлення основних фондів. Технічне переозброєння виробництва покращує економічні показники роботи підприємств. Збільшення прибутку є одним із напрямів підвищення продуктивності праці, економії трудових витрат на виробництво. Значний вплив на підвищення продуктивності праці і, відповідно збільшення розміру прибутку, має скорочення застосування ручної праці, подальше впровадження механізації і автоматизації виробничих процесів. Розрахунки спеціалістів показують, що за умови механізації робіт продуктивність праці збільшується у 1,5 – 2 рази.

Основою збільшення прибутку є впровадження у виробництво досягнень науково-технічного прогресу. Саме науково-технічний прогрес та його ресурсозберігаючий характер забезпечують різкий поворот до інтенсифікації.

Зниження собівартості продукції є найважливішим фактором зростання прибутку. У зниженні собівартості продукції найбільш повно відображається економія матеріальних, трудових та фінансових ресурсів, якими розпоряджається підприємство. Максимальна мобілізація резервів собівартості продукції є важливою умовою ефективного функціонування підприємства [5].

Підприємству для підвищення прибутковості діяльності слід зосередити увагу на внутрішніх і зовнішніх факторах, зокрема на збуті продукції, на зниженні її собівартості і створенні конкурентних цін на товари. Побудова на підприємстві відповідних організаційно-методичних систем забезпечення управління, знання основних механізмів формування прибутку, використання сучасних методів його аналізу і планування може значно скоротити шлях до досягнення основної мети підприємства – до прибутку.

Проблема поліпшення та управління прибутком є найбільш актуальною для підприємства. Механізм ефективного управління прибутком повинен сприяти підвищенню ефективності виробництва і стимулювати його розвиток.

Наук. керівн. Петряєва З. Ф.

Література: 1. Гайде Н. М. Фінансовий аналіз / Н. М. Гайде. – Львів : ЛБІ НБУ, 2006. – 414 с. 2. Коробов М. Я. Фінансово-економічний аналіз діяльності підприємств / М. Я. Коробов. – К. : Знання, 2000. – 812 с. 3. Тарасенко Н. В. Економічний аналіз діяльності промислового підприємства / Н. В. Тарасенко. – 2-ге вид., стер. – К. : Алерта, 2003. – 485 с. 4. Покропивний С. Ф. Економіка підприємства / С. Ф. Покропивний. – К. : КНЕУ, 2004. – 528 с. 5. Лахтіонова Л. А. Фінансовий аналіз суб'єктів господарювання : монографія / Л. А. Лахтіонова. – К. : КНЕУ, 2001. – 387 с. 6. Череп А. В. Економічний аналіз / А. В. Череп. – К. : Кондор, 2005. – 159 с. 7. Протасов В. Ф. Аналіз діяльності підприємства: виробництво, економіка, фінанси, інвестиції, маркетинг / В. Ф. Протасов. – М. : Финансы и статистика, 2003. – 536 с. 8. Бланк И. А. Управление прибылью / И. А. Бланк. – 3-е изд., перераб. и доп. – К. : Ника-Центр, 2007. – 766 с. 9. Зайцев Н. Экономика промышленного предприятия / Н. Зайцев. – М. : ИНФРА-М, 2000. – 358 с.

УДК 336.717.5:346.6

Мартинова В. В.

Студент 4 курсу
факультету обліку і аудиту ХНЕУ ім. С. Кузнеця

ПОРІВНЯЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОЗРАХУНКУ РЕЗЕРВІВ ЗА ПОСТАНОВАМИ НБУ № 279 ВІД 6 ЛИПНЯ 2000 РОКУ ТА № 23 ВІД 25 СІЧНЯ 2012 РОКУ

Анотація. Розглянуто новий порядок розрахунку та аудиту суми резервів, що формуються банками України для відшкодування можливих втрат за активними банківськими операціями відповідно до Постанови Правління Національного банку України № 23 від 25 січня 2012 року порівняно з порядком формування резервів, який існував до 2013 року.

Аннотация. Рассмотрен новый порядок расчета и аудита суммы резервов, формируемых банками Украины для возмещения возможных потерь по активным банковским операциям в соответствии с Постановлением Правления Национального банка Украины № 23 от 25 января 2012 года по сравнению с порядком формирования резервов, который существовал до 2013 года.

© Мартинова В. В., 2014

Annotation. The paper considers a new procedure for assessing and auditing the amount of reserves that banks Ukraine form for possible losses on active banking operations in accordance with regulations of the National Bank of Ukraine № 23, which entered into force on January 1, 2013 as compared with the order which existed until 2013.

Ключові слова: теперішня вартість попередньо оцінених майбутніх грошових потоків за кредитом, теперішня вартість попередньо оціненого майбутнього грошового потоку від реалізації забезпечення, ефективна ставка відсотка, коефіцієнт.

Відповідно до Постанови НБУ № 23, яка набрала чинність з 1 січня 2013 року, розробленої на основі міжнародних стандартів, змінюється порядок розрахунку та обліку розміру суми резервів для відшкодування можливих втрат за активними банківськими операціями, що ускладнює проведення аналізу та на ряду з цим й аудиту кредитних операцій банку.

Мета статті – розгляд нового порядку розрахунку, аналізу та аудиту суми резервів, що формуються банками України для відшкодування можливих втрат за активними банківськими операціями відповідно до Постанови Правління Національного банку України № 23 від 25 січня 2012 року згідно з Міжнародними стандартами фінансової звітності, порівняно з порядком формування резервів за постановою № 279 від 6 липня 2000 року.

Дане питання є новим і не достатньо розкритим, тому що новий порядок визначення фінансового стану боржників знаходиться в стані доопрацювання і немає бази для більш детальних досліджень.

Останнім часом банки світу, в тому числі й України, завдяки активному розвитку комунікаційних систем, значно поширюють кількість банківських продуктів. З кожним роком збільшуються об'єми кредитування, в тому числі кредитування з застосуванням платіжних карток та системи "клієнт-банк". У результаті цих процесів змінюється та ускладнюється облік та аудит банківських операцій.

У зв'язку з переходом до Міжнародних стандартів фінансової звітності, починаючи з січня 2013 року набрала чинності Постанова Правління Національного банку України № 23 від 25 січня 2012 року "Положення про порядок формування та використання банками України резервів для відшкодування можливих втрат за активними банківськими операціями" значно змінився розрахунок суми резервів, що формуються банками України для відшкодування можливих втрат за кредитними банківськими операціями порівняно з постановою Правління Національного банку № 279 від 6 липня 2000 року.

До січня 2013 року розрахунок резервів для відшкодування можливих втрат за активними банківськими операціями згідно з Постановою № 279 [1] наведено в формулі 1:

$$P_k = (B_k - V_z \times K_k) \times K_r, \quad (1)$$

де P_k – сума резерву за кредитом;

B_k – балансова вартість кредиту;

V_z – вартість забезпечення;

K_k – коефіцієнт ліквідності забезпечення;

K_r – коефіцієнт резервування за кредитом.

З січня 2013 року за Постановою № 23 нарахування резерву за кредитними операціями стало більш складним.

Даний розрахунок визначається за формулою 2:

$$P_{ind} = B_k - T_k, \quad (2)$$

де P_{ind} – сума резерву за кредитом;

B_k – балансова вартість кредиту;

T_k – теперішня вартість попередньо оцінених майбутніх грошових потоків за кредитом.

Під час визначення теперішньої вартості майбутніх грошових потоків за кредитом їх попередня оцінка здійснюється з урахуванням показника безризиковості активу.

Майбутні грошові потоки складаються з:

1) суми очікуваних платежів за кредитом та відсотками;

2) суми прострочених платежів та суми коштів від реалізації застави з урахуванням часу, необхідного для реалізації застави.

Теперішня вартість попередньо оцінених майбутніх грошових потоків за кредитом, розраховується банком як дисконтована сума цих потоків, зважених на показник ризику цього кредиту.

Даний розрахунок визначається за формулою 3:

$$T_{Ba} = \sum_{t=1}^n \frac{CF_t \times (1 - PR_{k3})}{(1 + d)^t}, \quad (3)$$

де T_{Ba} – теперішня вартість попередньо оцінених майбутніх грошових потоків за фінансовим активом;

n – кількість періодів дисконтування з дня розрахунку резерву;

CF_t – величина майбутнього грошового потоку за кредитом (включаючи суму боргу, відсотків, комісій) відповідно до умов договору, який припадає на період t ;

t – порядковий номер періоду дисконтування;

PR_{k3} – показник ризику кредиту;

d – щоденна ефективна ставка відсотка, що була визначена під час первісного визнання фінансового активу.

Щоденна ефективна ставка відсотка розраховується за формулою 4:

$$d = (1 + dp) - 1, \quad (4)$$

де dp – річна ефективна ставка відсотка, що була визначена під час первісного визнання фінансового активу;
 $n = 1/365$.

Під час визначення теперішньої вартості майбутніх грошових потоків за кредитом їх оцінка здійснюється з урахуванням майбутніх грошових потоків від реалізації забезпечення.

Майбутні грошові потоки від реалізації забезпечення розраховуються як сума майбутніх грошових потоків від реалізації забезпечення (за мінусом витрат, пов'язаних з реалізацією застави), зважених на коефіцієнт ліквідності забезпечення та дисконтованих за ставкою відсотка, що застосовується для дисконтування майбутніх грошових потоків за кредитом, за формулою 5:

$$TBз = \sum_{i=1}^m \sum_{t=1}^n \frac{\text{Потік}_{it} \times k_i}{(1 + d)^{it}}, \quad (5)$$

де $TBз$ – майбутні грошові потоки від реалізації забезпечення;
 m – загальна кількість окремих видів забезпечення за активом;
 i – окремий вид забезпечення;
 n – кількість періодів дисконтування з дня розрахунку резерву;
 t – порядковий номер періоду дисконтування, що залежить від прогнозованої дати реалізації застави.

Потік – оцінена величина майбутнього грошового потоку від реалізації окремого забезпечення (за мінусом витрат, пов'язаних з реалізацією застави), який припадає на період t ;

k – коефіцієнт ліквідності окремого забезпечення залежить від групи забезпечення;

d – щоденна ефективна ставка відсотка.

Банк розраховує майбутній грошовий потік від реалізації забезпечення, виходячи з таких строків:

- 1) гарантії – 90 днів;
- 2) майнові права на грошові кошти – 10 днів;
- 3) майно – 90 днів.

Банком враховуються суми витрат, пов'язаних із реалізацією застави, в розмірі 0,01 від вартості застави майнових прав на грошові кошти, 0,1 від вартості застави майна [2].

Наприклад, балансова вартість кредиту складає 100 000 грн, вартість забезпечення – 100 000 грн.

Коефіцієнт ліквідності забезпечення становить 50 % (за Постановою НБУ № 279), а коефіцієнт резервування за кредитом – 0,05.

Строк: 6 місяців погашенням кредиту з сплатою в кінці строку погашення кредиту, 20 % річних під заставу майна, коефіцієнт ліквідності якого 0,6 (за постановою НБУ № 23), строк реалізації 90 днів, сума витрат, пов'язаних із реалізацією застави до 0,1 від вартості застави майна.

Згідно зі старим розрахунком сума резерву буде складати:

$$P_k = (100\,000 - 100\,000 \times 0,5) \times 0,05 = 2\,500 \text{ грн.}$$

Слід використати нову формулу, запропоновану постановою № 23.

Для визначення (TB_k) спочатку:

1. Визначити, що $ПР_{кз}$ – показник ризику кредиту за даними фінансової звітності (баланс та форма 2) в діапазоні від 0,01 до 1,0.

2. Припустити, що кредит надано боржнику-юридичній особі, яка віднесена до класу 5, має добрий стан обслуговування боргу, категорія якості кредиту визначається за другим класом (II) і значення показника ризику кредиту ($ПР_{кз}$) становить 0,2.

$$TBз = (100\,000,00 \text{ грн} \times 0,6) - (100\,000,00 \text{ грн} \times 0,1) = 50\,000 \text{ грн.}$$

Теперішня вартість попередньо оцінених майбутніх грошових потоків за кредитом (TB_k) наведена в таблиці.

Таблиця

Теперішня вартість попередньо оцінених майбутніх грошових потоків за кредитом

t	місяці	кредит	%	CF	1 – ПР _{кз}	CF x (1 – ПР _{кз})	(1 + d)	Tbа
1	2	3	4	5	6	7	8	9
1	січень		1 722	1 722	0,80	1 378	1,13	1 222,59
2	лютий		1 556	1 556	0,80	1 244	1,27	979,90
3	березень		1 722	1 722	0,80	1 378	1,43	962,69
4	квітень		1 667	1 667	0,80	1 333	1,61	826,70

1	2	3	4	5	6	7	8	9
5	травень		1 722	1 722	0,80	1 378	1,82	758,04
6	червень	100 000	1 667	101 667	0,80	81 333	2,05	39 708,39
7	липень		0	0	0,80	0	2,31	0,00
8	серпень		0	0	0,80	0	2,60	0,00
9	вересень	50 000	0	0	0,80	0	2,93	17 065,00

Загальна вартість ТВа становить 61 523,31 грн.

Рінд = БВк – ТВк = 100 000,00 грн – 61 523,31 грн = 38 476,7 грн.

З наведеного прикладу видно, що за однакових умов надання кредиту сума резерву різна, а другий розрахунок є більш складним.

Резерв для відшкодування можливих втрат за кредитними операціями банків є спеціальним резервом, необхідність формування якого обумовлена кредитними ризиками.

Більш складний розрахунок розміру резервів за кредитними операціями забезпечує більш точну суму фактичного ризику за кредитними операціями, чим сприяє підвищенню ліквідності та стабільності банку.

У зв'язку з новизною даної теми, вона є доволі актуальною і повинна розглядатись вченими-економістами України. На сьогоднішній день у банках України створені програми, які дозволяють автоматично розраховувати суми резервів, знімаючи дані для розрахунків прямо з операційних систем банку, в якому надано кредит. Але для проведення аудиту та контролю за правильністю розрахунків є значні складнощі. Крім того, підвищення розміру резервів знижує доходи банку, зменшує суми оподаткування, відволікає кошти з обороту. Тому в інтересах кожного банку є потрібність розібратись з існуючим порядком з метою зменшення своїх можливих втрат.

Наук. керівн. Мішин О. Ю.

Література: 1. Постанова Правління Національного банку України від 6 липня 2000 року № 279 зі змінами, внесеними згідно з Постановою Національного банку № 170 від 31 травня 2011 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/REG4695.html. – Назва з екрану. 2. Постанова Правління Національного банку України від 25 січня 2012 року № 23 зі змінами, внесеними згідно з Постановою Національного банку № 499 від 30 листопада 2012 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/REG4695.html. – Назва з екрану.

Погрібняк Д. С.

УДК 657.479.5

Студент 4 курсу
факультету обліку і аудиту ХНЕУ ім. С. Кузнеця

ПРОГНОЗУВАННЯ СОБІВАРТОСТІ РЕАЛІЗОВАНОЇ ПРОДУКЦІЇ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ПІДПРИЄМСТВ

Анотація. Визначено сутність поняття "собівартість", запропоновано методику прогнозування собівартості реалізованої продукції сільськогосподарського підприємства за допомогою побудови економіко-математичної моделі з урахуванням трендової, циклічної, сезонної та випадкової складових.

Аннотация. Определена сущность понятия "себестоимость", предложена методика прогнозирования себестоимости реализованной продукции сельскохозяйственного предприятия с помощью построения экономико-математической модели с учетом трендовой, циклической, сезонной и случайной составляющих.

Annotation. The essence of the concept "cost" was defined. Methods for predicting the cost of sold products of agricultural enterprises are proposed by building an economic and mathematical model based on the trend, cyclical, seasonal and random components.

Ключові слова: собівартість, витрати, управління витратами, аналіз, прогнозування, модель.

В умовах економічної нестабільності роль собівартості набуває важливого значення і тісно пов'язана з усіма іншими економічними категоріями. Управління витратами на виробництво та собівартістю продукції дає можливість сільськогосподарським підприємствам виносити обґрунтовані рішення про збільшення чи зменшення обсягів виробництва певних видів продукції, визначення цін на продукцію, рентабельність, побудову внутрішньогосподарських відносин. Тому в сучасних умовах є актуальним розвиток теоретичних засад аналітичного забезпечення управління собівартістю продукції сільськогосподарських підприємств у цілому та прогнозування її значень зокрема.

Метою статті є удосконалення аналітичного забезпечення управління собівартістю продукції сільськогосподарських підприємств.

Об'єктом дослідження є собівартість реалізованої продукції.

Предметом дослідження обрано аналітичне забезпечення управління витратами основної діяльності і собівартістю продукції сільськогосподарського підприємства.

Для досягнення поставленої мети необхідно виконати такі завдання: розкрити сутність поняття "собівартість", запропонувати методику прогнозування собівартості реалізованої продукції сільськогосподарського підприємства (на базі ТОВ "Колос Шипуватого").

В економічній літературі зустрічається багато визначень терміна "собівартість". На думку Цал-Цалко Ю. С. [1, с. 6], собівартість – виражені в грошовій формі затрати на витрачені засоби виробництва, оплати праці та соціальні заходи. Н. Ільєнко та С. Савкова [2] вважають, що це вартісна оцінка використання в процесі виробництва природних ресурсів, засобів і предметів праці, послуг та оплати праці працівників. Бойчик І. М. [3] визначає собівартість продукції як грошове вираження витрат підприємства на виробництво і реалізацію продукції, а на думку Олейника О. В. та Бойко С. В. [4], собівартість характеризує ефективність всього процесу виробництва на підприємстві, оскільки в ній відображається рівень організації виробничого процесу, технічний рівень, продуктивність праці, частка затрат на виробництво за окремими статтями та елементами й інші витрати на випуск продукції.

Ефективним інструментом досягнення стійких конкурентних позицій підприємств є врахування загальних порівняльних тенденцій розвитку показників підприємства, одним з яких є собівартість реалізованої продукції, виділення їх циклічної, сезонної та випадкової складових [5, с. 140]. Прогнозування значень таких показників із виділенням зазначених складових можливе на основі побудови мультиплікативної моделі декомпозиції динамічного ряду результативного показника підприємства. Модель декомпозиції динамічного ряду відноситься до класу динамічних. У динамічних моделях, на відміну від статичних, фактор часу (t) ураховується як додаткова змінна.

Динамічний ряд собівартості реалізованої продукції підприємства можна подати у вигляді мультиплікативної моделі декомпозиції динамічного ряду:

$$Y = T \times C \times S \times R,$$

де Y – собівартість реалізованої продукції, тис. грн (результативний показник);

T – трендова складова;

C – циклічна складова;

S – сезонна складова;

R – випадкова складова.

Динамічний ряд собівартості реалізованої продукції ТОВ "Колос Шипуватого" наведено на рис. 1. Виходячи з динаміки собівартості реалізованої продукції, слід зазначити, що зростання показника характерне у 3 – 4 кварталах, однак із певним проміжком часу.

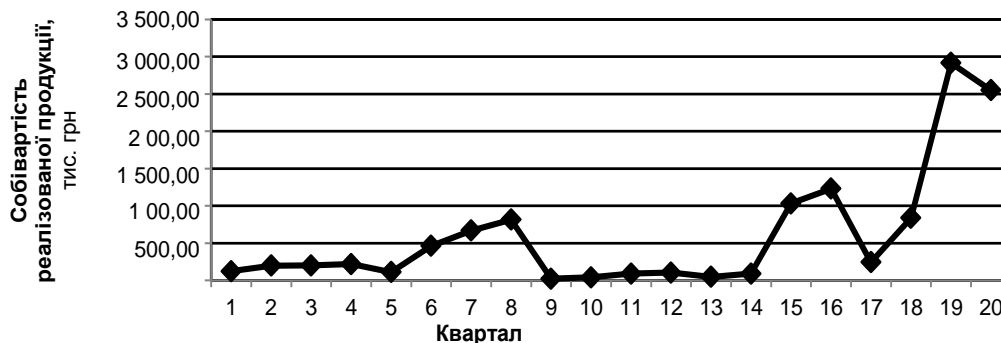

Рис. 1. Динамічний ряд собівартості реалізованої продукції ТОВ "Колос Шипуватого" за період 2008 – 2012 рр.

Трендову складову моделі декомпозиції динамічного ряду наведено на рис. 2.

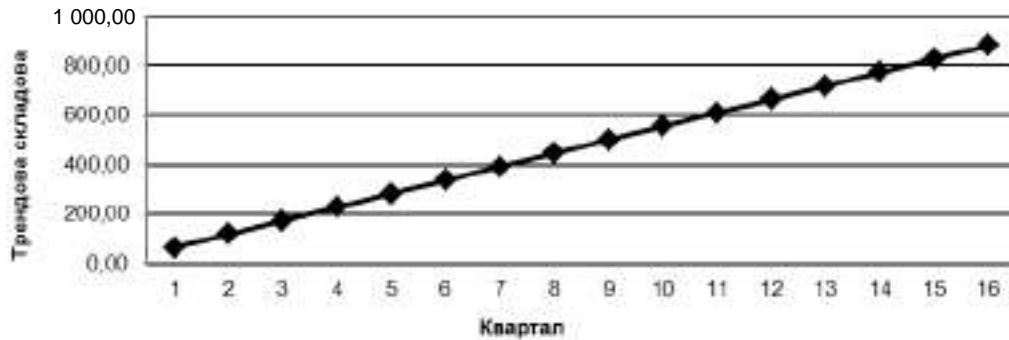

Рис. 2. Трендова складова моделі декомпозиції динамічного ряду собівартості реалізованої продукції ТОВ "Колос Шипуватого" за період 2008 – 2012 рр.

Слід навести графічно на рис. 3 значення циклічної складової, що буде вказувати на тенденцію зниження (зростання) собівартості реалізованої продукції за аналізований період, які пов'язані зі впливом економічних циклів (спад або зростання економічних показників).

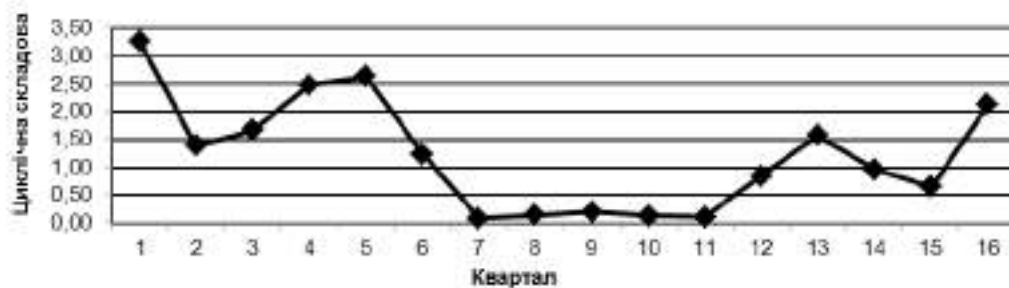

Рис. 3. Циклічна складова моделі декомпозиції динамічного ряду собівартості реалізованої продукції ТОВ "Колос Шипуватого" за період 2008 – 2012 рр.

Як видно з рис. 3, для ТОВ "Колос Шипуватого" характерна певна циклічність у провадженні господарської діяльності, а також можлива сезонність.

Досить часто в діяльності сільськогосподарських підприємств спостерігається вплив випадкових факторів, що не залежать від сезону, стадії економічного циклу підприємства чи результатів його діяльності.

Динаміку випадкової складової моделі декомпозиції динамічного ряду наведено на рис. 4.

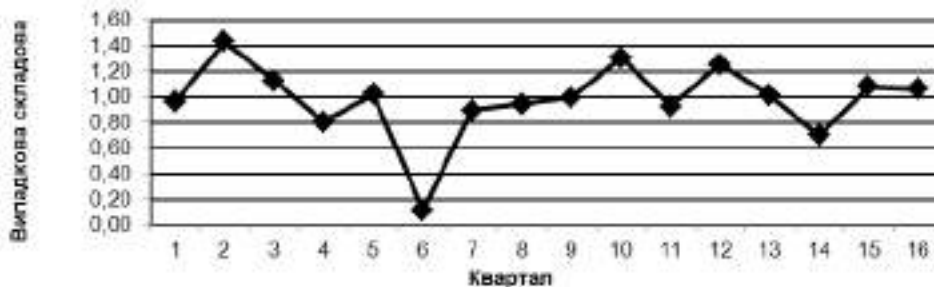

Рис. 4. Випадкова складова моделі декомпозиції динамічного ряду собівартості реалізованої продукції ТОВ "Колос Шипуватого" за період 2008 – 2012 рр.

Одним із найважливіших етапів побудови мультиплікативної моделі декомпозиції динамічного ряду є визначення прогностичних значень досліджуваного показника з урахуванням трендової, сезонної та циклічної складових економіко-математичної моделі. Визначення прогностичного періоду 2013 – 2016 рр. обґрунтовано обмеженою кількістю наявних даних за період, який аналізується.

Прогностичні значення собівартості реалізованої продукції підприємства з урахуванням трендової складової наведено на рис. 5.

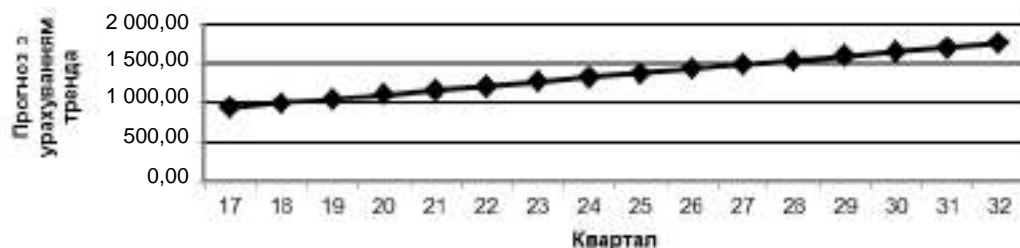

Рис. 5. Прогнозні значення собівартості реалізованої продукції ТОВ "Колос Шипуватого" з урахуванням трендової складової

Графічне зображення прогнозних значень з урахуванням трендової складової вказує на подальше стабільне зростання до 2016 р. включно, собівартість реалізованої продукції підприємства при незмінності інших умов внутрішнього та зовнішнього середовища.

Прогнозні значення собівартості реалізованої продукції підприємства з урахуванням трендової та сезонної складових наведено на рис. 6.

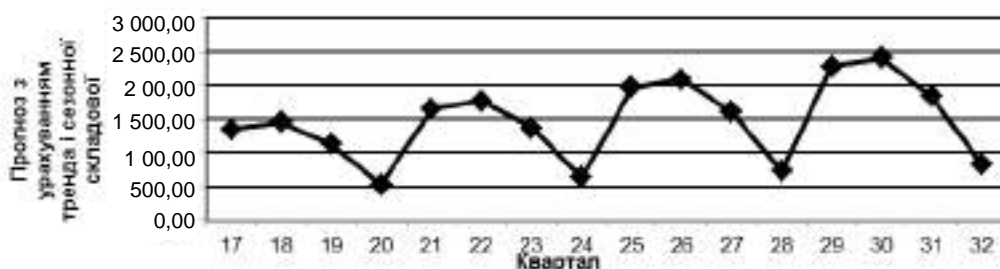

Рис. 6. Прогнозні значення собівартості реалізованої продукції ТОВ "Колос Шипуватого" з урахуванням трендової та сезонної складових

Так, відповідно до розрахунків кожного року, починаючи з 2-го кварталу, собівартість продукції буде знижуватися. Це можна пояснити тим, що саме у 2-му кварталі проходять усі основні сільськогосподарські роботи, які пов'язані з вирощуванням продукції рослинництва. Тобто основні заходи щодо зниження собівартості необхідно проводити саме в 1 – 2-му кварталах.

Прогнозні значення собівартості реалізованої продукції підприємства з урахуванням трендової, сезонної та циклічної складових подано на рис. 7.

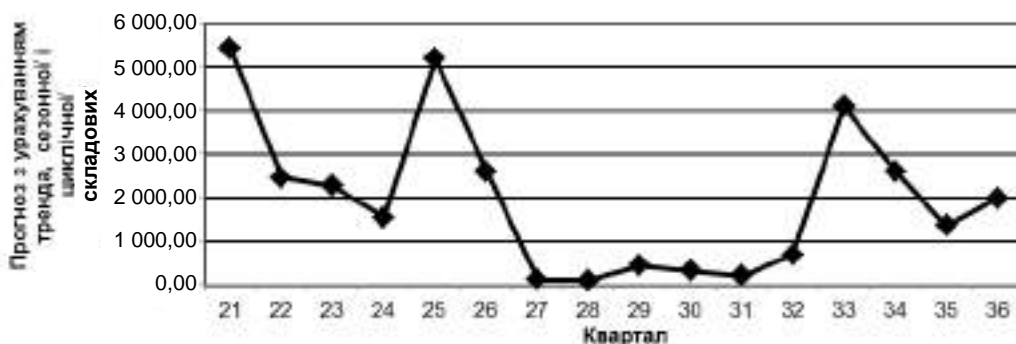

Рис. 7. Прогнозні значення собівартості реалізованої продукції ТОВ "Колос Шипуватого" з урахуванням трендової, сезонної та циклічної складових

Графічна інтерпретація прогнозних значень собівартості реалізованої продукції вказує на можливе повторення економічного циклу періоду 2008 – 2012 рр. Побудовані прогнози свідчать про зниження собівартості значними темпами, особливо у 2014 – 2015 рр. порівняно з 2012 – 2013 рр.

Виділення трендової складової моделі дозволяє зробити висновок про ймовірне стабільне зростання собівартості реалізованої продукції ТОВ "Колос Шипуватого" у період 2013 – 2016 рр. Динаміка циклічної складової вказує на наявність можливості зниження собівартості реалізованої продукції в прогнозному періоді. Окрім того в діяльності підприємства чітко простежується сезонність, що дає можливість регулювати витрати на вирощування продукції рослинництва шляхом пошуку більш ефективних і одночасно менш витратних мінеральних добрив, способів обробки земельних ділянок тощо. Проте не слід забувати про досить високу ймовірність впливу випадкових факторів, що характерні для діяльності сільськогосподарських підприємств України.

Таким чином, під поняттям "собівартість" слід розуміти показник ефективності виробництва, величина якого може бути виражена у фізичній або грошовій формі та дорівнює сумі всіх витрачених ресурсів на створення та реалізацію продукції.

Оскільки від ефективності управління собівартістю реалізованої продукції залежать результати діяльності сільськогосподарського підприємства, то окрім проведення аналізу собівартості доцільним є прогнозування. Запропонована мультиплікативна модель декомпозиції динамічного ряду є одним із можливих алгоритмів побудови прогнозу собівартості реалізованої продукції сільськогосподарських підприємств, оскільки для цих підприємств характерною є сезонність господарської діяльності.

Наук. керівн. Яртим І. А.

Література: 1. Цал-Цалко Ю. С. Витрати підприємства : навч. посібн. / Ю. С. Цал-Цалко. – К. : ЦУЛ, 2002. – 656 с. 2. Ільєнко Н. Собівартість продукції та її формування / Н. Ільєнко, С. Савкова // Справочник економіста. – 2005. – С. 5–10. 3. Бойчик І. М. Економіка підприємства : навч. посібн. / І. М. Бойчик. – К. : Атіка, 2004. – 480 с. 4. Олейник О. В. Аналітико-контрольне значення калькулювання в системі економічної інформації хозяйствующего субъекта [Текст] / О. В. Олейник, С. В. Бойко // Развитие бухгалтерского учета и контроля в контексте европейской интеграции : монографія. – Житомир ; Краматорск : ЧП "Рута". – 2005. – 588 с. 5. Московчук А. Т. Аналітичне забезпечення управління витратами [Електронний ресурс] / А. Т. Московчук, В. І. Ліщук, І. О. Московчук. – Режим доступу : http://www.nbuv.gov.ua/portal/soc_gum/en_em/2008_5_2/Zbirnik_EM_08_2_42.pdf. – Назва з екрану.

Халімон М. В.

УДК 657.6:658.14/.17

Студент 4 курсу
факультету обліку і аудиту ХНЕУ ім. С. Кузнеця

СУТНІСТЬ ТА ОСОБЛИВОСТІ АУДИТУ ФІНАНСОВИХ РЕЗУЛЬТАТІВ ПІДПРИЄМСТВА

Анотація. Розкрито сутність поняття "фінансові результати", розглянуто особливості їх аудиту на підприємстві. Обґрунтовано доцільність розвитку аудиту звітності та фінансових результатів діяльності підприємства і запропоновано пропозиції щодо розробки їх методики.

Аннотация. Раскрыта сущность понятия "финансовые результаты", рассмотрены особенности их аудита на предприятии. Обоснована целесообразность развития аудита отчетности и финансовых результатов деятельности предприятия и предложена разработка их методики.

Annotation. The essence of the concept "financial performance" was disclosed, peculiarities of its audit were studied. The expediency of auditing accounting and financial results was substantiated. Proposals for the development of methods were given.

Ключові слова: фінансові результати господарської діяльності, контроль, аудит фінансових результатів діяльності підприємства.

Фінансові результати є ключовим поняттям для господарчої діяльності, оскільки вони характеризують ефективність звичайної, операційної та надзвичайної діяльності підприємства. Також на основі фінансових результатів наприкінці звітного періоду підбиваються підсумки та приймаються рішення щодо управління підприємством, формування ефективної конкурентної тактики та стратегії підприємницької діяльності. Тож виникає проблема інформаційного забезпечення процесу управління і набуває актуальності питання про вдосконалення контролю фінансових результатів, які є однією з найважливіших складових інформаційної системи підприємства.

Сутність категорії фінансових результатів розкрита в працях як вітчизняних авторів, так і іноземних. Питання про економічну природу даного поняття розглядали Валуєв Б. І., Бутинець Ф. Ф., Пушкар М. С., С. Нікітін [1 – 4]. У зарубіжній літературі дане питання висвітлили у своїх працях І. Бланк, Хендріксен Е. С., Ван Бреда М. Ф. та ін. [5 – 7].

Незважаючи на вагомий здобуток вчених щодо обліку фінансових результатів, недостатньо розкритими залишаються питання щодо заходів забезпечення контролю фінансових результатів підприємства.

© Халімон М. В., 2014

Метою статті є узагальнення теоретичних підходів до трактування категорії "фінансові результати", а також висвітлення питань, що пов'язані з особливостями контролю фінансових результатів діяльності підприємства.

Проведений аналіз науково-методичних джерел показує, що в економічній науці не існує єдиного трактування категорії "фінансові результати". Проблема протягом десятиліть значною мірою розгорталася навколо суті, форм та джерел формування результатів діяльності, методики їх визначення.

Але за допомогою праць та здобутків вчених можна узагальнити дане поняття. Тобто фінансовий результат – це приріст (чи зменшення) вартості власного капіталу підприємства, що утворюється в процесі його підприємницької діяльності за звітний період. Основним фінансовим результатом діяльності підприємства є прибуток, збільшення якого означає примноження фінансових ресурсів та зростання фінансових результатів. Збиток підприємства означає втрату фінансових ресурсів підприємств, якщо збитки носять регулярний характер, то врешті-решт будуть витрачені всі фінансові ресурси і підприємство збанкрутує. Отже, фінансовим результатом діяльності підприємства може бути прибуток або збиток.

Категорія фінансового результату є ширшим поняттям порівняно із категорією прибутку, оскільки, показник прибутку є однією із двох форм (прибуток чи збиток) відображення фінансового результату господарської діяльності підприємства. Фінансовий результат характеризує якісні та кількісні показники результативності господарської діяльності підприємства, а прибуток – позитивне (додатне) значення фінансового результату, що свідчить про високу результативність господарської діяльності та ефективне використання капіталу. Негативне (від'ємне) значення категорії фінансового результату відображається у показнику збитку, який свідчить про низький рівень або відсутність результативності господарської діяльності, неефективне управління ресурсним, виробничим та економічними потенціалами підприємства, невміле використання наявного капіталу тощо.

Оскільки фінансові результати є ключовим показником діяльності підприємства, то дуже важливо, аби вони були достовірними, а тому виникає потреба в проведенні аудиту.

Метою аудиту фінансових результатів є перевірка і підтвердження реальності і достовірності показників Звіту про фінансові результати та їх використання, встановлення вірогідності даних первинних документів щодо визначення доходів та формування фінансових результатів, повноти та своєчасності відображення первинних даних в облікових регістрах, відповідності методики обліку доходів від реалізації, інших операційних, фінансових та інвестиційних доходів, надзвичайних доходів чинним нормативним документам.

Аудит як одна із форм фінансового контролю – це оцінка фінансової діяльності господарюючого суб'єкта за даними бухгалтерського обліку, а також надання аудиторських послуг, консультацій з питань бухгалтерського, фінансового та управлінського обліку, фінансової звітності, оподаткування, інших видів економіко-правового забезпечення підприємницької діяльності [8].

У Законі України "Про аудиторську діяльність" дається визначення, згідно з яким "аудит – це перевірка публічної бухгалтерської звітності, обліку первинних документів та іншої фінансово-господарської діяльності суб'єктів господарювання з метою визначення достовірності їх звітності, обліку, його повноти та відповідності чинному законодавству і встановленим нормативам" [6].

На сьогодні суттєвого значення набуває розвиток методології аудиту звітності та фінансових результатів, яка б не просто підтверджувала їхню достовірність, а надавала замовникам (користувачам) інформацію, скориговану на відповідні вагомні чинники.

Перевіряючи фінансову звітність клієнта, аудитор повинен підтверджувати показники, відображені у фінансовій звітності фактичною наявністю, оскільки для складання аудиторського висновку потрібно подати достовірну, точну інформацію. Одночасно аудитор не може вважати аудит завершеним до тих пір, доки він не надав відповіді на поставлені питання. В іншому випадку його думка щодо достовірності фінансової звітності не буде повною та об'єктивною [9].

Лише така інтерпретація облікових даних дозволяє приймати обґрунтовані рішення, які базуються на критичній оцінці переваг і недоліків суб'єкта господарювання й встановленні перспектив його розвитку у майбутньому.

Нормативним підґрунтям застосування пропонованого підходу виступає той факт, що Міжнародні стандарти аудиту (МСА) припускають можливість впливу на результатні показники звітності законодавчих актів і вимог регуляторів. Загалом концептуальною основою фінансової звітності згідно з МСА 700 "Формулювання думки та надання звіту щодо фінансової звітності" виступає її відповідність загальним потребам широкого кола користувачів [10].

Для вдосконалення аудиту фінансових результатів необхідно зробити такі впровадження:

- доходи та фінансові результати повинні класифікуватися залежно від джерел їх формування;

- доходи, витрати та фінансові результати необхідно розділити за видами фінансової, операційної, інвестиційної та надзвичайної діяльності, що передбачає перейменування відповідних субрахунків рахунку 79 "Фінансові результати" та уточнення складу субрахунків доходів і витрат за вказаними видами діяльності;

- здійснити деталізацію інформації про доходи, витрати та фінансові результати в межах аналітичного обліку за видами чи галузями діяльності, видами продукції, центрами відповідальності, каналами реалізації.

Отже, фінансові результати є вирішальними для підприємства. Окрім його керівництва і колективу вони цікавлять вкладників капіталу, кредиторів, державні органи, фондові біржі тощо. Прибуток є основним фінансовим джерелом розвитку підприємства, науково-технічного вдосконалення його матеріальної бази і продукції, всіх форм інвестування. Він слугує джерелом сплати податків.

Але фінансовий результат є собою складною економічною категорією, що потребує більш поглибленого вивчення сутності, ролі, особливостей формування, розподілу, використання фінансових результатів та їх впливу на господарську діяльність підприємства, тому потребують подальших глибоких досліджень.

Також згідно з проведеним дослідженням економічної літератури і нормативних документів встановлено, що метою аудиту фінансових результатів є перевірка і підтвердження реальності і достовірності, повноти та своєчасності відображення первинних даних в облікових регістрах. Таким чином, аудиторська перевірка фінансових результатів є однією з найскладніших у практиці аудиторських перевірок. Це обумовлено тим, що цей вид аудиторських перевірок узагальнює всі сторони фінансово-господарської діяльності підприємства.

Наук. керівн. Мішин О. Ю.

Література: 1. Валуев Б. І. Облікова політика промислового підприємства –управлінська спрямованість підходу / Б. І. Валуев, І. В. Рузмайкіна // Вісник ЖДТУ. – 2005. – № 2 (32). – С. 61–65. 2. Бутинець Ф. Ф. Організація бухгалтерського обліку : підручник / Ф. Ф. Бутинець, О. П. Войналович, І. Л. Томашевська ; за ред. Ф. Ф. Бутинця. – [4-ге вид., доп. і перероб.]. – Житомир : ПП "Рута", 2005. – 528 с. 3. Пушкар М. С. Фінансовий облік : підручник / М. С. Пушкар. – Тернопіль : Карт-бланш, 2012. – 628 с. 4. Никитин С. Прибыль:тертетические и практические подходы / С. Никитин, Е. Глазова, А. Никитин // Мировая экономика и международные отношения. – 2011. – № 5. – С. 20–27. 5. Бланк И. А. Управление прибылью / И. А. Бланк. – 2-е изд., расш. и доп. – К. : Ника-Центр, 2012. – 752 с. 6. Про аудиторську діяльність : Закон України від 22.04.93 // ВВР. – 1993. – № 23. – Ст. 244. 7. Хендриксен Э. С. Теория бухгалтерского учета / Э. С. Хендриксен, М. Ф. Ван Бреда ; пер. с англ. под ред. проф. Я. В. Соколова. – М. : Финансы и статистика, 2000. – 576 с. 8. Міжнародні стандарти аудиту, надання впевненості та етики / пер. з англ. – К. : ТОВ "СТАТУС", 2006. – 1152 с. 9. Петренко Н. І. Методика аудиту фінансової звітності та шляхи її удосконалення [Електронний ресурс] / Н. І. Петренко // Вісник ЖДТУ. – 2012. – № 1 (51). – Режим доступу до журн. : <http://eztuir.ztu.edu.ua/1582/1/21.pdf>. 10. Формулювання думки та надання звіту щодо фінансової звітності: МСА № 700 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.mia.kiev.ua/ua/isa.html>. – Назва з екрану.

Лісна М. О.

УДК 330.133.2

Магістр 1 року навчання
факультету обліку і аудиту ХНЕУ ім. С. Кузнеця

ПРОБЛЕМИ ВИЗНАЧЕННЯ ДОСТОВІРНОЇ РИНКОВОЇ ВАРТОСТІ ОСНОВНИХ ЗАСОБІВ

Анотація. Розглянуто основні методичні підходи до визначення ринкової вартості основних засобів, розкрито сутність процесу їх оцінки. Визначено необхідність розрахунку всіх видів зносу основних засобів як найважливішої складової їх достовірної оцінки. Наведено приклад розрахунку ринкової вартості колісного трактора John Deer.

Аннотация. Рассмотрены основные методические подходы к определению рыночной стоимости основных средств, раскрыта сущность процесса их оценки. Определена необходимость расчета всех видов износа основных средств как важнейшей составляющей их достоверной оценки. Приведен пример расчета рыночной стоимости колесного трактора John Deer.

Annotation. The article describes the basic methodological approaches to determining the market value of fixed assets, the essence of their evaluation process is disclosed. The necessity for calculating all types of depreciation of fixed assets as an essential component of their reliable appraisal is stated. An example of calculating the market value of a wheel tractor "John Deer" is supplied.

Ключові слова: основні засоби, оцінка, підходи та методи оцінки, знос, ринкова вартість.

Основні засоби сьогодні відіграють важливу роль у діяльності кожного підприємства, адже становлять основу його функціонування і є запорукою успішного розвитку. Актуальність обраної теми полягає в необхідності пошуку шляхів більш достовірної оцінки ринкової вартості об'єктів основних засобів для прийняття зважених управлінських рішень щодо ефективного їх використання в процесі господарської діяльності.

© Лісна М. О., 2014

Дослідженню проблем оцінки машин та устаткування приділили увагу у своїх працях такі вітчизняні та зарубіжні вчені-економісти, як: Федонін О. С., Рєпіна І. М., Краснокутська Н. С., Ковальов А. П., Антонов В. П., Вейг Н. В [1 – 3]. Незважаючи на їх розробки, питання щодо технології оцінювання основних засобів, а саме правильного визначення зносу і його врахування у ході розрахунку ринкової вартості основних засобів потребують подальшого розвитку.

Метою роботи є визначення методичних підходів для достовірної оцінки ринкової вартості основних засобів на прикладі підприємства "Трайгон Фармінг Харків" та висвітлення проблемних аспектів процесу оцінки.

Основні засоби становлять значну частину майна підприємства і визначають його економічний потенціал. Для їх ефективного використання в процесі господарської діяльності у ході прийняття управлінських рішень важлива і необхідна їх оцінка.

Сутність оцінки полягає у визначенні цінності об'єкта як еквівалента його вартості. Вартість відображає ймовірну суму грошей, яку може отримати продавець і згоден заплатити покупець. Оскільки оцінка об'єкта спрямована на певну сферу використання її результатів, то у ході її проведення визначається конкретний вид вартості. Комплекс методичних підходів та оціночних процедур, які відповідають певному виду вартості, називається базою оцінки. Для її визначення враховується мета оцінки та умови використання її результатів [4].

Згідно з Законом України "Про оцінку майна, майнових прав та професійну оціночну діяльність в Україні", Національним стандартом № 1 "Загальні засади оцінки і майнових прав" на базі основних принципів оцінки ґрунтуються методичні підходи оцінки – загальні способи визначення вартості майна підприємства. Вони підрозділяються на три такі підходи: витратний, дохідний, порівняльний, які в ході оцінки можуть використовуватися окремо або у комбінації, залежно від наявності вихідної інформації про об'єкт оцінки [5; 6].

Кожен методичний підхід базується на відповідних прийомах оцінки та використовує свій специфічний інструментарій, а також дозволяє підкреслити певні характеристики об'єкта. Проте пріоритети щодо використання того чи іншого підходу зумовлені цілями оцінки майна підприємства, можливостями інформаційної бази, особливостями ринкових відносин та іншими макро- і мікроекономічними факторами. Вибір методу залежить від мети оцінки.

Витратний підхід припускає оцінку вартості об'єкта виходячи з вартості його відтворення (заміщення) в цінах на дату оцінки з подальшим коригуванням на суму зношування. Визначаються витрати, необхідні для відновлення або заміщення об'єкта оцінки з урахуванням його зносу. Цей підхід враховує принципи корисності та заміщення

Дохідний підхід передбачає встановлення вартості підприємства або його частини шляхом розрахунку поточної вартості очікуваного прибутку. Даний методичний підхід є доцільним при можливості прогнозування майбутніх доходів. Дохідний підхід базується на врахуванні принципів найбільш ефективного використання та очікування. У процесі оцінки основних засобів даний підхід не використовується, оскільки немає можливості прогнозувати майбутній дохід від їх використання.

Порівняльний підхід – це сукупність методів оцінки об'єктів власності, заснованих на порівнянні об'єкта оцінки з подібними об'єктами, з відповідним коригуванням відмінностей між ними. Основним підґрунтям для використання даного підходу є принципи заміщення, попиту та пропозиції. Порівняльний підхід до оцінки основних засобів передбачає, що їх цінність визначається тим, за скільки вони можуть бути продані за наявності достатньо сформованого ринку подібних об'єктів [4].

Важливу роль під час проведення оцінки майна підприємства за допомогою існуючих підходів відіграє визначення зносу, який значно впливає на кінцеву вартість об'єкта оцінки. З позиції задачі оцінки знос розглядається як втрата вартості чи знецінення об'єкта, яке відбувається в процесі його функціонування чи зберігання під впливом ряду факторів.

Залежно від причини виникнення існують такі види зносу: фізичний – втрата вартості об'єкта з причини природного старіння, погіршення властивостей матеріалів, різних пошкоджень у процесі функціонування; функціональний – втрата вартості об'єкта з причини появи на ринку аналогів з кращим співвідношенням "ціна – якість"; зовнішній – знецінення об'єкта під впливом зовнішніх факторів.

Облік різних видів зносу має свої особливості у ході застосування існуючих методичних підходів оцінки майна підприємства (табл. 1) [7].

Таблиця 1

Необхідність прямого визначення різних видів зносу

Підходи до оцінки	Пряме визначення зносу		
	Фізичний	Функціональний	Зовнішній
Витратний	Завжди обов'язковий	Обов'язковий при виявленні	Обов'язковий при виявленні
Порівняльний	Завжди обов'язковий	Не потрібний	Не потрібний
Дохідний	Завжди обов'язковий	Не потрібний	Не потрібний

Визначення зносу основних засобів як відношення суми накопиченої амортизації з моменту їх введення в експлуатацію до первісної вартості, яке застосовується на підприємствах у ході аналізу їх стану, не дає об'єктивного значення коефіцієнта зносу з метою оцінки. Тому його фактичне визначення на практиці є одним із проблемних питань у процесі розрахунку достовірної ринкової вартості об'єктів основних засобів [8].

Для вирішення даного питання на підприємстві можна запропонувати створення експертної комісії, яка буде складатися з професійних фахівців. Вони повинні добре знати дану техніку, технічні й експлуатаційні характеристики, правила технічного обслуговування та ремонту, володіти методикою технічної діагностики. Крім цього, вони повинні бути обізнаними про стан вітчизняного ринку даного виду техніки.

Для визначення фізичного та зовнішнього зносів експертам необхідно використати таку інформацію: значення основних параметрів та їх відхилення від паспортних даних, загальний фізичний стан об'єкта (стан пофарбування та змазки, сліди зварювальних робіт, наявність масляних плям тощо), відомості про систему технічного обслуговування (профілактична або рекреаційна), дані про ремонт та відновлення об'єкта (коли проводилися, обсяги, які вузли об'єкта були замінені на нові, скільки часу вони працюють), інтенсивність експлуатації у часі та за потужністю (робота неперервна або періодична, відпрацьовані мото-години).

На основі даного технічного аналізу оцінюваного об'єкта коефіцієнт фізичного зносу може бути розрахований методом ефективного віку, який передбачає визначення експертами кількості років від моменту оцінки до виводу об'єкта із експлуатації.

Коефіцієнт функціонального зносу визначається на основі аналізу інформації про ринок оцінюваного об'єкта, інформаційної бази експертів та їх практичного досвіду.

Якщо в процесі використання оцінюваного об'єкта виявляють незалежний розвиток усіх трьох видів зносу, то під час оцінки використовують сукупний знос. Він є загальним знеціненням майна, що викликане зносом усіх видів і визначається як результат впливу всіх внутрішніх та зовнішніх факторів [3].

Застосування витратного та порівняльного підходів у ході визначення ринкової вартості об'єктів основних засобів можна подати на прикладі оцінки колісного трактора John Deere, який є власністю підприємства "Трайгон Фармінг Харків". Керівництво підприємства вирішило продати даний об'єкт за найбільш вигідною ціною.

Після проведення технічного огляду й аналізу технічної документації трактора автором виявлені й розраховані фізичний, економічний, функціональний. З їх урахуванням і був визначений сукупний знос. На основі витратного підходу ринкова вартість трактора становила 564 502 грн (первісна вартість за вирахуванням вартості сукупного зносу).

Для оцінки трактора обраний метод порівняння продажів. Його доцільність пояснюється тим, що ринок сільськогосподарської техніки в Україні досить розвинутий, вдалося підібрати дані про продажі ідентичних тракторів. Під час використання даного методу враховувалися коригувальні коефіцієнти, які залежали від потужності, відпрацьованих мото-годин, місця знаходження і технічного стану трактора. Вся зібрана, проаналізована, згрупована вихідна інформація для порівняння об'єктів-аналогів з об'єктом оцінки і для розрахунку його кінцевої поточної ринкової вартості наведена у табл. 2 [9].

Таблиця 2

Вихідні дані для розрахунку ринкової вартості колісного трактора John Deere 8430 з використанням порівняльного підходу

Критерій	Об'єкт оцінки	Подібні об'єкти				
		1	2	3	4	5
1. Потужність, к/с.	320	315	300	320	295	330
2. Відпрацьовані мото-години	8 750	7 626	7 466	5 300	6 594	5 300
3. Місце знаходження	смт. Шарівка (Харківська обл.)	м. Здолбунов (Рівненська обл.)	м. Здолбунов (Рівненська обл.)	м. Біла Церква	смт. Новгородка	м. Київ
4. Технічний стан	добрий	добрий	відмінний	добрий	відмінний	добрий
5. Ціна, грн		680 709	691 513	702 319	734 733	777 953

Поточна ринкова вартість становила 570 740 грн (середньоарифметична величина цін об'єктів-аналогів). Дана вартість є вищою, ніж вартість, розрахована витратним підходом і є найбільш оптимальною на момент оцінки трактора, оскільки вона врахувала його знос та попит і пропозицію на ринку даного виду техніки.

Розглянуті методичні підходи до оцінки основних засобів дозволили надати пропозиції щодо фактичного визначення зносу в процесі проведення оцінки; розрахувати ринкову вартість колісного трактора на підприємстві. Поєднання витратного та порівняльного підходів дозволило визначити ринкову вартість трактора й усунути односторонність оцінки, більш реально оцінити основні засоби й отримання надійне інформаційне джерело для прийняття зважених управлінських рішень щодо більш ефективного використання їх на підприємстві.

Наук. керівн. Єфремова Л. В.

Література: 1. Краснокутська Н. С. Потенціал підприємства: формування та оцінка : навч. посібн. / Н. С. Краснокутська. – К. : Центр навчальної літератури, 2005. – 352 с. 2. Оценка стоимости машин, оборудования, транспортных средств / А. П. Ковалев, А. А. Кушель, В. С. Хомяков и др. – М. : Интерреклама, 2003. – 488 с.

3. Вейг Н. В. Оценка машин и оборудования : учебное пособие / Н. В. Вейг. – СПб. : Изд. СПбГУЭФ, 2009. – 124 с. 4. Оцінка майна підприємства : навчальний посібник / Л. В. Єфремова, С. Л. Єфремов, С. Л. Почелов та ін. – Х. : Вид. ХНЕУ, 2008. – 172 с. 5. Про оцінку майна, майнових прав та професійну оціночну діяльність в Україні : Закон України, затверджений Верховною Радою України // ВВР. – 2001. – № 2658. 6. Про затвердження Національного стандарту № 1 "Загальні засади оцінки майна і майнових прав" : Постанова КМУ від 10.09.2003 р. № 1440 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1440-2003-%D0%BF>. – Назва з екрану. 7. Оценка стоимости предприятия (бизнеса) : учебник / Н. Ф. Чеботарев. – М. : Издательско-торговая корпорация "Дашков и К°", 2009. – 256 с. 8. Швець Н. В. Проблемні питання аналізу основних засобів підприємства / Н. В. Швець // Бізнесінформ. – 2012. – № 8. – С. 159–162. 9. Інформаційний сайт. – Режим доступу : <http://autoline.com.ua/>.

УДК 35.084.1:342

Легка Л. М.

Слухач магістратури
за спеціальністю "Державна служба" ХНЕУ ім. С. Кузнеця

НОРМАТИВНО-ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ПРОЦЕСУ ПІДВИЩЕННЯ КВАЛІФІКАЦІЇ КАДРІВ В ОРГАНАХ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ УКРАЇНИ

Анотація. Розглянуто особливості сучасного нормативно-правового забезпечення процесу підвищення кваліфікації кадрів в органах місцевого самоврядування в Україні. Виявлено проблеми функціонування системи підготовки, перепідготовки й підвищення кваліфікації посадових осіб місцевого самоврядування, а також запропоновано шляхи їх вирішення.

Аннотация. Рассмотрены особенности современного нормативно-правового обеспечения процесса повышения квалификации кадров в органах местного самоуправления в Украине. Выявлены проблемы функционирования системы подготовки, переподготовки и повышения квалификации должностных лиц местного самоуправления, а также предложены пути их решения.

Annotation. The features of the modern normative and legal provision of the process of in-plant personnel training in the organs of local self-government in Ukraine are considered. The problems of functioning of the system of training, retraining and advanced training of public servants of local self-governments are highlighted and solutions are offered.

Ключові слова: місьцеве самоврядування, посадові особи місцевого самоврядування, нормативно-правове регулювання системи підвищення кваліфікації.

Правове забезпечення здійснення процесу підвищення кваліфікації кадрів в органах місцевого самоврядування (ОМС), розробка єдиного підходу до процесу професіоналізації служби в ОМС сприятиме виробленню та реалізації ефективної та дієвої державної політики щодо розвитку та становлення служби в ОМС. Характерною особливістю сучасної системи українського законодавства є те, що суперечності між нормативно-правовими нормами властиві всім її ланкам. Варто зазначити, що внутрішня неузгодженість і суперечливість притаманна практично всім сферам сучасного українського правового регулювання. Тому на сьогодні дуже важливо виробити єдину систему і нормативно-правову базу щодо підготовки службовців ОМС, забезпечити чітке розмежування їх функцій, що й обґрунтовує актуальність даного дослідження.

Окремі теоретико-практичні аспекти нормативно-правового забезпечення процесу підготовки фахівців в ОМС та складові професіоналізації цих фахівців вивчають такі вітчизняні вчені, як І. Козюра, О. Оболенський, В. Олуйко [1 – 3] та ін. Однак незважаючи на значну кількість наукових публікацій у цій сфері, потребує особливої уваги дослідження основних проблем нормативно-правового забезпечення процесу підвищення кваліфікації кадрів в ОМС країни.

У чинному законодавстві визначення служби в ОМС закріплено в Законі України "Про службу в органах місцевого самоврядування": "Служба в ОМС – це професійна, на постійній основі діяльність громадян України, які займають посади в ОМС, що спрямована на реалізацію територіальною громадою свого права на місьцеве самоврядування та окремих повноважень органів виконавчої влади, наданих законом" (ст. 1). Згідно зі ст. 5 цього Закону, на посаду можуть бути призначені

особи, які мають відповідну освіту і професійну підготовку. Крім того, зазначено, що професіоналізм, компетентність, відданість справі виділяються як одні з основних принципів служби в ОМС [4].

Велике значення для становлення і розвитку системи підвищення кваліфікації державних службовців і посадових осіб місцевого самоврядування (ПОМС) мала низка законів України, перше місце серед яких посідають Закони України "Про державну службу" та "Про службу в органах місцевого самоврядування" [4; 5].

Робота у державних органах та ОМС постійно змінюється, ускладнюється й удосконалюються форми і методи державного впливу, що, у свою чергу, відображається на суспільних відносинах та диктує необхідність постійного підвищення кваліфікаційних вимог до посади. Згідно зі ст. 10 Закону України "Про державну службу", державні службовці зобов'язані постійно вдосконалювати організацію своєї роботи і підвищувати професійну кваліфікацію. Гарантії для державного службовця та ПОМС, створення умов для навчання і підвищення кваліфікації у відповідних навчальних закладах та шляхом самоосвіти закріплює ст. 29 цього Закону. Ця стаття також передбачає, що службовці підвищують свою кваліфікацію постійно, у тому числі через навчання у відповідних навчальних закладах один раз на п'ять років. Результати навчання і підвищення кваліфікації є однією з підстав для просування по службі [5]. Виходячи із зазначеного, можна сказати, що Закони України "Про державну службу" та "Про службу в органах місцевого самоврядування" сприяли створенню широкого поля нормативної бази, яка охоплює види професійної підготовки, інституційні та фінансові заходи, акредитацію навчальних закладів тощо [4; 5].

Правове супроводження державної служби та служби в ОМС забезпечується законодавчими та нормативно-правовими актами з питань професійного навчання, організації підвищення кваліфікації кадрів тощо. Конституційну основу державної служби, служби в органах місцевого самоврядування та кадрової політики держави становить Конституція України, яка гарантує невід'ємне право громадянина України на працю. Конституція України проголошує працю вільною (ст. 43). Кожен має право самостійно розпоряджатися своїми здібностями, обирати вид трудової діяльності та професію, яка подобається; отримувати за свою працю заробітну плату не нижче встановленого законодавством мінімального розміру; працювати в належних, безпечних і здорових умовах праці. Згідно з Конституцією, кожна людина має право на вільний розвиток своєї особистості (ст. 23). У Конституції України також закріплені питання щодо державної служби й ОМС. Згідно зі ст. 38, громадяни мають право брати участь в управлінні державними справами, вільно обирати та бути обраними до органів державної влади та ОМС [6]. Важливе значення в системі нормативно-правових актів, що регулюють суспільні відносини з підвищення кваліфікації державних службовців та ПОМС, мають Укази та розпорядження Президента України. Так, перспективи подальшого розвитку системи підвищення кваліфікації державних службовців і ПОМС знайшли своє відображення в Концепції розвитку законодавства про державну службу в Україні, яка затверджена в 2006 р. Указом Президента України [7]. У Концепції, зокрема, зазначається про створення більш сприятливих умов для професійного навчання, забезпечення його безперервності, постійного оновлення програм підвищення кваліфікації державних службовців та ПОМС.

Велику роль у системі підзаконних нормативно-правових актів, що регулюють відносини з підвищення кваліфікації державних службовців та ПОМС, відіграють акти уряду України (розпорядження, постанови тощо): Розпорядження Кабінету Міністрів України "Про схвалення Концепції реформування системи підвищення кваліфікації державних службовців, посадових осіб місцевого самоврядування та депутатів місцевих рад" № 1198-р від 28.11.2011 р. [8]; Постанова Кабінету Міністрів України "Про затвердження Положення про систему підготовки, перепідготовки та підвищення кваліфікації державних службовців і посадових осіб місцевого самоврядування" від 7.07.2010 р. № 564 [9] та ін.

Таким чином, досліджено стан нормативно-правового регулювання процесу професійного навчання і підвищення кваліфікації ПОМС України. Це дало змогу виділити низку проблем, для вирішення яких слід: внести зміни у систему професійної підготовки, перепідготовки та підвищення кваліфікації ПОМС; підвищити ефективність процедури професійного навчання і підвищення кваліфікації кадрів в ОМС України. Реалізація цих заходів в ОМС країни буде сприяти підвищенню рівня їх професіоналізму, забезпеченню ефективної, результативної та якісної діяльності, і, як наслідок, більш повному задоволенню потреб населення території, на якій ці органи вирішують соціально-економічні питання.

Наук. керівн. Шумська Г. М.

Література: 1. Козюра І. В. Місцеве самоврядування в Україні (становлення та еволюція) : навч. посібн. / І. В. Козюра, О. Ю. Лебединська. – Ужгород : Патент, 2003. – 224 с. 2. Оболенський О. Ю. Державна служба : підручник / О. Ю. Оболенський. – К. : КНЕУ, 2006. – 472 с. 3. Олуйко В. М. Кадри в регіоні України: становлення та розвиток : монографія / В. М. Олуйко ; за ред. Н. Р. Нижник, Г. І. Лелікова. – К. : Наук. світ, 2011. – 237 с. 4. Про службу в органах місцевого самоврядування : Закон України від 07.06.2001 р. № 2493-III [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2493-14>. – Назва з екрану. 5. Про державну службу : Закон України № 4661-VI від 24.04.2012 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/3723-12>. – Назва з екрану. 6. Конституція України від 28.06.1996 р. № 254к/96-ВР [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/>. – Назва з екрану. 7. Про Концепцію розвитку законодавства про державну службу в Україні : Указ Президента України № 140 від 20 лютого 2006 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon1.rada.gov.ua>

/laws/show/140/2006. – Назва з екрану. 8. Про схвалення Концепції реформування системи підвищення кваліфікації державних службовців, посадових осіб місцевого самоврядування та депутатів місцевих рад : Розпорядженням КМУ від 28 листопада 2011 року № 1198-р [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1198-2011>. – Назва з екрану. 9. Про затвердження Положення про систему підготовки, перепідготовки та підвищення кваліфікації державних службовців і посадових осіб місцевого самоврядування : Постанова Кабінету Міністрів України від 7 липня 2010 року № 564 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/564-2010-%D0%BF>. – Назва з екрану.

УДК 331.2

Мельник К. В.

Студент 4 курсу
факультету обліку і аудиту ХНЕУ ім. С. Кузнеця

ПРОБЛЕМИ ОРГАНІЗАЦІЇ ОПЛАТИ ПРАЦІ В УКРАЇНІ ТА ШЛЯХИ ЇХ ВИРІШЕННЯ

Анотація. Розкрито сутність заробітної плати в Україні, основні складові її організації, форми виплати та механізм організації оплати праці. Розглянуто основні проблеми організації оплати праці та знайдено шляхи їх вирішення.

Аннотация. Раскрыта сущность заработной платы в Украине, основные составляющие ее организации, формы выплаты и механизм организации оплаты труда. Рассмотрены основные проблемы организации оплаты труда и найдены пути их решения.

Annotation. The essence of wages and salaries in Ukraine is disclosed. The main components of its organization, forms of payment and the mechanism of payment of labour are discussed. The main problems of organization of labour remuneration are considered and solutions are offered.

Ключові слова: оплата праці, мотивація, управління, продуктивність, ефективність діяльності, тариф, організація оплати праці, система оплати праці, преміювання, ринок праці.

Організація оплати праці – одна з ключових проблем у сучасній економіці України. На всіх етапах розвитку економіки заробітна плата була одним із головних чинників, що забезпечують ефективну систему матеріального стимулювання працівників та формують мотиваційний механізм трудової активності. Оплата праці є основним інструментом підвищення ефективності праці працівників, що і визначає актуальність даної роботи.

Метою статті є узагальнення та оцінка теоретичних положень, методики, дослідження організації оплати праці, визначення можливих шляхів із їх удосконалення та практичного використання.

Для досягнення визначеної мети в процесі проведення дослідження були поставлені завдання: визначити сутність та основні завдання заробітної плати; розглянути основні напрями роботи з організації оплати праці; дослідити елементи механізму організації заробітної плати.

Об'єктом дослідження є процес управління оплатою праці на підприємстві шляхом використання соціально економічного механізму

Предметом дослідження є організація оплати праці на підприємстві.

Заробітна плата – одна з найскладніших економічних категорій і одне з найважливіших соціально-економічних явищ. Оскільки вона, з одного боку, є основним (і часто єдиним) джерелом доходів найманих працівників, основою матеріального добробуту членів їхніх сімей, а з іншого – для роботодавців є суттєвою часткою витрат виробництва й ефективним засобом мотивації працівників до досягнення цілей підприємства, то питання організації заробітної плати і формування її рівня разом із питанням забезпечення зайнятості складають основу соціально-трудових відносин у суспільстві, бо включають інтереси всіх учасників трудового процесу.

Відповідно до Закону України "Про оплату праці" заробітна плата – це винагорода, обчислена, як правило, у грошовому вираженні, яку за трудовим договором власник або вповноважений ним орган виплачує працівникові за виконану ним роботу. Розмір заробітної плати залежить від складності та умов виконуваної роботи, професійно-ділових якостей працівника, результатів його праці та господарської діяльності підприємства [1].

Аналіз останніх наукових досліджень здійснювали здебільшого вітчизняні науковці, які зосереджують свою увагу на питаннях або продуктивності праці, або на питаннях удосконалення систем оплати праці. Зокрема проблематика організації оплати праці та напрямів її вдосконалення

є предметом науково-практичних досліджень Богині Д. П., Новикова В. М., Закаблук Г. О. а питанням регулювання оплати праці в Україні присвячені дослідження Губіна К. Г., Долюка А. В., Довбиша К. К. та багатьох інших дослідників.

Як важлива соціально-економічна категорія заробітна плата в ринковій економіці має виконувати такі функції:

- відтворювальну – як джерела відтворення робочої сили і засобу залучення людей до праці;
- стимулюючу – встановлення залежності рівня заробітної плати від кількості, якості і результатів праці;
- регулюючу – як засіб розподілу і перерозподілу кадрів за регіонами країни, галузями економіки з урахуванням ринкової кон'юнктури;

- соціальну – забезпечення соціальної справедливості, однакової винагороди за однакову працю.

Проте в сучасних умовах становлення ринку в Україні заробітна плата не може виконувати цих функцій. Її рівень забезпечує не більш як 20 % відтворення робочої сили, яке не відшкодовує навіть прямих затрат праці і не викликає зацікавленості в переорієнтації робочої сили на пріоритетні сфери діяльності [1]. Заробітна плата нині виконує інші функції, а саме [2]:

- збереження зайнятості, запобігання безробіттю ціною зниження заробітної плати;
- забезпечення соціальних гарантій;
- збереження попереднього статусу, пов'язаного із попереднім робочим місцем;
- стримування інфляції (шляхом заборгованості із заробітної плати);
- перерозподіл зайнятих за галузями і сферами економіки;
- поширення нелегальної діяльності та вторинної зайнятості;
- посилення мобільності робочої сили.

Нові підходи до організації заробітної плати повинні спиратися на чітку систему основоположних принципів, що відіграють роль тактичних і стратегічних напрямів у реформуванні відносин розподілу. Для ефективної організації оплати праці необхідно дотримуватися таких принципів [3]:

- принцип оплати за витратами та результатами, який впливає з необхідності відшкодування витрат на відтворення робочої сили та закону визнання цінностей;
- принцип підвищення рівня оплати праці на основі зростання ефективності діяльності, що впливає з закону неухильного зростання продуктивності праці та закону зростання потреб;
- принцип випереджаючого зростання продуктивності праці щодо приросту середньої заробітної плати, що впливає з необхідності нагромадження коштів та розширення сфери впливу на ринку.

На основі даних принципів формується механізм організації заробітної плати, який складається з таких елементів [4]: а) ринкового регулювання; б) державного регулювання; в) колективно-договірного регулювання; г) механізму визначення індивідуальної заробітної плати безпосередньо на підприємстві з використанням таких елементів, як тарифна система або безтарифна модель, нормування праці, форми і системи оплати праці та преміювання. Всі ці елементи мають своє призначення та тісно взаємопов'язані між собою.

У механізмі регулювання заробітної плати вихідною базою є встановлення її мінімального розміру. Мінімальна заробітна плата – це законодавчо встановлений розмір заробітної плати за просту, некваліфіковану працю, нижче якого не може проводитися оплата за виконану працівником місячну, годинну норму праці (обсяг робіт). Мінімальна заробітна плата є державною соціальною гарантією, обов'язковою на всій території України для підприємств усіх форм власності й господарювання. Відповідно до закону України "Про Державний бюджет України на 2014 рік" розмір мінімальної заробітної плати на 1 січня 2013 року становить 1 147 грн, а на 1 січня 2014 року – 1 218 грн.

Безпосередньо робота з організації заробітної плати на підприємстві полягає у виборі моделі формування заробітної плати (тарифної чи безтарифної), виборі форм і систем заробітної плати, розробці умов і правил преміювання. При цьому критерієм економічної ефективності організації заробітної плати повинно бути випереджаюче зростання доходу підприємства порівняно зі зростанням фонду заробітної плати. Якщо таке випередження не забезпечується, необхідно детально проаналізувати причини цього і розробити додаткові заходи, спрямовані або на зростання доходу, або на економію витрат на оплату праці.

Основою організації оплати праці є тарифна система, що є сукупністю нормативних матеріалів, за допомогою яких встановлюється рівень заробітної плати працівників підприємства залежно від їхньої кваліфікації, складності робіт, умов праці [5]. Тарифна система оплати праці включає: тарифні сітки, тарифні ставки, надбавки і доплати до тарифних ставок, схеми посадових окладів і тарифно-кваліфікаційні характеристики.

Останнім часом набувають поширення так звані безтарифні моделі організації оплати праці [6]. За допомогою їх запровадження можна досягти значного підвищення трудової мотивації працюючих, що сприятиме суттєвому зростанню продуктивності праці та ефективності роботи в цілому.

Розрізняють дві основні форми заробітної плати: погодинну і відрядну. За умови погодинної форми заробітної плати мірою праці виступає відпрацьований час, а заробіток працівнику нараховується згідно з його тарифною ставкою чи посадовим окладом за фактично відпрацьований час.

При відрядній формі заробітної плати мірою праці є вироблена продукція, а розмір заробітку прямо пропорційно залежить від її якості, виходячи із встановленої відрядної оцінки.

Важливим моментом в організації та стимулюванні праці на підприємстві є преміювання, доплати та надбавки.

Необхідно зауважити, що рівень премії як форма стимулювання працівників виробничої діяльності повною мірою залежить від результатів діяльності підприємства, а результат господарювання

тієї чи іншої виробничої структури залежить від практичної організації системи преміювання окремих категорій персоналу [7]. Премію можна розподілити за двома напрямками [3]:

- створення преміальних систем, що забезпечують високу якість продукції при обов'язковому збільшенні кількісних показників у роботі;
- надання додаткових пільг відповідно до потреб робітника.

Це дозволить, з одного боку, зацікавити працівників у ефективній праці, з іншого – дає можливість роботодавцю завжди прогнозувати фонд оплати праці. Системи преміювання повинні бути розроблені залежно від цілей підприємства, що забезпечить ефективність їх застосування.

Сьогодні українське законодавство приділяє незначну увагу питанням організації оплати праці. При цьому заробітна плата визначається як винагорода, обчислена, як правило, у грошовому вираженні, яку власник або уповноважений орган виплачує працівникові за виконану ним роботу. Заробітна плата є основним джерелом доходів працівників і найсильнішим мотиватором трудового потенціалу більшості населення. В умовах недосконалості ринкових регуляторів формування заробітної плати процеси у сфері оплати праці набули значною мірою стихійного характеру. Заробітна плата виступає як один із основних регуляторів ринку праці. Однак аналізу й оцінці впливу зарплат на ринок праці, регулюванню оплати праці, механізмів мотивації, системам оплати заробітної праці та функціям не приділяється належна увага, що призводить до негативних наслідків – прискороеного зростання безробіття, руйнування мотивів і стимулів до праці, зuboжіння більшості населення.

Удосконалення організації оплати праці на підприємствах має будуватися на оптимізації тарифного регулювання заробітної плати, до якої належать:

- удосконалення тарифної системи шляхом встановлення співвідношень тарифних ставок залежно від рівня кваліфікації робітників;
- запровадження гнучких форм і систем оплати праці;
- розроблення внутрішньовиробничих тарифних умов оплати праці як чинників підвищення мотивувальної та стимулюючої ролі тарифних систем;
- удосконалення мотиваційного механізму регулювання міжпосадових окладів та міжкваліфікаційних рівнів оплати праці;
- удосконалення нормування як засобу регулювання міри праці та її оплати;
- обґрунтування вибору найефективніших форм і систем заробітної плати;
- колективно-договірного регулювання заробітної плати.

Отже, заробітна плата є важливим якісним показником економічного господарювання. Заробітна плата як показник, залежний безпосередньо від ефективності виробництва, продуктивності праці, конкурентоспроможності продукції, є індикатором, що визначає загальний життєвий рівень працівників. Від її стану та форм реалізації залежать також можливості розвитку економіки взагалі. В умовах сучасного ринкового механізму через формування сукупного попиту заробітна плата забезпечує основи відтворення робочої сили, а також стає вагомим чинником відтворення суспільного виробництва.

Наук. керієн. Пилипенко С. М.

Література: 1. Закаблук Г. О. Удосконалення форм і систем оплати праці за мотиваційним та стимулюючим механізмами / Г. О. Закаблук // Економіка та підприємство. – 2013. – № 2 (71). – С. 109–114. 2. Ривак О. С. Доходи населення України / О. С. Ривак // Науковий вісник НЛДУ України. – 2009. – Вип. 19.13. 3. Кравченко М. А. Теоретичні та методологічні основи сучасних наукових підходів до побудови фонду оплати праці / М. А. Кравченко // Вісник Національного університету державної податкової служби України. – 2011. – № 1. – С. 250–256. 4. Долук А. В. Витрати на оплату праці як економічне поняття та об'єкт бухгалтерського обліку / А. В. Долук // ВІСНИК ЖДТУ. – 2013. – № 1 (63). – С. 59–64. 5. Новикова А. Психологія мотиваційних стимулів персоналу / А. Новикова // Вісник КІБіТ. – 2010. – № 1. – С. 91–96. 6. Довбиш К. К. До питання про оплату праці за трудовим законодавством України / К. К. Довбиш // Актуальні проблеми права: теорія і практика Національного університету Юридична академія України імені Ярослава Мудрого. – 2013. – № 26 – С. 269–274. 7. Богиня Д. П. Соціально-економічний механізм регулювання ринку праці та заробітної плати : монографія / Д. П. Богиня. – К. : КНЕУ, 2001. – С. 135–150. 8. Про оплату праці : Закон України // Відомості Верховної Ради України. – 2014. – № 719-VII. 9. Доходи і витрати населення // Державний комітет статистики України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://ukrstat.gov.ua/>. – Назва з екрану. 10. Губин К. Г. Возможности повышения уровня социальной безопасности за совершенствования регулирования доходов населения в Украине / К. Г. Губин // Економіка і регіон. – 2009. – № 2. – С. 114–118.

Зміст

Аненко С. Ю. Технологія аналізу витрат підприємств, що надають житлово-комунальні послуги.....	3
Бака В. В. Фактори впливу на ділову активність підприємства легкої промисловості.....	6
Баранова Д. В. Теоретико-методичне забезпечення обліку та аналізу витрат підприємства.....	9
Гуленко Г. П. Аналіз підходів до формування механізму забезпечення фінансової безпеки підприємства.....	12
Дурасова Є. О. Комплексна оцінка фінансових ризиків підприємства.....	15
Єгорова О. А. Економічна сутність категорії "капітал банку" та його класифікація.....	18
Ємець Є. І. Дослідження проблемної заборгованості банків України.....	21
Золотарева Н. В. Узагальнення підходів до визначення сутності поняття "фінансове планування на підприємстві".....	23
Каминіна В. В. Визначення факторів впливу на об'єм податкових надходжень до зведеного бюджету Харківської області.....	25
Каращук І. В. Визначення таксономічного показника рівня розвитку для оцінки фінансового потенціалу підприємства.....	28
Кіпа М. О. Дослідження теоретичних аспектів фінансової безпеки підприємства.....	31
Колодна Р. В. Технологія аналізу фінансової безпеки підприємства скляної галузі.....	34
Король Т. Р. Методичне забезпечення аналізу фінансової стійкості підприємства.....	37
Кравченко Г. Г. Застосування таксономічного аналізу для визначення показника оптимальності структури банківського капіталу.....	40
Кузьміна В. В. Фінансовий стан як економічна категорія.....	43
Кукочка В. В. Організація кредитних операцій банку.....	46
Кушка Т. В. Фінансування місцевих органів влади.....	49
Ленко М. В. Застосування таксономічного аналізу для визначення інтегрального показника ефективності виконання місцевого бюджету за доходами.....	51
Мельник О. О. Особливості аналізу фінансового стану малих підприємств.....	55
Москаленко З. О. Узагальнення сутності поняття грошових потоків на підприємстві.....	57
Мураховський О. О. Методичне забезпечення оцінки фінансового стану підприємства.....	59
Обанья Е. Методичні засади оцінювання фінансового стану банку.....	61
Ольшанська А. Г. Скоринг-моделі та інші методи управління кредитним ризиком.....	65
Попов О. В. Забезпечення фінансової стійкості банківської системи.....	67

Разуваєва Д. В. Вітчизняний та зарубіжний досвід формування місцевих бюджетів	69
Садченко К. М. Емпіричне дослідження фінансової стійкості на підґрунті моделювання інтегрального показника.....	72
Садкова В. В. Комплексна оцінка фінансового стану підприємства на основі застосування методу таксономічного аналізу.....	75
Саліна А. В. Морфологічний аналіз поняття "фінансова стійкість підприємства"	79
Семененко А. В. Вплив нестабільної ситуації в Україні на фінансову стійкість банків.....	82
Серікова А. А. Теоретичні підходи до визначення категорії "фінансова безпека підприємства"	84
Сінанович Д. Е. Теоретичні підходи до визначення економічної сутності поняття "фінансові ресурси"	87
Томенко Р. В. Теоретичні основи оцінювання фінансових ресурсів підприємства.....	89
Степаненко Д. А. Технологія аналізу фінансових ресурсів підприємства.....	92
Третьякова Т. Є. Методичні підходи до діагностики та оцінювання ймовірності банкрутства підприємств.....	95
Хохлова К. С. Оцінювання фінансової діяльності банку з використанням міжнародного досвіду	97
Хворостян Ю. В. Оптимізація структури капіталу підприємства.....	100
Хрумало А. Ю. Теоретичні аспекти дослідження поняття "фінансова стійкість" господарюючих суб'єктів	102
Ципаринда А. О. Побудова таксономічного показника оцінки рівня фінансової стійкості підприємства.....	105
Цівенко А. В. Дослідження питання щодо механізму забезпечення фінансової безпеки на підприємстві.....	110
Цубера К. В. Сутність інвестиційної привабливості підприємства як економічної категорії.....	112
Коцюк К. В. Роль кредитування для розвитку економіки України	115
Абдыев С. Ш. Формирование инновационной стратегии предприятия.....	117
Джораев Р. Д. Инновационно-активный персонал как субъект инновационной деятельности предприятия	119
Мелаев А. Д. Принципы и задачи управления прибылью предприятия	121
Ханмамедов Б. М. Определение сущности понятия "инновация"	123
Худайназаров Б. М. Основные аспекты ценовой политики инновационной продукции предприятия	126
Чарыев М. А. Основные аспекты формирования финансового плана инновационного бизнес-процесса	128
Бондаренко В. В. Методичне забезпечення аналізу фінансових результатів	131
Босова С. В. Шляхи підвищення ефективності використання основних засобів підприємства.....	133

Вишнівецька А. А. Особливості мотивації працівників бюджетних організацій.....	135
Горобець О. І. Методи аналізу фінансового стану підприємств.....	138
Д'яченко І. І. Методичне забезпечення аналізу ділової активності підприємства.....	140
Литвишко Т. В. Методичні підходи щодо аналізу фінансових результатів діяльності промислових підприємств.....	143
Мартинова В. В. Порівняльна характеристика розрахунку резервів за постановами НБУ № 279 від 6 липня 2000 року та № 23 від 25 січня 2012 року.....	145
Погрібняк Д. С. Прогнозування собівартості реалізованої продукції сільськогосподарських підприємств.....	148
Халімон М. В. Сутність та особливості аудиту фінансових результатів підприємства.....	152
Лісна М. О. Проблеми визначення достовірної ринкової вартості основних засобів.....	154
Легка Л. М. Нормативно-правове регулювання процесу підвищення кваліфікації кадрів в органах місцевого самоврядування України.....	157
Мельник К. В. Проблеми організації оплати праці в Україні та шляхи їх вирішення.....	159